This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

SPISY

HÁLKOVY.

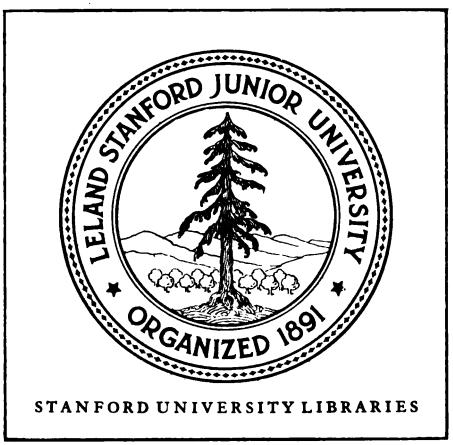

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

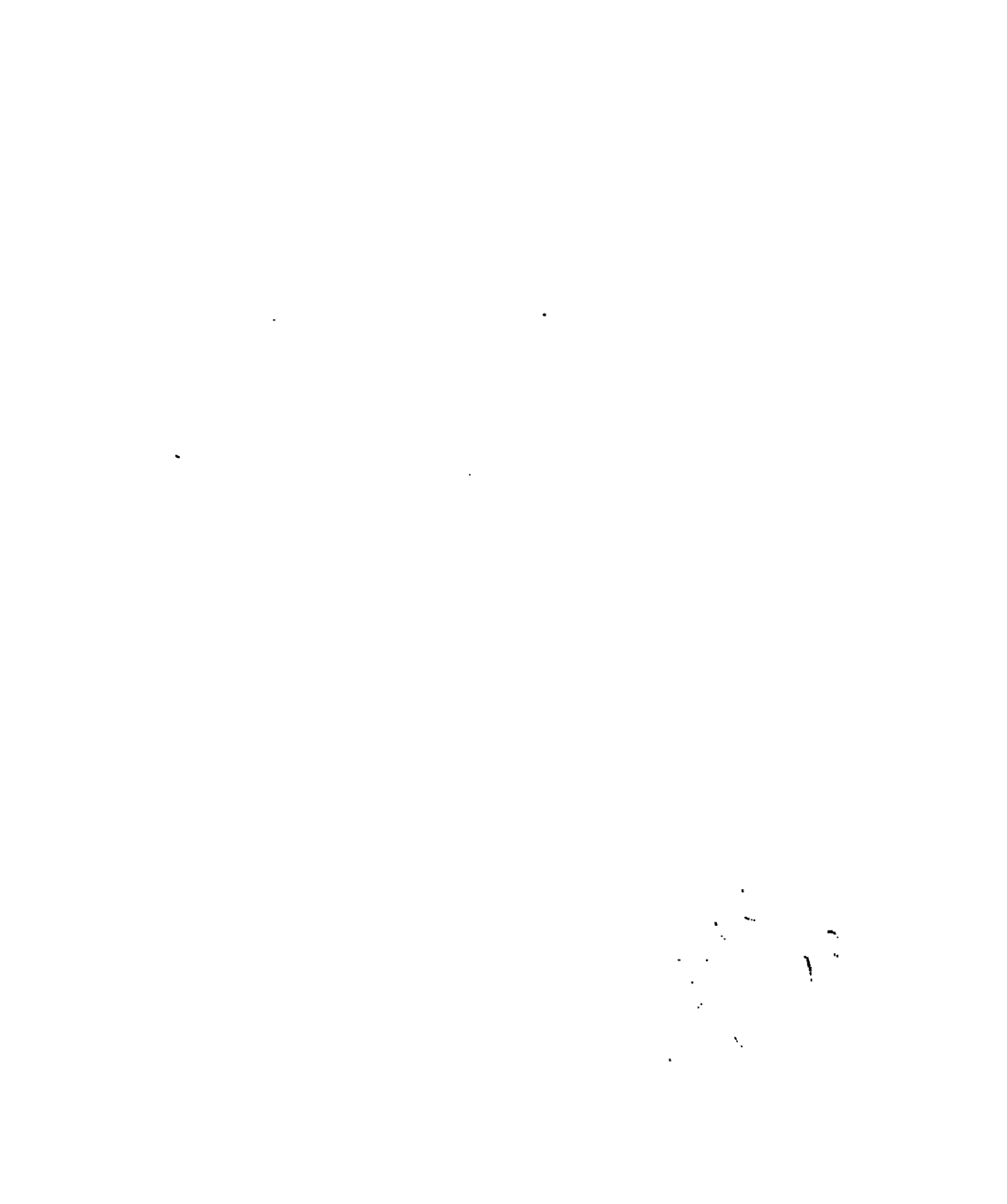

SPISY
HÁLKOVY.

POŘÁDÁ

FERDINAND SCHULZ.

DÍL IV.

Z KNIHOVNY
RUDOLFA KOŠTÁLA
ČÍSLO 104

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM Drn. EDV. GRÉGRA.
1881.

[illegible]
11 25
v. 4

OBSAH.

Str.

Král Vukašín (1861) 1

Sergius Catilina (1861, 1862) 137

Amnon a Tamar (1874) 269

KRÁL VUKAŠÍN.

TRAGEDIE v PĚTI JEDNÁNÍCH.

OD

VÍTĚZSLAVA HÁLKA.

OSOBY:

Stefan Dušan Silný, car srbský.
Carová Jelena, jeho choť.
Uroš, jeho syn, později car Uroš.
Vukašín, župan srbský u dvora Dušanova, později král Vukašín.
Jefrosima, jeho choť.
Marko, jeho syn, později královič Marko.
Siniša, župan v Akarnánsku, bratr Dušanův.
Uglješa, župan Braničevský, bratr Vukašínův.
Kníže Lazar Grbljanovič, po Vukašínu car srbský
Rajko, tajemník u dvora Dušanova.
Dejan, Prebula, } pánové srbští u dvora Dušanova a Vukašínova.
Patriarcha prizrénský.
Nikola, u Vukašína.
Jovo, Lázo, } měšťané prizrénští.
Slepec, národní zpěvák.
Stanko, Mírko, } sloužící Vukašínovi.
Maksim, měšťan srěmský.

Jiný měšťan srěmský.
Řecký poslanec.
Poslanec Sinišův.
Posel Jelenin.
Pánové srbští. Měšťané prizrénští a srěmští. Turci a Řekové.
Vojsko. Lid všeho druhu a t. d.

Děj v Prizréně a na rozličných místech v Srbsku. Čas r. 1356—1371.

První jednání.

První scéna.

Náměstí v Prizrénu. V levo chrám. V pozadí měšťané, vojáci a t. d. kolem Slepce. Jovo, Lázo.

Slepec. (Zpívá.) Polo pije, polo Šárcu daje!

Jovo. (Vyskočí.) Hej! toť se rozumí! Tak má to být!
A protož po tichu si řeknu vždycky já:
Slyš, Jovo! řku, když v světě mír, pij víno!
Pij víno, až ti jazyk v hubě zkoprní,
až neví, na kterou se stranu sklátit má,
a ulehne si k zubům, jak ke kládě trám.
To tělu neškodí, co rozohní v něm krev;
a jedno mi, kdo rozohní v něm krev:
či nepřítele vztek, či milého mně vína tok,
či milejší mně dívčích zraků lahoda.
Pij! Přijdeť čas, kdy nelze víno pít,
kdy přijde v modu krev, jež stejně červená,
a stejně palčivá, neb stejně ohně v ní.
A protož tak zní rozum můj: Kdo zná
pít víno, ten má oheň a ne línou krev.
A kdo má oheň, může se i s čertem prát.
Neb vína sud a nepřítel jsou sudy dva;
rozdíl jen ten: že v jednom víno, v druhém krev.
A znám-li vůbec načepit si sud:

pak jedno, ať je víno v něm, ať v něm je krev!
To vím, že v boji třeba vraha načepit.
Však dokud mír: ať žije víno, s vínem zpěv!

Všichni. Haha! Ať žije víno! s vínem zpěv! (Pijou).

Jovo. Však, bratří, slyšte! Víno dnes — již zejtra krev!

Lázo. Na moutě, hochu, víc ty ohně máš,
než stará krev!

Jovo. Toť patrno, že s vínem mladá krev
jest prakřesťanské spojení. — Čest šedinám!
A však co krvi víno, to jest staré krvi
zas mladá krev. Ta strhne starou k zápasu,
neb omladí. Kdo nezná Marka z vás?
Syn Vukašínův, nejstatnější bojovník!
A co jest jeho práce? Víno pije, když
je mír, a hlavy utíná, kdy válka.
A ptám se vás: Kdo ze starců mu roveň?

Všichni. To nikdo! nikdo!

Lázo. Přec však! Dušan car!

Všichni. Ba pravda! Dušan car!

Lázo. To není pravda, na mou krev!
Jeť Dušan car, jakého Srbsko nezřelo,
a na věky se bude chlubit jím.
On Srbsko vznes' a sesílil, jak nikdo dřív.
Však na to vsadím vína kapku poslední:
že šavlí nedokáže Dušan car, co Marko!

Všichni. To nedokáže Dušan car!

Jovo. Aj starče, hleď!
Car Dušan Srbsko právem upravil

a věhlasem a radou obohatil je;
však právo, věhlas, moudrosť v Marku též!
A však co v Marku všeho korunou:
on nedostihlý v zápasu, když svede boj!
Z vás dí-li někdo: Marko! — aj tuť tolik dí,
že Marko tolik jest, jak všechněch Srbů vzor!
Sem starče, připij Marku na zdraví!

Všichni. Ať žije hrdina náš Marko!

Vystoupí Marko.

Marko. Ať žije udatnosť!

Jovo. A víno s ní!

Marko. Tak bratří! Veselá buď vaše krev!
Ať zvědí, že se hrdina vždy veselí —
a zbabělec, kdo líhá s smutkem za pecí!
Hej! Jest-li veselo již, doma kolo vést,
a milou družku k tanci držet v náručí,
pohárem vína hruď i mysl ovlažit:
ej, zdaž to není třikrát veselé,
s nepřítelem se vehnat v živý rej,
a zatočit mu hlavu na plecích,
že zapomene stát, kde stála dřív?
Sem, bratří, pohár! Našeť svoboda,
a Turkům smrť!

Jovo. Hej, Lázo, slyšíš, to je řeč!
Ta žene v krev! Ať hnije, komu líná řeč
a sádlo k duhu jde! Leč komu rozpálí
krev víno, mysl junácká a boje chuť:
ať sem se postaví, kdo silnější jest nás!

Všichni. Haha! Ať sem se postaví!
(Shrnou se okolo Marka.)

Vystoupí Uroš a Vukašín.

Uroš. Myslíš, že k těmto šatům černý oř
by neslušel?
Vuk. Oř černý? Opravdu!
Chceš doprovázet otce cara v boj?
Byl by to, věř mi, skvělý počátek,
k té velké výpravě přidělit sílu svou,
a domů vrátit se co slavný hrdina —
na letech mlád, však bohat na činech!
Uroš. Jen směj se, Vukašíne! Neviš, půjdu-li.
Vuk. A toť se ví! Zvlášť přemůžeš-li první stesk.
Chtěl-li bys matku zůstavit zde samotnu,
jí v srdci stesk po tobě neukojen,
a svůj stesk nepřátel jen krví ukájet:
tož radím sám ti, bys jen táhl v boj.
Uroš. Nepřátel krví jen? A matku zůstavit?
Vuk. Hm! Hmhm! (Hladí ho po tváři.)
A mladou slíčnou tvář svou větrům vystavit
a nechat dešťům ošlehat i tvář i vlas
a hlavu nezvyklou odvykat pohodlí,
snad tím ji spokojit, že kámen podložkou —
to v pádu nejlepším. Leč kterak pak,
když není času, abys hlavu uložil,
když není klidu, aby spánek dal ti sen,
a není pokrmu, ni nápoje,
bys oudy oživil dnem, nocí ztejrané?
A pak: mít pádných ran vždy valnou zásobu

a v pravo, v levo, spřed odrážet smrť — —
a k tomu všemu matce zůstaviti stesk,
a starosť, zda-li žije milovaný syn,
zda nepadʼ Srbska vladař budoucí —

Uroš. Dost, Vukašíne! S matkou zde radš zůstanu.

Vuk. A toť se ví! Haha! Jeť zapotřebí lidí též,
by vyprosili modlitbou vojínům zdar
a nebes přízeň podplatili vzdycháním.
Hleď, carevna — ta tomu rozumí!

(Vystoupí Jelena.)

Jdi s ní, mladinký šelmo ty — jde ve chrám, hleď?
(Stranou) a pomoz vzdychat jí a volej ach! a žel!
až nebe samo nad tím žalem ustrne,
že má tak plné uši zbabělosti tvé! —
Haha! Toť, Srbsko, budoucí tvůj car! —
(K Jeleně.) Aj, carevno, krev hrdinská v tvém synu vře!
Jeť v rozpacích, jak líp mu sluší kůň:
zda projíždět jej v boji, aneb — v průhonech!
Ten šelma prožluklý! Jaké to nápady!

Jelena. A matku svou by Uroš opustil?

Vuk. Tak chtěl! Mně věř! On přestal již tě milovat!

Uroš. Nevěř mu, matko! Vukašín jen žertuje!

Vuk. Ba žert! Na mou tě žert! — Jsi chápavý!

Jelena. O vím, můj Uroš že by matky zapomněl?
Kdo protrávil by den s ní zdlouhavý,
kdo chvílí večerních urychlil krok —

Vuk. Pak prosím, abys noci nezapomněla.

Uroš. Co pravíš, Vukašíne?
Vuk. Hmhm! Noc je noc!
A hlavní noci oblaha je sen. Či ne?
To pravda-li pak přeju z duše matce tvé,
by starostí o syna matce nevznik sen,
jenž vybouřil by lásku její ze spaní.
Bůh každou duši dlouhé chvíle střež!
A dlouhá chvíle v noci — Matčin mazlíku!
(Uhodí se v čelo.) Já hříšník! Carevna se ve chrám ubírá, —
by mysl zbožnou ponořila v modlení —
o, prosím, carevno, jeť každá chvíle zmařena,
a žalu v tento čas mu nejvíc potřebí.
Jelena. Pojď, Uroši! Ty, Vukašíne, bdi,
svou radou věhlasnou podpírej Dušana.
Co zatím ženy my dle slabých jenom sil
voláním k nebi přispět můžem vám.
Jeť mužův čin, však ženám prosba příslušna!
(Odejde s Urošem do chrámu.)
Vuk. A zbytečných slov valná zásoba,
že sluch i mužův dovede vzít na paškál!
Hej, Marko!
Marko. Co si žádá otec Vukašín?
Vuk. Chceš jíti v chrám?
Marko. Proč ptáš se?
Vuk. Uroš šel.
Marko. Potáhne Uroš s námi na Turky?
Vuk. Ha! Toť se ví! Proč ptáš se, zvědavý!
Marko. Nevím, co mám Ti podat v odpověď!

Vuk. Neobratný! Slyš, Marko — ty jsi moje krev,
I vím, že závrať nehnízdí v tvém rozumu,
že necouvneš, když pádnou ranou naměříš.
Car Dušan v Uroši svou bytosť zpodobnil —
a Uroš ve chrám jde! — Víš teď, kdo jsi?
Marko. Vím dávno, že jsem Srb a Turků nepřítel.
Vuk. Tys třeštěnec!
Marko. To nejsem!
Vuk. Nejsi! Toť se ví!
Spals dobře dnes?
Marko. Já dobře spal. Však
k čemu to?
Vuk. Jdi! V luze místo tvé! Jsi nemluvně,
když k plánu kypí smělá rozvaha.
Marko. Ne tak! To moji bratří jsou, jak já tvůj syn.
Nás jeden národ, jedna poutá matka vlasť
a jedno srdce bratří —
Vuk. a tak dále!
A můžeš-li, utvoř z nich sobě velmožů!
Marko. Což není národ ve své síle velmocí?
Není v něm vše, co hrdosti dá potravu,
co ctižádosti žár nasytí lakotný?
Není v něm vše, co člověk hledá za živa,
by šťasten z života se smělý potěšil,
že žije národu, jehož se synem zve?
Vuk. Hm! Pravdu máš! Jsi velmi poctivý! —
Jdi! (Marko odejde k ostatním) — Viň se,
hade, hlásej důvěru!
Mám vytrhnout to srdce, aby nežilo,
mám jedním rázem zprostit sebe sám,

mám být jak jiní — býti tím, čím nechci být?
Ha, viň se, hade! Sedni lidem do duše,
usedni tam, kde duše k radě zasedá
se zámysly — ty z paměti znej, a pak rci,
kdo jsi! Zda ten jsi, na sebe bys zapomněl!
Ha, viň se, hade! V prsou Vulkán pracuje.
Co moje jméno má, chci vlastním jmenem
křtít! —
Však ticho! Vlídná tvář mi sluší též,
a neb mne přelhalo vlastní mé zrcadlo,
když sebe sám sem za ni ukrýval. —

(Vystoupí Siniša, Lazar, Uglješa.)

Již zde? Buď vítán, Sinišo, až z Akarnanie,
vítám tě, Lazare; buď vítán, bratře Uglješo!

Siniša. Buď zdráv, ty pevný sloupe, o nějž podpírá
svou slávu Dušan car!

Vuk. Hm! Mluvme o jiném! —
Však prosím, pánové, již napřed nejsnažněj,
jest-liže slovo zvyklý nezachová sled.
Čas bouřlivý a třeba dvojích napnout sil.
Kde stojí nepřítel?

Lazar. Tessalií se prodral na pokraj
a hrozí z Cařihradu vojskem spojeným —

Vuk. Hm! Staré zprávy ohříváš nám, Lazare.
U Galipoli upevnil se s Turkem Řek
a hrady vůkol pevné ve svou chvátil moc.

Lazar. Když líp znáš, Vukašíne, věci, proč se ptáš?

Vuk. Toť ví se! Vím, co vím, a moh' sem vědět hned,
že starosť jiná sráží tebe od břehů,
než abys zvěděl, kde a jak dlí nepřítel!
Lazar. Urážku nepřijímám, leč ji vrátím zpět!
Vuk. Co na tom! — Milý Sinišo, jak velký voj —
Lazar. Pravím, že urážku vždy vracím v hrdlo zpět!
Vuk. Jak velký voj nám vedeš v pomoc ty?
Lazar. Slyšíš mne, Vukašíne, abys odvolal!
Vuk. Aj buď si! — Bratře Uglješo, jak velký voj
je tvůj?
Uglješa. Na osm tisíc vyčten, ne-li víc!
Lazar. Jeť vidět značně, žes nevyrostť u dvora!
Vuk. Shnij, jazyku! Ať nemám času k rozvaze!
Lazar. Žes času neměl, znám z bezvážné řeči tvé!
Vuk. Hm! Pánové, toť k smíchu! Já jsem pobouřen,
a nevím proč. — Již napřed sem vás odprosil
a prosím ještě jednou, pánové,
nezachová-li slovo moje zvyklý sled!
Čas bouřlivý a rozhodí i mysl sebranou. —
Pojď na mé srdce, Lazare, a odpusť mi.
Ha! Zda se rozhněvati mohou, jak my dva —
zvlášť teď, kdy nutno, aby stáli k druhu druh?
Lazar. Nuž — věřím na slovo, tak jak jsem poctivý!
Vuk. Zde ruku mou, tak jak že já jsem poctivý.
Praví sic lidé, možná že to uslyšel
již leckdo z vás — praví sic, že se objevím
vždy jinak, než-li jsem; že ukrutník jsem
potajmo, vlídnosť svou že stavím na odiv,
by za ní netušen se ukryl ukrutník — —
o, vím to, pánové, že nevěříte v to!

Však hleďte, zač by mne moh' nyní někdo mít,
kdo nezná mne, jak znáte vy, a kdybych sám
se nebyl zpamatoval ještě v čas?
Však za to prosím vás, podobných řečí
nechtějte dbát, jež utrhají na cti mně.

Siniša. Já první za ně mečem odpovím!

Vuk. Praví sic také, že jsem schopen nad mnohé —
O věřte, zlý je svět, a aj hle Dušan car!

(Vystoupí Dušan, všichni se ukloní.)

Dušan. Aj! Vše již na nohou, co jmenem Srbie
car Dušan svolal do řad synů bojovných!
Sám šťasten, zřím vás šťastné! — Srbska rozsáhlosť
a našich smělých výprav šťastný výsledek,
pak u vnitř řád a blaho, zdarem rozkvetlé
jak nikdy před tím: vše to zjitřilo
naproti slávě vaší Řeků žárlivosť,
že bezmírná jak jarních proudů povodeň
se prolomila k vám, vám hrozíc záhubou.
Však přesvědčen Řek o své vlastní slabotě,
a zastrašen tak mnohým marným pokusem,
si svolal nebezpečné meče na pomoc,
by spojen s nimi, podťal sílu nezvratnou.
On svolal Turka na vás: a tím víte dost.
A žeť pak vy jste práh, kterýžto překročit
se odvažuje smělost jeho výbojná,
by totéž jho, jímž spoutat ruce svobodné
zamýšlí vám, i blízkým Srbska sousedům
na šíji uvrhla: nuž, Srbové, kdo z vás

se velkým neucítí v této výpravě?
Vy nejen domov svůj, svých otců dědictví,
svůj krb a dítky, ženy, svatou půdu tu,
na níž vám první jaro slávy vykvetlo,
a z níž vám podzim vrací jarních rukou plod;
vy nejen svatou víru otcův zděděnou,
a slávu, s nížto nelze snadno závodit:
ne to jen jdete bránit — (ačby to již stačilo,
by slávu vaši věkům pozdním zapsalo) —
ne to jen bráníte:
Však vězte, vámi Srbsko hájené
že zahájí též ostatní Evropy část,
by v šanc nepadla Turkův divým nájezdům! —
Nuž, ke mně, bratří Srbové! Vás vede car;
z nás vítězit neb umřít ať se učí vnuk!

Vuk. Sem, Srbové! Zde světlý volá car a matka vlasť
Vy slyšeli ste Srbska výkřik bolestný:
od skal se odrazil a táhl přes hory,
přes luhy táh' a zalkal v tichých dědinách,
až k vám se dones', k vašim srdcím promluvil!
Bůh s námi! Vy jste porozuměli,
vy zůstavili domov, ženy, děti, starce, vše,
svou zbraň ste chopili a šli, kam volal car!
Slyš lide srbský! Není rány na světě,
by nezhojil ji k zdraví zase lék;
však není národa, by ránu zasadil,
kde udatnosť svou v zápas vede Srb.
Co hrdinové mřeli vaši otcové,
a kolik synů teď, tolik též hrdinů.

Scène.

Lucas.

Pierrot.

Pierrot.

Scène.

Jean.

Marie.

Marie.

Jean.

Jean.

Vím, že to obraznosti přelud šalebný:
však neodvratný prodírá se v popředí!
jenž dí mi, že tě choť tvá živa nespatří!
O, prosím, promluv slovo sladké útěchy;
chci opakovat si je večír před spaním,
jím duši ukolébám vlídně v tichý sen,
jím přelud zažehnám, jenž vkrad' se v duši mou!

Vuk. Má carevno! Nač přikládat tíž ramenoum,
by jasnosť mysli zhasla, tíží zdušena?
Hleď vůkol! Popatř na všecky ty ženy zde:
viz kolik žen, tolik že mužů vzdálených,
by se svým carem táhli v krátký boj!

Dušan. Což poprvé odcházím, bych se navrátil?
Zde pohleď na ženy a s nimi sbírej útěchu.
K vám mluvím, ženy srbské: vaši carovou
vám poroučím; s ní těšte se, s ní zpomínejte!

Jevros. Má carová! Pojď ke mně sem, chci vyprázdnit
vší zřídlo útěchy na kapku poslední,
by carová má nabrala z ní poklidu!

Dušan. Nuž, teskná chvíle-li ti zastře mysl —
těš s nimi se, že s jejich muži vrátí zas
se car za krátký čas! Má choti, s bohem buď!

Jelena. Buď s bohem! Chápu moudrý smysl mužných slov:
však odpusť, neztiší-li duši bázlivou,
v niž kořen vpustila zlá předtucha!

Vuk. Ty neloučíš se, Uroši? Hle, matka pláče!
Na krev mou! Synovská to v krvi povinnosť,
by matce pomoh' syn, když pláče, vzdychá, lká,

když neví sobě porady, leč lomit rukama,
by proklestila vzdechům cestu skrze vzduch!

Uroš. O, ztiš se matko má! To vezmi v útěchu,
že s matkou potrvá zde Uroš tvůj!

Vuk. Slyšíš, jak mluví syn? O, slyš přec, carová!
Slyš! Mluvit od srdce ta bytost líbezná,
ten jemný zvuk, ta milá řeč, ten tklivý hlas,
jen jako sladký med mu kane s úst,
to oko nevinné! O, dbej na prosbu synovu!
Tak silně na srdce doléhá jeho řeč,
že, hle! i já, ač muž, jsem pohnut řečí tou,
a pojím prosbu svou s ním k tvojí útěše! —
(Stranou.) Myslím, že líp to sotva řeknu po-
druhé!

Dušan. Pojď na mé srdce, Vukašine, dávný příteli!
Vím, jaká cena tvá!
Nebuď ti těžko, když už složil sem
tíž vlády na tvá ramena v své nepřítomnosti,
již bez starosti svěřím tvému věhlasu:
buď otcem mladinké té ratolesti zde,
na niž se Srbska naděj skládá budoucí;
vem pod ochranu žalostnou též moji choť,
vyjasni mysl jí, když mrakem zastřena.

Vuk. Můj kníže! Zda-li nestačí již pokynutí tvé,
by bylo povděčnému sluze rozkazem!
Zda zplatím dosti povinnou kdy vděčností,
že z prachu k světlu svému pozved's bídného,
že vše, čím jest, čím vládne —

Dušan. Aj vždyťs
přítel můj!

Vuk. (Stranou.) Myslím, že mohl dřív již vpadnout
do řeči! —
Dušan. Už s bohem, děti! Zá mnou, srbský národe!
Patriar. Neochablá vám v srdce vstoupiž důvěra,
a síla nezvratná, tak jako žehnám vám!
(Bubny. Vše odejde za carem až na Vukaš., Jelenu a Jefros.)
Vuk. I moje požehnání nad tvou hlavou dlí —
ač za to nemohu, když bubnů zvuk tak silný,
že překřičí i požehnání mého hlas!
Jelena. Pojď synu Uroši, pojď Jefrosimo!
Ač pomoc nestojí
nám v moci, stojí v naší moci přec,
na pomoc vyzvati nebeskou posilu.
Vuk. O jděte, paní ctné! Na pravdu věřte mou,
že nejlíp takto objevíte lásku svou.
neb věřte mně: i já se v nebi přimluvím!
Uroš. Přijď brzy, Vukašíne, by se nezastesklo nám!
Vuk. O ne. Jak moh' bych vytrhnout z modlitby
vás,
ctné duše, nábožné a čisté tak,
jak lesní studánky zrcadlo stříbrné,
že škoda slova každého, jež nepřišlo
by k bráně nebes, před trůn svrchovaného?
Jelena. O, přijď jen brzy. — Pojďte. — Srdce tesklivé
vždy rádo slyší slovo vlídné útěchy! (Odejdou.)
Vuk Aj aj! Toť vlídné tak, jak vlídné pozvání! —
Ha, viň se, hade! Ten snad vší je tužby cíl,
by jmenem služby na věk byla pokřtěna!
Jen obtíž ústrkův a tíži břemena
vždy s jasnou tváří nosit na hlavě,

se usmívati, vejskat, skákati,
že pachtíme se snadně s těžkým břemenem,
když panský úsměv za to vlídnou odměnou,
že krmíme tak lehce králův majestát! —
Co stojí v cestě mně, bych tím též byl,
čím jsem?
A stojí-li co v cestě — nuž: pak stojím též!

Druhá scéna.

Tábor u Davoli. V levo stan Dušanův. Turci couvají přes jeviště. Jovo, Lázo, Marko a jiní se ženou za nimi.

Jovo. Hej, zrada! zrada!
Marko. Ve zbraň! Ve zbraň, Srbové!
Lázo. Kde Dušan dlí? Ať o tom zví!
Marko. Sem! Není-li zde car, jest Marko vůdce váš!
(Odejdou v pravo.)

Vystoupí Vukašín a Nikola.

Vuk. Tak! Dobřes, Marko, pověděl! Ať zkapají! —
Co povídals mi, Nikolo?
Nikola. Vem, pane, mudrce, a nech je svadit se;
dej všem za pravdu, budou k tobě lhostejni!
Však nazvi moudrosť nesmyslem, je moudré
však:
hned zvíš, proč vlastně hádka jich — zda
pro moudrosť,
či proto, abys moudré nazval je!

Vuk. Hola! V tvých slovech více vězí, než se zdá!
Nikola. Žádá si pán, bych obstál vícekrát?
Vuk. Jsi můj.

Vyjde Rajko z carova stanu.

Rajko. Jak? Pravda-li, či klam! Ty, Vukašíne, zde?
Vuk. Jak to, šlechetný Rajko, že ni zpráva jediná
se posud nedostala k nám, by platností
svou zvrátila vší liché nejistoty zdroj?
Netrpělivosť zmítá myslí Prizrenských;
i běhá žena, ptá se stařec, carová,
a zvědavý jest lid a není odpovědi zde.
Mluv! Neboť jdu, bych jasnou zpět vzal od-
pověď!
Rajko. Dost bitev svedeno a každou s prospěchem;
boj hlavní posud nesveden.
Vuk. A proč?
Rajko. Neptej se dvakrát. N e b y l posud sveden boj.
Vuk. Hm! Trup já! Vždyť je Dušan zde. Veď
k caru mne!
Rajko. Stůj! Nikam nepůjdu!
Vuk. Tak! Tedy půjdu sám!
Rajko. Zde Dušánův je stan. — Ni o krok dál!
(Drží ho.)
Vuk. Co! Vari! Jest živ sluch můj slov tvých milostí:
(Trhá se mu.)
Rajko. Nuž stůj a věz, car Dušan že jest nemocen!
Vuk. (Vykřikne.) Car Dušan nemocen!? (Mírně.) Jak
že? Car že nemocen?
Šlechetný Rajko, vypravuj mně o tom blíž!

Rajko. Pro spasení své duše — ani slovo víc!

Vuk. (K Nikole.) Jdi k carové a pověz, co si uslyšel!

Rajko. Kam nepředložený!

Vuk. Já řek' sem, posel jde.
Přisám — — hm! mluv, šlechetný Rajko,
mluv jen dál!
Jest lehká nemoc ta? Jest těžce nemocen?

Rajko. Ni slova víc, kdybys ty nebyl Vukašín.
Pod ztrátou hrdla ví to ten, kdo o tom ví.
Neb nesmí důvěra se vojska podvrátit,
kdy zpráva ta by v ústech zněla obecná.
Ne nám jen, sobě samu tají nemoc car,
an silou strojenou svou slabost zakrývá:
svou nohu v pevný nutí krok, drží se zpříma
a mluví pevně hlasem zdviženým —
co zatím oko vyhaslé a modrý ret
a barva v tváři náhle změněná,
a v každé chvíli zimničné to zachvění
k jiné tě víře svede, nežli k důvěře,
že Dušan zdráv!

Vuk. (Rychle.) Již dávno tak?

Rajko. Již třetí den.
Však reptá lid, jenž kdyby nebyl přesvědčen
o cara udatnosti, jeho odvaze,
k níž lidská bázeň nemá přístupu —

Vuk. Pha! Lichá výmluva a sotva dostačí,
by zastrašila v Turku smělou boje chuť.

Přikvapí Marko, chce do stanu. Pozadí se znenáhla naplňuje bojovníky.

Rajko. Ha, kam!

Marko. Jdu k caru! Posel vůle obecné
jdu žádat, aby vedl nás, kdo hlavou nám!

Rajko. Ta smělosť, mladíku, tě může hlavu stát!

Marko. Když pečliv tak o hlavu mou, jdi k caru sám!

Rajko. Přes kraje příslušné zabíhá starost tvá!

Marko. Můj hlas je lidu hlas; pravá-li starosť tvá,
tož k caru jdi a pověz, co si žádá lid!

Všichni. My chcem, ať car nás vede v boj!

Vuk. Hej — Marko pravdu má! Ať ukáže se car!

Marko. By ukázal se jen, to neprospěje nám.
Nám nutno ve zbraň jít; ať v zbraň nás vede car!

Vuk. Slyšíš to, Rajko? Ve zbraň! Protož k caru jdi!

Rajko. Aj, Vukašíne! Sám ty požár rozdmycháš!

Vuk. Nuž, pak ho zhasím! Marko slyš a slyšte, Srbové!
Nemůže car vás vést, jeť car váš nemocen!

Všichni. (S uleknutím.) Car náš nemocen!

Rajko. Ha, nectný! Že je zdráv, to dokaž můj ti meč!
(Tasí.)

Vuk. (Vyrazí ho.) Shnij jazyku! Myslíš, že službu prokážeš,
když slova klamně strojená v svou sháníš řeč?
I moh' bych z velezrady tebe obvinit!
Jest-li že Dušan zdráv, ať lež mou potrestá!

Však hleďte, zač by mne moh' nyní někdo mít,
kdo nezná mne, jak znáte vy, a kdybych sám
se nebyl zpamatoval ještě v čas?
Však za to prosím vás, podobných řečí
nechtějte dbát, jež utrhají na cti mně.

Siniša. Já první za ně mečem odpovím!

Vuk. Praví sic také, že jsem schopen nad mnohé —
O věřte, zlý je svět, a aj hle Dušan car!

(Vystoupí Dušan, všichni se ukloní.)

Dušan. Aj! Vše již na nohou, co jmenem Srbie
car Dušan svolal do řad synů bojovných!
Sám šťasten, zřím vás šťastné! — Srbska rozsáhlosť
a našich smělých výprav šťastný výsledek,
pak u vnitř řád a blaho, zdarem rozkvetlé
jak nikdy před tím: vše to zjitřilo
naproti slávě vaší Řeků žárlivosť,
že bezmírná jak jarních proudů povodeň
se prolomila k vám, vám hrozíc záhubou.
Však přesvědčen Řek o své vlastní slabotě,
a zastrašen tak mnohým marným pokusem,
si svolal nebezpečné meče na pomoc,
by spojen s nimi, podťal sílu nezvratnou.
On svolal Turka na vás: a tím víte dost.
A žeť pak vy jste práh, kterýžto překročit
se odvažuje smělost jeho výbojná,
by totéž jho, jímž spoutat ruce svobodné
zamýšlí vám, i blízkým Srbska sousedům
na šíji uvrhla: nuž, Srbové, kdo z vás

se velkým neucítí v této výpravě?
Vy nejen domov svůj, svých otců dědictví,
svůj krb a dítky, ženy, svatou půdu tu,
na níž vám první jaro slávy vykvetlo,
a z níž vám podzim vrací jarních rukou plod;
vy nejen svatou víru otcův zděděnou,
a slávu, s nížto nelze snadno závodit:
ne to jen jdete bránit — (ačby to již stačilo,
by slávu vaši věkům pozdním zapsalo) —
ne to jen bráníte:
Však vězte, vámi Srbsko hájené
že zahájí též ostatní Evropy část,
by v šanc nepadla Turkův divým nájezdům! —
Nuž, ke mně, bratří Srbové! Vás vede car;
z nás vítězit neb umřít ať se učí vnuk!

Vuk. Sem, Srbové! Zde světlý volá car a matka vlasť
Vy slyšeli ste Srbska výkřik bolestný:
od skal se odrazil a táhl přes hory,
přes luhy táh' a zalkal v tichých dědinách,
až k vám se dones', k vašim srdcím promluvil!
Bůh s námi! Vy jste porozuměli,
vy zůstavili domov, ženy, děti, starce, vše,
svou zbraň ste chopili a šli, kam volal car!
Slyš lide srbský! Není rány na světě,
by nezhojil ji k zdraví zase lék;
však není národa, by ránu zasadil,
kde udatnosť svou v zápas vede Srb.
Co hrdinové mřeli vaši otcové,
a kolik synů teď, tolik též hrdinů.

Nuž jděte! Nechať brzy vlasti zvěstujem,
že svobodna, že pomstěn výkřik bolestný!

Siniša. Lví odvaha v mém vojště veskrz hrdinném!

Lazar. Mých počet skromný, nejlepší vybral sem!

Uglješa. Já za to ručím: v předu že se moji objeví!

Patriarcha objeví se na prahu chrámovém. Vedle něho Jelena.

Patriar. Mé požehnání s vámi. Táhni s vámi zdar
a síla, pevnost nezlomná, buď vítězství
vám ozdobou, tak jako svatý váš je boj!

Všichni. Amen!

Vystoupí Jevrosima.

Jevr. Můj synu, Marko! Srdce matky hledá tě!
Tys jeho pýcha, rozkoše vší potrava.
Má v tebe důvěra je skála nezviklaná.
To věz a vědomí to provázej tě v boj!

Marko. Má matko! Smrti zapomene Marko spíš,
až bude umírat, než matky své.
Však slyš: spíš matky své, že Marko zapomní,
než cti své. Umře-li, neumře nehodně!

Dušan. Již tedy sraž se vaše síla kolem mne! —
Můj Vukašíne! Bdělým okem za mne bdi;
v mém místě stůj a přednosť všeliká ti buď,
tak jako tíže z vlády, než se navrátím! —
Nuž za mnou, děti! Srbsko heslem nám!

Jelena. (Vášnivě.) O, ještě políbení, choti, vezmi na cestu,
již, sám bůh ví proč, srdce svírá tesklivosť.

Vím, že to obraznosti přelud šalebný:
však neodvratný prodírá se v popředí!
jenž dí mi, že tě choť tvá živa nespatří!
O, prosím, promluv slovo sladké útěchy;
chci opakovat si je večír před spaním,
jím duši ukolébám vlídně v tichý sen,
jím přelud zažehnám, jenž vkrad' se v duši mou!

Vuk. Má carevno! Nač přikládat tíž ramenoum,
by jasnosť mysli zhasla, tíží zdušena?
Hleď vůkol! Popatř na všecky ty ženy zde:
viz kolik žen, tolik že mužů vzdálených,
by se svým carem táhli v krátký boj!

Dušan. Což poprvé odcházím, bych se navrátil?
Zde pohleď na ženy a s nimi sbírej útěchu.
K vám mluvím, ženy srbské: vaši carovou
vám poroučím; s ní těšte se, s ní zpomínejte!

Jevros. Má carová! Pojď ke mně sem, chci vyprázdnit
vší zřídlo útěchy na kapku poslední,
by carová má nabrala z ní poklidu!

Dušan. Nuž, teskná chvíle-li ti zastře mysl —
těš s nimi se, že s jejich muži vrátí zas
se car za krátký čas! Má choti, s bohem buď!

Jelena. Buď s bohem! Chápu moudrý smysl mužných slov:
však odpusť, neztiší-li duši bázlivou,
v niž kořen vpustila zlá předtucha!

Vuk. Ty neloučíš se, Uroši? Hle, matka pláče!
Na krev mou! Synovská to v krvi povinnosť,
by matce pomoh' syn, když pláče, vzdychá, lká,

když neví sobě porady, leč lomit rukama.
by proklestila vzdechům cestu skrze vzduch!

Uroš. O, ztiš se matko má! To vezmi v útěchu,
že s matkou potrvá zde Uroš tvůj!

Vuk. Slyšíš, jak mluví syn? O, slyš přec, carová!
Slyš! Mluvíť od srdce ta bytosť líbezná,
ten jemný zvuk, ta milá řeč, ten tklivý hlas,
jen jako sladký med mu kane s úst,
to oko nevinné! O, dbej na prosbu synovu!
Tak silně na srdce doléhá jeho řeč,
že, hle! i já, ač muž, jsem pohnut řečí tou,
a pojím prosbu svou s ním k tvojí útěše! —
(Stranou.) Myslím, že líp to sotva řeknu po-
druhé!

Dušan. Pojď na mé srdce, Vukašíne, dávný příteli!
Vím, jaká cena tvá!
Nebuď ti těžko, když už složil sem
tíž vlády na tvá ramena v své nepřítomnosti,
již bez starosti svěřím tvému věhlasu:
buď otcem mladinké té ratolesti zde,
na niž se Srbska naděj skládá budoucí;
vem pod ochranu žalostnou též moji choť,
vyjasni mysl jí, když mrakem zastřena.

Vuk. Můj kníže! Zda-li nestačí již pokynutí tvé,
by bylo povděčnému sluze rozkazem!
Zda zplatím dosti povinnou kdy vděčností,
že z prachu k světlu svému pozved's bídného,
že vše, čím jest, čím vládne —

Dušan. Aj vždyťs
přítel můj!

Vuk. (Stranou.) Myslím, že mohl dřív již vpadnout
do řeči! —
Dušan. Nuž s bohem, děti! Zá mnou, srbský národe!
Patriar. Neochablá vám v srdce vstoupiž důvěra,
a síla nezvratná, tak jako žehnám vám!
(Bubny. Vše odejde za carem až na Vukaš., Jelenu a Jefros.)
Vuk. I moje požehnání nad tvou hlavou dlí —
ač za to nemohu, když bubnů zvuk tak silný,
že překřičí i požehnání mého hlas!
Jelena. Pojď synu Uroši, pojď Jefrosimo!
Ač pomoc nestojí
nám v moci, stojí v naší moci přec,
na pomoc vyzvati nebeskou posilu.
Vuk. O jděte, paní ctné! Na pravdu věřte mou,
že nejlíp takto objevíte lásku svou.
neb věřte mně: i já se v nebi přimluvím!
Uroš. Přijď brzy, Vukašíne, by se nezastesklo nám!
Vuk. O ne. Jak moh' bych vytrhnout z modlitby
vás,
ctné duše, nábožné a čisté tak,
jak lesní studánky zrcadlo stříbrné,
že škoda slova každého, jež nepřišlo
by k bráně nebes, před trůn svrchovaného?
Jelena. O, přijď jen brzy. — Pojďte. — Srdce tesklivé
vždy rádo slyší slovo vlídné útěchy! (Odejdou.)
Vuk Aj aj! Toť vlídné tak, jak vlídné pozvání! —
Ha, viň se, hade! Ten snad vší je tužby cíl,
by jmenem služby na věk byla pokřtěna!
Jen obtíž ústrkův a tíži břemena
vždy s jasnou tváří nosit na hlavě,

se usmívati, vejskat, skákati,
že pachtíme se snadně s těžkým břemenem,
když panský úsměv za to vlídnou odměnou,
že krmíme tak lehce králův majestát! —
Co stojí v cestě mně, bych tím též byl,
čím jsem?
A stojí-li co v cestě — nuž: pak stojím též!

Druhá scéna.

Tábor u Davoli. V levo stan Dušanův. Turci couvají přes jeviště. Jovo, Lázo, Marko a jiní se ženou za nimi.

Jovo. Hej, zrada! zrada!
Marko. Ve zbraň! Ve zbraň, Srbové!
Lázo. Kde Dušan dlí? Ať o tom zví!
Marko. Sem! Není-li zde car, jest Marko vůdce váš!
(Odejdou v pravo.)

Vystoupí Vukašín a Nikola.

Vuk. Tak! Dobřes, Marko, pověděl! Ať zkapají! —
Co povídals mi, Nikolo?
Nikola. Vem, pane, mudrce, a nech je svadit se;
dej všem za pravdu, budou k tobě lhostejni!
Však nazvi moudrosť nesmyslem, je moudré však:
hned zvíš, proč vlastně hádka jich — zda pro moudrosť,
či proto, abys moudré nazval je!

Vuk. Hola! V tvých slovech více vězí, než se zdá!
Nikola. Žádá si pán, bych obstál vícekrát?
Vuk. Jsi můj.

Vyjde Rajko z carova stanu.

Rajko. Jak? Pravda-li, či klam! Ty, Vukašíne, zde?
Vuk. Jak to, šlechetný Rajko, že ni zpráva jediná
se posud nedostala k nám, by platností
svou zvrátila vší liché nejistoty zdroj?
Netrpělivosť zmítá mysli Prizrenských;
i běhá žena, ptá se stařec, carová,
a zvědavý jest lid a není odpovědi zde.
Mluv! Neboť jdu, bych jasnou zpět vzal odpověď!
Rajko. Dost bitev svedeno a každou s prospěchem;
boj hlavní posud nesveden.
Vuk. A proč?
Rajko. Neptej se dvakrát. N e b y l posud sveden boj.
Vuk. Hm! Trup já! Vždyť je Dušan zde. Veď k caru mne!
Rajko. Stůj! Nikam nepůjdu!
Vuk. Tak! Tedy půjdu sám!
Rajko. Zde Dušánův je stan. — Ni o krok dál!
(Drží ho.)
Vuk. Co! Vari! Jest živ sluch můj slov tvých milostí:
(Trhá se mu.)
Rajko. Nuž stůj a věz, car Dušan že jest nemocen!
Vuk. (Vykřikne.) Car Dušan nemocen!? (Mírně.) Jak že? Car že nemocen?
Šlechetný Rajko, vypravuj mně o tom blíž!

Rajko. Pro spasení své duše — ani slovo víc!

Vuk. (K Nikole.) Jdi k carové a pověz, co si uslyšel!

Rajko. Kam nepředložený!

Vuk. Já' řek' sem, posel jde.
Přisám — — hm! mluv, šlechetný Rajko,
mluv jen dál!
Jest lehká nemoc ta? Jest těžce nemocen?

Rajko. Ni slova víc, kdybys ty nebyl Vukašín.
Pod ztrátou hrdla ví to ten, kdo o tom ví.
Neb nesmí důvěra se vojska podvrátit,
kdy zpráva ta by v ústech zněla obecná.
Ne nám jen, sobě samu tají nemoc car,
an silou strojenou svou slabosť zakrývá:
svou nohu v pevný nutí krok, drží se zpříma
a mluví pevně hlasem zdviženým —
co zatím oko vyhaslé a modrý ret
a barva v tváři náhle změněná,
a v každé chvíli zimničné to zachvění
k jiné tě víře svede, nežli k důvěře,
že Dušan zdráv!

Vuk. (Rychle.) Již dávno tak?

Rajko. Již třetí den.
Však reptá lid, jenž kdyby nebyl přesvědčen
o cara udatnosti, jeho odvaze,
k níž lidská bázeň nemá přístupu —

Vuk. Pha! Lichá výmluva a sotva dostačí,
by zastrašila v Turku smělou boje chuť.

Přikvapí Marko, chce do stanu. Pozadí se znenáhla naplňuje bojovníky.

Rajko. Ha, kam!

Marko. Jdu k caru! Posel vůle obecné
jdu žádat, aby vedl nás, kdo hlavou nám!

Rajko. Ta smělosť, mladíku, tě může hlavu stát!

Marko. Když pečliv tak o hlavu mou, jdi k caru sám!

Rajko. Přes kraje příslušné zabíhá starost tvá!

Marko. Můj hlas je lidu hlas; pravá-li starosť tvá,
tož k caru jdi a pověz, co si žádá lid!

Všichni. My chcem, ať car nás vede v boj!

Vuk. Hej — Marko pravdu má! Ať ukáže se car!

Marko. By ukázal se jen, to neprospěje nám.
Nám nutno ve zbraň jít; ať v zbraň nás vede car!

Vuk. Slyšíš to, Rajko? Ve zbraň! Protož k caru jdi!

Rajko. Aj, Vukašíne! Sám ty požár rozdmycháš!

Vuk. Nuž, pak ho zhasím! Marko slyš a slyšte, Srbové!
Nemůže car vás vést, jeť car váš nemocen!

Všichni. (S uleknutím.) Car náš nemocen!

Rajko. Ha, nectný! Že je zdráv, to dokaž můj ti meč!
(Tasí.)

Vuk. (Vyrazí ho.) Shnij jazyku! Myslíš, že službu prokážeš,
když slova klamně strojená v svou sháníš řeč?
I moh' bych z velezrady tebe obvinit!
Jest-li že Dušan zdráv, ať lež mou potrestá!

Rajko. Pro spasení své duše — ani slovo víc!

Vuk. (K Nikole.) Jdi k carové a pověz, co si uslyšel!

Rajko. Kam nepředložený!

Vuk. Já' řek' sem, posel jde.
Přisám — — hm! mluv, šlechetný Rajko,
mluv jen dál!
Jest lehká nemoc ta? Jest těžce nemocen?

Rajko. Ni slova víc, kdybys ty nebyl Vukašín.
Pod ztrátou hrdla ví to ten, kdo o tom ví.
Neb nesmí důvěra se vojska podvrátit,
kdy zpráva ta by v ústech zněla obecná.
Ne nám jen, sobě samu tají nemoc car,
an silou strojenou svou slabost zakrývá:
svou nohu v pevný nutí krok, drží se zpříma
a mluví pevně hlasem zdviženým —
co zatím oko vyhaslé a modrý ret
a barva v tváři náhle změněná,
a v každé chvíli zimničné to zachvění
k jiné tě víře svede, nežli k důvěře,
že Dušan zdráv!

Vuk. (Rychle.) Již dávno tak?

Rajko. Již třetí den.
Však reptá lid, jenž kdyby nebyl přesvědčen
o cara udatnosti, jeho [illegible],
k níž lidská házeň [illegible] —

Vuk. [illegible]
[illegible]

Vím, že to obraznosti přelud šalebný:
však neodvratný prodírá se v popředí!
jenž dí mi, že tě choť tvá živa nespatří!
O, prosím, promluv slovo sladké útěchy;
chci opakovat si je večír před spaním,
jím duši ukolébám vlídně v tichý sen,
jím přelud zažehnám, jenž vkrad' se v duši mou!

Vuk. Má carevno! Nač přikládat tíž ramenoum,
by jasnosť mysli zhasla, tíží zdušena?
Hleď vůkol! Popatř na všecky ty ženy zde:
viz kolik žen, tolik že mužů vzdálených,
by se svým carem táhli v krátký boj!

Dušan. Což poprvé odcházím, bych se navrátil?
Zde pohleď na ženy a s nimi sbírej útěchu.
K vám mluvím, ženy srbské: vaši carovou
vám poroučím; s ní těšte se, s ní zpomínejte!

Jevros. Má carová! Pojď ke mně sem, chci vyprázdnit
vší zřídlo útěchy na kapku poslední,
by carová má nabrala z ní poklidu!

Dušan. Nuž, teskná chvíle-li ti zastře mysl —
těš s nimi se, že s jejich muži vrátí zas
se car za krátký čas! Má choti, s bohem buď!

Jelena. Buď s bohem! Chápu moudrý smysl mužných slov:
však odpusť, neztiší-li duši bázlivou,
v niž kořen vpustila zlá předtucha!

Vuk. Ty neloučíš se, Uroši? Hle, matka pláče!
Na krev mou! Synovská to v krvi povinnosť,
by matce pomoh' syn, když pláče, vzdychá, lká,

Rajko. O, ústa podvodná! — Však do ucha ti pošeptám,
to sobě zapiš: že to kousek klukovský!

Vuk. Hola!
Již slyšte Srbové, co Rajko povídá!
Že pravdu dím, to nazval kouskem klukovským! —
Shnij za živa! Však dříve znej, co klukovské,
zda pravdu povědět, či zakuklit se lží!

Marko. My chceme jíti v boj!

Vsichni. My chceme jíti v boj!

Vuk. Slyšíš to, Rajko? Lidu vůle obecná!
A teď se s klukem v sobě raď, kdo klukem víc!

Rajko. O, hadry ty, v něž drzost tvá se obléká!
Již slyšte, Srbové! Váš car je zdráv; je zdráv,
tak jako lež, co pravdou hlásá Vukašín!
(Odejde do stanu)

Vuk. Věříte, Srbové, co praví Rajko vám?
Nepromluvím; neb nečist, nechci býti čist.
Však vězte, že i pak Vám Rajko lhal,
kdy car je zdráv! Neb pravil první ke mně sám,
že Dušan nemocen! — Však nechci mluvit dál!

Vystoupí Rajko a Dušan.

Dušan. Stůj při mně, Rajko. Má noha vrávorá!
(Pevně.) Kdo lhář je ten, že nemocen je Dušan car?

Rajko. Vukašíne, odpověz!

Vuk. Já tobě snad!
V tvá prsa šíp se vrací, střelče chatrný! —
zde, care, viz, zde stojí Rajko před tebou,
a Rajko první byl, jenž upřel, že jsi zdráv!
Rajko. O, v hrdlo odpovídám ti, že v hrdlo lžeš!
Vuk. Bij hrome! — Rozsuď, care sám! Moh vymyslit
sem já si lež, či pravdu říci, nebo lež,
či vědět snad, zda mluvím pravdu aneb lež,
když přicházím, bych zvěděl, zda jsi zdráv,
či nic! —
Buď svatý Míchal veleben, buď chválen bůh,
žes zdráv! — Však Rajko první byl, jenž
nemoc lhal!
A jest-li že sem já to po něm řek, pak byl
on samoten příčinou, já bezděčnou!
Rajko. (Stranou.) O, bído člověčí! O hadí jazyku!
Dušan. Ha, Rajko! Tys trest vyslovil — ty trestán
buď!
Vuk. Ne, pane, zadrž! Ač mně lží chtěl ublížit,
měj důkaz ten, že msty má duše vzdálena.
Bůh ví, že ze srdce mu vinu odpouštím! —
Dej, pane, vinu mně! — Zde přišel k tobě lid,
ten žádá, abys ved' je v boj. Však nesvornosť,
co dát jim v odpověď, nás v hádku svedla zlou.
Však jest-li že se Rajko v hádce zapo-
mněl —
můj pane, padni vina ta na hlavu mou!
Dušan. Jen na toho zde přímluvu ti milosť buď!
Rajko. (Stranou.) O, bídná, podlá zbrani lichých vý-
myslů!

Vuk. Již obrať zrak svůj k lidu potřebám! —
Buď veleben syn boží, že jsi zdráv!
Hle, zdráv car váš! — Hle care, zde tvůj lid!
Boj sobě žádají — tys car: nuž veď je v boj!

Dušan. Sem, Srbové a slyšte, co vám poví car!

Vuk. (Uštěpačně.) Slyš, Rajko, též, ať zas se sluchem nezmýlíš!

Dušan. Ač z části chorobou, však víc sem váhal tím,
že skoumal sem svých plánů zralosť bezpečnou.
To není otázka: jak zvítězit,
neb vím, že jisto Srbské zbrani vítězství.
Však té buď odpověď: jak Řeky seslabit
a od Turka je odštípit, bych Turka navždycky
z Evropy vytisk ven, jej lichým učinil.
Nuž vězte: Srbska korouhev že zatknu já
na Cařihradu lesklém cimbuří,
by odtamtud se ozval vaší slávy hlas,
a bleskem proletěl vše světa končiny! —
Stůj při mně, Rajko!

Vuk. (Vášnivě.) Marko! Vidíš carův ret?
Věříš, že car je zdráv?

Marko. Což nemusím!

Vuk. Ha, zdráv!

Dušan. Kde Vukašín?

Vuk. Tvůj sluha, pane můj! —
Však při tom do očí se tobě podívám,
jak ptáku had, jejž zrakem omámí.

Dušan. Slyš, Vukašíne, mohlo snad by přec se stát,
že osud lidský též se u mne zastaví!

Vuk. Můj pane, nerozumím slovům tvým. Vždyťs zdráv!

Dušan. Pojď blíže, pojď! — Víš, že je Uroš velmi mlád,
že mladý rozum mu, že říše rozsáhlá —

Vuk. O, šetř se! — Lekáš mne! — Jak dutě zní tvůj hlas!

Dušan. Chci, aby neslyšeli jiní. — Buď otcem Uroši!
Neb s ním ti kladu celé Srbsko na srdce!
Velká to práce byla, snadnýť její zmar!
(Odchází.)

Vuk. Můj care, k čemu slova ta? O, zůstaň přec!

Dušan. Nuž tedy ke mně, bratří! statní Srbové!
Junácká odvaha a smělosť zmužilá
veď naši zbraň, tak jako vítězit náš cíl! —
(Vroucně.) Slyš, Vukašíne, řekni choti Jeleně
a řekni Uroši — (Klesne a umře.)

Vuk. (Stranou.) On mrtev jest! —
On není mrtev, není mrtev, Srbové!
Rci Jeleně a řekni synu Uroši —
o slyšte! Ta jsou jeho slova poslední! —
Můj pane, hle, zde choť tvá, hle zde Uroš syn!
Pojď Jeleno, pojď Uroši — hle car zde váš,
po Vás se ptá —

Vystoupí Jelena a Uroš.

Jelena. Kdes choti můj, kde Dušan car!
Žes churav, posel pověděl. — Hle, tvoje choť,

a teď vše mrtvo, pusto, jako zimní háj,
a bez radosti, jak můj den a pustá moje noc! —

Vuk. (Stranou.) To poslední je nejvíc pravdě podobno!

Rajko. Tam, Vukašíne, patř, a jest-li nekřičí
tvé svědomí, jak Abelova k nebi krev
a s nebe pomstu nevolá: pak trestej bůh!
Však hlucho nebe buď k tvým prosbám, jako tys
byl hluchý k prosbě mé, bys nemoc utajil!

Vuk. Jsi u konce již, Rajko?

Rajko. Nikdy, pokuds živ!

Vuk. Já míním, zda-li víš, kdy přezralý jest mák?

Rajko. Há! Nectná odpověď!

Vuk. Chci bys měl v paměti:
(Strašně.) že dozrál mák, když hlava mu se utíná!

Rajko. O! Slušná práce katanův!

Vuk. Hm! Čas je pán! —
Šlechetný Rajko, chtěl bys jít mi se slunce?

Rajko. Nestoudná ústa! Jazyk nestoudný!

Vuk. Haha!
Šlechetný Rajko, chtěl bys dáti svůj mi meč?

Rajko. Ba chtěl, však aby rozťal hříšnou hlavu tvou!

Vuk. Já myslím, zda-li bys chtěl dát mi ruku svou?

Rajko. Rci, nač?

Vuk. O, jenom na šlechetné svědectví,
že od nynčka chci cestou jíti šlechetných!

Rajko. Zde ruku mou! Dej bůh, bys mluvil upřímně!
(Podává mu ruku.)

Vuk. (Nevšímaje si ho, odchází.) Odneste do stanu
velkého cara mrtvolu!
(Odnesou mrtvolu do stanu, za níž Jelena a Uroš.)
Rajko. Stůj, Vukašíne, ruku tobě podávám!
Vuk. Až pak! — A tak! Nuž zdráv buď, Rajko
šlechetný!

Vystoupí Lazar a Siniša.

Siniša. O! tedy pravda, jak zní hrůzy plná věst!
Pak nesem smutek s sebou k smutné oslavě!
Vuk. Co myslíš počít nyní, statný Sinišo?
Siniša. To nevím! Neb až k smrti smutna duše má!
Vuk. Bůh nedej, aby smrť šla smutku v zápětí!
Aj, milý Sinišo, z nás všech by byly mrtvoly!
(Uroš se vrací.)
Lazar. Pojď na mé srdce, mladistvá ty haluzi!
kmen tvůj je podťat, zlomen kořen tvůj!
Nám v srdcích tkvěl ten vzácný kmen, a
proto všech
nás srdce krvácí! Byl velký král, byl velký
muž!
Celého Srbska duch byl, srdce, tuk a krev,
náš tvůrce slávy, Srbska obraz velebný!
Však naše srdce posud vroucná dost,
bychom v ně zasadili větev mladinkou,
by nebes přízní vzrostl kmen z ní podobný!
Pojď mezi nás, ty něžný svědku bolesti!
Z nás uč se, z naší soustrasti znej —
Vuk. A tak dál!
Není-li pravda, Uroši? Tys přesvědčen. —

Lazar. Mlč, sketo! Aneb radím ti, bys změnil řeč!
Vuk. Hm! Bratře Lazare! Jest Turek zahnán již?
Lazar. Což nevidíš, že v smutek převrhla
se boje žádosť veškera?
Vuk. Ha! Tedy není! —
Nuž tedy hleďte, Srbové! Čas bouřlivý!
na zuřivých vln chobot vehnal vichr zlý
loď Srbska, šťastně vyplulou; žluč vlny dme,
a k nebi stříká nepřátelských živlů hněv —
nás pohltit se chystá bohopustý sráz:
a vlny stejně zradné rozstouply se v kol!
Co otálíte, leniví! Či hluši jste?
O, zasleplí! — Což nevíte, že zhynul pán?
Sem! Ke kormidlu! Ať nám neutone loď! —
Sem Uroši! Hle Srbové, zde carevič,
syn světla Dušana — hle, Uroš, teď váš car
Lazar. O, vítán buď nám Uroš car!
Marko. Ve jmenu Srbů všech tě vítám, Uroši!
(Jelena vyjde z stanu.)
Ať žije Uroš car!
Všichni. Ať žije Uroš car! (Kleknou.)
Vuk. Sem carová! Tak jako dvouletý již byl
za Dušanova nástupce prohlášen syn —
zde v synu pozdrav Srbů cara Uroše!
Jelena. Chci za odpuštění poprosit smutek svůj,
a slzou radosti chci žal svůj ukrotit,
na chvilku veselou dát svému smutku tvář,
žal jednoho druhému, zvrhnout v veselí,
chci mluvit s radostí, tak jak ji připustí
jen žalosť má, a volám: zdráv buď Uroš car!

Uroš. O, matko, Vukašíne, pánové!
Můj národe! Když vidím kolem sebe vás,
co pevnou hráz, co postrach hlukům nepřátel,
a doma práva neprolomný štít:
kdo by se hrdým nezval, býti carem vám?
Však jedno vědomí — to strhá hrdosť mou
a k pokoře jí sklání hlavu vztýčenou —
tož vědomí, že po velikém Dušanu
mám žezlo vzít, po Dušanu, pod nímžto říš
ta rozkvetla ku nevídané slávě.
Co jest kdo z nás u porovnání s Dušanem?
Co však jsem já, jenž sotva dostojí,
bych s kýmkoli svých velmožů byl porovnán?
Mlád na letech a nezkušen a překvapen,
jak každý z vás, velkého cara úmrtím,
a nepřipraven, sláb, bych starosť o blaho
a o zdar celé země převzal na svá ramena:
mám po Dušanu sednout v slavný Srbska trůn!
Prosím vás ponížený, statní pánové:
přiložte k dílu mému ruku pomocnou,
svou radou, moudrostí, nejvíc pak zkušeností
přispějte na pomoc mé vůli upřímné.
Jeť v a š e štěstí, jež je mého základem.
(Vukašín se drží stranou.)

Rajko. Bůh svědek můj, že vše, co mé, ti náleží!

Lazar. Nechť had mně zradné oči v noci vyštípá,
když k škodě tvé bych svoji radu upravil!

Všichni. Tak přisaháme!

Uroš. A žeť pak ty jsi, Vukašíne, přede vším,
jenž v klidu rozvážný a chladný tam,

Rajko. O, ústa podvodná! — Však do ucha ti pošeptám,
to sobě zapiš: že to kousek klukovský!

Vuk. Hola!
Již slyšte Srbové, co Rajko povídá!
Že pravdu dím, to nazval kouskem klukovským! —
Shnij za živa! Však dříve znej, co klukovské,
zda pravdu povědět, či zakuklit se lží!

Marko. My chceme jíti v boj!

Vsichni. My chceme jíti v boj!

Vuk. Slyšíš to, Rajko? Lidu vůle obecná!
A teď se s klukem v sobě raď, kdo klukem víc!

Rajko. O, hadry ty, v něž drzost tvá se obléká!
Již slyšte, Srbové! Váš car je zdráv; je zdráv,
tak jako lež, co pravdou hlásá Vukašín!
(Odejde do stanu)

Vuk. Věříte, Srbové, co praví Rajko vám?
Nepromluvím; neb nečist, nechci býti čist.
Však vězte, že i pak Vám Rajko lhal,
kdy car je zdráv! Neb pravil první ke mně sám,
že Dušan nemocen! — Však nechci mluvit dál!

Vystoupí Rajko a Dušan.

Dušan. Stůj při mně, Rajko. Má noha vrávorá!
(Pevně.) Kdo lhář je ten, že nemocen je Dušan car?

Rajko. Vukašíne, odpověz!

Vuk. Já tobě snad!
V tvá prsa šíp se vrací, střelče chatrný! —
zde, care, viz, zde stojí Rajko před tebou,
a Rajko první byl, jenž upřel, že jsi zdráv!
Rajko. O, v hrdlo odpovídám ti, že v hrdlo lžeš!
Vuk. Bij hrome! — Rozsuď, care sám! Moh vymyslit
sem já si lež, či pravdu říci, nebo lež,
či vědět snad, zda mluvím pravdu aneb lež,
když přicházím, bych zvěděl, zda jsi zdráv,
či nic! —
Buď svatý Míchal veleben, buď chválen bůh,
žes zdráv! — Však Rajko první byl, jenž
nemoc lhal!
A jest-li že sem já to po něm řek, pak byl
on samoten příčinou, já bezděčnou!
Rajko. (Stranou.) O, bído člověčí! O hadí jazyku!
Dušan. Ha, Rajko! Tys trest vyslovil — ty trestán
buď!
Vuk. Ne, pane, zadrž! Ač mně lží chtěl ublížit,
měj důkaz ten, že msty má duše vzdálena.
Bůh ví, že ze srdce mu vinu odpouštím! —
Dej, pane, vinu mně! — Zde přišel k tobě lid,
ten žádá, abys veď je v boj. Však nesvornosť,
co dát jim v odpověď, nás v hádku svedla zlou.
Však jest-li že se Rajko v hádce zapo-
mněl —
můj pane, padni vina ta na hlavu mou!
Dušan. Jen na toho zde přímluvu ti milosť buď!
Rajko. (Stranou.) O, bídná, podlá zbrani lichých vý-
myslů!

Vuk. Již obrať zrak svůj k lidu potřebám! —
Buď veleben syn boží, že jsi zdráv!
Hle, zdráv car váš! — Hle care, zde tvůj lid!
Boj sobě žádají — tys car: nuž veď je v boj!

Dušan. Sem, Srbové a slyšte, co vám poví car!

Vuk. (Uštěpačně.) Slyš, Rajko, též, ať zas se sluchem nezmýlíš!

Dušan. Ač z části chorobou, však víc sem váhal tím,
že skoumal sem svých plánů zralosť bezpečnou.
To není otázka: jak zvítězit,
neb vím, že jisto Srbské zbrani vítězství.
Však té buď odpověď: jak Řeky seslabit
a od Turka je odštípit, bych Turka navždycky
z Evropy vytisk ven, jej lichým učinil.
Nuž vězte: Srbska korouhev že zatknu já
na Cařihradu lesklém cimbuří,
by odtamtud se ozval vaší slávy hlas,
a bleskem proletěl vše světa končiny! —
Stůj při mně, Rajko!

Vuk. (Vášnivě.) Marko! Vidíš carův ret?
Věříš, že car je zdráv?

Marko Což nemusím!

Vuk. Ha, zdráv!

Dušan. Kde Vukašín?

Vuk. Tvůj sluha, pane můj! —
Však při tom do očí se tobě podívám,
jak ptáku had, jejž zrakem omámí.

Dušan. Slyš, Vukašíne, mohlo snad by přec se stát,
že osud lidský též se u mne zastaví!

Vuk. Můj pane, nerozumím slovům tvým. Vždyťs zdráv!

Dušan. Pojď blíže, pojď! — Víš, že je Uroš velmi mlád,
že mladý rozum mu, že říše rozsáhlá —

Vuk. O, šetř se! — Lekáš mne! — Jak dutě zní tvůj hlas!

Dušan. Chci, aby neslyšeli jiní. — Buď otcem Uroši!
Neb s ním ti kladu celé Srbsko na srdce!
Velká to práce byla, snadnýť její zmar!
(Odchází.)

Vuk. Můj care, k čemu slova ta? O, zůstaň přec!

Dušan. Nuž tedy ke mně, bratří! statní Srbové!
Junácká odvaha a smělosť zmužilá
veď naši zbraň, tak jako vítězit náš cíl! —
(Vroucně.) Slyš, Vukašíne, řekni choti Jeleně
a řekni Uroši — (Klesne a umře.)

Vuk. (Stranou.) On mrtev jest! —
On není mrtev, není mrtev, Srbové!
Rci Jeleně a řekni synu Uroši —
o slyšte! Ta jsou jeho slova poslední! —
Můj pane, hle, zde choť tvá, hle zde Uroš syn!
Pojď Jeleno, pojď Uroši — hle car zde váš,
po Vás se ptá —

Vystoupí Jelena a Uroš.

Jelena. Kdes choti můj, kde Dušan car!
Žes churav, posel pověděl. — Hle, tvoje choť,

hle Uroš syn! — — O bože můj — ta
nemoc tvá!?
On mrtev! (Klekne k němu.)

Vuk. Mrtev! Mrtev pravíš, carová? —
(Stranou.) U čerta! Což ta radost ji ne-
omráčí!? —
Zde praví carová, že mrtev Dušan car! —
(Stranou.) Toť k zbláznění, jak osud třeštit
počíná! —
Opravdu — nedýchá! O, mrtev Dušan car!
Ha, slyšte, Srbové! Zde mrtev Dušan car!
Slyš vlasti matko má, o — slyšte nebesa,
slyš slunce, luno, slyšte hvězdy večerní,
slyš širá zem, slyš velký srbský národe,
a slyšte hory, lesy; skály rozpukejte se,
neb slyšte: zemřel veliký váš Dušan car!
O, Srbové, zde se mnou sestavte se v kol,
a vizte velikého cara zbledlou tvář,
před chvilkou život v něm a nyní mrtev již!
(Klekne k němu.)

Uroš. Nesmírná bolesti, s níž potkává se syn!
Nešťastný den, v němž vzešla bolesť taková!
Nešťastná noc, v níž klíčil dnešní den!
(Vuk. vstane.)

Vuk. O bídná hodina! — též musíš říci, Uroši!

Uroš. Chceš utěšit mne, Vukašíne?

Vuk. (Stranou.) Jistě žeť.

Uroš. Kýž může útěcha k mé přilnout bolesti,
na jejíž domluvu by bolesť umlkla!
Však taká bolesť má, že srdce puká v ní!

Vuk. O, mluv jen, Uroši!
Rád k slovům utíká se bol,
když bezmírný z plného srdce přetéká!
Plač, synu Uroši! — Ba synu! Neboť slyš,
tak mluvil car, když umíral: Buď otcem mu,
neb s ním ti kladu celé Srbsko na srdce.
A pak: A řekni synu Uroši — —
Uroš. Co zkázal otec mně?
Vuk. Ach, odpusť Uroši!
Dál mluvit nemohu. Neb silnější jest bol
a žalost má, jimž darmo hledám slušných slov!
Však myslím — — ač že nevím, zda mi dovolí
můj bol, bych slovem řek', co říci zamýšlím — —
však — jest-li že mi dovolí můj bol —
ač s tčží — neboť častá slza zaplaví
mi zrak a slova zdusí hlas —
ne, nemohu dál mluvit! — Pohled bolestný!
Viz, kterak matka přemožena bolestí!
Jdi k ní, a ulev duši své, — jdi Uroši!
Jelena. Pojď synu Uroši, sirotku nebohý!
Zde bez ducha viz ducha schránku spanilou!
O bože, nelze uvěřit, že pravda též,
co vidím před sebou! Že shasl oka lesk,
že vysch' ten pramen moudrosti a věhlasu,
že ústa oněmla, z nichž sladší nežli med
se slova linula! Ta hlava přemilá,
v níž ještě před chvilkou myšlének velkých roj —

a teď vše mrtvo, pusto, jako zimní háj,
a bez radosti, jak můj den a pustá moje noc! —

Vuk. (Stranou.) To poslední je nejvíc pravdě podobno!

Rajko. Tam, Vukašíne, patř, a jest-li nekřičí
tvé svědomí, jak Abelova k nebi krev
a s nebe pomstu nevolá: pak trestej bůh!
Však hlucho nebe buď k tvým prosbám, jako tys
byl hluchý k prosbě mé, bys nemoc utajil!

Vuk. Jsi u konce již, Rajko?

Rajko. Nikdy, pokuds živ!

Vuk. Já míním, zda-li víš, kdy přezralý jest mák?

Rajko. Hà! Nectná odpověď!

Vuk. Chci bys měl v paměti:
(Strašně.) že dozrál mák, když hlava mu se utíná!

Rajko. O! Slušná práce katanův!

Vuk. Hm! Čas je pán! —
Šlechetný Rajko, chtěl bys jít mi se slunce?

Rajko. Nestoudná ústa! Jazyk nestoudný!

Vuk. Haha!
Šlechetný Rajko, cbtěl bys dáti svůj mi meč?

Rajko. Ba chtěl, však aby rozťal hříšnou hlavu tvou!

Vuk. Já myslím, zda-li bys chtěl dát mi ruku svou?

Rajko. Rci, nač?

Vuk. O, jenom na šlechetné svědectví,
že od nynčka chci cestou jíti šlechetných!

Rajko. Zde ruku mou! Dej bůh, bys mluvil upřímně!
(Podává mu ruku.)

Vuk. (Nevšímaje si ho, odchází.) Odneste do stanu
velkého cara mrtvolu!
(Odnesou mrtvolu do stanu, za níž Jelena a Uroš.)
Rajko. Stůj, Vukašíne, ruku tobě podávám!
Vuk. Až pak! — A tak! Nuž zdráv buď, Rajko
šlechetný!

Vystoupí Lazar a Siniša.

Siniša. O! tedy pravda, jak zní hrůzy plná věsť!
Pak nesem smutek s sebou k smutné oslavě!
Vuk. Co myslíš počít nyní, statný Sinišo?
Siniša. To nevím! Neb až k smrti smutna duše má!
Vuk. Bůh nedej, aby smrť šla smutku v zápětí!
Aj, milý Sinišo, z nás všech by byly mrtvoly!
(Uroš se vrací.)
Lazar. Pojď na mé srdce, mladistvá ty haluzi!
kmen tvůj je podťat, zlomen kořen tvůj!
Nám v srdcích tkvěl ten vzácný kmen, a
proto všech
nás srdce krvácí! Byl velký král, byl velký
muž!
Celého Srbska duch byl, srdce, tuk a krev,
náš tvůrce slávy, Srbska obraz velebný!
Však naše srdce posud vroucná dost,
bychom v ně zasadili větev mladinkou,
by nebes přízní vzrostl kmen z ní podobný!
Pojď mezi nás, ty něžný svědku bolesti!
Z nás uč se, z naší soustrasti znej —
Vuk. A tak dál!
Není-li pravda, Uroši? Tys přesvědčen. —

Lazar. Mlč, sketo! Aneb radím ti, bys změnil řeč!
Vuk. Hm! Bratře Lazare! Jest Turek zahnán již?
Lazar. Což nevidíš, že v smutek převrhla
se boje žádosť veškera?
Vuk. Ha! Tedy není! —
Nuž tedy hleďte, Srbové! Čas bouřlivý!
na zuřivých vln chobot vehnal vichr zlý
loď Srbska, šťastně vyplulou; žluč vlny dme,
a k nebi stříká nepřátelských živlů hněv —
nás pohltit se chystá bohopustý sráz:
a vlny stejně zradné rozstouply se v kol!
Co otálíte, leniví! Či hluši jste?
O, zasleplí! — Což nevíte, že zhynul pán?
Sem! Ke kormidlu! Ať nám neutone loď! —
Sem Uroši! Hle Srbové, zde carevič,
syn světla Dušana — hle, Uroš, teď váš car
Lazar. O, vítán buď nám Uroš car!
Marko. Ve jmenu Srbů všech tě vítám, Uroši!
(Jelena vyjde z stanu.)
Ať žije Uroš car!
Všichni. Ať žije Uroš car! (Kleknou.)
Vuk. Sem carová! Tak jako dvouletý již byl
za Dušanova nástupce prohlášen syn —
zde v synu pozdrav Srbů cara Uroše!
Jelena. Chci za odpuštění poprosit smutek svůj,
a slzou radosti chci žal svůj ukrotit,
na chvilku veselou dát svému smutku tvář,
žal jednoho druhému, zvrhnout v veselí,
chci mluvit s radostí, tak jak ji připustí
jen žalosť má, a volám: zdráv buď Uroš car!

Uroš. O, matko, Vukašíne, pánové!
Můj národe! Když vidím kolem sebe vás,
co pevnou hráz, co postrach hlukům nepřátel,
a doma práva neprolomný štít:
kdo by se hrdým nezval, býti carem vám?
Však jedno vědomí — to strhá hrdosť mou
a k pokoře jí sklání hlavu vztýčenou —
tož vědomí, že po velikém Dušanu
mám žezlo vzít, po Dušanu, pod nímžto říš
ta rozkvetla ku nevídané slávě.
Co jest kdo z nás u porovnání s Dušanem?
Co však jsem já, jenž sotva dostojí,
bych s kýmkoli svých velmožů byl porovnán?
Mlád na letech a nezkušen a překvapen,
jak každý z vás, velkého cara úmrtím,
a nepřipraven, sláb, bych starosť o blaho
a o zdar celé země převzal na svá ramena:
mám po Dušanu sednout v slavný Srbska trůn!
Prosím vás ponížený, statní pánové:
přiložte k dílu mému ruku pomocnou,
svou radou, moudrostí, nejvíc pak zkušeností
přispějte na pomoc mé vůli upřímné.
Jeť vaše štěstí, jež je mého základem.
(Vukašín se drží stranou.)

Rajko. Bůh svědek můj, že vše, co mé, ti náleží!

Lazar. Nechť had mně zradné oči v noci vyštípá,
když k škodě tvé bych svoji radu upravil!

Všichni. Tak přisaháme!

Uroš. A žeť pak ty jsi, Vukašíne, přede vším,
jenž v klidu rozvážný a chladný tam,

kde slepý oheň jiné strhne k přechmatu;
jenž v boji štít a doma rádce dovedný,
a moudrý vždy a znalý srdcí veškerých — —
však co by stačilo, bych tebe vychválil,
an nemoh' Dušan slovem ani vděčností
se pravé podstaty tvé ceny docenit? —
Buď otcem mně, mnou celé říši otcem buď!

Vuk. (Stranou.) Byl bych tě zardousil, tak kdybys nebyl řek'!
Můj care, odpusť, selže-li mi síla slov,
neb péče má již napřed jinde bloudila. —
Převelká tvoje k nehodnému důvěra!
Vidíte, pánové, jak velkou skládá tíž
můj car na hlavu mou! Prosím vás upřímný,
nechtějte přísně vážit společný náš čin,
nechtějte přísně stíhat každý lidský krok!
Jeť člověk sláb, a dílo časem přetěžké! —
Prosím za vaši shovívavosť ponížen,
za vaši lásku, šetrnost a důvěru.
O, prosím za odpuštění vás, pánové!
Jsem přítel váš! Však má-li někdo z vás
v své duši zášť: zde ruku! Prosím, odpusť mi!

Lazar. Chcem tobě věřit, Vukašíne, tak jako
si přejem — —

Vuk. O, díky, milý Lazare! Tvé slovo buď
mi odpovědí všech; v ně věřit chci,
tak jako přání mé, by věřili vy mně!
I vím, že by se často mohlo očím zdát,
že nerovnou sem cestu zvolil oklikou:

pak prosím lásky vaše, byste věřili,
že okamžiku nutnosť k tomu dožádá, —
však v srdci mém že není lsti, ni ouskoku,
ni tužby vedlejší, k níž bral bych ohledu. —
Však dost již slov a nyní k činům ruku hned!
Neb dosud rozžata plá války pochodeň.
V boj, bratří! Nebuď dřív nám v míru oddechu
než shasne pochodeň, již válka rozžala! —
Šlechetný Rajko! Chceš vést přední boj?

Uroš. Který boj, Vukašíne, mám vést já?

Vuk. Hm! Matčin synáčku! Však odpusť — neb jsi car!
Jdi do Prizréna! Carová jdi se synem!
Tam odbuďte za cara slavnost smuteční.
Až divá válka žezlo míru postoupí,
pak budiž Uroši podána koruna
a s věstí míru za cara buď provolán!

Jelena. Pojď, synu Uroši. Ač cesta smutku nám —
(K Vuk.) tvým návratem nám rozbřeskni radosti den.

Uroš. Buď síla vojsku tvému, s vojskem vítězství!
(Odejde s Jelenou.)

Vystoupí Uglješa.

Vuk. Co Uglješo?

Uglješa. Nepřítel útok obnovil —

Vuk. Jdi, Sinišo, a střelbou zdrž je v pochodu!

Uglješa. Však těsně již se tlačí k našim táborům!

Vuk. Jdi Lazare a s levé strany škádli je;
ty Uglješo veď s pravé strany jízdu svou.
Sem Marko! Ke mně stůj! My prorazíme
střed!

Marko. Jdu napřed! Za mnou, bratři!
Ať krví zpita hody slaví země.
(Odejde. Všichni za ním. Bubny.)

Vuk. (Sám.) Vař bubne! Hade, viň se! Mudruj
jazyku!
A řeknou-li, věc lichá že je přetvářka —
holá! pak přisvědč jim, že pravdu dí!
Sem s mužem, jehož ucho chvále zavřeno,
a já co před modlou se před ním ukloním!
Ha, směj se! V pozor měj se lidský důvtipe,
a uvírejte ňádra jako v noci dům!
Své jádro nevyloup vám ještě Vukašín!
Přemoudře víte, že jsem Srbsku nezbyten;
však chceli moudrosť již, by medem obalen
byl šíp, jenž skrývá jed — nuž má se stát!
Sem furie, a stavte k nebi hranici!
ode mne jiskra: a je všechno popelem!
(Rychle odejde za ostatními.)

(Opona spadne.)

Druhé jednání.

První scéna.

Náměstí v Prizrénu. Vystoupí Lázo s Nikolou, pak Jovo.

Lázo. Politika?

Nikola. Politika jest vysoká věž. Mysli si, že v ní hnízdí s kunou vrabec, havran s hrdličkou a s netopýrem sova. Sova vyletí, když vrabec spí, a netopýr má večír hody. Myslíš si to?

Lázo. Večír hody — jak náleží! Ač že ta věc trochu vysoká na můj opatek.

Nikola. To neškodí. Kdo křídla má, nepotřebuje žebříku. Neboť jak vypravuje kniha, jest netopýr půl žáby a půl myši a každá ta půlka má jedno křídlo. A víš proč?

Lázo. Ať místo myši srostu s žabou já, když to vím.

Nikola. Proto, aby je nepolkla velryba, jako polkla Jonáše. Neb kdyby byl měl Jonáš křídla, jako netopýra první půl, byl by se mohl dostat na věž, jako myši druhá půl. Teď však pozor dej. Korouhvička na věži si ze všeho jen tropí smích, protože pevně nestojí, a tam se ohne, kam nechce, totiž — kam chce vítr. Luňák bydlí v oblacích, a zpytuje, jak táhne

průvan, neboť v tu stranu vždy žába — myš.
Pak sedne na okno, a nepustí netopýra domů
a vrabce nepustí z domu.

Lázo. A politika?

Nikola. A politika jest: bys tam se držel vždy, kde průvan je.

Lázo. To je učenosť! (Tuš a volání: Sláva!)

Jovo. Slyšíte, teď je Uroš za cara provolán. Nech politiky, stará brado; pojď se podívat.

(Odejde Jovo a Lázo.)

Vystoupí Vukašín a řecký vyslanec.

Vuk. Zde podepsaná míru úmluva.

(Dává mu listinu.)

Až v pokraj tessálský nechť vládne Řek,
jak druhdy vlád'; však Murat s vojskem svým
nech zpět jde v Asii. Však věz to Řek,
a věz to Murat s ním, že každé chvíle jsme
na hotově, by smlouvy přestupek
hned válkou nabyl odpovědi. —

(Poslanec odejde.)

Tak byl by tedy stvrzen včasný mír,
ač neduživý jako vyschlý parukář,
jenž chraptí hlasem hrnců nakleplých. —
Teď zbraň je leniva; však neleniv buď duch.
A jest-li že vám závrať smyslem zatočí,
a pokřik slabosti vám rozum ohluší:
čert vám to našeptej, že j e d e n střízlivý. —

(Tuš a sláva.)

Jen dál! Měť velký Dušan uši zacpané,

malého syna velký hluk jej nezbudí.
Však abych jednoho znal po druhém:
lucernu sem! ať v tvář mu posvítím.
A na své srdce toho přivinu,
kdo nejsi pidimužík, kdo jsi muž! —
Aj Nikolo?

Nikola. Tvůj sluha v úctě hluboké.

Vuk. Tvé řemeslo?

Nikola. Moh' bych je nazvat mícháním.
Bývát velkého otce menší syn;
zkus, kdo byl větší: otec můj či já.
Známť každé těžké věci lehkou část,
však mečem vládnu výborně a dykou tak
znenáhla zatočím, že dám ti na výběr,
pod kterým žebrem trefím bezpečně:
či srdce prorazil, či střeva vykuchal,
aneb jí mozek z lebky vyrazil,
že postříkal by nebes modré klenutí.

Vuk. Ha, ha! Tys čistý pavouk mi. Však víš-li pak,
že zbytečné to hamparátí teď,
když mírem vázne války řemeslo?

Nikola. Pak snaha má, bych stal se pána důstojným.

Vuk. Hola! Jak to?

Nikola. Nechať pán poroučí,
a uvidí.

Vuk. Tě beru za slovo.
Jak dlouho pracuje, jejž k smrti zprovodíš?

Nikola. Jsou lidé s rozdílem. Jsou takoví,
jenž pravý koutek smrti neznají;

ty zvu já ukrutné. Mně ani necekne.
Ni tak nepískne, jako myš. Mát duše spěch,
by ze smrtelných děr se čerstvá dostala,
by přišla bez poskvrny do nebe.
Praví se též, že smrti zápas tím
se rozvleče, když v srdci zbudí lítost nám.
Však špatný řezník, jemuž tak je milý kus,
že bije jej, a ránu slzou polije.
V tom já mám dobrou náturu. (Ukáže rukou.)
Jen tak — a dost.

Vuk. Znáš Rajku?

Nikola. Znám. Mám vtít mu podlom za ucho?

Vuk. Toť nadlom spíš. — Však nemáš příčinu.

Nikola. To neškodí. Tu slovem přivolám,
jak zahvízdnutím chrta myslivec.

Vuk. Toho mně důkaz dej!

Nikola. Jsem k službám vždy.
(Odejde.)

Vuk. Jen vejpůl-li je chladna jeho krev,
jak jeho chvast, moh' být by Vukašínem. —

Vystoupí Siniša.

Aj Sinišo? A smutný tak? Co prosím, jest,
že tak se zasmušila duše tvá,
že tvář i oko strhla ve smutek?

Siniša. O, není Dušan to!

Vuk. O, prosím, dál!
Jeť smutku úlevou, kdy duše zpřízněné
a přátelstvím, jak oko k oku združené

o smutek svůj se slovem rozdělí.
Ba není Dušan to!

Siniša. A přece jeho syn!

Vuk. Jak, Sinišo, ty zůstaneš přec v Prizrénu?
O, svorná vůle schází, dobrý Sinišo. —
Nejsi ty bratr Dušanův?

Siniša. To jsem.
Co dál?

Vuk. O nic. Já myslím tolik jen,
že Uroš mladší jest, než bratr Dušanův.
O, jen se svěř!

Siniša. A z toho vyvádíš?

Vuk. Hm, hm! Že starší, než-li Uroš — Siniša.

Siniša. Bůh ví, že jsem.

Vuk. A myslím, že to víš.

Siniša. Ha vím! — Zde ruku, na tebe se spoléhám.

Vuk. Mou hlavu na to, že trůn nesrost' s Urošem.

Siniša. Tak buď! Já jdu, bych větší přišel zpět!
(Odejde.)

Vuk. Mně vhod, jak peklu duše propadlá! —
Však méně prostořeký, Sinišo! —

Vystoupí Uroš a Jelena.

Jak? Car můj! Naše útěcha a štít!

Uroš. Zpět vracím zdvořilost. Mýms štítem ty!

Vuk. Toť hádka rozkošná! Kdo z nás má pravdy víc? —
Jak náleží ti sluší diadém!
Převýborně! Jak ulitý! Jak stvořený!

Ba na mou krev! Že moh' by býti žárliv,
byť neměl ani strýčka tvého krev!
Uroš. Jak myslíš to?
Vuk. Jak to? Hle, jaký důmysl!
Slyš, carová, jaký to v synu důmysl!
On nevěří mně na slovo! Jak to? se ptá.
Neváží koruna tvá slasti píď? —
Můj care, na mou krev, jak důstojně,
jak po carsku tvá rozhlídla se tvář,
když na hlavu se skláněl Srbska diadem! —
Všaks uhřátý! A tvář ti ohněm plápolá.
Můj care, průvan zde a lehko nastydneš.
Jdi do paláce, care můj, o prosím, jdi. —
Jak krásné to, v tvých létech carem být!
Jak velké, nemít soka, leč — snad země
mír! —
O, prosím, jdi! — A jak sem seznal doposud,
jest věrnost srbských pánů věrná tak,
jak Babylona zdi, na nichž dva vozy jdou.
Však prosím, zapřáhneš-li ve vůz obojí —
jen jednomu svěř spásu bezpečně.
Na druhý nalož tolik nedůvěry,
že pod ní náprava i kolo zaskřípá. —
O, poraď caru, jasná carová!
Jelena. Slyš, Vukašíne, na čem usnesla
se carová. Jeť Uroš příliš mlád,
a není k velikému carství dospělý.
Vuk. (Stranou.) To myslím od nedávna často také já.
Jelena. By dle možnosti lehčí byla tíž,
uvázala se matka, převzít tíže část

a za sídlo si Serez zvolit východní,
by matka východem, syn vládl západem.
Tak síla zdvojená se o tíž rozdělí.

Vuk. Zda možná to?
Zajásej nebe! Svatí, zajásejte v něm!
A Sáva poskoč ve svém bystrém pochodu! —
Dřív rozdělit, pak vládnout — výborně!
Vsadím se, že omladne Vukašín!
Má carová, to nepusť více s úmyslu,
Tvůj každý vrah, kdo opak tobě poradí.
Tvůj vrah a syna Uroše, ne Srbska míň! —
Hej ospalý se ze sna budí duch
a radosť skáče, jako bujné pachole.
Chval národe, ceň takové si carové,
jež směle chvátí rukou říše kormidlo!
Tys matka, matky větší však jsi carová!
Hej, hudbu sem! Ať národ slyší carovou!
Vznes pohár! Bubny vířte! Jásej národe!
Kdy, prosím, carová?

Jelena. Chci jíti hned,
a syna Uroše zde tobě zůstavit.

Vuk. Chci hned! Nuž vzletni z ňader radosti,
až věčnou nebes fortnou otřeseš! —
Není-li pravda, dřív se s carem rozloučíš?

Jelena. I s tebou, Vukašíne. — Pryč jde carová,
však, Vukašíne, matka zůstane.
Nic dražšího ti nemůž svěřit carová,
leč svojí lásky plod, svou krev a radost svou,
velkého Dušana ten obraz mladistvý.
Mé oko on, mé bdění on, můj sen,

mé srdce, láska má, má naděje,
má víra on, neb v něm se vidím vznešenu.
Hle, tento poklad nádherný ti poroučím;
jej střez, jak diamant, jak duši svou,
jak v pohádkách se střeží palác kouzelný.
To věz a s tím tě carová tvá opouští.

Vuk. Má carová — hle, k slzám pohnut jsem.
Jak jehně zkrotl všechen nárok můj,
kdož mohl ublížit by neviňátku zde —
ten čistý holoubek, ta jemná hrdlička:
o, ten by musil býti dravce lítější,
a neznat milosti, jak zná ji Vukašín.

Uroš. Již dovol, matko, vyprovodím tě.

Jelena. Buď s bohem, Vukašíne. — Pojď, můj Uroši. —
Však to ti ještě napřed budiž vědomo:
ať neustává rychlý posel k Serezu
od Prizrénu, by věděla máť o caru,
o matce syn. — Buď s bohem, Vukašíne!

(Odejde s Urošem.)

Vuk. Hola! Dřív chutnání, a po jídle
hned dobré zažití. — Ha, jsem já zlý?
Když tato duše ve mně vidí poctivost:
(Dutě.) bůh ví a v nebi svatí andělé,
že nejsem zlý! A protož mohu, smím
si něco dovolit, když tak jsem poctivý,
že není skvrny na mně shledáno;
že kdyby dnes byl soud, já na pravé bych stál,
a cnostně šilhal na houf proklatých,

že vzal bych ruku cnosti přečistou,
a bratrsky ji tiskl na srdce!

Vystoupí Rajko a Lazar.

Rajko. Jej dříve zkusme.
Lazar. Jest-li obstojí
a duše jeho objeví se nezištna,
pak očí zamhouřím a slepě uvěřím —
pak o carovo blaho už se nebojím. —
Rajko. Buď, Vukašíne, zdráv!
Vuk. Mé díky, pánové!
Rajko. Teď právě do Prizrénu posli přibyli;
Albánskou župu zpoura provívá,
za jejímž příkladem etolská povstala.
Jich župan Nikola a Prilap etolský
prý nechtí uznat Uroše, že mlád.
Vuk. Ať zem je pohltí!
Lazar. Však dále slyš! Ti posli obadva
jdou se vzkázaním k tobě od svých županů,
ty chceš-li jejich pánem státi se,
že brány měst ti volně otevrou,
a vojsko jich že stojí tobě na pokyn.
Vuk. (Ostře.) Hm, pánové, jaké jest v a š e myšlení!
Lazar. To chceme dříve slyšet od tebe!
Rajko. (V rozpacích.) Já nemám myšlení, pokud je
nemáš ty!
Vuk. Roztřes se vesmír v pevných základech!
Ten kejklíř přihlouplý, jenž zapomněl,
že nesmí divák uzřít klamu zdroj!
Ha! Myslíte, že zrady schopen Vukašín?

Myslíte vytroubit pak v světa kraj
a výt: Hle, povolna sme našli jej,
a slova vděku slyšeli sme z úst,
jež zrádna jsou, jak prosba Kainova,
jak peníz Jidášův, jak hadí jed?
Ha! Při Dušana věnci nesvadlém,
při Srbska proudů svatých pramenech,
v nichž cudné víly smáčejí svůj vlas!
že tomu psí dám jazyk vyškubnout,
kdo s psí se řečí na mne odváží!

Rajko. Chceš posly slyšet?

Vuk. Jak dávno přítelem
jsi, Rajko, Vukašínu? V zem se propadni!
Jim odpověz, že Rajkem není Vukašín!

Rajko. Tož jinak odpověz!

Vuk. Shnij za živa!
A chceš-li, chvaste, jinou odpověď:
pojď před cara, tam jinak odpovím!

Rajko. Však poslové —

Vuk. Ni slova dál, ať slov
svých nepykám!

Lazar. (K Rajkovi.) On věrný jest, to přisahám!

Rajko. Nuž pojďme. Tím buď, Vukašíne, jist,
že jiného sme našli, než sme hledali.
(Odejde Rajko a Lazar.)

Vuk. Ať slouží ke zdraví vám, pánové! —
By nebyl Rajko jeden z těchto dvou — —
ha, ha! Celého děje pán jsem posud já!

Vystoupí Prebula a Dejan.

Prebula. Aj zdráv buď, Vukašíne!

Vuk. Moji přátelé!

Dejan. Ti jsme, a chceš-li ještě víc, jsme víc.

Vuk. Aj, dokonce snad z duše moji, jak já váš?

Dejan. Tak tvoji, jako že jest duše tvá!
Neb ačkoliv můj způsob trochu drsnatý,
a v hladkých slov se nezná sklouzačkách, —
však na mou duši, teď je dobře žít!
Nechať se hádají, kdo starší v zemi víc, kdo míň.
Jen nech je. To nám právě vhod.
Já neposlouchám toho, ani onoho,
a myslím, tak že zvolím dobrou část,
když na to dbám, co zalíbí se mně.
Však bez toho to dlouho trvat nebude,
a přitáhne nás někdo, jako k vozu spřež,
a karabáčem do nás bude prát,
že jazyk vyplázneme, jak mlíkařský pes.

Vuk. Ba žeť! To má je řeč. Nač hnát se v hon?
Dost času pak, až ohlásí se pán.
Tu krev si čackou chválím, která ulehne
a bez starosti dospí příští den,
by prohejřila den, po němžto přijde noc! —
Car dobrý jest. — Však víš-li, Dejane,
že mám tě od celého srdce rád?
A co se na tobě mi líbí nejvíce:

žes chlapík, jenž nešetří plic, když pravda chce
se ve slovech též světu pochlubit!
Dejan. Ha, na mou duši, jako že jsem tvůj! —
Však zřejmě mluv: jest Uroš odhodlán
a silen, aby udržel, co v rukou má?
Prebula. Hm! Uroš dobrý jest. Co není, bude!
Vuk. O prosím vás, nemůže být vše najednou.
Dejan. On pravda, sláb —
Vuk. Však buďte jeho poslušni.
Prebula. On mladý —
Vuk. Starší vy však mějte strpení.
Dejan. On málomyslný —
Vuk. Nabuďte mysli vy,
kdo starší jste!
Prebula. On vůle nezralé —
Vuk. Však na vás spolehá se, jenž ste dozralí.
Dejan. On nedospělý sic —
Vuk. Však syn je Dušanův.
Prebula. On nemá důmyslu —
Vuk. Však měl ho on.
Dejan. On matkou vyhejčkán —
Vuk. A však ne vy!
Prebula. On v mysli obmezen —
Vuk. O, mějte strpení!
Dejan. Ha ha! Já rozumím těm brykulím! —
To věz: my tam se držíme, kde stojí Vukašín.
(Křik za scénou.)
Vuk. Co to!
Jovo. (Za scénou.) Zadržte ho! Zadržte ho!

Vběhne Nikola ruce svázané provazem, za ním Jovo a lid všeho druhu.

Lid. Ať promluví! Ať promluví!
Nikola. O, utíkejte, utíkejte ze Srbska! (Klekne.)
Vuk. Co jest!
Všichni. Ať promluví! Ať promluví!
Nikola. O, patřte sem, a vizte v tváři krev!
Hle ruce mé, jsou ještě zpoutány!
O, pomozte! Jsem sláb, bych pomoh' sobě sám.
Hle ruce mé, jak krví naběhly!
Jovo. Rozvažte provazy!
Všichni. Rozvažte provazy!
(Sejmou mu provazy.)
Nikola. O, díky vám! Vy máte srdce přec!
Však nemá srdce Rajko ani část —
ni taký díl, by pohnula jím bolest má!
Jovo. O, povídej nám, co se událo!
Nikola. Zde vizte tyto provazy! Zde, o!
Zde, dobří lidinky — nechť za mne promluví!
Ty vědí nejlíp, proč mi ruce sevřely,
a stáhly katansky, že vlády pozbyly. —
Však svobodné teď ruce k nebi pozvedám,
k svatému boha trůnu přisahám:
to nepřeju ni vrahu, zloději,
ni psu, ba ani Rajku nepřeju,
ač zášti k němu převelkou mám příčinu —
to nepřeju, by zakusil, co já!
Dejan. Hej, Rajku najděte a svažte jej!

Lid. Najděte Rajku! Svažte jej!
Nikola. O, dobří lidinky, zda víte, proč?
Jovo. To nevíme.
Všichni. To vědět chcem!
Nikola. O, nebe! Tak to přišlo v zemi daleko,
že libovůle nezná více mez,
ni zákon, právo, bezpečnost; že řád
víc neplatí, an zpupnost vévodí
a drzá po nich šlape nohama.
O, kde jest Dušan car!
Všichni. Kde jest Dušan car!
Nikola. Neb slyšte. Bičovat mne Rajko rozkázal,
že prouhy na mém těle zmodraly,
a boule vyskočily, až má krev,
zpouzíc se v žilách zvyklým krokem téc',
se zpěnila a z ran mých stříkala.
A proč? Že chválil sem mu Vukašína zde,
že řek' sem, bez něho že Uroš sláb,
že řek' sem, bez něho že není řád,
ni právo, zákon, ani v zemi mír —
že řek' sem, co dí o něm každý z vás.
A za to dal mne Rajko bičovat —
o, ohlušen srbského práva sluch,
oněmla v Srbsku svatá spravedlnosť,
a nesmí promluvit, kdo právo má!
O, utíkejte, utíkejte, Srbové!
Neb všecky uchvátí vás jeho zlosť,
dovíli se, že milý vám je Vukašín!
Jovo. Slyšíte to? Slyšíš to, lide srbský?

Dejan. Ať psinku uloví a zcepení,
Zde patřte, zde jest ctěný Vukašín —

Vuk. Prosím vás, přátelé, nechvalte mne.
Pro svatý v zemi mír nechvalte mne.
Zde vidíte jak zplácí Rajko chválu mou,
jež sama sebou hlásá skromnost mou —
o, ať mi není car můj milostiv,
jest-li že slovem sem mu ukřivdil —
až na to snad, že nedal ublížit sem vám!

Dejan. Psí jeho krev! Ať Rajko zdřevění!
Ten návrh můj: Car Rajka potrestej!

Všichni. Car ať ho potrestá!

Vuk. Má stát se. Car nech Rajka potrestá.
Však prosím, přátelé, za strpení,
kdy nestane se hned, jak chcete teď.
Vy víte — car je mlád a Rajko milován;
však mou starostí buď, by trestán byl.
Jeť možné sic, že car mu odpustí,
neb dobrý jest a rád se sporu vyhýbá —
však mou starostí buď, by Rajka potrestal.
To možná též, že car víc Rajku povolný,
neb víte: nikdo nesmí chválit mne,
by nezakusil Rajka nelítostný hněv —

Dejan. Smrť Rajku! Nechať žije Vukašín!

Lid. Ať žije Vukašín!

Vuk. O, prosím vás, nechvalte nahlas mne,
by Rajko neučinil vám, co tomuto.
Jeť povaha i srdce lidem nestejna,
a jeden mstí, co druhý odpouští.

O, prosím, nevolejte Rajkův hněv —
ne o mne starosť mi; mně líto vás —
by na vás neřítil se Rajkův hněv!

Jovo. A co! Nech Rajku praskne zlostí žluč!
Volejte všichni: Zdráv buď Vukašín!

Všichni. Zdráv buď Vukašín!

Vuk. O, prosím vás, již rozejděte se.
Platím-li něco vám, tož učiňte to mně!

Dejan. Slyšíte! lidé! Velký Vukašín to chce!
Rozejděte se! A však každý volej z vás
po ulicích, až hřmotem okna zařinčí,
a hlavy zvědavě se octnou na střechách:
Ať žije Vukašín a Rajku smrť. (Odchází.)

Všichni. (Rozcházejíce se.) Ať žije Vukašín! A Rajku smrť!

Nikola. (Vstane.) Nuž, Vukašíne — zda sem obstál u tebe?

Vuk. Kdybych byl králem já, ty byl bys vojvodou.
Však jdi.

Nikola. To sobě pamatuj: já slyším vždy!
(Odejde.)

Vuk. A žeť pak čas, kde každý svůj chce díl:
buď vítán čase, já ti rozumím! (Odejde.)

Druhá scéna.

Síň v paláci. Uroš a poslové.

Uroš. (K poslům.) Vyřiďte strýci mému Siniše,
jest-li že toho sobě žádá snad,

že rád mu k Akarnanii
a k Etolsku část větší přidělím,
by zpravoval ji statně jmenem mým. (Poslové odcházejí.)

Vukašin rychle vystoupí.

Vuk. Kam odtud vy!
Posel. K jasnému Siniše!
Vuk. Vy k Siniše? K jasnému Siniše?
Blesk ať se svijí z čista na nebi!
A peklo ať je zhltne za živa!
Kramářská zběř! Na tyčky nastrkat
jim hlavy dám! To jasnosti své vyřiďte!
(Posli odejdou.)
Uroš. Aj Vukašíne!
Vuk. (Neslyše ho schválně) Kde jest Dušan car!
O, kýž to vidí jeho duch! — O, žeť to tak!
O, běda! Hanba cnostné odvaze!
Uroš. Slyš, Vukašíne!
Vuk. Peleš krkavčí!
Jak lotři o svatý se perou země šat,
na kusy trhají, co celkem stvořené,
a jako káně, luňák střelí na svůj lup,
a krev mu vystřebou a tělo zdrhají,
a každý do pelechu uchvátí si kus —
a drahé tělo to má drahá zem — —
o! o!
Uroš. Co uslyším!
Vuk. O, přespřílišné důvěry.
Tať v rouše přátelství vyrostlý sebeklam,

jenž láskou křtí, co jmeno zrady má,
jenž spásou jmenuje, co lupič, vrah,
co krví srdce odchovaný zákeřník!
O, příliš dobrý, shovívav je Uroš car
O žel! a stokrát nebi žel a opět žel!
On nezná osidla, jež vrah mu nastražil!

Uroš. Můj Vukašíne —

Vuk. O, běda! Tak to přišlo v zemi daleko,
že vůle carská nic víc neplatí,
než žert, než paskvil, kejkle, kotrmel,
jež ničemný provádí chudopas,
z něhož si strhne pán i sluha smích!

Uroš. Mluv, co jest! (Vezme ho za ruku.)

Vuk. Jak? Tys to, care, uslyšel!? O, běda mně!

Uroš. O, mluv jen dál!

Vuk. Já? Nikdy, care můj!

Uroš. Když prosí car!

Vuk. Jak? Car že prosí? Prosí car!
Zda víš, že žádáš, bych si vyřknul soud,
bych jejich zdání vlastním slovem dotvrdil?
Slyš: proti mně se vztýčil jejich hněvu vztek,
že proti nim je srdce moje zatvrdlé!
A však ty prosíš! Prosí car, já poslouchám!
Můj car, jenž hanbou svojich zaprodán!

Uroš. Co povídáš!?

Vuk. Ha, víš to již?

Uroš. Mluv dál!

Vuk. Ty všechno víš! Jak znáš své přátele?
Tys viděl jen jich tvář vyjasněnou!

Však věz: co lásky jeví zrak jich podvodný:
že tolik jedu, zrady, falše, podvodu,
lsti, ouskoku jich zrádné srdce hostí.
Bůh tebe pomiluj, sirotku nebohý!
A žeť pak já sem strhnul závoj s nich
na hadí faleš jich ukázal nezhrožen,
a pozlátko strh' se lži jich vyfintěné — —
můj care nešťastný! Má země nebohá!
Nešťastný národ můj! Nebť Siniša
a Rajko, Lazar — vše, co jmeno má —
však ne! Mne nazvali nepoctivým! —

Uroš. Můj Vukašíne! Duše má, můj příteli!

Vuk. O, pane můj, tam potřísní se čistota,
kde chtíčů plevel v blátě provádí svůj rejd,
a špína, neřest, kal o přednosť závodí.
Kde ale tygr s hyenou po krvi řve,
a mírnosť přijde, by je zkrotila — —
té konec písničky jest příliš znám!

Uros. Mluv, já jsem připraven!

Vuk. Jsi připraven? Máš korun víc?
Nuž hoď ji oknem, dole zařval hlad,
a hrdla zradnou propasť nastavil.
Nuž hoď ji oknem, ať se seperou —
žebráků vyzáblých ten lačný houf:
ha! Seperou se, jako kluci o peníz.
Ty pak si úsměv nasaď na ústa
a bezstarostnosť posaď na hlavu,
a zavejskni a světem jdi a zazpívej,
žes rád, že nemáš teď, co měl si dřív —
že zazpíváš si smutnou píseň vesele!

Uroš. O, hrozné vidění! Má vůle zemdlelá!

Vuk. Tě slabcem zvou, však nepoctivcem mne.
O, běda tobě, svatá srbská zem!
Kdo poví pravdu ti, pastorku nebohý?
Jeť jedem naběhlá jich zrádná krev —
víš, kdo je Siniša?

Uroš. Můj strýček rozmilý.

Vuk. Blesk z čista na nebi! Tvůj hlavní vrah!
Prohlásil Akarnanii a Albánsko
za neodvislé — slyšíš! První lupič on!

Uroš. Že Siniša? Vem nazpět zprávu svou!

Vuk. Z tvé koruny vyloupnul démant předrahý,
a hlásá světu: Hej já pán! ten démant můj!
Jeť Uroš mlád, já starší právo mám!
Ha, lotří slova ta, tak jak že je tvůj strýc!
A žeť pak drží démant ten již v ruce své,
tuť právo hlásá na celou tvou korunu!

Uroš. O, k neuvěření jsou slova tvá!

Vuk. Nuž pak jdi ven a slyš je po řadě!
Jsou velmi dojemni. O bože na nebi!
Jdi ven a slyš a viz, jak zradě velebné
co včera odvahou jen zvala Siniši
jak dnes to zcela přirozená věc,
jak leží prý na bíle dni, a tak
sebou se rozumí, že právo starší má,
jak on že strýc a Dušanův ty syn —
jdi ven, o, jen jdi ven a poslouchej,
jest-li že hanbou jejich nemine tě sluch — —
o, zle je v srbské zemi, velmi zle!

Uroš. O, nebe! Čím sem zasloužil si jeho hněv?
Což ublížila Siniše kdy ruka má?
O, jest-li že chci utrhnout ji! — Či oko mé?
Chci vyrvat je — o zrak oloupit zrak!
Či slovo snad? O, pak víc nechci promluvit,
oněmím ústa násilím, a jazyk svůj
oloupím o nejdražší šperk, o řeči skvost,
o zlatý přívoz ten, přes nějž se převáží,
co duše tají v ňader hlubinách!

Vuk. Ha, care! Bůh to ví, že tak! I řeč
i ruka, i tvůj zrak! Víc však tvůj trůn!
A protož počne-li již jednou důsledně:
odervi s hlavy korunu, a dej mu ji —
Toť cesty dlouhé konec nejkratší! (Odchází.)

Uroš. O Vukašíne, neopouštěj opuštěného!

Vuk. Ne, Uroši, já žádám za propuštění!

Uroš. Zapřisáhám tě Dušanem — ty nesmíš jít!

Vuk. Však při koruně jeho přisáhám,
při jmenu tvém a drahé matky tvé,
při srbských hrdin svaté památce:
tak jako že jsem Vukašín, tak nesmí říc',
a kdyby byl to přímé duše mojí vrah,
on nesmí říc': z tvé carské koruny
že vypad démant jediný a ten že pad',
když střežil korunu tu Vukašín!
A protož dovol, abych se ctí odešel.

Uroš. Ty se ctí zůstaneš! Mluv dál!

Vuk. Mám rozviklat tvou celou důvěru?
Jdi ven! O, jen jdi ven!

O, Siniša je poctivý, že zřejmý jest.
Však ostatní jsou hlavy prodajné,
z nichž laciněj, než Jidáš hlavu Kristovu,
zaprodá každý Sinišovi hlavu tvou!
Buď ihned pomoci, neb žádné pomoci! —
Já, care, prosím za propuštění!

Uroš. Já nevím dál, měj, Vukašíne, vůli mou.

Vuk. Toť pro paskvil snad klukům nezbedným?
Má přímost vytknuta mně za drzost,
za libovůli vlastní prospěch tvůj —
to za to vděk, že otci Dušanu,
že tobě sloužím s ochotou, že Srbsko jest,
v němž kotví snah mých síla životní!
O! O! Nenajdeť průchodu víc poctivost
a přímost nekrytá! Za paskvil platí ten,
kdo neporušený, a přednosť dá se těm,
kdo vůlí ničemnou svůj prospěch vyměří!
Mé místo není zde — již s bohem, Uroši!

Uroš. Ty nesmíš, Vukašíne! Svědek bůh,
že jinak tobě nevěřím!

Vuk. Mně nevěříš!
Již s bohem všecka věrná oddanosť,
již s bohem práce, lásko, příchylnosť!
Již ukrývej se přímosti, v les utíkej
a drž se k šelmám v temných doupatech,
nebť's lidí nehodna! Jdi ze světa,
neb svět tě neuznal a blátem pošpinil!
A nastup na svět podvod, ohled, šejd,
lež, klam a faleš, úskok zaplav svět,

a hříchů nahromaď, že ani nezbude,
kdo druhý Noe utek' by se na koráb,
že hřích a neřest svět prosákne naskrz tak,
že druhá potopa ty hříchy nesmyje
a síra nespálí, jež zhltla Sodomu!
O, pane můj, jaks velice mně ukřivdil! —
Však s bohem buď! Zde nemá místa Vukašín.

Uroš. Ne, Vukašíne můj!

Vuk. O, z lásky k trůnu jen,
a z lásky k zemi, v níž jsem narozen,
má práce váží síly, oddechu!
O, nespi, care, víc! Jeť prodán i tvůj sen,
a nebdi, nebť jest zradou napuštěný vzduch,
jejž dýcháš za dne, ve spaní, jimž žiješ.
A neber nápoje, ni pokrmu, ni posily,
nebť jedem otrávena posila,
tvůj nápoj, pokrm, spánek tvůj a vzduch.
Ni země píď víc není země tvé,
kdy nestojím při tobě já! Slyš, nebohý:
než den se s nocí vystřídá: jest šmahem vše,
co jmeno má, u zrádce tvého Siniši! —
Však s bohem buď — jsouť marná slova má.
A zahřmi chechtot jich, tvé snížení,
že zneuznal car svého přítele,
jenž jediný, však nesměl pomoci —
jejž propustil, by jim byl povolným!

Uroš. Co váhám dýl! Jeť bouře divoká,
od vlny k vlně metá vítr loď,
a slabá ruka marně zdvihá kormidlo. —

Můj Vukašíne — zde ti právo podávám,
bys po mé smrti nastoupil co král,
bys za mne živa se mnou právo krále měl,
a celé Srbsko tebe bylo poslušno.

Vuk. (S rychlou dychtivostí.) To přisáhej!
(Klekne a strhne Uroše k sobě.)

Uroš. To přisahám! (Zjeví se duch Dušanův.)

Dušanův duch (hrozebně). Nepřisáhej!

Vuk. (Vyskočí.) Co chceš ty kejklíři svým přeludem!
(Žene se mečem po něm.)
Můj meč tě vtěsná, tvůj-li ouzký hrob! —
(Duch zmizí.)
Viděls ho, Uroši?

Uroš. Nebyl to otec můj?

Vuk. Tvůj otec? Od zrádců tvých nastražený klam!
Jeť otrávený vzduch napuštěn příšerou,
již domov močál, jed a výpar bahnitý. —
Sem ruku dej! Ať nejsem Vukašín,
nepotru-li tvé vrahy, jako trávu žnec!

Uroš. Jen amen! mohu říc'.

Vuk. Dle řečí poznáš je, kdo Jidáš z nich.
Nuž care mluv, jsi na to připraven,
že moudrost jejich zrádná zasyčí jak had,
že tlachem vzduch i sluch ti hrozně naplní,
a výčitkou, žes udělal, jak stalo se?

Uroš. Již nejsem sám, kdy se mnou Vukašín!

Vuk. Čas bouřlivý a třeba mysli sebrané.
Buď s bohem, Uroši! (Odchází)

Uroš. Mluv slovo útěchy,
než odejdeš.

Vuk. To sobě pamatuj:
V tom všecka leží strasti úleva,
zda dovedem ji protiváhou nadvážit.
Zda bolův, tryzní, hoře návalům
umíme vlastní silou zaraziti hráz;
zda vlastním vědomím, zda domněním —
či pravým, aneb nepravým, to jedno jest —
zda cenou svou, a dávných slastí zpomínkou
a zatoužením po těch radostech,
jež zejtra připraví si naše šikovnost,
a neb nám osud za okno je nadělí:
zda vším tím taký sestavit si známe šik,
jej zbraní, stravou, střelivem tak opatřit,
že netroufá si malinkého červa hryz,
by přesilnou tu vůle hráz nám podhlodal. —
Jeť v plínkách svět, jej dítě kutalí.
Buď vítán, světe! Mládneť starý Vukašín!

(Odejde.)

Uroš. Vy tajné cesty! Kdo vás prozkoumal?
Kdo zdvihne pohár svůj a dí: jest štěstí pln,
a žádná kapka v něm, jež smutku pelinek?
Vy tajné moci, v jichžto luně dlí
den příští netušen, a mrak a jasno
jak dítě u matky si s dítkem hrá:
jest-li že určen Urošův je den,
by lité bouři mladou hlavu obnažil:
za sílu prosí vás, by přistál nezlomen!

Rajko. (Venku.) Kde Uroš car!
Uroš. Kdo volá Uroše?

Rychle vejde Rajko, Lazar, Prebula a jiní pánové.

Rajko. Sem pojďte, pánové, ať Uroš car
nám sám to osvědčí, kdo náš je car!
Preb. Pravím vám, pánové, že lež, co pověst dí,
lež největší, jakou kdy vylhal klam.
Neb jest-li že se Uroš vzdal k nám důvěry,
jíž necenil si víc, než loutky hoch,
již, hračky syt, rozbourá, zláme, zahodí:
jest-li že tomu tak: pak bez obalu dím,
a dím to caru Uroši zde směle v tvář:
že důvěry byl naší nehoden!
Lazar. Můj care promluv, z bažin bludu vyveď nás,
v němž vázneme, tou zvěstí svedeni:
žes vládu Vukašínu postoupil!
Uroš. To pravda jest. Neb zradou strýce Siniši
nemálo ustrašen a pravdou polekán,
že přímost vaše jest jen strojena,
víc v oku jen, než v srdci, v němž je jed
a faleš, klam a vše, co zrady odruda,
má ruka pak že slaba, aby zdolala
ne venku jen nepříteli, leč horšímu,
jenž doma jest: sem Vukašínu statnému
po sobě právo trůnu postoupil
a koruny, by rukou přesilnou
na uzdě udržel, co zdržet sláb jsem já!

Preb. Vy slyšeli ste, car to pověděl.
Již s bohem, Uroši, můj pán je Vukašín!
(Odejde.)

Rajko. O, bídný podvode, o stude nestoudný!
O, smutku pravdy té! Přebídná schytralost!
Vlk v rouše beránčím, a beránek
již jeho zubem krvácí! Klam podvodný!
V přímosti rouše zakuklená schytralost,
s ní vražda, sprostý lup, nejnižší zlodějství!
O, zákeřnictví ouklad zlotřilý!
Neb slyšte, Srbové: co Srbů pýcha jest,
co drahé jemu tak, jak bílá jeho zem,
zač cedil krev, umíral děd a otec, vnuk,
zač vaše vlastní pěst krvácela,
zač s pýchou umírali vaši synové,
až jejich mrtvolami země ztučněla:
o plačte! Zadaná jest carská koruna,
na Srbska trůn přebídný zloděj zasedá,
neb žezlo Dušana uchvátil Vukašín!
O, kde vzít slzy, abych vyplakal svůj žal!
O, plačte krev! Krev plačte, Srbové!
Krev cedili ste vždy za carskou korunu —
teď můžete jen plakat; plačte krev!

Uroš. Já z vlastní vůle své dal jemu korunu!

Rajko. Ty z vlastní vůle své dals jemu korunu!
O bože, pročs mne stvořil, bych to uviděl!
Ulož se do rakve již, vetchá hlavo má,
neb není trůnu víc, bys padla zaň.
Má ruko odpočin, víc nevytasíš meč!
A zamkněte se oči, sic vás bída oslepí.

Mé srdce pukni, marnáť věrnost tvá!
O! O!
Kde najít slov, bych smutek vyslovil?
Ze služby věrné oře propustím,
ať na srbských si nivách pastvu hledají,
ať volně proběhnou si srbské dědiny,
jež rukou dáním zloděj uchvátil,
Ať řičí, až Srbskem zatřese jich ryk!
jeť zlomen srbské pýchy drahocenný květ,
a k smrti zarmoucena duše má!

Uroš. Pravím, že neuchvátil žezlo Vukašín;
má vůle uznala ho dědicem.

Lazar. O, těžko zdusit, čeho duše přeplna,
čím srdce svijí se bolestí uštknuté! —
Můj care! Nepředložen tento čin,
tak jak že nezkalena věrnost má!
však pravdu slyš teď ze zkušených úst.
Tys smrtí Dušana schuď bohatý,
jak ratolest od kmene zlomena.
Však při té chudobě byls boháč veliký,
porovnán s touto nyní chudobou.
Aj velký národ k tobě vzhlížel důvěrně,
byltť jeho skvost tvé hlavy ozdobou.
A jest-li že tvá síla byla nepevná:
pak byl to rána jarního lesk mladounký
jenž za čas vzroste v slunce majestát!
Však co jsi teď? Ni tolik nemáš bohatství
a moci, síly, ani vůle svobodné,
bys ještě jednou vzíti moh', cos dal.
O, není více tvé, cos dal; a mimo to

víc nemáš ničeho! — O, dech se třese můj
a myšlenka se zdráhá obléc' slova šat.
Můj care! Řekni ještě jednou: Tu máš říš!
O, nemůžeš! Taks chudý teď, že nemůžeš
ni opravdivě chudé slovo vyslovit,
bys sám se nekáral, že pravdu nemluvíš!
Dřív sluncem byls, jež bleskem plýtvalo;
teďs luna jen, nehodnou svítíc milostí!
Teď bloudíš v noci bledý, smutný po nebi,
jak chudý poutník, jenž svou nezná pouť!
My chudé hvězdy cítíme tvůj bol,
my pláčem zarosíme ranní květ,
a vzdechem naplníme zem i nebesa;
my chudí jsme a ty z nás nejchudší!
O, břitvou do srdce mi zajel smutku žal,
mně projal tuk i kosti, promísil mou krev:
já nemám nic, co podal bych ti k útěše!

Rajko. O, smutná výměna! O, prodej nestejný!
za přílbici dát carskou korunu,
a carské žezlo za žebráckou hůl,
opustit trůn a nemít přístřeší,
a carské vůle velmoc velebnou
dát za prosbu, jež lačna almužny —
a vše to udělal syn Dušanův!

Uroš. Dost budiž nářku, pánové! Mým otcem on,
mým bratrem, druhé „já“ mi Vukašín,
a dokavad jsem živ, jsem carem já!

Rajko. O, statnosť nevčasná! Kýž býval uzavřen
tvůj sluch tak Vukašína slovům podvodným,
jak teď uzamknut našim žalobám!

(Vukašín vejde, s ním Dejan, Prebula a někteří. Zůstanou všickni v pozadí stát; vchod obsadí vojsko.)

Však care slyš! Za neplatnou prohlašuju
já vůli tvou, již nazvu přehmatem!
A bloudit budu po srbských teď dědinách,
a ve psa proměněn, jak Hebuka
nad ztrátou syna drahého, chci výt
a řvát a hlásat slova bolesti,
až skály, kamení se nad tím rozpláčou.
Chci celý srbský národ vyzvat pod prapor,
a matku Jelenu prohlásím carovou,
jejížto syn jí zahrál Srbska korunou.

Vuk. (Do předu strašně.) Jim hlavu sraž! (K stráži.)
Obsaďte celou síň!

Rajko. Ha, přicházíš se ukázat? Hle, Srbové,
zde zloděj ten, jenž vaši ukrad' korunu! —
O, ceň jen zuby, ceň! A pukni tobě žluč,
a nadmi tebe zlosť, až prasknou žíly tvé,
a vyvalí se z nich tvá černá krev —
a věz, že stokrát za sebou to opáčím!

Vuk. Ha, dál, pse! Špalek venku uchystán,
a než se do země dáš na štěkot:
tam hlavu slož — ji sekera ti ochladí!

Rajko. Slyšíte to? Slyšíte, Srbové?
Ha, důstojný to vlády počátek!
Ty jenžs tak bídný —

Vuk. (Nejstrašněji.) Vari!

Rajko. O, nebe slyš a pukni země vejpůl,
a oheň vyšlehni, ať stráví země hřích!

O, tu jest přímosti teď odměna,
že hlavu klade s lotrem na špalek.
O!

Vuk. Pryč s ním! Ať venku štěká dál!
(Odvádějí Rajka.)

Rajko. O, běda, běda, Srbové! Jdu na smrť já!
Kýž se mnou nevymřela mužná odvaha! —
Však přijde den, to zapiš ohněm v duši svou,
kde každá kapka má ti vzroste v povodeň!

Vuk. Mu jazyk vyrvete! (Odvedou Rajka.)

Laz. (Stranou.) Umlkni srdce! Zůstat chci, až přijde čas!

Vuk. Ha! V plínkách svět, jejž dítě kutalí! —
Jest-li že někdo z pánův zde
má Rajkových slov valný nadbytek:
tam cesta! Rajku postuj za staffáž! —
To vězte: že znám na vás každý kloub.
Však neví nikdo, co král Vukašín!

(Odchází, všichni se před ním kloní.)

(Opona spadne.)

Třetí jednání.

První scéna.

Síň v paláci v Prizrénu. Vystoupí Vukašín s Urošem.

Vuk. Hahaha!
Toť moh' by puknout Diogenův sud,
by z mudráka i osla střepy nadělal!
Uroš. Má odpověď,
že Vukašín, jenž caru Dušanu
již druhým carem byl, též dovede
být prvním štítem synu Uroši.
Vuk. Toť rázná odpověď, na moutě krev!
Uroš. A na to oni mně, že slušno považit,
car Dušan mně že trůn a žezlo zůstavil:
že Uroš řek' a ne car Vukašín.
A protož, troufám-li se o to zasadit,
pak jejich zbraň i vojska jsou mne poslušna —
jinak, než Vukašínu sehnuli by šij,
že raději odbujnému Siniše
se pokoří, jej carem Srbska prohlásí —
Vuk. Ať srazí vaz! — Nuž, co chce počít Uroš car?
Dávat mu Srbska panstvo na vůli,
ba víc, král Vukašín mu dává na vůli,

by rozhodnul se pro mne, aneb pro sebe,
by mír vzal, aneb — — aneb opět mír.

Uroš. O, nezvrátí se Uroš dřív, než Vukašín.

(Vejde Nikola.)

Vuk. Tvá dobrá hvězda! — Co jest, Nikolo?

Nikola. Můj care, poslové jsou tobě od matky.

Uroš. Kde? Od matky?

Nikola. Tam venku čekají.

Uroš. Bůh žehnej jim! Zajásej srdce mé!
O, lehčej bude mně, až matka zví.
Bohatství nesmírné, kde matka bohatstvím.
Tať přístav lodi mdlé, kde vichr ukován
a nemá moci v svatý srdcí kruh;
kde plavec vetché lodi tíže odlehčiv,
vynáší na břeh obtíž, duše stesk,
kde srdce úkor, křivdu, trýzeň, bolest, žal
na srdce matky skládá se sebe —
a živé rány krev a z biče modřiny,
a jedu hadího bolesť podebranou —
a jak se lidských přepychů ty dítky zvou:
to matce skládá duše se sebe,
by vzala balzam útěchy.
Vítá syn blahou věsť, již matka posílá!

Vuk. Nenech je čekat, Uroši, jest drahý čas.

Uroš. (Udiven.) Co zkážeš matce mé?

Vuk. By nejdřív zas
se posli ve zdraví k ní vrátili.

Uroš. To matce mé?

Vuk. Hm, není dobře tak?

Uroš. Cítím ten meče hrot, jenž k srdci vjel.
(Odejde.)

Vuk. Znáš toho tam?

Nikola. Hmhm! Car Uroš to. —
Mně zdálo se, že byl sem vojvodou.
Toť velmi krásné býti vojvodou.
Král Vukašín mne mečem pasoval,
k mé službě stálo sluhů pět —
tak jako sloužím Vukašínu já.
U čerta, krásný sen. Mně napadlo,
proč není pravdou sen radš, pravda snem?

Vuk. Znáš toho tam?

Nikola. Ha! Nezdá král
se chápat sluhův sen. — Toť Uroš car.

Vuk. Ten Uroš nesmí s nikým obcovat;
buď v patách jemu, jako tělu stín,
a je-li silnější, dej v p o u t a jej.
Při hněvu mém, nevykonáš-li tak.
Můj třikrát hněv, jsem já-li toho příčinou!
(Odejde.)

Nikola. Na moutě — příklad ten je pohnutliv.
Ty lotrem b u ď, mne lotrem budou z v á t.
Ty piješ na oučet, já zaplatím.
Ha! Vím již, c o jsem já? Hm, vím-li to —
ej času dost, bych v pravý den se ohlásil.
A protož činem svým dřív zklenu podstavek,
na nějž v čas pravý vyšinu se sám,
a věncem kradeným si hlavu ověnčím,
a řeknu králi: socha sem a socha tam —
mát mnohý holomek přecnostnou štatui:

proč já bych jediný byl v světě nezištný?
Toť moudré, lacinou slávu pokřtit pokorou,
jiným jsem ocelí, však sobě rtuť —
holomci stranou! Pomník objednán.

(Vystoupí Uroš a poslové.)

Uroš. To všechno posud v mysli věrně mám,
kterak co chlapec s vámi hrál jsem v hry —

Nikola. Opusťte cara, pánové.

Uroš. Vše, pánové,
jak den před včírem zažitý, to vím.

Nikola. Ušetřte cara, žádám, pánové.

Posel. Neznáme žádnou k tomu příčinu.

Nikola. Car churav jest a řeč mu ke škodě.

Uroš. Já churav? Bůh to ví, že ne. Jsemť zdráv!

Nikola. Král žádá, by car slovem lakotil;
tož žádám já, vraťte se k carové.

Uroš. Opravdu? Pravdu tu já směle nazvu lží!

Nikola. Vidíte, pánové, jak v mysli rozčílen.
Nezná svou nemoc sám. Jest taková,
že myslí, že je zdráv, ač nemocen.

Posel. To říci máme carové?

Uroš. To carové?
Jak živ jest bůh, jsem zdráv. A mluvit chci.
Sem pojďte, pánové. Teď vypravujte mně,
kterak si na syna zpomíná máť,
jak jí se stýská, jak — o, bože můj! —
já ještě nic sem od vás neslyšel.
Nebuďte lakotni; vám velké bohatství,
vy víte vše, co chová duše matčina,

vám svěřila to matka, aby věděl syn:
syn prosí vás, mně dejte almužnu!

Nikola. Vidíte sami, nemocen jest car!

Posel. Co říci máme carové?

Uroš. Rozbijte lebku pominulým psům!
Můj spasiteli! Nemám rozum víc?

Nikola. (Důrazně.) Teď již odejděte!

Uroš. (Po velkém boji.) Nuž řekněte,
že zdráv jest Uroš, že se dobře má —
vždyť vidíte, kterak se dobře má —
můj bože, což pak nejsem zdráv?

Nikola. Již jděte, pánové, an víte, co řek car!

Posel. Již s bohem, Uroši. Nás v přízni zachovej.
(Poslové odejdou.)

Uroš. Spas bože duši mou! — Pověz mi, Nikolo,
jest člověk nemocen, když ví, že zdráv.

Nikola. Neptej se mnoho, němá jest má odpověď.

Uroš. O, dobře tak, že matce sem to nevzkázal.
Jeť pravda. Mozek v hlavě hoří můj,
mé duši vzchází světlo poznání —
ha! Rozrazil mou tmu blesk předtuchy,
já zírám jasně: že:

Nikola. Tys nemocen!

Uroš. Prabídný krtku! Co ti schází na lotra?
Bůh ví, to není u mne k dostání!

Nikola. Též u mne ne.

Uroš. Tím slovem zalkni se!
(Vejde Marko.)
A co ti povím, to měj přídavkem!
Myslíte dýl mne vodit na šňůrce,

bych z dětské kazajky se nevyvlík?
bych dětské kousky přenes v mužný věk?
Při spáse mé! Já osvědčím se, že jsem muž!

Nikola. O, žel! Car se smysly se pominul!

Uroš. Mor s hlizou do tvých úst! Však jsem-li důsledný,
pak první věz, že sem se pominul!
Myslíš, ty holomku, předkládat člověku,
by jednal tak, jak mrav mu přistříhneš?
(Bije ho.)
Měj zuby v pozoru, sic tebe přinutím,
že zakousneš jak plž se do trávy,
a kolena tě věčně nezvednou!

Nikola. Hej pomoc! Na pomoc! (Odběhne.)

Uroš. Bůh svědek můj! Já posud jehně byl.
Však cítím, že se ve mně něco ozvalo,
co zuřivosti Ajaksově na vlas podobné!

Marko. O žel! Můj care! Kýž tvé horlení
se v pravý bylo dostavilo čas!

Uroš. O, Marko! Nech se na srdci mne vyplakat!
Mně jest, jak bych měl stát se Niobou,
měl plakat až bych řeky rozvodnil!
Vše na zmar již! Jeť velmi teskno mi!
O, není dobře, jak sem učinil!

Marko. Předrzou nohou šlape volné mysli květ,
za přízeň prodajna jest zásluha,
a pod meč klade šij cnosť občanská —
nesmírná bído! Zlý jest Vukašín!
(Vystoupí Vukašín, Nikola a pánové.)

Uroš. Chci odtud prchnout. K matce půjdu své,
jí povím, kterak uražen syn car —
Vuk. Syč hade! Zpoura zde, jíž hlavou car —
Uroš. Měj smilování: Bože! — Marko, viď! —
Buď lepší ty, neboť je zlý tvůj svět.
Vuk. Slyšíte, car se smyslem pominul!
Uroš. Ha, králi, věz! Máť trpělivost též svou mez.
A ta když praskne, pak se hrne povodeň,
pak duše uražena volá k nebesům,
pak běda vrahu, jestli pomstu přivolá
naň Abelova krev!
Vuk. Jeť v duši nemocen.
Veďte na lůžko jej a ošetřujte jej!
Uroš. Trojsvatý bože, tys to uslyšel!
Marko. Nestoudný králi! Pravím já, jest Uroš zdráv!
Vuk. K mým nohoum svrh' se otcův převrhel —
mně z cesty! Sic tě stranou odkopnu!
Marko. (Stranou.) Rozbij se srdce! Král jest otec můj!
Vuk. Hej, Nikolo! — (Tajně.) Znáš věž tu hlubokou,
jež v hradu západním?
Nikola. Znám výborně.
Vuk. Tam lože zbytečné. — (Nahlas.) Veď cara na
lože!
Uroš. Rozpukni země se, ať bol svůj pochovám.
(Uroš odejde, za ním Nikola.)
Vuk. Zde slyšte pánové! Strýc carův Siniša
vytáhl s vojskem z Akarnanie.
Neprávem vlastní si, co právem patří nám.
Nám nese boj; sám panstvem odpadlým,
jich vojskem roste jako lavína co den.

Nám platí boj! Mé právo též jest carovo —
Nuž vzhůru! Ať se dostavíme v čas!
(Odejde s pány.)

Marko. O, nejnešťastnější ty z bojů všech,
kde otec syna, otce vraždí syn,
kde zabíják se vráží vlasti do beder
a děti vlastní matky srdce trhají!
krev synu stříká na tvář matčinu!
O, padni na mne noci, moře pohlť mne
ať nevidím den t o h o snížení!
Fui! Hanba! Lotrovství teď hrdinstvím,
a hrdina jak podlý zbabělec
musí se v outěk dát, by zůstal hrdinou!
Vypuknout musím v pláč, meč zahodit,
a s podlým sketou hledat soudruží!
O země má! Kolébko krve nešťastná! (Odejde.)

Druhá scéna.

Rovina u Zety. V pravo strom. Hluk válečný za scénou. Vukašín a Sinišův poslanec se potkají.

Vuk. Sto ran sem rozdal, s každou ranou smrť;
sto smrtí rozdám v ruce zemdlen,
a štít můj, jak by kován chromým Vulkánem,
všem útokům převzdorné čelo rozrazí.
Tak válčí ten, kdo právem král.
To vyřiď podzimnímu caru Siniše.

Posl. Mdlý tvůj je vtip, jeť právem staršího
oprávněn on, by carem byl před Urošem.

Vuk. To vyřiď caru, že mu přeje Vukašín,
až bude více hlav to přesvědčení mít:
že nebude pak sám, jenž rozum má.

Posl. Mluvíš šic předrze, však poslyš dál.
Že Siniša má k tobě důvěru,
měj důkaz ten, že mluvím s tebou já,
ne s Urošem. To však ti vzkazuje:
že spolucarem jsi mu po boku,
a v zemi přednosť všeliká ti buď,
kdy skončíš boj a v smlouvu vejdeš s ním.

Vuk. Do výše šlehá jeho síly domnění!
Mne na smích žene, kterak rozdává,
jak pamatoval na mne ve své dobrotě.
To řekni mu, že neznám v nikom soudruha,
jenž vedlé krále moh' by říct: jsem král!
Pán v zemi jediný král Vukašín!
Však mní-li on, že práva víc má on,
ať mečem dokáže! Můj meč je ten!
Co uslyšel jsi, vyřiď doslovně.

Posl. To učiním, tak jak že on jest pravý car!

(Odejde.)

Vystoupí Prebula.

Vuk. Co jest?

Preb. Nepřítel okřál čerstvou posilou.
Zdvojnásobněn jich voj a naši couvají.

Vuk. Mor do nich všech! Kde Marko jest?

Preb. To nevím.
Neb neuzřel ho posud nikdo dnes.

Vuk. Křič našim, že si posud hráli jen.
Ať hračku odloží, nechť válčí opravdu!
Psí krev, kdo couvne! Bleskem buď můj hněv.
(Odejdou.)

S jiné strany vystoupí Marko.

Marko. Kýž byl bych zrnkem pšeničným,
jež žernov rozmýlá a v mouku tře!
Meč tasit proti němu žádá řád,
meč nechat v pochvě káže zas mi syn.
Nestoudný osude, proč já jsem jeho syn?
Má duše urputná a zase mdlá
pohání pravici, meč sráží levicí,
zasází ránu, ránu sama zachytí,
a meč můj s prázným vzduchem vede boj.
Směj světe, směj se. Anděl s lotrem v duši mé!
Svobodný člověk, otročí je syn! (Odhodí meč.)
O bože! Proč tvůj zákon v rozporu?
Mně protiven jest král, já jeho syn!
O, nebe s peklem válkou ve mně soptí,
a nebe netroufá si peklu odolat.
O směj se, směj se! Čí jest vítězství!
(Vystoupí Prebula.)

Preb. Ha, králeviči, ty se straníš nečinný!
Mars otec tvůj, ty patou Achilles.

Marko. Jeť na přátele silen král; já nejsem z nich.
(Vystoupí Dejan.)

Dejan. U čerta! Naše rány nebijou!

Nepřátel roste, jako moře v přítoku.
Kde král jest?

Preb. Pravé divy koná Vukašín.
Tři koně, padli pod ním z jejich ran,
a on jak pírko na čtvrtý se vyšinul.
Jak blesk rozráží tuhý vzdoru voj —
a královič jak šestinedělka
si hoví zde. (Odejde.)

Marko. Jdi za ním, Dejane, a bojuj pro právo.

Dejan. Ať scepením, když vím, čí právo jest. (Odejde.)

Vystoupí Vukašín.

Vuk. Jed dejte sem, ať zasypám jim jed!
Však jest-li vítězství se krále ostýchá —
a kdyby Febus připjal na patu je svou:
já ve prach strhnu je, bych zvítězil!

Marko. (Stranou.) Teď pevný Marko buď, když útok nejhorší!

Vuk. Jak? Marko zde? Nevíš, kde zuří boj?

Marko. To vím. Kdo však smí říc': jdi, bojuj též!

Vuk. Haha! Král bojuje, spí královič!

Marko. Kdy násilí jde v boj, spí právo vždy.

Vuk. Ha, zcepeň! — Právo mé jest právo tvé.

Marko. To právo mé, jež národ přisoudí;
tvé právo však, jež vzals ty sám!
Neb právo trůnu přísluší jen Uroši!

Vuk. Mor v duši tvou! Krev kane s meče mně:
mám srdce to, meč potřísnit též tvou!

Marko. Sem boží ústa! Dávno hoduje
vrah lidstva s fariseův čeledí,

řeč líčená jim medem přetýká.
Ukrutník mnohý stál již na trůnu,
jejž podlízavá špína v boha překřtila!
V cnosť obléká se mrzký patoliz,
a špatnosť hladí nafintěným slovem v tvář.
Nemá-li v celém Srbsku nikdo odvahy,
by králi Vukašínu pravdu řek:
pak já sem zde! Já mám tu odvahu!
Bezprávně, násilím ty sedíš na trůnu,
tvá hříšná zvůle lidi mrská v tvář,
člověka sníží, z lidí sluhů nadělá!
O bože! Hanbou rdi se země má! —
Byl jednou Dušan, a ten nejsi ty!
Tvé heslo slabosť, síla v ústech jen.
Ty proti bratru bratra štveš, by vraždil jej,
květ hyne květem, síla silou umírá!
U brány nepřítel a doma rozbroj vládne.
O, špatně tajíš mrzkou zvůli svou.
Řád zničen, národ kopeš nohama,
na jeho vůli pliveš vlastní neřesť svou,
mu hlavu šleháš bičem svévole
a oudy svobodné mu těsnáš v okovy.
Národ ti trnoží, jej šlapeš v šij,
ty vrah jsi národa —

Vuk. (Tasí meč a žene se po něm, strašně.) Ha, oněm pankarte!

Marko uskočí za strom, meč se zarazí do stromu, Marko v popředí.

Marko. Nemocná ruka tvá, jenžs otec můj!
I kdybys tato ústa smrtí uzamknul:

zde kamení to k slovům vyvolám!
Však věz: já kynu jen, a tys dokráloval!
(Odejde.)

Vuk. Při krvi mé! Má krev je zbouřena,
jak divokého moře vlny zmítané.
Korábů sto a já je rozdrtím! (Vystoupí Dejan.)

Dejan. Ať peklo shltne vše! Spěj na pomoc!
Nepřítel vítězí, a naše bída roste!
(Odběhne v druhou stranu.)

Vuk. Sem meči můj! Na syna selhals mi. (Vytrhne meč.)
Smrť v nepřátel teď řady rozseju,
že krví zaplaví se šírá pláň! (Odejde.)

Vystoupí Marko s druhé strany.

Marko. Jen králi vítězi! Však v srdci národa
se kvasí předivoký, bujný kvas.
Vše kdybys udusil — ten nezdusíš! (Odejde.)

Křik vítězný za scénou. Vystoupí Prebula.

Preb. Jásejte Srbové! Jeť vítěz Vukašín!

Vystoupí Vukašín s průvodem.

Vuk. Byl-li kdy právem král hrd na své vítězství:
jsem dnes to já. Druhý já Saul,
jenž potřel tisíce. — Teď vzhůru k Prizrénu.
(Odejdou. Hudba a bubny.)

Třetí scéna.

Skvostná síň v paláci Prizrénském. V levo trůn. Vystoupí Vukašín, Prebula, Dejan, Lazar a jiní pánové. V pozadí Marko a sljepac. Slavná hudba.

Vuk. Ať vojsku zlata dost a vína v hojnosti! —
Již zavzni hudba, s ní se jásot spoj,
a nes to pověst letmo v širý kraj,
a ples a jásot v každé hrudi zbuď;
nechť písni jedné naučí se lid:
že přemoh Sinišu král Vukašín!

(Sedne na trůn.)

Marko. (Stranou.) Jak sláb jsi, jediné-li tvé to vítězství!

Preb. Víc pravím já. Neb tím, že přemoh' Sinišu
král Vukašín: tím červa rozšlápnul,
jenž říše Srbské nahlodával jednotu,
by rozpadla se v střepy stavba velebná,
a bouřných větrů rozmarnou se stala hrou.
Rozšlápnut zpoury červ a slunce poklidu
zas smíří, co se rozdružilo v rozbroji.

Dejan. Nezdá se tobě, Marko, přeplně
že nacpal ústa chválou Prebula?

Marko. Ba věru, Dejane.

Vuk. Kde pěvec jest?
Sem veďte jej, ať hned nám objeví,
jaký zpěv po nás zůstaví se potomkům,
kdož hlásat budou čin náš rozhodný.

Preb. Jeť slepec zde, oblíben v Prizrénu
a v celém okolí pro zdatný zpěv.

Vuk. Nechť předstoupí a zpěvem oslaví náš čin!
Marko. Jdi, starče. Zaprodej svůj králi zpěv,
a víc, než tebe, velebit vnuk bude jej.
Vuk. Jen směle, Marko, ať slov neželíš.
Marko. Slov Marko nikdy neželí, ni činů svých. —
Však tvá teď, pěvče, věc, bys řekl své!
Vuk. Již, pěvče, pěj, ne jak to jiným oblibou,
však jak to rozhodne ti srdce tvé!
Sljepac. (Zpívá.) Aj ty králi, Vukašíne králi,
což je tvého království ti málo?
Vuk. (Vstane.)
Sljepac. (Zpívá.) Málo je ti? Ať se zpustoší ti,
že o cizí zápasil si carství!
Marko. Hej, to je píseň lidu vítězná!
Vuk. Tvůj podstlala ti píseň hrob, ne můj.
(Probodne sljepce.)
Sljepac. Můj podstlala, však ty buď zatracen!
(Klesne a umře.)
Marko. Co králi, zavinil zpěv nevinný?!
Vuk. Při hnčvu královském, ten zemře s ním,
kdo opováží se, mé účty stopovat! (Odejde.)
Lazar. Na zem! Na zem, Srbové!
A hříšnou pěstí tlucte v prsa svá:
bůh v nebi rozhněván — vám špatný král!
Co zavinil zde boží pěvec ten?
Ni před kuřátkem vody nezkalil,
ni bolu zrnko nevrh' v duši ctnou
jak lidský anděl mezi lidmi dlel,
vám strasť a bolesť hasil písní spanilou.
Zpěv jeho — olej ranám podbraným,

bolestem balsam, strastem útěcha
a zášti smírce, smutných těšitel,
a lidí dobré vůle radost velebná — —
o, hanba! hanba! Spílá v tvář vám král,
božího pěvce klátí rukou vražednou:
a Srbové v něm krále svého velebí!

Preb. Převelmi nahlas vzdycháš, Lazare!
Ať hlavou přečin úst svých nepykáš!

Marko. Tak ne! Jak dávno v Srbsku mravem to,
že utíkat se musí pravda v les,
že o sluch lidský nesmí zavadit?
Můj otec Vukašín, však lotří tento čin.
Nuž, chceš-li, Prebulo, si získat vděk:
jdi ku králi, a řekni, co řek syn!

(Prebula odejde.)

Lazar. Nešťastná země má! Kdo v zemi bezpečen,
když ruka krále vraždí svatý zpěv?
Zda může nevinnější býti nemluvně,
jež matky prs nenajde ještě rtem;
zda holoubek, z skořápky vylíhlý,
zda beránek, jenž nezná ještě matčin hlas:
a toho pěvce vraždí Vukašín!
O bože, nech má slova dopadnout v tvůj sluch!
Kdy země by se dotknul boží prst,
kdy černý mor by na potkání rdousil lid,
kdy hlíza a s ní vřed a smrti nákaza
se rozvzteklila tak, že neznala
by milosti, že matkám vyrvala
by z ruky nemluvně; že milenku

nesoucí lásky polibek, by shltla dřív,
než vtiskla ústa by v ret prahnoucí;
kdy rozlícena, modlitbu ni poslední
by nedala se domodlit a amen říct,
a šmahem stlala vše ve světa hrob —
však tohoto kdy pěvce uzřela by v tvář:
její by srdce zvrtlo slitování
a ona hanbou by se byla zarděla.
A nad tím pěvcem neslítoval váš se král —
o, toho pěvce vraždí Vukašín!

Dejan. O, běda nám, neb Lazar pravdu dí!

Lazar. Slituj se nebe s námi, Srbové!
Neb vidím čas, kdy v Srbsku bědovat
se budem učit jeden od druha,
an žalob studni bída vyváží!
Nestačí slzy, nářky, bědování,
a srdce bude musit pukat žalostí,
by nový nářek našlo svízelům!
O, kde jest Dušan car!

Všichni. (Temně.) Kde jest Dušan car!

Marko. Již jděte, Srbové, a pěvce pohřběte.
Ať celé město, ať se národ zúčastní,
a slávou důstojnou ho oslaví!
Od srdce k srdci zpíval, srdcem hnul
a mluvil k srdci svého národa:
a protož nesmrtelná buď mu památka!

(Odnesou pěvce.)

Všichni. Amen!

Přiběhne Uroš, na rukou spoután, za ním Nikola.

Uroš. Pryč s rukou, pacholku! Pusť Uroše!
Nikola. Král nesvolil, a proto nesmím já!
Uroš. Ha, já jsem Uroš car! Meč dej mně můj!
Nikola. Bych dal ti meč, zakázal Vukašín!
Uroš. Můj bože, což jsou uši ohluchly? —
O, k tobě utíkám se, srbský národe!
Před národ vznáší žalobu tvůj car!
Slyš, kterak čeleď řádí královu!
Žebráku padne chleba se stolu,
že nasytí svůj hlad. Však slyšte, Srbové!
Ni to, čím žebrák plýtvá v hojnosti,
co každý lotr má, by lotrem byl,
co každý najde červ, jejž stvoří bůh,
co každá housenka, co pavouk, nahý hmyz,
co v lese zvěř a liška v doupěti:
o, za to darmo car vás prosí, lká,
neb slyšte: Dušanův syn v žaláři,
a chleba neměl, aby neměl hlad!
Lazar. V prach světe! Zhyň! Vstaň z hrobu, Dušane!
Již zavzni k soudu hrome anděla,
již hroby pukejte, ať mrtví oživnou!
O, pukej srdce nad tou bolestí!
Jeť tygr tenkrát tygrem, když svůj sytí hlad,
I beránka hlad v dravce promění.
A tento beránek — o bože můj!
Nemáť již síly rozum, by to pochopil,
cit pružnosti, by s bolem držel krok.
Syn velikého Dušana, car Srbska —

o, viň se srdce, pukej lebko sestárlá,
neb nemůže to slovo zcela povědět.
Však proklet buď, kdo původcem, byť sám
to král!

(Sejme Uroši okovy.)

Nikola. (Stranou, vášnivě.) Houpej se provaze! Jeť kůl
již zaražen!

(Odejde.)

Uroš. Můj dobrý Lazare. nebyl to Vukašín.
Což řek' sem Vukašín? O, nevěřte:
Jeť dobrý Vukašín a srdce rozdělí.
Však chasa jeho tvrdá, bezcitná,
neb proti vůli králově jsem spoután já.

Lazar. O, srdce rozdírá tvá omluva!
Tak ponížen, že kata vélebí! —
A kdyby nad sklo čistší byl a skvrny prost,
a omluva tvá smyla s něho hřích,
že byl by vznešen, jako cedr nad Libánem:
pak hlasu zvednou tyto okovy,
pak bude žalář volat hlasem anděla,
neb slyšte: tyto outlé ruce spoutal král,
car Srbska pomazaný plakal v žaláři,
a o chleb marně žebral v něm syn Dušanův!

Uroš. O, neplač Lazare! Tak zle to nebylo.
Já byl bych nevděčný, kdy řek' bych zle.
Přiletal večír ptáček na mříže,
kdež hnízdo měl a krmil mláďata;
mne viděl plakat a on nezpíval.
Přicházel k věznì žalářníkův pes —
dobrý to pes, car Dušan jej si oblíbil;

ten celé hodiny mně ležel u nohou,
mou ruku lízal, o nohu se třel.
a když sem zpomínal mu, dřív že bylo líp,
a náhodou-li slza kápla všetečná:
své věrné oko upřel o můj zrak
a sekal ohonem a skákal, vyl,
a zuby cenil, o nohu se třel
a záda protáhnul tak oulisně —
hleď, Lazare, a on mně rozuměl.

Lazar. O, plačte, plačte do usedání!
A plakat učte děti v kolíbkách,
a vymři všechen smích, jej zatop pláč,
a učte plakat ženy, starce, nevěsty!
Měť slitování pes, jež nemá král!
O bože, zvíře již se stává člověkem,
a člověk, člověk — světla odlesk velebný —
ten člověk proměnil se ve zvíře,
má citu míň, než bezrozumná, němá tvář!

Uroš. Tak hrozně nežaluj, prosím tě, Lazare.
Jeť čistý král a velké viny prost.
Já přehnal prvé obraz strastí svých
a z obraznosti bludné vyzval podoby.
To není ještě zle, když časem dobře jest.
Mně nosil žalářník od matky pozdravy,
jen pod rukou sic, mně však mnoho vděk.
Neb uslyšev, že zdráva matka má,
že líbá po mateřsku syna Uroše,
že myslí jedinou syn jediný
a útěchou a k bohu modlitbou:
tu na okovy pozapomněl syn,

na chleba nedostatek žádosť má,
na těsný žalář ukovaný car
a mé k ní vzkázání: „tvůj syn se dobře má!“ —
Aj Lazare, zda vzkázal nepravdu sem jí?

Lazar. O bože, slituj nad mojí se bolestí!
Až příliš mnoho! — Přespříliš! —
Již ustaň care, ať nám srdce nepukne.
O, pláčeť smích tvůj, radosť v smutku jde
a v jamkách tváří tvých se stéká pláč.
Tvá útěcha jest hudba pohřební:
sirotku lahodí a srdce rozdírá,
sluch pozdraví, však duši roztrhne. —
Můj care nešťastný! Má země ubohá!

Vystoupí Nikola se stráží.

Nikola. Ve jmenu krále zatýkám tě, Lazare.
Lazar. Tož zalkni se, než díš to po druhé.
Nikola. (Dává mu list.) Ty bez prodlení Prizrén zůstavíš;
pod ztrátou hrdla nesmíš vejít zpět
ni v nejbližší Prizréna okršlek.
Stráž na hranici doprovodí tě,
a na Srěm, Mačvu obmezen tvůj krok.
Lazar. O, svaté moci! To král Vukašín?
Nikola. Zkrať slov. Zníť rozkaz: bez prodlení!
Lazar. Slyšíte, přátelé! Slyšíte Srbové!
Nikola. Věz, ještě dím, že: bez prodlení!
Lazar. Měj ty přec lidské srdce, člověče!
Vždyť každý žebrák aspoň koutek má,

kde složil hůl, kde štědřejší mu dar,
kde upřímnosť mu lůžko ustlala,
jenž milejší mu, než ostatní svět.
Máť člověk otce, ženu, děti, přátele.
Když odchází, i s psem se rozloučí,
a poví slovo, že se navrátí,
a tiskne ruku přátelům, choť políbí,
oblíbený svůj koutek zrakem pozdraví — —
hleď vůkol: zde jsou srdce mého rostenci;
ukrutník nejsi! Přej, bych s bohem dal!

Nikola. Již posledně opáčím: bez prodlení!
(Stráž ho obstoupí.)

Lazar. (K Urošovi.) Bůh tebe střež, sirotku nebohý!

Uroš. Můj Lazare! Můj štít mi odňat jest!

Lazar. Buď proklet Vukašín! Však — s bohem již!
(Stráž ho odvede. Všichni reptají.)

Marko. Haha! Toť pohnutliv je králův čin!
Sem děti! Učte se! Král mistr váš!

Dejan. Víť bůh! Již mnohá rána padla na Srbsko,
v němž car vždy býval první záštitou:
však běda! Ranou největší jest nyní král!

Marko. Sem, Srbe! Uč se zdvořilosti od nička!
A vězte! pokora je hlavní cnosť!
Odvykni člověk lidskosti a ukrývej
se v kukli pokrytcův! Aj nemyslete dál!
Král stihá slova, stihá myšlenky!
A blbcem být, jest první lidská cnosť!

Uroš. O, žel mi tebe, Srbský národe!
Teď vím to, nebyl v žaláři tvůj car;
jeť žalářem, co kolem krále, vše.

O, vyměňte se jmena: žalář svobodou
a svoboda se nazvi žalářem!
Jeť volná mysl lidská spoutána
a ukrutník jest Vukašín, váš král!

Dejan. O, Uroši, žes trůn mu postoupil!

(Vejde Vukašín, drží se v pozadí.)

Uroš. V mou duši padá žhavý výčitek.
Již stalo se, a pláč to nesmyje,
Vše světa bolesť nevyrovná propasť víc,
neb každá odpověď zní: pozdě již!

Vuk. Prosím, jen dál. Já slyším, avšak neslyším. —
Jsi posud přítelem mi, Dejane?

Dejan. Král poroučí a má je poslušnosť.

Vuk. Jak král jsem! Bystrá odpověď. —
Hej, Nikolo! — Ať zlata vojsku dost a dost!

Nikola. Již stalo se.

Vuk. Ať ve zbrani vše hned, co na nohou!

(Nikola odejde.)

Dejan. Jak, králi? Hrozí vlasti nepřítel?

Vuk. Pha! V lesích bloudí zvěř jen zbytečná. —
Jak máš se, Uroši?

Uroš. (Mlčí.)

Vuk. Mazlíku můj!
Jáť tuším do čista, že říct chceš: zle!

Uroš. Líp bylo jindy, Vukašíne, věř.

Vuk. Zas bůde dobře. Čas je mocný pán. —
Hej, Marko, smýšlíš tak, jak Dejan zde?

Marko. Jak dávno ptá se po smýšlení král?

Vuk. Hm! — Abych nezapomněl, Uroši.
Ublížili ti zde. Mně toho líto, věř.

A spravedlivé jsou tvé žaloby.
Já dobrý jsem. Zde proti tobě jsou.
Nechtěl bys odejíti z Prizrénu?

Uroš. Kam, Vukašíne?

Vuk. (Rychle.) Kamkoliv. Čím dál, tím líp.
To sám víš, nejsi zdráv, a změna v povětří
ti může vrátit zdraví zas.

Dejan. O, svatá Trojice! Již tak to daleko!

Uroš. (S velkou bolestí.) Všem s bohem zde! — Můj
Lazare, jdu za tebou!

Vuk. Stůj! Haha! Tak to nesmíš, Uroši! —
Vidíte všichni, mluvíť z něho nerozum. —
Nech oděv zde, jenž hlásá, žes byl car! —
Oblecte v žíně jej; tak putuj po zemi!
(Odvedou Uroše.)

Dejan. Hoj, zadrž! Věz, že Uroš car je náš!

Vuk. (Strašně.) Had v oči tvé! — Kdo váš je král!

Marko. Ty jsi-li král, pak každý kat je králem!

Vuk. Haha! Není tak nevtipný tvůj vtip;
a však: šetř slov, ať pravdu nemluvíš!

Přivedou Uroše v žíněném rouše.

Uroš. Již králi hleď, zda jsem dle vůle tvé?

Vuk. Jdi s bohem, Uroši! — Odveďte jej! —
Syn smrti ten, kdo dí, že váš je car!

Uroš. Bůh přej ti útěchu, když tvá to útěcha.
Jdu, vyhnán Srbska car! — Ty, králi, dbej,
by pevněj stál tvůj trůn, když vyhnán car!
Ať věrni jsou ti víc, než byli mně. (Odejde.)

Marko. Nuž, ať to město zví, jak jedná král. (Odejde.)

Vuk. Hahaha! Marko, štěstí na cestu!
Dejan. Hej, jásej světe! Tvá je chlouba Vukašín!
Vuk. (Přestrašně.) Sto hromů do tebe!
Myslíš, že herkou tvého rozumu
si nechám projíždět luh královský?
Při nebes svatosti! Kdo troufá si!

(Za scenou hřmot.)

Dejan. (Do předu.) Při nebes svatosti troufám si já
A musí-li jít car, já půjdu též!
A špatný každý pán, jenž zůstane!

Vystoupí Jovo s měšťany, již nesou Uroše.

Jovo. Hoj, králi! Takto nezní heslo nám!
Ty vraždit můžeš pěvce. Uroš však
jest v naší ochraně a my jsme lid!
Tys však jen sprostý trůnu chvatitel!
Dejan. Hej, udeř blesku! Rána tvá jde v čas!
Vuk. Syč, hade! — A kdo z vás má hlavy dvě,
nech jednu zde, a s druhou z města jdi!

(Odtrhne záclonu, za níž je k útoku připravené vojsko.)

Jej zabte, kdo se mimo Uroše zde hne! —
Nuž, kdo si troufá z vás!

Ticho. Pauza. Uroš odchází sám.

(Opona pomálu spadne.)

Čtvrté jednání.

První scéna.

Síň v paláci. Vystoupí Marko s Dejanem.

Marko. Hej, víno sem! — Tys host můj, Dejane. —
(Přinesou víno.)
Má mysl těžká, jako pod mrakem. —
Co myslíš, Dejane, lze dobrým nahradit,
co zlého páše teď král Vukašín?

Dejan. U čerta, Marko, mně se za dne zdá,
že pravé hrdinství je zamčeno,
či v pekle a neb v předpeklí, to jedno.
Tak řídké teď, jak duše spokojenosť,
jak ryzí zlato, jako pravá cnosť.
Že ne? — Ty neodpovídáš? — Hej, dobře tak!
Však dej si pozor, já ti povím, jak.
Neb je-li svatý Petr spravedliv,
musí na pánubohu vymoct to,
by každý sketa v muže podobě
shnil za živa a v smrti za tepla
byl v babu zaklet, světem šoural se
a strašil lid a děti, baby též,
by neprznil velebnou muže tvář,
kdo komáří má srdce odvahu.

Bůh s námi! Marko! Červ a ropucha
jest šlechetnější stvoření, než já,
jenž stvořen, abych peciválkoval —
fui, hanba! — Co jest mužná odvaha?
když každý kluk, jenž o rok starší jest,
než vyschlé mlíko na bradě; když každý škrob,
když každé pouzdro shnilé moudrosti,
když hluchá otep, vymlácený klas
ti plivne v tvář, to bez trestu — slyšíš! —
Nu nežť! Ty neslyšíš a dobře tak.
Bůh na nebi! Kde jaký rozdíl, jaká cnosť?!
Co dobré jest? co zlé? Kde rozdíl máš?
Aj svatý Michale! Jsme nevěstky,
jež nosí na odiv své cnosti hrob;
prodajná chátra, sloužíc loupeži!
Za peníz, z podlé bázně pášem hříchy,
a chtíce svědomí hlas překřičet,
opijem ho a chechtáme se na hlas tak
a odsmějem jak děvka svoji cnosť,
jak kdyby zákon kázal smích, ne pláč! —
Slyšíš to, Marko? Marko! Co jsi teď?
Visí tvůj meč; a tvoje hrdinství?
Spas duši; kdo to ví, že Marko jsi,
kdyžs roztoulán, jak v času hračky hoch?

Marko. Hej, víno sem! (Přinesou víno.)

Dejan. Čert splácí světu dluh,
a rodí pahejl, babíhněv a pejřavku,
kde kvetlo velkých činů osení.
Hrom v mozek mně! Kdy byl bych červ,
zaryl bych do mrtvých se otců střev,

načich bych aspoň v hrobě hrdinstvím!
Leč žít a žít, a žít tak jako pes,
mít mozek člověka a žvejkat kal
a blátem kálet se a býti muž —
fui, hanba! Chůvou být a dítětem
a hejčkat babství, uspávat se, hnít,
znát, co je meč a hrát jak klouče s ním,
a nesmít býti mužem, znáti čin,
jenž šlechtí muže, jmeno odchová —
fui, hanba na důstojnosť člověčí!

Marko. Pij, Dejane!

Dejan. Buď bůh mi milostiv!
Jsme mužové? Haha! Jsme slepice,
jež na noc zavře děvka na kurník,
by dělaly tam trus a před kůnou
se uzamkly! Blesk boží v prsa má!
Ten floutek, jenž má lejtka vycpaná
a v prsou vatu místo odvahy,
se aspoň chlubí tím, že vatu má,
neb' myslí, že jest víc, než hloupý svět.
Však člověk, mžourat jako netopýr
a do děr zalézat, jak stěnice,
jak myš a nesmít honosit se ctí,
a nesmít býti tím, čím jest, čím byl,
čím bůh ho stvořil, čím ho míti chtěl —
haha! A v každém koutě špehounů,
a slídičů a lotrů jako psů,
by člověk neukázal, jaký jest,
by prznil sebe sám a podlízal
a slíny žral, a kopnut z milosti,

se zasmál, že jest o tyrana víc —
hej, Marko, slyšíš, co ti povídám?

Marko. Hej, víno sem! (Přinesou víno.)

Dejan. Ej, víno, dobře tak!
Jen pij, jak luza ta, jež poslední
špet rozumu za blbství zahodí!
Pij, až ti mozek kroužit započne,
a zrodí pitomosť a závrať,
a zatočí se, jako chlapcům míč,
že nezvíš, kdo tě napálil, kdo vrh',
že potácet se budeš z rohu v roh,
a pod stůl ulehneš, jak prašivec
a počkáš, až ti spaním z kotrby
se rozpařený rozum vykouří!
Hej, víno sem! Nebť Marko zapomněl,
že v pochvě meč a v žilách že je krev;
však Marko ví, že vína v světě dost,
že s vínem líp se potýkat, než s mečem,
že víno zchromí jazyk jen, však oudy meč!

Marko. (Uhodí vínem o stůl a vyskočí.)
Bůh živ jest! Zde můj meč a zde jsem já!

Dejan. Tak, Marko, tak! Haha! Jen na mne sem!
Teď darmo neklátí se po straně ti meč!
Mne mečem bij, to dobře tak, haha!
Ať pomře cnosť, ať chcípne odvaha!
Nač v světě žít? Ať místa lotr má!
Ať padne cnostný! Pankart též má cesť!
Ať zloděj rozdělí se! Kdo co uloví!
To heslem buď a jsi král Vukašín!

Marko. Jen dále, Dejane! A až se upachtíš,
zde pij a ovlaž hrdlo vyprahlé!
Dejan. Tak učiním, buď svatý Michal zdráv!
A jest-li ráno krtek nevstanu,
pak lehnu ještě jednou na znak si,
a z peřiny si cumel udělám
a zardousím se jako nectný chlap,
jenž není hoden, aby dýchal vzduch,
jenž králem toho zval, kdo horší jest,
než nejhorší! —

Vystoupí Prebula.

Hej, statný Prebulo!
Jak chutná strava u krále? Haha!
Tyť tloustneš, chlapče! K duhu jde!
Ať slouží ke zdraví!
Jeť břicho světa pán! To modla tvá,
jejížto hvězda stoupá. Padne-li —
do kouta s haraburdím zvetšelým!
Nač hadr dýl? Nač chromý paňáca?
Viď, cnostný Prebulo, do kouta s ním!
Haha! Jaký to život poctivý,
moct pánu svému býti prav, být jist,
že člověk nejedná jak ničema!
Preb. Ha, Dejane, ta řeč je jízlivá,
a není dávno, mluvils jako já!
Dejan. Chceš udat mne? Prosím, to udělej!
Preb. A Marko královič? Ať k duhu jde!
Vyhlášený ten hrdina, a víno zde,
kdy Turek zatřásá na Srbska základech!

Marko. (Vášnivě.) Ať zalkneš se, myslíš-li, vyšeptalče ty,
že Marko pije, by byl vína pln,
že Marko pije, by ho Turek zmoh'. —
A však ty lžeš!

Preb. Procestuj Srbsko k východu,
a každá makovice nemá-li
na hlavě turban: pak ho Turek má,
jenž hustší v zemi, než-li v podzim mák!

Marko. Buď, meči, pozdraven! Toť s nebe zpěv! —
Sem Dejane! — Mně síla vládne ramenem,

Vystoupí Vukašín.

že není Turka hlava v týle pevnější,
než makovice, jež utíná hoch! —
Ne, Vukašíne, pro tebe, bůh ví, že ne!
Však Srbsko bránit mužným ramenem,
až dojde cti, již roztrhal jsi ty:
to dodá sílu, kdy jde Marko v boj!

Dejan. Mé heslo: Srbsko, ne král Vukašín!
(Odejde s Markem.)

Vuk. Co blábolí?

Preb. Můj králi, zlá to věst.
Ji slyš a schladí-li tvé chladnost rozvahy
i hrůzy vedro, první leknutí,
a setře-li ti s čela bázně horký pot,
jaký ti věst ta ve tvář vyžene:
pak ochladím i horko bázně své.

Vuk. Sem s ní! Král mocný jest král Vukašín,
jemuž se klaní Srbska velká říš,

jehožto žezlo sáhá od moře
až k Makedonii, od Dunaje
až na moře, jemuž se mocný Balkán koří —
kde jest, jenž Vukašína zalekne!

Preb. Nepřítel, jenžto chytře číhal v záloze,
by vyčkal pravý čas, čas pochopil.
Skrz Makedonii a Trakii
se dere Turek velkou povodní,
s ním sbratřen Řek a Matia,
syn Kantakuzenův, proradně k nim
se připojil, jimž sultan Sulejman
jest hlavou přepyšnou.

Vuk. Co dál?

Preb. Co dál? Na moutě duši, nevím dál.
Snad to, že válka bude krvavá —

Vuk. A krev poteče, moudrý Prebulo.
Až mine rok, zem bude tučnější,
a Turků krev — není to špatný hnůj.
Co oř tvůj letos trávy rozkope,
to vzroste přes rok o tři hlavy výš;
květ letos zdrcen, silněj vyrazí,
a mrtvol zápach nakazí-li vzduch —
nuž z jara květ ho vůní vyčistí.
Kde neštěstí, jež sráží k mozku krev?

Preb. Dej bůh ti z jara výklad podobný.

(Vystoupí Uglješa.)

Vuk. K mým vojvodům, ať chystají se v boj! —
Aj bratře Uglješo! Co přinášíš?

Uglješa. Na zrádce znova zahrál Siniša.
Prohlásil Akarnánsko za neodvislé,
on sám že carem Srbska pravým jedině!
Vuk. Bůh zatrať jej! — Jdi, Uglješo, a vojskem svým
mu ochlaď zradné krve palčivosť.
Ať nejsem živ! Jej živa přivedeš!
A myslí-li, že carem: carem buď!
Tou rukou svou zde žhavou korunu
na odbojnou mu hlavu postavím,
že v cara uvěří, až víra ta
jej v škvarek usmaží!
Uglješa. Nedal-by k boji zvát se Uglješa.
Však slyš! Albanský župan Nikola
a Prilap etolský obklíčili
svým vojskem Braničevo mně,
jimž vojsko mé se darmo staví v spor.
A protož přicházím co bratr k bratru,
ku králi vojvoda, a žádám za pomoc.
Vuk. Tak?
Uglješa. Avšak dále slyš. Své vojvodství
prohlásil Lazar za neodvislé
od vlády tvé. Trůn patří Uroši;
a dřív že neskloní se jeho šij
před Srbska trůnem, dokud Uroš zas
nesedne, odkud vstal. Štve všechen lid,
jej zlatem podplácí a přislibem,
by dosadili Uroše na srbský trůn,
by svrhli s trůnu přezpupného krále!
Vuk. Haha! Tys přece též neodvislý!
Uglješa. Žert nevčasný; ját žádám o pomoc!

Vuk. Jak? Proti mně?
Uglješa. Aj králi, proti Prilapu.
Vuk. Hm! — Tys mi ještě věrný, Prebulo?
Preb. Mé skutky buďtež odpovědí mou.
Vuk. Co myslíš, Prebulo? Jest ouplněk?
Preb. To nerozumím, věř.
Vuk. Nic neškodí.
Když měsíc dolu jde, jde vzhůru krev,
a lehce věří, kdo dřív neslyšel. —
Ha, rozumíš?
Preb. Nevím, co pravíš, králi můj.

(Několik pánů vystoupí.)

Vuk. Hm! — Uvěřil bys, kdybych řek',
že v svatý táhnem proti Turku boj;
že Srbsko padne aneb zvítězí;
že svobodno, když svorno táhne v boj,
že Turka otrokem, když v rozbroji?
Že otrokem, jejž zašantročí pán,
jak nevěstka svou lásku, lotr čest,
svou věrnosť křivopřísežník? Že něčím pak,
co nemá jmena, co hanba vyslovit,
co nemá podstaty jak luzy šplecht,
co cností převrhel a babský chvast,
co holá spuchřelost a nemoc, smrť,
co pleśnivina jmena nectného,
co ztuchlosť, opak muže, hniloba,
to v děrách, pokoutích, kde netopýr,
kam svobody už nezašlehne žár,

že Srbsko cizí pýchy trnožem — —
jak, Prebulo, ty bys mi nevěřil?

Preb. Bůh ví, můj králi, že bych uvěřil!

Vuk. (Stranou.) Ha, není ještě zle, když víry mám!
Ať shniju, jest-li bych si věřil sám! —
Nuž, Srbové, my táhnem v svatý boj —

Uglješa. Můj bratře králi, pomni, proč zde já!

Vuk. Při carské koruně, máš pomoc mít!
A každý má ji mít, kdo za ni požádá! —
Však nyní pánové, jest heslo změněné.
Ten zrádce jest, kdo couvne. Katův meč
mu hlavu sraz, čí hlava odbojná!
Zem projděte a rcete odbojným:
Ten země vrah, kdo nyní drobí zem;
ten vraha horší lotr jest, kdo dělí zem;
kdo ránu sází teď, ten vráží smrť! —
Máť všem se stát, zač žádají.
Však prosí, zaklíná král Vukašín,
by pomněli, že na život a na smrť boj
nám nastává. Byltť přísný Vukašín
k nim král. Však láskou svou že nahradí,
jež nezná míry ani lakoty,
již neznají, jež větší jest, než vášně žár.

Vystoupí Nikola.

Ať rozbroj umlkne, kde mluví vlasť,
ať svorně jdem, kde rozbroj rdousí nás —

Nikola. Můj králi —

Vuk. (Strašně.) Při hněvu mém, kdo hasí zápal můj?

Nikola. Mne stihni hněv, však dříve uslyš mne.
Car Uroš —
Vuk. Kdo jest car, kde já jsem král!
Nikola. Nu tedy Uroš jen a bez cara.
Ten Uroš bloudí po městech,
po náměstích a po trzích, kde lid,
po shromážděních, před chrámy i v dům,
svou bídu staví lidem na odiv,
a oděvem svým v srdcích budí žal,
svou bídou pláč a nářek, též však hněv.
Jim hlásá, kdo jest král; jim vykládá,
že on jest car a budí soustrasť jich.
Pět měst již sobě naklonil, a teď
mu vzkázal Dubrovník, by přišel k nim,
že věrni mu i s celým okolím,
tam že ho carem prohlásí, a odtamtud
že na přestol jej Srbska dosadí.
Vuk. Kdo řek' ti to?
Nikola. Mé oko zde a pak můj sluch.
Vuk. Vypalte sluch mu, oko vyrvete!
Nikola. Jen důsledně, a vypálíš i svůj
a oko vyrveš své, neb brzy sám
jej uslyšíš a na své oko uvidíš!
Vuk. (Stranou.) Lekáš se chlapce? — Hola! Na nohy!
Vám všechněm pomoc buď, kdo pomoc žádáte!
Kdo bez vás jde, jej skolte, pánové,
a jeho země buďte vojvodami!
(Pánové se rozcházejí.)
Hej, Nikolo!

Nikola. Jak povždy tvůj!

Vuk. Co dělal starý Tarkvinij v své zahradě,
když posly k svému synu vyprávěl?

Nikola. To vím. Utínal hlavy liliím.

Vuk. A syn mu rozuměl!

Nikola. Tak myslím já.

Vuk. Chceš rozumět, jak syn?

Nikola. Jsi Tarkvinij?

Vuk. Jsem Vukašín, když rozumí mně syn! —
Chceš býti vojvodou?

Nikola. Tak snil sem kdys.

Vuk. Máš jím se stát, když zemře Uroš car!

Nikola. Což stůně car?

Vuk. Jak? Neznáš jinou odpověď?

Nikola. Že znám, nuž jinou slyš: Má zemřít car!

Vuk. Zde rukou tvou!

Nikola. Ne, mečem mým!
Však slovo tvé!

Vuk. (Zprudka.) Ty nevěříš?

Nikola. Již věřím vše,
však pod tou výminkou, bych vrátil zpět
se, slyšíš: bych se vrátil zpět co vojvoda!
(Odejde.)

Vuk. Co vražda počala, to vražda dokonej!
Z mrtvých mi hrůzu nikdo nezvolá!
Tvůj, care, hrob, mně budiž poduškou,
na němžto klidně pospí Vukašín! (Odejde.)

Druhá scéna.

Náměstí v městě Srěmském. Maksim a měšťané, později Jelena.

Jeden měšť. A kdo jest vlastně carem?
Maks. To mne se ptáte? Nevím! To mně věřte.
Však takto pravím vám: Ať žije náš
car Vukašín!
Všickni. (Mlčí.)
Maks. Vy mlčíte? Zlé znamení!
Nuž tedy slyšte to: Ať žije Uroš car!
Všichni. Ať žije Uroš car!
Maks. Haha! Kdo carem teď?

Vystoupí Jelena.

Jelena. O, slyšte, slyšte, dobří lidinky!
Není zde car?
Maks. Car? Koho máš ty carem?
Jelena. O bože! Uroš car, jak já sem carová!
Maks. My neviděli ho!
Jelena. A neslyšeli nic?
Maks. Ba věř, že nic.
Jelena. Že zbaven trůnu car?
Maks. Aj podivné! Že zbaven trůnu car?
A kdo by carem byl, není-li car?
Jelena. O, díky, díky, dobří lidinky!
Až přijde do Prizrénu někdo z vás,
jen hlas se k carové, že Srěmský jsi
po carsku odmění vám carová!
Však rcete dál: neslyšeli ste nic?

Praví se, že je vyhnán Uroš car,
že jako žebrák bloudí po zemi,
že bídný, ošizen je Uroš car —
Maks. Slyšel to někdo z vás?
Všichni. Ne, nikdo z nás!
Jelena. Ha, svrchovaný bože, díky mé!
Byl sen to, smyslů mam, zlá předtucha,
a bázeň zlá, by tak se nestalo!
Vítám tě holubice s míru olivou;
mateřské lásky loď již na břeh přistane!
Již jásej, srdce matčino, ty zas
přitiskneš k sobě lásku svou,
ty v štěstí synově se pokocháš!
Již cítím tě: Radosť mi slova odnímá!
Tou rukou na srdce jej přivinu,
tím okem spatřím oko synovo —
o, jásej, matko, chápej štěstí své!
Sem pohár milých úst tvých synovských!
Již prahne matka, polibení tvé
ji uzdraví! (Odejde v pravo.)
Maks. To dobrá paní, na mou duši věřte! —
Kdo tam to přichází? To poutník nuzný.
Však nechme jej. Ječ zabrán v duše žal.

(Vystoupí z levé strany Uroš, jde zamyšlen a náhle se zastaví.)

Uroš. Jste Srbové?
Maks. Jsme duší, tělem Srbové!
Uroš. Hahaha! Srb svoboden,
a pro svobodu padne do muže!

Ni krve kapka v něm, jež otročí,
a proto rád poslední kapku vycedí.
Však vaši krev otrávil hanby jed,
a mysl vaše robstvím zprzněna!

Maks. To nemluv dvakrát nám; neb mluvíš lež!

Uroš. Že lež? O bože můj! — Kýž pravdu díš!
Kdo smí z vás říct: já jsem? Pranikdo z vás!
Neb: nejsi! řekne Vukašín, a nejste nic!
Když ani nejste, kdo se zvát smí Srb?
Po právech srbských šlape Vukašín,
květ Srbska tolik cení, jako smeť,
smeť hříchů svých vám hodí na hlavu,
a zve to srdce svého dobrotou!
O bože! — Patřte na mne, Srbové!
Co byl, a co jest teď váš Uroš car?

Maks. Smiluj se bože — ty jsi Uroš car?
O, plačte Srbové, a slzou svou
mu nohy pokropte, s nich smyjte prach!

Uroš. Já car jsem váš, jak živ jest bůh.
Však o carství mne okrad Vukašín,
v žaláři mučil mne, jak zločince,
mne týral v něm, že až se srdce zpouzí —
a teď mne vyhnal s trůnu otcova,
mne v žíně oblík, jako souzence,
a vyhnal z domu, že jak poběhlík,
jak žebrák klekám na práh srdcí vám,
a naslouchám, zda dveře otevře
mi vaší duše milosrdenství.
Chudý jsem car a bytosť taková,
jež stojí na rozhraní v pláč a smích!

Mocný jsem car, neb nemám nic než hůl,
nemám ni přístřeší, ni úkryt domácí,
kde bych svou hlavu skryl, kdy bouřky čas.
Zem šírá domov můj, a nemám píď,
již mohu nazvat svou; les noclehem,
prchám jak štvaná laň před lítým psem,
a pes ten jest mé krve lačný Vukašín!
Na kousky rozdrobena vaše zem,
kdo hlavu v týle má, jak zloděj vládne;
však já nemám ni drobet jediný,
já nemám nic, nejsou-li vaše srdce mé!

Maks. O, slyšte, slyšte! Slzy mluví car!
Ten kámen má, čí srdce nehnuto!

Uroš. A co jest vaše krásné Srbsko teď?
Ta země, ježto plýtvá hrdinstvím,
jak louka kvítím, vůní zahrada,
jak listím strom, jak ptactvem jarní háj —
ta země teď je chudým Lazarem,
jež z drobtů jeho stolu živoří.
na těle vřed a bídou v myslech zmámena!
Víc smrti podobna, než životu,
víc mrtvolou, než vlasti podobou!
O, bože! Kde jest skvostný její šat?
O, patřte na ni, srdce pukej vám!
Nemá víc šatu, aby skryla stud,
šat v kousky roztrhán, jí hadry oděvem!
Svou vlastní potupena nahotou,
bez vědomí o bídě své, o hanbě své,
rozdrána spáry dravých krkavců,
a hyenou v ní Vukašín, váš král!

(Vystoupí Lazar.)

Maks. O, slyšte, slyšte! Kdo smí říct: to není tak!
Lazar. Jak? Car můj!
Uroš. Čí hlas cara zavolal!
Lazar. O, země pukej, srdce mé nemůže již!
Oněmte tvorové, oněm ptactvo vše,
oněm hlase člověka!
Vypráhni dívky zpěv a písní zdroj,
vysmáhni všechen zvuk a slovo vše,
z něhož se rodí modlitba a zpěv:
a rozzuřiž se vztekem orkán světový,
a hromem mluv a bleskem slova piš,
a vymeť hřích a podlosť, lotrovství,
jak Samum písek smítá Sahary —
můj bože! Takto musím cara zřít!
Uroš. Ne cara více! Jsemť žebráka míň.
Máť kopeček svůj klidný mravenec,
máť včela oul a oul svou královnu:
však jest-li člověk, pozbyv žezlo, trůn
a korunu, a z domu vyhnán,
nemá ni místa, kde by poklek k modlitbě,
jenž musí žebrat za sousto a za příkrov,
i za ten vzduch, jejž volně dýše pták:
jest-li že ten je car, pak car jsem váš!
Lazar. O, smějte se! Jáť plakat nemohu!
Směj lidský důvtipe se, směj se, směj!
Car chodí v hadrech, padouch v purpuru,
král k holi sáh, by podepřel svůj krok,
chytřejší lotr žezlo uchvátil,

vrah zasedá na slavných carů trůn.
Sem světa moudrosti, zde mudruj dál!

Uroš. Žebrák jsem oděvem i bídou svou.
Však nevěřte, že lehce nesu tíž.
Musím sic žebrat, avšak neumím.
Neníť mé ruky zvyk, nastavit dlaň,
o dárek škemrat, lidem lahodit.
Mých způsob slov žal ještě neprosák',
by bolestí svou lidským srdcem hnul;
neobslouží mne slza na zavolanou,
by třesouc v mém se oku strhaném,
zbudila soucit ke mně, milosrdenství.
Nezmlkne snadno tak mé bídy hlas,
když dárek skromný pysk jen ovlaží
a hrdlo prahne bídou jako dřív.
Však hněv ovládá carskou mysl mou,
mně nenávisť se v žíly rozlévá,
jak z břehu povodeň do blízkých struh;
neprahne hrdlo mé ni hladem, žízní,
nehoří prsa krmě žádostí:
má duše hoří činu lakotou,
má ruka ovládnout chce pádný meč,
má řeč je neskrocený, lítý hněv,
mé oko s hněvem žádosť vtělená,
bych spatřil jej, jenž nejen vrahem mým,
však vrahem všech, kdo mou slyšíte řeč,
jenž vrahem vaší země, národa,
mých skvostů lupičem a mého práva.

Lazar. O, slyšte, slyšte!
Hle, mysl carská v rouše žebráckém!

Slyšíte, Srbové, tak nese žal svůj car!
V plod dozrává v něm mysl královská,
lva krev se zmítá v něm, jenž tvorů král!

Maks. Zde srdce naše jsou, jaks náš ty car!

Lazar. Trojsvatý bože! Žehnej s nebes vám!

Maks. Rci, kde jest nepřítel, my táhnem v boj.

Všichni. My táhnem v boj!

Uroš. Nuž meč mi dejte, ať má ruka okřeje!

(Vezme meč, hůl odhodí.)

Již s bohem holi poutnická,
mé hanby pomníku, mé potupy;
car Uroš teď se o meč podpírá! —
Meč v ruce své protáhnem město, ves,
až milý Dubrovník nás hostmo uvítá.
Půl žebráka, půl cara, srdce dobudem,
car povelí a žebrák poprosí,
že srdce k nám se davem pohrnou:
a na trůn zasedne váš pravý car.

(Zavíří buben, vystoupí hlasatel.)

Hlas. Ozbrojte paže, táhneť v boj král Vukašín.

Uroš. Rci králi svému: ozbrojená páž,
a proti Vukašínu v boj jde Uroš car,
neb není krále tam, kde Uroš caruje!

Hlas. Tož vyřiď sám zde králi v tvář! (Odchází.)

(Vystoupí Vukašín s vojskem.)

Vuk. Kdo Srb jsi, věz, že s Turkem Řek tvůj vrah.
K mým praporům se seřaďte, Srbové!

Uroš. Sem patřte! Ha, sem hleďte, Srbové! —
Zde země vrah, zde zloděj Vukašín,
jenž vyšantročil carské žezlo mé!
zde loupežník, jenž nazývá se král,
zde plevel člověčí, jenž živ je tím,
by věčnou hanbou zval se člověkem!
Vuk. Ha, z cesty, pse!
Uroš. Ne dřív, leč rozmelou
tě zuby ty, které si pokřtil v psí!
Vuk. Hoj, jazyk na řetěz, ať z úst ho nevyrvu!
Uroš. Tak lotře! Velká padouchu to čest,
s nímž změří meč svůj Uroš car!
Vuk. (Tasí.) Kdo z nás je víc! Já král jsem Vukašín!
(Probodne ho.)
Uroš. (Padne a zemře. Lid reptá.)
Lazar. Rozsej se zemí věst, kým zavražděn car!
Ta morem, králi, buď ve vojsko tvé,
rozšlápni hlavu hadí síly tvé!
Hej, zbroj se Srbsko, pomsti cara krev!
(Odběhne.)
(Všichni reptají.)
Vuk. Syn smrti ten, kdo poslechne!
Kdos duší Srb, ten jednu mysl měj.
Na Srbsko Turek udeřil, váš vrah,
kdo Srb, ten toho sraz, kdo nese smrť!
kdo nejde s vámi, ten jest vrahem vám,
jak Turek, jako Řek, váš nepřítel!
A kdyby otec váš, kdy bratr můj,
kdy můj by syn — on váš je vrah, a já
bych tím mu mečem zrádné srdce sklál,

by nevyslovil po druhé, co jednou lhał!
Vám Turek vrah, to vaším heslem teď;
kdo mečem vládne, zde jest prapor můj!
A však, kdo jinak mluví, váš je vrah.
Kdo dí, že Uroš carem, váš je vrah!
Kdo dí, že Siniša, ten váš je vrah!
Kdo dí, že nejsem král: váš nepřítel!
jenž vás chce seslabit a váš je vrah!
Zde můj je prapor: proti Turku boj!
Kdo jinak dí, ten lže a váš je vrah!

Maks. To pravdu má!

Všichni. To pravdu má, má pravdu!

Přiběhne Jelena.

Jelena. Kde Uroš car, můj syn!

Vuk. Kdo volá mrtvé ze hrobu?

Jelena. Jak — mrtev on — a meč tvůj krvavý!
Pse krve žíznivý, buď zatracen!

Vuk. Již za mnou, Srbové, kde zuří boj!
Ji odveďte, jeť žena šílená!

Jelena. Já šílena? Ha, pravdu díš! — Ni krok! —
Jest-li že šílím, jest to práce tvá!
Má práce teď, by zšílel také rozum tvůj! —
Trojsvatý bože, slyš a nesmiluj se s ním!
Slyš srbská zem a nepropadni se!
Slyš stude, slyš a neshoř studem víc!
Slyš svatá nevinnosť a nepoškvrň
svou čistotu! Slyš slunce na nebi,
a nezastav se na své dráze hned!
Slyš, cudná luno, slyšte hvězdy nebeské,

a nepadejte na zem, je-li soudný den!
Však ty, jenžs lítá zvěř, lítější tygra,
jen tím velebnou nesa lidskou tvář,
že omylem jsi v lůno matky zabloudil,
an tebou chtěla stvořit příroda
nestvůru nestvůr, zvěři na postrach,
jenž omylem tím zbloudils v člověka,
však bez srdce, an kámen srdcem tvým —
o skřípej zuby jen a pěstě zatínej,
a stahuj obočí a tygrem vyj:
ať ví to každý z nich, žes netvor ty,
že lůno matky stvůru počalo,
jež darmo křtít se snaží člověkem — —
Hleď, tygře, tuto krev, napij se jí,
jez maso, po kterém jsi zlačnělý! —
O, bídníče, patř sem, na tuto tvář,
a nevolá-li tato krev, žes dravá zvěř,
a nekřičí-li jako Abelova krev
o pomstu k nebi, že jsi žralok na zemi:
pak nevěřím, že v nebi boží soud,
pak bůh spí na trůnu a hněvy boží s ním!

Vuk. Svým žvastem nezadržuj dějin běh! —
Již za mnou, Srbové, zde prapor váš!

Jelena. Sem, Srbové, zde mrtvý poklid váš! —
Oslepni pláčem oko mé a srdce pukni!
Patř, pse, jak živá rána hluboká!
že nelze pochopit to člověku,
že stojí rozum, ptá se kudy, kam!
O bože! Tygra, hyenu i lva
skrotíme dobrotou. O, bože můj!

Ty zasypán byls cara dobrotou,
jak hojným deštěm jarní bez.
Tys horší však, než tygr, lev i hyena:
neb dobrotou, jež zkrotí každou zvěř,
tys stal se teprv tygrem, hyenou,
jenž svého cara teplou vypil krev!

Vuk. Ha, viň se hade! — Z cesty! Král jde v boj!

Jelena. Ha, ne tak, bídníče! Zde na mne jen
se podívej, na bídu mou a věz,
že volá bídou mou vlasť zoufalá,
jejíž jsem obrazem v převelké bídě své!
Ta vlasť, kterou jsi v nízkou bídu strh',
tak jako mne, kterou jsi potupil
a zhanobil a na kraj bídy svrh',
jížs ukrad diadem a v hadrech zůstavil:
a protož stůj zde cara mrtvola
vždy mezi tebou a tvým vítězstvím,
a věz, že pamět tvoje prokleta!

Vuk. Pha! — Vari! — Za mnou! S námi bůh!

Jelena. Nech boha stranou, bůh tě neslyší!
Však dříve slyš, co matky odkazem.
Tvůj meč mne nezhrozí! Nebs zloděj ty,
jenž nestoudný byl dost, že ukrad' si
i carskou korunu! Co králův ozdobou,
tvá uchvátila pěst. A proto lup
a vražda, šejd, vše lotrovství, i hřích,
i dyka, krev a jed — vše, co jich jmeno má,
v tvé ochraně přepyšně vypíná
se čelem výš, neb dobře ví,

že čistý jejich král též první lupič,
že lotr, zákeřník a náčelný je vrah!

Vuk. Nuž, jest-li že jsem vše uchvátil v moc,
pak uchvátil jsem tím moc také tu,
bych tobě ticho povelil.

Jelena. Ha, poruč jen!
O! bože na nebi, vyslyš jen tuto
mou ještě modlitbu a zatvrziž se pak!
Slyš, trojjediný bože, vyslyš mne!
A slyš teď ty, to odkaz carové:
bys nemoh' umřít smrtí počestnou,
tak jakos bezčestně rozsíval smrť,
bys darmo hledal smrť, jíž umře hrdina!
Však jest-li přijde k tobě podlá smrť! —
pak umři jako zbabělec, bys nemoh' hnout
ni rukou svou v hodinu poslední
a smrti šíp od sebe odvrátit,
tak jakos rukou vždy rozsíval smrť! —
O, mne zde ztráví žal nad synem mým!
Pryč s trůnem, s korunou, pryč diadem!
Nač déle žít? Zde spočíváš, jak nahý červ,
má lásko jediná, můj poklade!
V prach, Srbové, zde leží poklad můj!
O, tecte slzy, tecte bez míry!
Kam padnete, tam tráva svadne,
a jest-li na kámen, on roztřepí se v prach!

(Klekne k Uroši.)

Vuk. Vyzdvihni korouhev!

(Vojsko se pomalu ubírá v pochod, povzdálí bubny.)

Vuk. (V největším pobouření do předu.)
Buď tedy pozdravena, války hodino!
Aj, vítám tě, ty koňův spřežení!
Sem, sem! — Již pádí koňmo války bůh,
přes lidský trup ujíždí jeho vůz!
Již oheň dýchá upocený kůň!
Hoř světe, hoř! Rozdmychej vítr plameny!
Již vrhla jiskrou války pochodeň,
a města krotnou, jako nemluvně.
Vař bubne, zbrani ryč, změň sady v poušť,
zporážej květ a mír a duše klid!
Křik přehluč křikem, smrtí syť se mor!
Hulákej svědomí — bořiť se svět!
Zuř boji — přehluší té Vukašín!
(Odchází.)

(Opona rychle padá.)

Páté jednání.

První scéna.

Ve stanu Vukašínově. V levo dvéře do vedlejšího stanu.
Stanko a Mirko.

Mirko. (Naslouchá u dveří.)
Stanko. Spí král?
Mirko. Pst! Šeptmo jen. — Není vše jako dřív.
(Jde k Stankovi.)
Král chodí nyní sám vždy, zamyšlen,
do sebe zaryt, v sobě pátraje,
tak jako v knihách člověk učený.
Nedostupný jest družným otázkám;
mluvívá často k sobě sám a zas
si na to odpoví, co ptal se sebe sám.
A hrůzou koulí někdy očima,
že vejde do mne strach, a zděšený
se držím v zákoutí, by nestih' mne.
Stanko. Tak nebyl nikdy dřív.
Mirko. O, jistě ne.
Jen málo spí, a málo za to dám,
že nespí nic. Však nesmí lampa dohořet,
jež den mu připomíná strojený.
Nevím, co vše to znamená.

Stanko. Slyšíš?
On zasténal.
Mirko. Já věru neslyšel.
Stanko. Neslyšíš jeho krok?
Mirko. Tak jest, jde sem.
Pojď, vzdalme se. (Odcházejí, Mirko odejde.)

Vystoupí pomalu Vukašín.

Vuk. (Zastaví se.) Kdo tu?
Stanko. Můj králi, Stanko já, tvůj sluha.
Vuk. Kolik jest hodin?
Stanko. Půlnoc odbila.
Vuk. (Temně.) To není dobře. — Kde jest Prebula?
Stanko. Ve stanu svém.
Vuk. Ať přijde.
Stanko. Pane, hned.
(Odchází.)
Vuk. Hej, počkej, přines víno nám.
Stanko. Hned, pane.
(Odejde.)
Vuk. Den čerstva prchá, zle se plíží noc.
Já nespím nic a přec jsou divé sny.
Noc prokleta, jež námi lomcuje,
nás zmítá z jedné strany na druhou,
jak vzteklé vlny osamělou loď. —
Jde světem věst, že spaní nemá zlý.
Hm! Rozum zpuchřelý, v němž hnízdí strach.
Zda nelze vínem, hovorem okřáti zas,
zda nelze zkrátit noc, když den se vyhybá?

Vystoupí Prebula a Stanko s vínem.

Preb. Můj král mne zavolal, jsem poslušen.
Vuk. Myslíš, že zvítězíme?
Preb. Jistě, králi můj.
Vuk. Zde sedni, Prebulo. Není-li pravda,
tys Prebula?
Preb. Tak jako že ti věren jsem.
Vuk. Tak. Vím. — Mně stává paměť nevěrnou
se teď. Skutečných zásluh neznám cenu,
neb' neznám jmeno jich, ni děje čas.
Jiné mi tane na mysli, a paměť má
jest žena zpronevěřilá, jež stále hříchy
svůj tlačí na mysl, učíc mne zneuznat,
že pro první svou lásku jen je ženou mou.
Není-li pravda, věrný Prebulo?
Preb. Tak časem jest.
Vuk. (Rychle.) A víš, co věrnost jest?
Preb. Jsem věrný vždy.
Vuk. Hm! Věrnost přeleje tě, v co chce druh;
a chce-li v psa, budeš mu jeho psem.
Ha! Věrnost přestává, kde začneš sám.
Preb. Jsem věrný vždy.
Vuk. Tak, tak. — Spals dobře dnes?
Preb. Já dobře spal.
Vuk. Haha! bez starostí?
Preb. Když přijdou v noci, zachlácholím je snem,
když za dne, vínem.

Vuk. (Mrští pohárem.) Do pekla s tvou věrností!
Preb. Můj králi —
Vuk. Ani slova, špatný pse!
Jest věrnost to, zahánět starost snem,
když nespí král? — Já naučím vás věrnosti! —
Mně z očí! — Zvěstuj svému táboru:
kdo věrný jako ty, že milejší mu sen,
když nespí král: jej na tyčku dám pověsit,
by vyspal se. Já naučím vás spát,
když nespí král!
Preb. Můj králi —
Vuk. Pacholku, co kázal král!
Preb. (Stranou.) To špatná žeň za práci mou!
Nuž králi, sbírej za mnou hluchý klas!
(Odejde.)
Vuk. Buď konec říši snů! Co rodí postrach
a hrůzu přeludem, jenž není nic,
buď ničím zas!
Pryč! Do hrobu, vy bludné netvory,
tam k spaní čas. A však kdo na světě,
ten bdi a okem otevřeným vám
se dívej v tvář, až v nic se rozpadne,
co pevných zraků nevydrží hled,
co není nic, leč stvůrou ospalých! —
(Tiše.) Co to? Což nebdím přec, což jest to sen?
Jaké jest jmeno tvé? Já král jsem Vukašín!
Hahaha!
Syč, hadí plemeno, sem hlavu sviň. —
Hej zadrž! Hoří země pode mnou!

Šetř nahý oud! Zde kol se paty plaz,
do trávy kousni zub, vyplivni jed.
Tak! Tak! Jen tak! Haha! Jen tak!
zde sviň se v kruh, zde hoří pekla žár,
smaží se kosť, jed smrti pozbývá —
má pata neštknutá, čisté jest svědomí,
(šlape domnělého hada)
hej, pni se, praskni, tak — rozpadni se —
hahaha! —
(Náhle se zpamatuje.) Kdo byl to zde? Či já?
Já sám. —
Buď zatracen ten mozek plesnivý,
jenž rodí přízraky, jak bahno bludičky!
Pryč s bahnem tím. Zde stojí plný muž,
jenž protiváhou nadváží tě činů svých,
a vlastní silou zarazí ti hráz.
Jeť v plénkách svět, jej dítě kutálí!

Objeví se Dušanův duch.

Duš. duch. Kde můj je syn!
Vuk. Ha, tebe znám!
Ty nezmámíš mne ani tentokrát!
(Chce se po něm hnát.)
Duš. duch. Buď zatracen!
Vuk. O, svatý bože!
Duš. duch. Bůh neslyší, jaks ty jej neslyšel! (Zmizí.)
Vuk. Což nejsem víc to já? — Můj spasiteli! —
Pryč, na hnůj s tebou, mudrlantův důvtipe,
jenž protiváhu hlásíš světu v lék. —
Já nahý jsem. — Co zvedáš hlavu tam!

Ať padne svět, když praskne světa sloup! —
Jak? Z popela se zdvihäš živý zas?
Pryč! Nesyč, neplaz ke mně se, mne nech!
Bosá je noha má, ji uštkne jed. —
Pal, síro Sodomská! Sem, sem, mu na hlavu.
Tak! Tak! Haha! To chrapot poslední.
(Zpamatuje se náhle.) Vyj, trupe člověčí, v němž rozum zhas'.
Nestoudný přelude, jenž zamykáš
a zacpeš sluch a čich a rozum, chtíč,
a vůli zaslepíš a sílu umrtvíš! —
Jsem chladný již. Jsem smyslů schopen zas.
To docela. Jsem zase král! Mně rozumu
hlas opět navrácen. Jsem klidný docela.
Jak dítě klidný jsem. Obraznosť spí.
Jsem připraven, jsem chladné rozvahy.
A nejsem sám? Však teskno mi, jsem sám.
Rodíť o samotě obraznosť příšery,
jichž pohled divoký i rozum rozdrtí. —
Hej, Nikolo!

Vystoupí Nikola.

Nikola. Můj králi, ani vojvoda
nevykonal by rozkaz rychleji.
Vuk. Co dělá voj?
Nikola. Jeť v přítoku. Teď Siniša,
s ním Lazar přirazili s vojskem přečetným.
I Dejan, Marko, ba i sama carová
na rychlo sebrali, co sebrat dalo se,
nesou ti pomoc v době rozhodné.

Vše, kam dohlídne zrak, se vojskem tetelí,
vše prochvívá vítězství naděje.

Vuk. (Do sebe.) Aj, myslí snad, že já víc nestačím?
Člověk v svou sílu nevěří, když potratil
své síly plod. Já potratil svůj plod. —
Sršíte ohněm, oči plamenné?
Toť na darmo! Vám schází žíhadlo!
Pryč furie! Jeť vzklenuta již hranice;
z mých prsou oheň šlehá k nebesům,
a duše hoří smrti plamenem —
má nechte ňádra, vraťte jinam zrak!
Tvá ústa, krve hladová a ty jsi had,
jen podlý hmyz, šeredný zeměplaz —
(Náhle se zalekne, k Nikolovi.)
Co číháš na mne, soví netvore!

Nikola. Haha! Tak nezve můj se věrný zrak,
jenž tenkrát chladnější jest, nežli král.
Leč libo-li se k oučtům posadit,
pak budu za svou věrnost odměněn.

Vuk. Kdo zabil Uroše?

Nikola. Kdo Rajka odpravil.
Já sice tluču lidem o huby
již vojvodou, však při tom lační ústa má.
Tys Vukašín, mé jmeno Nikola
a bylo věru by nekrálovské,
kdy král by sluhu chtěl svým činem podělit.

Vuk. (Mdle.) Jak soudí o tom lid?

Nikola. Král Vukašín
jest modlou všem, kdo soudí, jako já.

Vuk. Nebouři, sketo, hněv můj k zuření.

Nikola. To nemožné, když nejsem vojvodou.
Co jest, když rozhněvá tě Nikola?
Toť sprostě zní: jakýsi Nikola
rozhněval krále. Lepší nápis ten:
král Vukašín a vojvoda Nikola,
jich hněv a zášť a její skončení.
Nelíbí se ti, králi, nápis ten?

Vuk. Tys špatný společník; došel ti vtip.
To lepší vtip, když zůstavíš můj stan.

Nikola. Haha! Jen špatný herec skrátí hru.
Co škodí světu jeden holomek?
Co škodí holomkům o jeden purpur víc?
Kat více má o jedno řemeslo,
a cnosť jen o jednoho kunta míň.
A kdyby ten, jenž bývá odpraven,
měl být vždy holomek, pak nemusil
by kat začínat právě od zdola
a leckdos vyšší zastoupil by lotra s ctí.

Vuk. Tě svrbí vaz.

Nikola. To právě ne.
Kdy umřel bych co vojvoda, haha!
pak zlíbal bych tu cnostnou oprátku,
jak hoch svou dívku, jež ho objímá.
Kolik by očí cnostných plakalo,
jichž lesk se živil oka mého milostí!

Vuk. (Do sebe.) Mně začíná se zpronevěřit svět.
Již sen i bdění, obraznosti přízraky
i člověk živoucí jsou spolčeny

naproti mně. Já ztratil sebe sám. —
Spí králová?

Nikola. Modlí se, králi můj.

Vuk. (Temně.) Mou duši hřích můj hrůzou zasýpá. —
Mám žízeň, Nikolo.
Rci králové, by čerstvé vody nabrala,
a mně ji přinesla.

Nikola. Nemám ji přinést sám?

Vuk. (S hrůzou.) Chceš namíchat v ni jed?

Nikola. To, králi, ne.
Nechť králová tě vodou občerství. —
(Odejde.)

Vuk. Co králem Vukašín, po ní si nezastesk'.
Má mysl mdlá se u ní občerství. —

Vystoupí carová Jelena.

(Jemně.) Pojď, královú, dej žíznivému ochlady.

Jelena. Aj, čistý králi, nejsi všemocný?
Žebráš tak brzy almužny od carové?

Vuk. (Zaleknut.) Jak! Carová! Kdo volal carovou!

Jelena. Mne bída zve, jejíž hlas silou anděla
volá mi z mrtvých zžírající žal.
Chci opět zřít a opět tebe v tvář,
by synův obraz úplný se stal.
Chci ruku zřít, která proklála jej,
jejž nemůže mi jinak duše předvolat,
leč jak krvácí kletou rukou tvou!
Chci tobě blízka k nebi volat o kletbu,
by stihla tebe s jistotou. Chci o ni lkát,
jak o ni volám po svých cestách všech,

jak za ni pláču, modlím se a lkám,
jak mou jest stravou, bděním, pláčem, snem,
by tebe ohněm stihla za živa!
V mé duši vyje žal a kletba má;
až kletba sletí s nebe na tebe,
pak najde upokojení matčin žal! —
Vidíš, padouchu, krev jak kotoučem
se teplá k nebi kouří z rány hluboké,
jak stoupá výš a výš a hustne v mrak,
jak silou zoufalou se snáší v nebes prah,
jak nebes fortnou mocně zatřásá,
jak dovolává božího se soudu,
poslední kapky jeho slitování,
by tebe stihnul věkověčný hněv?
Vidíš tu krev? To Urošova krev!

Vuk. Chladná je krev a kypí varem přec,
pán rozum jest a strach jím lomcuje;
nevěřím v přízraky a přec je přízrak zde. —
Ty bídný přelude, jsi živ, či přelud jen,
jen z chytra nalíčen, bys dítě zastrašil,
že zhasne v něm ta jiskra před tebou,
ten malý plamínek, jakým se rozum vzňal!
Nuž hleď, zde stojí proti tobě muž!

Jelena. Nehanbi mužem hříchu peleš zlou.
Zde stojí právo proti loupeži,
zde národ proti svému katovi,
zde proti vraždě matka zloupená,
zde proti svatokrádci carová!

Vuk. Ha! Zhlazena buď noci příšerná!
a zrozena-lis pochovat mou loď,

jež lidí prázna opuštěna pomocí,
ni v sobě síly dost, by bleskům zdolala,
by vládla kormidlem tvým vichrům vzdor —
o, smilování! smilování!
Jen paprsek a protrhnuta tma!

Jelena. Teď, bože, slyš, teď kletba počíná!
A uteče-li s prosbou se kam v nebes kout,
sraž bleskem jej! A jest-li nadějí
zatouží po břehu, sraž bleskem jej!
Napne-li víry luk, jej bleskem zlom!
A předestře-li lásku, věz, že lež,
a blesk a hrom buď odpovědí tvou!

Vuk. Ha, tobě na vzdor vzepnu hrdou šij;
a prokletá-li nemá konce noc,
den strhnu v ni, byť za horami dlel
a věčnými byl okovy k ní připoután. —
Nedívej na mne se! Měj smilování! —
Již vzhůru, vojsko mé! Jeť den! —
Den! Buď den! buď den! buď den!

(Vrávorá ven.)

Jelena. Za hrůzy noc modlí se carová!

(Stane, hledíc k nebi.)

Druhá scéna.

Rovina nedaleko řeky Marice. Siniša a Dejan.

Siniša. (Rychle vystoupí.) Jak stojí Turek.

Dejan. Čumí za řekou.
Strouhá nám k snědku mrkvičku,
a myslí, Siniša že hladov jest.

Siniša. Dej rozkaz, aby naši couvli od břehu,
nechť Turek sám se řekou přebrodí.
Však donutíme znova k lázni jej,
by dvoje mytí v jednom uspořil.
Ty, Dejane, se na Kosovém stav —

Dejan. Aj, zvolna, zvolna, care Sinišo.
Ha! Dejan přispěl sice na pomoc,
však ne tobě, aby v tvé kázni stál!
A musíš-li se sám též carem zvát,
tož Dejan dokáže, že Dejanem,
a než-li ty, spíš králem Vukašín!

Siniša. Ha! Jak to zní! Kdo král je Vukašín?
Kdo nazval králem jej? Kdo Srbsko spojil?
Kdo rozpojil? Pravím, že Vukašín!
A Dejan vědět má, že car je Siniša!

(Několik vojvodů.)

Dejan. Pomálu s carstvím, kníže Sinišo.
Ty zapomínáš na to vítězství,
jež u Zety tě mohlo hlavu stát.
Dej pozor kníže: hlava tvá je posud táž.

Siniša. A pravím-li, že není tak!

Dejan. Žes v slovech udatný, to může být.
Že na meč míň si hrd, tos dokázal.
A protož chceš-li se mnou měřit slov,
tož prokaž dříve jinak schopnost svou,
by nemrzelo slov tě brzy chlubivých.

Vystoupí Vukašín.

Siniša. Aj, také Dejan králem zavání!

Vuk. Ha! Co to zde!
Při carské koruně, jste vojvodové!
Haha!
Kdy honba po slovech, netřeba meč!
Hrdinství mimo boj, a v boji pohodlí.
Ve slovech velikán a v ústech čin,
a když se zahřeje, jest pukavec!
Není-li pravda Sinišo, ty stojíš přec?

Přiběhne Uglješa.

Uglješa. Sem! Sem! Nepřítel přebrodil se Maricí!
(Odbíhá.)

Vuk. Kdo není zrádce z vás, na místo své!

Dejan. Nuž, Sinišo, teď ukaž, čí je skok! (Odejde.)

Siniša. Však domluvíme, králi spanilý,
až skončen bude boj! (Odejde, též ostatní.)

Vuk. Můj výsměch vám, vy noční příšery,
vy bludné sny a smyslů klamové!
Jsem nyní slabší snad, než byl sem dřív?
Mám v sebe víry míň, než měl sem dřív?
Již hlásí pověsti, že říši roztřepil
král Vukašín, že urval korunu,
že ukrutník byl v srdci zatvrdlý,
že zradu, lesť a podvod v žoldu měl!
Té výhry však se tobě nedostaň,
že bez skvělého činu skonal král!
(Povyk válečný.)
Buď vítán dni! Buď vítán války řev!

Obnovená jde carská síla v boj,
a rámě moje pružné jako u Zety.
(Vrhne se v pravo v boj.)

S jiné strany vystoupí Jelena.

Jelena. Nech modlitbou mne, bože, vítězit.
Sraz bleskem modlu, k níž se modlaří!
Svou přízeň zbrani dej, však kletbu okovům.
A jest-li činem prahne, hrdinstvím:
ať zachvěje se před svým vlastním stínem
tak jako jiné strašil jeho stín! (Odejde.)

Přiběhne Dejan.

Dejan. Zuř, bído nešťastná!
Rozstříknuti jsou vůdcové, jak prach,
Bez hlavy rozum, smysl bez smyslů!
Jich rozum roztržen, jak Srbsko nešťastné!
Kde konec bídy, která nadchází?
Cíl nekyne, kde zmatek vládne!
Do boje, hrdino, v něm obnov sílu svou!
(Odběhne.)

Prebula a Nikola se potkají.

Preb. Kde král jest?
Nikola. Aj, což nebojuje král?
Preb. Jak divý lev; však zmizel náhle s bojiště.
A pohřeší-li krále vojska zrak —
pro živý svět, jdi hledat krále! (Odběhne.)
Nikola. Já najdu jej, to měj si jistotou!
Však něco ve mně vře, jak tygří skok!

Vystoupí Vukašín, v zoufalém smíchu.

Vuk. Hahaha!
Fi, planý rozume! Buď výsměch kletbě zas.
Buď vysmán důvtipe i radosť veškera!
Buď člověk zatracen,
a v smíchu hledej důvtip útěchu.
Hahaha!
Buď v smíchu čin i důvtip utopen! —
Já žízní Tantalovou prahnu po činu,
a jako Tantalovi mně se čin
před ústy vyhýbá! Haha!
Den zrádce jest! Tlouct z prázna do vzduchu,
do postav bez kostí a bez tuku,
bez podstaty a lidské vlastnosti,
jimž žíly neproběhla nikdy krev,
a šermovat jak chlapec, tajtrlík —
haha!
Když rána padne, uhne se mi host,
a vzduchem zašvihne na prázno meče hvizd
— —
nuž mám-li nemít i té útěchy,
bych činem skvělým skončil činů řád,
tou protiváhou srazil hříchu tíž;
a mám-li sklíčen vlastní tíží svou
se plazit k neznámému zápraží,
a nadarmo se dopachtit, kde břeh,
pak povstaň smích a kraluj na světě!
Já zvedám hlavu, jako mocný král.
Syč blesku, rozbij hlavu prokletou:

Však věz, že ode mne jen tobě smích!
Nuž, proklata-li zem, již šlape noha má,
buď proklet všechen tvor, jejž nese zem! —
Kdos přelude!

Nikola. Tys král můj Vukašín.

Vuk. Haha! Nejsi ty ten, jenž být chtěl vojvodou?

Nikola. To dávno již, kdy věřil sem, žes král.

Vuk. Přines mi trochu vína, dobrý Nikolo.

Nikola. Aj! Král Vukašín mne dobrým zve!

Vuk. Nedráždi smích mi vtipem zpuchřelým!

Nikola. Co dáš mi od cesty?

Vuk. Ha, viň se hade! Pohár vína chci!

Nikola. Co dáš mi od cesty?

Vuk. (Uhodí ho.) Mou ruku zde!

Nikola. Čert ví, že křeč mi vehnals do ruky.
bych rukou vzal, nač oko lakomé! —
Dej mi ten řetěz!

Vuk. Haha! Za chvilku!
Má řetěz tobě být, že ruka tvá
si s nohou počne světit líbánky.

Nikola. Dej mi ten řetěz zde!

Vuk. Holomku, nač!

Nikola. Holomku sem, holomku tam! Jsme dva,
z nichž jeden víc, druhý je málo míň.
Ty hráš si na krále; mně přišel čas,
v němž cítím před tebou se ve právu,
bych sobě zahrál též na vojvodu!
(Trhá ho.) Dej mi ten řetěz!

Vuk. Vari, pankarte!

Nikola. Toť špatná výmluvnosť!
Své heslo za tvoje sem vyměnil:
jeť braní čas! Dej mi ten řetěz zde! (Trhá ho.)
Vuk. Dřív hlavu sraz, a pak jej zavěsím!
(Chce tasit.)
Nikola. (Tasí dýku.) Že mrtvým nesluší, měj důkaz ten!
(Probodne ho a vezme si řetěz.)
Vuk. (Padne.) Nuž, směj se též. Nes kletbu s ním,
jak nes ji já! (Umře.)
Nikola. (Dá si řetěz na krk.) Hrdinská tvá je smrť,
jsem já-li vojvodou!
Haha! Smrť učí život stoupat výš.
Co ztratil jedním svět, dá druhý v náhradu.
Kdo smí teď říct, že nejsem také hrdinou!

Vystoupí Marko, Lazar, Dejan; znenáhla se plní zad.

Lazar. Kde jest král Vukašín?
Nikola. Zde leží král. A ptáte-li se, zda je živ:
on ve mně žije dál! (Odejde.)
Marko. Byl strašlivý ve strašné vášni své,
svou vášní strůjcem velkých neštěstí.
(Vezme Vukašínu korunu a dá ji Lazaru.)
Toť Dušanova koruna. Lpí na ní krev.
Nos její sílu, krev s ní smyju já. —
Ať mrtvý k zemřelým se přiřadí.
Vy, kdo jste na živě, druh na druha
se připoj svazkem ctným, ať ustrojíme
mír živým zas, jejž tento přerušil.
Já jeho syn zde hlásám Turkům smrť.
Co věst hrozného o něm napsala,

svou krví kát chce Marko, jeho syn.
Nemá mít hroznějšího Turek postrachu,
než královiče Marka a můj meč!
Nuž, care Lazare, veď dále nás!
(Bubny, hudba. Odcházejí.)

(Opona spadne.)

SERGIUS CATILINA.

TRAGEDIE v PĚTI JEDNÁNÍCH.

OD

VÍTĚZSLAVA HÁLKA.

OSOBY:

Lucius Sergius Catilina.
Julius Caesar.
C. Cethegus
P. Lentulus Sura
M. Licinius Crassus
Quintus Curius
L. Statilius
P. Gabinius Capito
Cnejus Piso
C. Cornelius
A. Fulvius, syn senátora Clodia
P. Turius
} Catilinovci.
C. Manlius, náčelník etrusských povstalců ve Faesule.
Marcus Porcius Cato.
Marcus Tullius Cicero.
G. Metellus Celer.
Q. Catullus.
Flaccus.
Clodius.
Ventidius, mladík z Picenska.
Filosof.
Servius
Poccius
} auguři.

Umbrenus, Laeca, Bestia } náčelníci otroků v Etrurii.

První, Druhý } bandita.

První, Druhý } tulák.

Petrius, římský měšťan.

První, Druhý } měšťan římský.

První, Druhý } strážce.

Apuleja, manželka Manliova.

Fulvia, milenka Curiova.

Porcia, její družka.

Virginia, kněžka Vestina.

Senátoři. Tribunové. Praetoři. Tuláci. Bandité. Otroci. Měšťané. Poslové. Vojsko. Lid všeho druhu.

Děj v Římě a v rozličných krajinách Italie.

První jednání.

První scéna.

Veliká předsíň u Caesara. Časem slyšet hudbu a zpěv. Vystoupí Petrejus s měšťany.

První měšťan. Caesar se dá vidět vždy!

Všichni. My všichni přiznáváme.

Petrej. To vám povídám, to není tak. Kdyby tele mluvit mohlo, nebylo by teletem, a kdyby myslit mohlo, nemyslilo by tak, jako ty.

Měšťan. Nýbrž jako ty!

Petrej. Tak sem to nemyslil, leč takhle. Myslíš ty, že to takhle může trvat dýl?

Měšťan. A proč by nemohlo? Od jaktěživa odívají se páni odřenou kožích chudšího. A za Romula nebylo to také líp.

Petrej. Nu hleď, sotva se ohlédneš a nemusí ani vítr vát a vše to praskne. Mám hloupý rozum jen. Ale čas nezávisí od jednoho, ani ode mne, ani od tebe. Najednou, jakoby povstal ze země, nevíš ani odkud se vzal, jest tu a svět jest jeho pln. Nejsem to ani já, nejsi to ani ty. Ten řekne: Lidičky, já vám dám jíst a pít a máte mít všeho dost a teď pojďte se mnou, a jde to. Uvidíš, až takový přijde, pak to praskne,

jako vetchý řemen, na němž visí cent. A až to praskne, pak bude dobře.

Měšťan. Ať jsem v podsvětí topičem, vím-li kdo to bude. Což nám Caesar nedává jíst a pít nejednou?

Petrej. Pít a jíst vám dává Caesar ledakdys. Ale ten musí být takový jenž řekne: Lidičky, nechte doma vše jak jest a pojďte. Vy nemáte, páni mají. Páni mají, protože si vzali. Abyste měli též — — nu a tak ti to podá po lopatě, že se jen oblížneš a jsi jeho. A pak to praskne.

Měšťan. Kdo to asi bude? (Přejdou).

Vystoupí Cethegus a Fulvius.

Cetheg. Proč málomyslný tak, příteli?
Nač oči třeštit, pokud v těle duch?
Fulvius. Proklatá útěcha to před smrtí!
V dluzích až po krk, jako v žitě myš,
a nedostatků tolik, co mých žádostí.
Mně otec kleje, z domu honí mne,
a peníz uzamyká tak, že spíše vím,
kde sídlí jeho hřích, než kde jsou peníze.
Cetheg. Fi Fulvie! Ta mysl teď ti zábavou
kde mládí bujná radosť vyzývá
a rozkoš plnou náruč rozvírá?
Hoch dá se do pláče, kdy sáček houbne.
A malý hoch, jenž neví, jak jej naplnit.
Tam pohleď na ten dovádivý lid,
jak ve hrách, v tanci, v lesklém oděvu
při veselosti kudrnách a při tanci
při dívkách, při citery lahodě,

učí se, ztopit starosť ošklivou.
A Fulvius, ten Říma známý Fulvius
má malý hryz, jenž větší jest,
než celého to Říma radosti,
jež nedovedou povelet mu mlčením!

Fulvius. A myslíš, že tam jeden z nich,
jenž nemá doma strastí na kopy?
Ba, co dím doma! Nemá ani domova,
aby se s nimi doma skryl!
Toť pěkné radosti! Dívej se po tvářích!
Chci viset, nenajdeš-li z pěti pět,
jímž bázně v srdci víc, než veselí,
jimž rozfouklého jmění rozmeteť
víc zoufalého potu na tvář vyrazí,
než tanec, v němž se do bezdechu upachtí.

Cetheg. Nu a?

Fulvius. Již nic víc, Cethege, již více nic.

Cetheg. Což bude otec déle žít, než ty?

Fulvius. Jak? Nebude?

Cetheg. Já jen se ptal. A přát-li budeš otci víc,
než sobě, pak přeju ti, by přežil tě,
tvůj otec. — Slyš, Fulvie, kdo stavěl Řím?

Fulvius. Hm! Romulus!

Cteheg. A není pevnější v svých základech
než tvého otce peníz zamčen?
A přec ty základy podvrátí čas,
že hračka dítěte je rozmete.

Fulvius. Kýž přijde na svět hračka ta,
než poslední zbla dluhů zaplatím!

Cetheg. Tak, Fulvie, a ne plebejské náhledy.
Chtít platit dluhy a být smutný tak,
že smutek rozum z mozku vypudí,
a hlava zůstane jak makovice,
když vyklepáš z ní mák!
Vyklep' z ní radš svých dluhů vědomí!
Fulvius. Jen místo ukaž, kam je pochovat!
Cetheg. Hm! Říkají: „Jeť dlužen Fulvius!"
Není-li snadněj úpis roztrhnout
a říct: „Ba není dlužen Fulvius!"
Vidíš. — Jdi bratře jen a nech ti k duhu jde.
Nač ducha rmoutit, jenž rád veselý?
Jest žití tvého večer již? Nu hleď?
A než se navečeříš, starosť dávno spí,
Tenť hlupec, jenž se nezná přitočit,
kdy radosť kývá polo odkryta.

(Odejdou k Caesarovi.)

Vystoupí Catilina a Cicero.

Catil. Nuž jsem-li dráždivý, nech dráždění.
Cicero. Čas tlačí nás, proto se tlačím k tobě.
Catil. Vám podivné to snad, možná to dost.
Netlucte o křemen, neb vjede-li
ta jiskra do očí, vypálí zrak!
Cicero. Utiš se, Catilino. Jakkoli
tvé slovo příkré, znám tvou odvahu.
Catil. Prosím vás, Cicero, nechvalte mne.
Mne lehtá to, že za pochvalu bych
ti v oči vlepil nadávkami odpověď.
To napřed dím, nestojím za sebe.

Cicero. Tvé jmění schudlé, jak tvář nemocná.
Catil. Dáš jiné mně?
Cicero. Kdo o pomoc se podpírá,
ten staví z rozvalin si nový dům.
Catil. Až ztrávím zbytky panské tabule,
pak ohlídnu se po šťovíku s cibulí.
Sud ještě k droždí není nahnutý,
a libo-li vám uspávat se vínem
nuž spěte; já dovedu také bdít!
Cicero. Ty víš, že nejsi nám
v nejlepší paměti. Já kněze rozhorlím,
že proti tobě v chrámech zvednou lid!
Catil. Haha! Lid tak si cení chrámů již,
že do chrámu již sotva kněži jdou.
Cnosť stejně všem již červi prolezli.
Však prosím, nač rozhřívat marně krev?
Cicero. Kdy za mnou stojí panstvo veškeré!
Catil. Ah! Kramáře ti vždycky dají v před!
Cicero. Nuž, zpomeň si, žes posud nekoupil!
Catil. To nevadí bych nešel o dům dál!
Cicero. Že dům tvůj pošpinil neřestí kal!
Catil. A přece čist, že ruku tobě nepodám!
Cicero. Ty řek' si to, já mám to zapsáno! (Odejde.)
Catil. Ne já, neb znám to dávno nazpamět.

Vystoupí Caesar.

Caesar. Aj hosté zde? A nedbáš her?
Ni hostiny, ni vlídné rozmluvy?

Catil. Aj díky, Caesare! Haha! Má Caesar vše,
že nic mu neschází, než úsměv můj,
by ozdobou byl tváří za stolem?
Caesar. Jeví se smíchem těžká mysl tvá?
Mně mnoho o ní povídali,
i věřil bych jí podlé tváře tvé —
Catil. Nemusil znát bych svého Caesara,
kdy myslil bych, že proto strojí hostiny,
a kratochvíle, tance, hry,
by bohatství a přepych rozvinul,
by luzu v skvostném šatě uviděl
a přinutil ji, aby umyla
si za čas špínu, urovnala vlas,
a vrchní šat si v cudné řasy složila.
Že proto hry a hody upravil,
by nepoznal jaké je smýšlení,
jež mozky římské větrem probíhá.
Či neznám posud bystrosť Caesara. —
Caesar. Mluvíš to ty? O dál povídej, dál.
Catil. Či povídat mám tobě o Pompejovi,
jak rukou smělou slávu k slávě hromadí —
Caesar. Tys obdiv můj!
Catil. Jak sílu římskou drže v ochraně
na východě ji cvičí v subordinací,
by navrátě se, v kleci držel Řím,
a Římem vládl jako loutkou prst?
Mám povídat, kterak jest veliký,
jak luza o něm zpívá vesele,
jak slávou chvastá, až jí zchraptí chřtán —
a Cassius, Cethegus, Caesar,

jak v koutě sedí v místě posledním,
tam ruce skládají, a ani nešpetnou?
Že jako hoši dřepí ve škole,
kde bídák Cato najat za slovo
si chvastem luzy přízeň jímá v pacht?
Jak Caesar tím jen stal se veliký,
že lačné luze strojí hostiny?
Jak vtrhne Pompejus povodní v Řím,
jak slávou zaplaví i Kapitol,
i staré bohy, nové hrdiny:
že věncem bohů sám se ovine,
a Caesaru ni stébla nezbude,
jímž dostihnul by vlastní půdy břeh?

Caesar. V mou náruč, Catilino, pojď!
Ty bdíš, kdy celý Řím jest ospalý!

Catil. Kdo zbudit může Řím, kdy Caesar ne?
Vem lidskou strasť a radosť na váhu,
kdy bouř na moři koráb rozdrtí
a s dřevem štěstí mnohých rozmete:
bolí to Caesara? Aj nebolí,
neb Caesar spásu svou v něm nehledal.
Když v zemi, cizí srdci, daleké,
si dálkou zvolí muže štěstí houpavé,
a vítězstvím jej, mocí obsype:
blaží to Caesara? Aj neblaží,
neb Caesar naděj jinde zakotvil.
Kdy zbaven trůnu král a koruny
po světě bloudí, hledá přístřeší:
jest k vůli tomu Caesar bez střechy?
To není! Jinam běží jeho plán!

Kdy však Pompejus-Veliký
se oděl v slávy veleskvoucí šat,
a na východě králům snímá koruny,
a země smetá šmahem v římské jho,
jak chlapec ořechy pod jeden koš,
co zatím Caesar s rukou složenou
jak augur stíhá větrů běh, a ptáků let:
to Caesara by k smrti nehnětlo?
Tam ten se vrací v Řím co největší,
by jeho síla, moc, by úspěch, sláva,
jež veliká se ukázala mimo Řím,
teď triumfem se smělá vezla v Řím,
zde vyzvala, by ten se před ni postavil,
kdo chce se rovným sníti vedlé ní —
při tom by okem změřil Caesara
a Caesar musil postavit se v pokoutí:
to Caesaru by bylo lhostejno jak sen?

Caesar. Již dosti slov, můj Catilino.
Zde ruka má, na znamení,
žes poznal Caesara, jenž na vždy tvůj. —
Však prosím, mnoho nedomluveno,
pojď mezi nás a s námi beseduj.

Catil. Teď vrhněm kostky Caesare, kdy
odvrátil na východ tvář nám Pompejus!

(Odejdou.)

Vystoupí první a druhý bandita s tlupou tuláků.

Někteří tuláci. To déle nechcem nést!
Jiní. My chceme mít, co nemáme!
Všichni. My chceme peníze!

První band. Ha, toť se ví! Tak se mně líbíte!
Však to vám povídám, jen bez povyku vždy.
Když někdo šťasten vaší návštěvou,
nechť štěstí úplné; a řekne:
„byl zde člověk šlechetný, a okraď mne!“
Druhý band. Věc hlavní: šetrně. Když jeho věc
má krádeží být na nás zděděna,
pak bude sobě žádat v modlitbě,
abysme přišli s jemným citem my,
by šlechetní jej obrali, avšak ne zloděj snad,
jenž nezná způsob lidí poctivých.
Tulák. Což vytáhne-li někdo na mne nůž,
mám mu jej nechat v ruce?
První band. A toť se ví! A slovem zahroz mu,
že v mírném přicházeje úmyslu,
jej udáš, ty že nechceš násilí,
žes krotký, jako pískle mlaďounké,
však on že rváč, jenž číhá v zálohách.
Jen tak se ucházejte o kredit.
Druhý band. Zda víte, čím si jméno získal Hannibal?
Že vyfofroval velkým. Kdy by byl
jen s nádenníky, jako vy
se potýkal —
Tulák. Což nebylo v římském vojště tenkrát nádeníků?
První band. Jsi padouch snad? V knihách to nestojí,
kde stojí vše. Pro Hannibala nebylo.
Neb s těmi setkal zas se nádeník,
a stal se slavným který nádeník?
Tulák. Co myslíte, páni kollegové, má pravdu?
Tuláci. My myslíme, že má pravdu.

Tulák. Tak tedy pojďme, páni šlechetní, a pamatujme sobě všichni, co vám zde povídáno jen ku prospěchu. Pamatovali ste sobě vše?

Všichni. Pamatovali!

Tulák. Ty krajní zrzoune, pověz mně tedy, kde má člověk rozum?

Jeden tul. V kapse.

Tulák. To může být. Proč?

Jeden tul. Když přijde v rozpaky, sahá vždy po kapse. Sáhneš-li mu pro váček dřív, než on, pak není jeho rozum na prodej. Naše kapsy jsou prázny, a proto rozum nemáme. Nezdám se já tak hloupým, jako jsem! — Teď k Caesaru!

(Tuláci odejdou.)

Vystoupí Cornelius.

Cornel. Co vaše řemeslo?

První band. Co pán mi poroučí.
A přiznám se, že nyní v květu dost.
Starám se o zámky, by zámečník
měl práce dost. Krk zámku zakroutím,
jak kachně kuchařka, že necekne.

Druhý band. Já ledví, útroby všech zámků znám,
že neznal tělo lidské lépe Aeskuláp.
Leč krom to boha Merkura ctím nábožně.

Cornel. Ha! Ne snad, že je bohem zlodějů?

Druhý band. Vít patron Merkur, proto jen.
A věčně mu to nezapomenu,
že jako bůh, též dobré srdce má,
a zlodějů se ujímá. To se mně zlíbilo,

že hned sem vstoupil v jeho žold.
Neb člověk, když to přivede až na boha,
tu bývá pýchou nafouklý a nadulý
jak větrem plachta, stydí se, že malým byl.
Leč Merkur tak si ve zlodějství oblíbil,
že patronem se naším z vlastní vůle stal. —
O bože, Merkuře, jak dobré srdce máš!
Kýž jest mi za podíl, a kýž je ze zlata?

Cornel. Což bys mu vyrval je, by bylo ze zlata?

Druhý band. Ne, srdce ne. Leč křídlo sem mu urazil,
a zlato prodal, více nic.

Cornel. Ty křídlo mu?

Druhý band. Jak jinak? Myslil sem si tak.
Vždyť stále stojí, nikdy nelítá,
a je-li bohem, ať si jiné přidělá!
A on je dobrák, ani nepísknul.

První band. A já mu druhé křídlo urazil.
Jen jedno má-li mít, toť ostuda!
Ne snad, že bych byl zloděj zchytralý,
a boha přelstit chtěl. To ne. Leč nechtěl
sem, by tropil jedním křídlem ostudu.
A dobrák on, však lidé zlí. Neb nás
chytí-li člověk, výprask rozdává
a štědře tak, jak by měl všeho dost.
Jak zlatem Krésus, člověk bitím bohatý.
Však ten náš patron dobrotivý bůh,
on vždy se usmívá, nechť taškářství
jakékoli. Když křídlo sem mu urazil,
hle on se smál! Víc dobroty již není, věř,
ni v Olympu, ni na světě.

Cornel. Jak velká rota tvá?
První band. Hm! Hahá! Hahaha!
Toť žert, že svalím se, jak pařez hned:
Cornel. Žert nikoli. Chci v pravdě tvůj lid znát.
A možno-li vypočti mně, kdo tvůj.
První band. Hahá! Toť práci žádáš velkou, nesmírnou,
věř krkolomnou, spíše Sisyfus,
ten kámen unes' nahoru, než bys
ty unes' všechněch jmena v paměti.
Já kratší cestu znám. Povím ti, kdo
v mém vojště chybí.
Cornel. Pověz tak.
První band. Jak veliký je Řím i s okolím
pranikdo nechybí.
Cornel. I já jsem zlodějem?
První band. Snad ne. Pro pány vznešené, jak ty,
to jiné jméno chovám. Na příklad,
žes chytrý, rozumný, žes mudr, augur, kněz —
Cornel. Což chlape vše zlodějem zveš?
První band. Nehorši se. Co pravda, to můj zvyk.
Jen projdi od senátu vše, až na nás.
Senátor zloděj, konsul zloděj též;
neb k nim se každý zloděj utíká,
nenajde-li hned jinde ochranu.
Co quaestoři? Pod jiným jmenem zloději.
My chytře kradem, oni násilím
a zákonů a práva záštitou.
Co aedil jest? Jen figura pro zloděje.
Co praetor? Něco jiného? Haha!
Toť larva zlodějská, by nebyl chycen.

Co propraetor? To zloděj na odpočinku,
jenž má již dost, by mohl žít.

Cornel. A Cicero?

První band. Hm, neznáš zloděje,
jejž chránil Cicero?

Cornel. Ba neznám, věř.

První band. Praetora neznáš, Valeria Flacca?
Co Flaccus byl? Byl praetorem
a pro zlodějství vyhnán, a před soud hnán.
A kdo se ujal zloděje? Kdo? Cicero!
A Flaccus čist a poctivý, že ruku ni
ti nepodá, a Cicero jest veliký
a uvědomělý jak bůh, že odkopne
i mne i tebe jako bláto s opatku.
Jeť augur zlodějem, jeť zloděj kněz,
a tak sme pokročili daleko,
že nelze nyní okrást poctivých.
Neb koho okradeš, to zloděj jest,
a zloděj okrade zas zloděje.
O, čas ten přešel dávno zlaťounký,
kdy krást a okrást bylo řídkostí.
Teď zle, neb zchytral lid, a okrást teď —
ten musí na chytrého vychytrat,
a zloděj zloděje být zlodějštějším.

Cornel. Leč na to odpověz, kolik máš těch,
již na písknutí pohotově hned.

První band. Dle nouze. Chceš-li, hned je plná síň.
Na první oka mžiknutí
co centurio hned jich svolám sto,

a poručí-li pán, jest každý desátník,
centurionem ve mžiku.

Cornel. Tys můj, ty též.

První band. Má služba tvou, byť o půlnoc
tvé slovo zavznělo.

Druhý band. I má.

Cornel. Na vás se spoléhám. (Odejdou.)

Vystoupí Piso, za ním filosof.

Piso. Jeť marné, brachu, všechno učení.
Za hlouposť tvou ti nevzdech rozum dík.
Tvá moudrosť na oknech jsou zimní květy;
polož k nim prsty, zajdou za nehet,
k nim přivoň, projde čivy mráz.

Přiběhne Curius.

Curius. Zde jsem!

Piso. Hoho! Kde pak si nechal dech?

Curius. V senátě, milý Piso. Zavřeli
tam před ním dvéře, když mne vyšoupli.
Haha! Že prý jsem ovce prašivá!
A já jim na to dím: „Svůj k svému vždy,
a proto sem se sdružil s senátem!“
Tu nafouk' sobě censor jeden tvář,
a v zrak mu vjely cnosti pomeje
a ústa nadmul římské lásky dech,
řek' něco, co jsou asi slova tři,
na něž se dvéře rozlítly až do kořán — —
a já byl ze senátu na vždy vyhozen.
Tak víte vše. Teď, osle, mudruj dál.

Snad tolik za dne z tebe vyzískám,
bych večer vyhrál čestně značnou hru,
za niž bych v noci těšil Fulvii.

Filosof. O, uši sobě zacpete, jak Odyssevs,
když Syrény ho zvaly ve svůj byt!

Curius. Ba tak. A jemu cumel dejte do huby,
by moudrosť jednou zuby dostala
a mléko neteklo jí po bradě.
Haha! Kdy tvůj by hlas byl v Syrénách,
zajisté by si uši zacpal Odyssevs.

Filosof. O, svatý Sokrate! To jed,
a než se kdo z vás naděje, jest v srdci již
Znej sebe sám, ta slova na chrámech —

Curius. Vidíš, čmelíku, škoda o tebe.
Kdybys byl augurem a potkal augura,
ty bys se nedal jemu do smíchu,
že lotrovinou páchneš víc než on.
Leč tak jsi v trávě žába kuňkavá,
jež předpisuje slunci počasí! —
Ha! K smíchu, k smíchu to! Věc ničemná! —
Věř brachu mně, jsemť v cnostech honěný;
jak sebe sám, znám též neřestí podstatu. —
Nemáť pozemských kořenů strom mudrců,
jeť chycen ve vzduchu a vzduch ho odnese.
Kdy svět by mohl dobrým být, byl jím
by dávno již. Co nového se porodí
by shnilých zásad nebylo jen opisem?
To modní šat dle starých krojů přistřižen.
Zda není vše již řečeno, co možno říci?
Či zpomůže, by někdo krásněj řek',

co jiný před ním pěkně pověděl?
Nač nových kněh, nač nových výtvorů.
Za pravdu Sokrates vypil i jed,
a co to světu prospělo? Čím Řecko teď?
Jeť římskou provincí a Sokrates
přec nebyl Římanem. Či uchránil
Athény záhuby? Zda hloub by poklesly,
(neb klesnutím to moudrosť nazývá)
kdy byl by víno místo jedu pil?
Či není dost již moudrých zásad zde,
a co ti prospějí? Co platno ti,
bys věděl víc a tebe z kůže drou?
Či s prospěchem snad abys věděl jak?
Bys nástroje znal jimiž sdrou tě zas?
Co prospěje, bys řek': „Buď slibu prav" —
a z domu pacholek tě vyhání,
a děti marně k chlebu ruce pnou
a není střechy ti, kdy mráz a déšť?
Co platno říct: „chci střední cestou jít" —
a pýcha panstva na nejzazší kraj
tě odrazí? Co platno vášeň ukrotit
a vůli nasadit a trýzeň svobodnou,
kdy nouze utráví tvé tváře kulatosť,
a barvu růží setře, mládím nastlaných?
Svět ví co činit má a nečiní.
A svět se dozví víc, myslíš, že též
učiní víc? Haha! věř, každou zásadou
o marný výčitek je v světe víc
a nový hřích též nové jméno má.
Kdy nelze žít, co moudrosť prospěje?

Či zavře dvéře tobě před smrtí?
Či ducha zadrží když plave v podsvětí?
Haha! Co Cato Římu prospěl kdy?
A přec byl Cato mudrc, každý ví.
Nechť zamezí, by prchla bída, hlad!
Nechť stavů nesrovnalosť vyrovná!
To nemůže. Pryč s moudrostí!
Svět jí se přesytil! Pryč s voditkem,
jež z sebe chův, z vás dětí nadělá!
To nesplatí se víc', za cnosť se mučit dát!
Hrdinství jinde, jinde vězí velikán.
Co prospěla smrť cnosti, mudrcům?
Smrť byla jim a jejich zásadám. —
Vidíš tu dívku tam? tu kyprou tvář?
Zrak ohnivý a ňadra labutí?
ty ruce stvořené k objímání?
Nuž mluv jí o Sokratu aneb o sobě,
a uzříš koho spíš se přidrží,
ač moudrosť vaše stejně huhňavá!

Z různých stran vystoupí Servius a Porcius. Později Virginie.

Filosof. O Platone! O Sokrate!

Servius. Tam Porcius jde, Apollinův kněz.
Musím se vyhnout, bych nevypuk' v smích.

Porcius. Není to Servius? Zda nesměje se on?
Hej, Servie!

Servius. Již nelze. — Odkud Porcie?
(Směje se.)

Porcius. Tam odkud ty. — Proč smích tvůj, Servie?
Servius. Proč tvůj? Taháme lidi za nos stejně, věř.
(Smějí se.)
Porcius. Mne Virginia též uhostila,
ta panna, svaté Vestě svěcená.
Servius. Tys dbalý její pověsti! Haha!
Kde najdeš teď —
Porcius. Mlč! Těžko najít kněze též,
leč byl by taký, jako my. Haha!
Servius. Kdy Apollo se námi spokojí,
nemusí Vesta výběračná být.
Kdy nouze, z otrub chleba napekou:
kdy není poctivějších, pak jsme my!
Vystoupí Virginie.
Virg. Pst! Porcie! Dnes za luny jsou do kořán
ty dvéře. (Odejde.)
Servius. Toť zvaní rozkošné!
Porcius. Nech lós dnes rozhodne, zda ty či já;
ať víš, že havran vráně nevyklube zrak.
Servius. Haha! Nu nechť rozsoudí Apollo.
Porcius. Však před lidem buď oko nábožné,
spíš šilhavé, než hledíc přímo;
tvář vybledlá a hlava svěšená.
Co v chrámě jest, tam nemá přístup láj.
(Odejde se Serviem.)
Curius. Slyšel si je? Viděls to, čmelíku?
Ti znají to, co moudrosti je pel.
Nuž mezi kněze jdi a uč se dál!

Snad bude víc mít váhy slova mé,
kdy z kněží nezkalených úst je uslyšíš!

Filosof. O Sokrate! O moudrosť mudrců!

Curius. Haha! Tam, tamto! Siný Lentulus!
Kdy Merkur vědět chtěl, jak vypadal
by s křídlem zlomeným, jak s okem ospalým,
jak s tváří mdlou, jak v bahně rychlý krok —
stvořil Zevs Lentula! Tenť jeho krok!
V něm noha s nohou v zápas jde,
jak s červem červ. Ta ústa milounká!
kdy bránou byla by Aurořinou,
jak často by si slunce zmátlo čas,
kdy vyjet otvorem, jenž stále otevřen!

Vystoupí Lentulus.

Lent. Ty mluvíš, Curie?

Curius. O, že mne poznáváš!
Že klapka oka tolik síly má,
by proběh obraz můj! Zda myslíš, Lentule?

Lent. Mám vztek na Hannibala, Curie.

Curius. Proč?

Lent. Že Řím nerozmlátil na padrť,
když nebyl líný z Carthaga sem jít.
Že nechal hnízdo státi takové,
v němž člověk dlouhou chvílí umírá.
Že nechal hnízdo plné trusu stát,
v němž člověk, aby živ byl, musí spát,
by tak si dlouhou chvíli ukrátil.

Víť Jupiter, to jediný můj vztek,
a příčina to jediná, proč Hannibala
nenávidím, jak svého vraha ouklady.

Curius. Prosím tě, Lentule, kdož chtěl by ustrojit
ti ouklady? Snad k snídaní neb k obědu.
Vždyť jindy spíš! A může ve spaní
tě odnést, aniž o tom víš. A kdyby chtěl
tě zbudit dřív, než-li tě odnese,
ty sen si k očím rychle připlácneš
jak k hlavě čepici, kterou ti vítr bral;
ty ze sna jemu ve dvornosti díš:
„Prosím tě, odnes mne, však ve spaní!“

Všichni. Hahahaha!

(Všichni odcházejí.)

Vystoupí Cethegus.

Cetheg. Hej, Curie!

Curius. Cethegus tamto! Vítán buď nám příteli!

(Ostatní odejdou k Caesarovi.)

Druhá scéna.

Tamtéž Cethegus a Curius. Později Catilina, pak všichni ostatní.

Cetheg. Mor na hlavy! Slyšels to, Curie?

Curius. Slyšel, že voláš na hlavy nám mor.

Cetheg. Že Cicerona provolat chtí consulem?

Curius. Já neslyšel, kde dvéře cvakly za mnou.

Cetheg. Ta stará chamraď, líná jak jich krev,
a shnilá jako vrby doutnavka,
ta dávných pánův vyšeptalá sběř
a nezáživná, jako košťál dvouletý —
ta chudoba, jíž schází na tuku
jak rákosce, jíž práší sluha šat —
haha! Ti Ciceronem chtějí omládnout!

Curius. To vím, jestliže stane se, jak díš —
leč což jsme ženy, baby snad?
Což římský duch v nás obr takový,
že dovedem se dívat jen jak chudopas,
jak na šlechtice parkos pozvedlý,
jehožto děd byl věcí prodajnou,
jak toga má, můj střevíc, jak můj pes:
jak křikloun ten a špehoun, luzy bůh,
rozkáže nám, svůj seberouce raneček
bysme odtáhli z Říma psancové?

Cetheg. Víš, Curie, že moje krev se nikdy nestala
podzimní Tibry obrazem, již pojme led
a v okov srazí bystrou hravosť vln.
Já mořem plul do Afriky a moje loď
co červ se ve vln výškách svíjela,
a sténala, jak žena v porodu;
já v bouři stál, kdy duby praskaly
a v štíhlé sosny vrážel klíny blesk
a srážel koruny jak jabka hoch:
a já si lhostejně šat urovnal,
jak z rána, když stojím před zrcadlem.
Leč pomyslím-li, tento nádeník,
ten šlechtic včera teprv vylíhlý,

Víť Jupiter, to jediný můj vztek,
a příčina to jediná, proč Hannibala
nenávidím, jak svého vraha ouklady.

Curius. Prosím tě, Lentule, kdož chtěl by ustrojit
ti ouklady? Snad k snídaní neb k obědu.
Vždyť jindy spíš! A může ve spaní
tě odnést, aniž o tom víš. A kdyby chtěl
tě zbudit dřív, než-li tě odnese,
ty sen si k očím rychle připlácneš
jak k hlavě čepici, kterou ti vítr bral;
ty ze sna jemu ve dvornosti díš:
„Prosím tě, odnes mne, však ve spaní!“

Všichni. Hahahaha!

(Všichni odcházejí.)

Vystoupí Cethegus.

Cetheg. Hej, Curie!

Curius. Cethegus tamto! Vítán buď nám příteli!

(Ostatní odejdou k Caesarovi.)

Druhá scéna.

Tamtéž Cethegus a Curius. Později Catilina, pak všichni ostatní.

Cetheg. Mor na hlavy! Slyšels to, Curie?

Curius. Slyšel, že voláš na hlavy nám mor.

Cetheg. Že Cicerona provolat chtí consulem?

Curius. Já neslyšel, kde dvéře cvakly za mnou.

Cetheg. Ta stará chamraď, líná jak jich krev,
a shnilá jako vrby doutnavka,
ta dávných pánův vyšeptalá sběř
a nezáživná, jako košťál dvouletý —
ta chudoba, jíž schází na tuku
jak rákosce, jíž práší sluha šat —
haha! Ti Ciceronem chtějí omládnout!

Curius. To vím, jestliže stane se, jak díš —
leč což jsme ženy, baby snad?
Což římský duch v nás obr takový,
že dovedem se dívat jen jak chudopas,
jak na šlechtice parkos pozvedlý,
jehožto děd byl věcí prodajnou,
jak toga má, můj střevíc, jak můj pes:
jak křikloun ten a špehoun, luzy bůh,
rozkáže nám, svůj seberouce raneček
bysme odtáhli z Říma psancové?

Cetheg. Víš, Curie, že moje krev se nikdy nestala
podzimní Tibry obrazem, již pojme led
a v okov srazí bystrou hravosť vln.
Já mořem plul do Afriky a moje loď
co červ se ve vln výškách svíjela,
a sténala, jak žena v porodu;
já v bouři stál, kdy duby praskaly
a v štíhlé sosny vrážel klíny blesk
a srážel koruny jak jabka hoch:
a já si lhostejně šat urovnal,
jak z rána, když stojím před zrcadlem.
Leč pomyslím-li, tento nádeníik,
ten šlechtic včera teprv vylíhlý,

jenž jako mladá koroptev skořábku svou,
tak plebejství své vleče za sebou
a s cností milkuje, jak s ní by snouben byl:
když na to pomyslím, pak sbíhá krev
se k hlavě mi a ruka chytá meč;
já ničemnosť svou jako žvance polykám,
až žluč se rozbíhá, jak moře v přítoku — —
věř, Curie, nevím co vyvedu!

Curius. Slyš slovo mé. Mne znáš. Ty víš,
že není v Římě povídky, v níž odvážnosť
se staví na odiv, by nebyl v ní
na prvním místě Curius jmenován.
Mluvíš-li ke mně, vím, že nadarmo
ty nemluvíš, a také já. Ty víš,
že smrti tak se dovedu v tvář podívat,
jak do zrcadla na svou podobu:
můj život — foukni, a je z něho dech.
Leč slyš! Nepozoruješ Catilinu ty?
Myslíš, že jeho tvář nehostí nic,
co čeká dobu k činu příznivou?
Já delší čas mu chodím na přistih
a bývám v patách mu, jak jeho stín.
A tu krok jeho brzy zdlouhavý,
jak neunes' by z lehka tíži zlou,
a hned zas rychlý, jak by dobrý vítr vál.
Zrak v sebe upjatý, že nezná přítele
a duch jen sobě samu dostačil.
A přitom dráždivý, jak v zimnici,
že každé slovo pětkrát obrátí,
než s pravým smyslem se uspokojí.

A živá barva v tváři vybledlá,
jak plátno na slunci, a v noci pak
buď ve bdění, buď v těžkých snech,
buď mluví k sobě sám, buď ze spaní.
A tělo vychudlé má tak, že nepoznáš
v něm Catilinu, jaký druhdy byl.
Já oslovil ho ondy: Catilino, dím,
nepřijdeš ke mně večír v kostky hrát?
A on se na mne podívá, jak cizinec
na dotěravce taktéž cizího.
„Což neznáš, Catilino, Curia?“
„Znám“, smíchem dí, „ten umřel, nyní spí“ —
a jako náměsíčník ubíral se dál. —

Cetheg. Aj hle, přichází tam; drž zpět se, Curie,
jej zkoušce podrobím, jak obstojí. —

Vystoupí Catilina, zamyšlen.

Aj, bratře Catilino, dobrý den!

Catil. Což sovy také za dne vstávají?

Cetheg. To divno právě mně, když tebe zřím.

Catil. Cethegus přec teď drží na spaní?

Curius. Toť omyl v jmeně; není Lentulus.

Cetheg. Ni o špet víc, než Catilino ty.
Kde oheň tvůj, jenž jako láva vřel
a zahanbil nejohnivější z nás,
jak ranní slunce noční výpary?
Kde hbitosť tvá, jež oře silnější,
kde smělosť, jež se nikdy nelekla,
kde podnikavosť, jíž byl ouzký svět?
Kde všecky vlastnosti, z jejichžto sil

byl Catilina zbudován? Zle, brachu, zle.
Ty jdou teď žebrotou, jak zchromilec,
živí se almužnou a kývají jí dík
a platí úsměvem za suchý dar!
O, Catilina bdí, a není probuzen!

Catil. Kdy nemluvil by Cethegus, pak myslil bych,
žes žebrák ten, o němžto povídáš.

Cetheg. Nechť slyší bohové! Neboť Catilina bdí!
Na forum luze žvastá tajtrlík,
až z strany v druhou klátí ramenem,
jak pravý ramenář, jak pytlák on
na chátry přízeň roztahuje síť,
tam luzu chytá slova lahodou
a po hlasech jak ptáčník drží hon,
by stal se jimi Říma konsulem:
a Catilina bdí! O, žeť tak musím říct!
Byl Catilina udatný, v sil přepychu
když srdce dívek snadno dobýval
a ohněm oka krotil ženy vzdor.
Byltě Catilina plný důmyslu,
když dobrodružstva smělosť lákala,
jak nejlíp plánu kostru utvořit,
by první jeho ctěn byl důmysl.
Byltě hotov vždy a nikdy v rozpaku,
jak pomoct věrným druhům v rozpacích,
kdy místo peněz v kapsy vtrhla dna,
kdy uvnitř tak se leskly práznotou,
jak velký dům, jejž vymeť věřitel.
Byltě Catilina mezí neznalý,
když lesť a smělosť, chytrosť, odvaha,

když bázně opak, pevnosť, stálý rozmysl
a neustupnosť vyzvaly si soupeře.
Byl Catilina v malém veliký,
a teď, kdy velký zápas, po muži
se ohlíží; kdy vzrostl Pompejus,
že nikdo v Římě velkým být si netroufá,
když onen mimo Řím vzal slávu v pacht;
kdy křikloun Cicero a Cato plesnivec
po trzích prodávají shnilých mozků plod:
teď Catilina usnul, nebot bdí!

Znenáhla se vracejí z Caesarovy síně Fulvius, Cornelius, Piso, filosof, Lentulus, bandité, tuláci, měšťané atd., a seřadí se kolem Catiliny. Petrejus.

Catil. Hahahaha!
Slyšíš to, Catilino, co dí Cethegus?
Mně k smíchu to, jak nafouk' plachty Cethegus,
a v mělký potok zabředla mu loď.
Ha! V malém uzřel Catilinu velikým
a nedovede jinak sám, než broukem zřít! —
Sem krtku pojď, jenž ryješ ve písmech.
Tys dlužen Metellovi, není-liž?
Filosof. A za ten dluh mu celým tělem náležím.
Catil. Přines mi úpis, já jej zapravím.
Filosof. O, díky, pane, velmožnosti tvé!
Catil. Ty muži zde, tvé jmeno Petrej, ne?
Petrej. Tak jest.
Catil. Tys věřiteli zaprodán?
Petrej. I tělem, duší, ženou, dítkami
a není vlastním mně ni vlastní krok.

Catil. Přines mi úpis, já jej zapravím,
Petrej. Zda možná tak, můj pane velmožný?
Hej, co sem povídal? A teď to praskne!
Catil. Hej, ty zda nejsi otrok Furiův?
Tulák. Ne já jen, sto a více nás, kdož šíj
svou shýbáme, by nesehnul ji pán.
Catil. Přijď ke mně s nimi, a jste svobodni.
Tulák. O, díky pane, ve jmenu jich všech!
Catil. Což ty zde, jaké tvé jest řemeslo?
Band. Já na volavky pískám z rákosí,
neb nesmím dříve býti svobodným,
dokud se nevykoupám v břečce té,
jež dluhy s těla na chlup umyje.
Catil. Přines mi úpis, já jej zapravím.
Band. Pak tvůj jsem, jako můj je tento nůž!
Catil. Co tebe tísní, šedá hlavo tam?
Měšťan. Mne, pane, málo tísní, neboť nemám nic.
Co však mám v hojnosti, jest bída, hlad,
jenž tak se zlehka často dostaví,
že byl bych jídlem věru těžší radš,
než lehký prahnout a nemíti nic.
Catil. Nuž hleďte, bratři, milí přátelé!
Mnozí. On bratry nás zve, přátely!
Petrej. Teď přijde na má slova, teď to praskne.
Catil. Vy nejste samotni, jež svírá bídy jho,
jež pachtíte se bídy břemenem.
Každý z vás zná jich sto — není-li tak?
Jedni. Ba pravda, bída všude společná!
Band. Jež nadělala ze všech přátele!
Všichni. Ba pravda, pravda!

Catil. Nuž hleďte bratři, milí přátelé!
Společná bída, jež vás spolčila,
a mám-li bolesť, vaše bída bolí mne.
Pohleďte kolem sebe. Kdo má moc?
Několik konsulů, jich přátelé!
Co máte vy? Jen pohled lakomý,
abyste schnouce zřeli, kterak plýtvají!
A čím to zasloužil z vás někdo, přátelé?
Či nejste udatni? či nejste silni?
Nemáte cnosť a rozšafnosť?
ve větší míře, než kdo tisknou vás?
Jest vaše přednosť v tom, abyste tisknuti
svou shýbli šíj, se v prachu plazili,
by vaši páni za stůl zasedli,
že mají v rukou sílu před vámi?
Či nedovedete požívat jako oni?
Nemáte žaludek a jazyk jako oni?
Nedovedete den žít v pohodlí
v bohatství spát a v klidu. lahodě,
vším plýtvat, jako oni plýtvají?
Což jste již k tomu zrozeni, jen s nouzí,
jen s bídou, nebezpečím, hladem, nahotou,
jen s pohrdáním, útiskem a násilím,
jen s pronásledováním, vyhnanstvím,
jen se vším, co se lidskou bídou zve,
jen se vším tím sbratřiti životy
a jiní aby v nach a purpur oděni
na vašem snížení se zvýšili?
Zda nebylo by lépe, vzíti meč
a hruď svou probodnout, by vyšla z ní

ta bída na vždy, jež vás otráví?
Což není lépe nežít, než-li takto žít?
kdy každý den vám nových strastí nadělí,
kdy nesvrhnuvše jedněch, druhým jdete vstříc,
kdy upachtěni, utrmáceni a bez sebe
klesáte v prach, jenž ještě není hrob?
A přece každý z vás má ruce dvě
a v rukou sílu, každý z vás má zbraň
a v pochvě meč! Vidíte to?
Či máte proto zbraň, by nechránila vás?
Nechť uslyší mne všichni bohové!
Ta bída veliká, již snáší Říma lid!
Tam páni paláce pnou, v hrdou výš,
a vy nemáte střechy; tamto hodují
a vy nemáte sousta, kdy řve hlad;
tam peníz rozhází, jak nebe dešť,
a vám ni kapky z toho dostatku:
neb vám jsou dluhy, vy jste otroci!
Tam všeho dost a u vás nahota,
tam přepych, rozkoš, radovánky, všeho hoj —
a vše to z potu, z vašich mozolů:
a u vás nouze hlodá panskou kost!
Jaké to vyhlídky na příští den?!
O, bohové! Kdo spomůže vám, ne-li vy?
Má usmívat se na vás příští den,
či hrůzou novou zas vás obklopit?
Zde věřte mně, v mou přísahu,
že příliš já vás všecky miluji,
že radš mám štěstí vaše, než-li v bídě vás!
Zde vemte život můj, má smrť spasí-li vás!

Cetheg. Při bohů spáse, zdržím-li se dýl! —
Teď slyšeli ste Catilinu, slyšte mne!
Já ptám se vás, kdo miluje vás víc,
zda Cicero, zda Catilina snad?
Všichni. (V divokém křiku.) Nás Catilina miluje!
Cetheg. A panstvo Cicerona mít chce konsulem,
to panstvo, jež vás v bídu uvrhá,
jemužto pokrm dává vaše krev.
Má ustoupit mu Catilina zde?
Všichni. (Divoce.) Ne, Catilina nikdy!
Cetheg. Zde Catilina, jenž vám sílu navrátil,
vás uvědomil, že jste silou vy,
že můžete jen chtít, abyste byli též —
nuž ptám se vás; kdo být má konsulem?
Všichni. (Divoce.) Catilina! Catilina! Catilina!
Band. Teď rozhlásíme městem širošírým, že Catilina,
jenž nás
miluje, že Catilina bude konsulem!
Všichni. (Odcházejíce.) Catilina! Catilina!
Catil. Hoj, Cethege, zda Catilina spal? —
Ten nejlepší, kdo svého času pánem!
A jsem-li nejšpatnější, pak jsem nejlepší! —
Nuž, stavte za mnou, velcí mistrové,
když Catilina poslední podtrhne sloup!
(Odchází.)

(Opona spadne.)

Druhé jednání.

První scéna.

Předsíň u Catiliny. Vystoupí Crassus, Statilius a Cethegus.

Crassus. Mně z duše mluveno, přemilý Cethege.
A jako pravicí mou ruka ta,
již tuto pozvedám, jest Catilina to.
Statil. Mých skromný počet sil mu k službě stůj.
Cetheg. Hle tu!

Vystoupí Catilina.

Catil. Vítám vás, přátelé! Aj, Crassus též?
Crassus. Diviš se, viď?
Catil. Divím se lvu, jenž brlohu
opustil svou, by menších tvorů zpátral hvozd.
Crassus. Toť velmi zdvořilé! Nechci se hádat dál.
Catil. Jeť s nehodou upírat síle tuk,
kdy oudy kypí životem. — Statilius?!
Aj příteli, tvých návštěv cenu znám,
a cením je si tak, jak šťastné dni,
o nichžto vím, že dobrá věsť jim v zápětí.
Statil. Toť zdá se Římanům nám vrozeno,
že rozum náš má více chladnosti,
než horka dívčí lásky dech. Neb touhy žár

nám sotva duše snahy potřeští
a již je zachumelí sněhem rozvaha.
Prosím tě, kdo z nás se svou žádostí
se přes práh troufá jen, kdy Pompejus
všech úkoj žádostí v svou jímal moc?
A teď, kdy k Aegyptu se blíží snad již dnes —

Catil. K Aegyptu již? Což není senát rozhodnut,
by Caesar tam se dříve dostavil?

Statil. Senát jsme my; z nás senát záleží.
Což víme my, co dělat, když Pompejus jen
jest jediný, jenž vědět smí a dělá též,
co ví?

Catil. Statilie! Ať zchromne on!
Když padnu, ohlídnu se, kým sem padl.
A běda tomu, kdo mi nohu podrazil!
A Statilius ví, kým tak jsme skrčeni,
že jako myši zalezáme do svých děr,
že dobrodiním nám i trus i odpadek,
že prodrat necháme se krtkům na povrch
a hrubým loktům v tlačenici ustoupnem;
že ve prach padnem před těmi, kdo nadulí
svou slávou bijí v otuplý náš zrak.
Ať zchromne on! My jako čmelíci
se hřejem v teple cizí peřiny,
jak želvy nastrkujem pancíř slaboty
a za něj vtáhnem jaré síly zbroj.
Ha! Jako ve komonstvě staré panny pes,
tak vlečeme za ním se ohonem!
Ať zchromne on! Fi ve tvář Římanům!

Vystoupí Curius, Lentulus a Fulvius.

Curius. Hej, počněte jim mozky rozbíjet!
Catil. Tys vyslovil to, Curie?
Curius. S dovolením snad,
ač vytrh'li jsem tě, kdy vmlouval si se v cnosť.
Při bohů spáse, jest nám toho potřebí.
Kdo jest Pompejus? Leží v jméně tíže ta,
že Crassus, Caesar, Catilina, Řím —
že na závaží vloženi přec stoupají
jak pírko proti olovu, jímž Pompejus?
Aj hle, jen konec já jsem zaslech' tvojich slov,
a již jsem naladěn, jak struna na lýře!
Což kdybych zaslechnul též počátek!
Ten byl by pohnul Lentulem! Hle zde!
A žeť pak vím, že líný sám by byl,
by síly ospalosť nabídnul vám,
což mluvím za něho: O, ujmete se ho!
Ale, malinká ta očka, víčkem přimknuta,
jak zlatý poklad skrblé vyziny,
a ústa do kořán, jak řval by na poplach,
a nohy, jež tak jistě znají cesty spád —
bůh chrání opilé, leč také ospalé!
Lent. Mé díky, Curie, tyť mluvíš ze srdce!
Curius. Nuž slyšte, teď vám dal svůj testament!
Až připlíží se hodinka mu poslední —
o šťastný Lentule, kterak se vyspíš pak! —
a přátelé se sejdou loučit s Lentulem,
a bude pláče, že nestačí síň,
a potlačí se k němu, aby zaslechli,

jaké jest slovo jeho poslední,
on dí: „Mluv za mne, Curie“! a umře.
Nemáť většího ctitele zde ospalosť;
neb je-li sen olovněný, pak Lentulus
jest pravé jeho olovo. A kdyby pil!
By vtip se narovnal! Leč líný k pití on:
musilť by ústa zavřít, aby víno polk'!

Catil. Jak stojí věci, Curie?

Curius. Jak Lentulus na nohou ospalých.
Po městě lítá Cicero, jak zběsilý,
a jako furiím vlás za ním ježatý,
a jeho toga jako plachta (stěžeň on).
a hlásá nebezpečí smrti na prahu.
Leč pánové mu líně hlavou přikývnou,
mu přisvědčí a hodují a pijí dál.
Víc mám-li potřebí, povím vám víc;
leč tresť je ta: že dobře stojí naše věc.

Fulvius. Zle stojí moje věc. Můj otec zuřivý,
a není naděje, že pansky vyplatí,
co hrdlo naše po pansku si dopřeje.

Catil. (Jako mimochodem.) Kdybys se na otci byl
s slávou osvědčil,
moh's sláva teď na Ciceronu zvýšit. —
Až přijde k volbě, rozdělte se, pánové,
tož jeden sem a druhý mezi panstvo jdi.
Stav pánům přízeň na odiv
a škoudli s hlasem, který dát chceš mně. —
(Temně.) Žeť nejde Caesar! — Věc až přijde
na kraj
jak zločinec na pokraj skály Tarpejské,

To řekni Curie, neb' jsou to slova tvá!
Já nebyla něžností lakomá
Já vzala šperky s krku, s ramenou,
a dala tobě je. Já poslední
jsem vzala ozdobu a láskou zasleplá
jsem nezřela, že šperk to poslední!
A ty? Tys dary moje vsadil v hru,
je prohrál, nové vylichotil mně,
bys novými zas obdařen, je prohrál zas.

Curius. Nuž hleď, že jsem jich vážil sobě víc
než života. Neb abych život neprohrál
a tebe v smutek nehodil, vsadil jsem je.

Fulvia. A teď? O spíše jedu bych se nadála
v slavíka jazyku, než zrady Curia!
Neb tak jsem nyní bídná v lásce své,
že hledat musím městem Curia,
bych uzřela, že mnou povrhá on!
O, příliš to, můj pláč to důkazem.
O, Curie, já také v těle srdce mám!

Curius. (Stranou.) To vím, zvlášť je-li tělo jazykem! —
Tak nejde to. Měť Catilina přátel dost —
Slyš, Fulvie, myslíš, že jsem tě opustil?

Fulvia. Nauč mne jinak myslit, uvěřím.
Když není den, zda snem nevládne noc?
Kdy zima mrazy seje jako květy?
Kdy vyhýbá se Curius, jest láska to?

Curius. Však slyš. Neboj se bouře, která vzdálena.
Leč slyšíš-li radš sebe, dále mluv.

Fulvia. Má mysl zjitřena, jak moře vysoké.
Kdy slovem Curius však uzamk' větrů moc

a mír a poklid po hladině rozprostřel —
nuž věřím, Curie, i já tě miluji.

Curius. Tu máme to! — Teď mluvme o jiném.

Fulvia. Ne dřív, dokud
své slovo políbením nestvrdíš!

Curius. Když není dražšího to nic, zde na! —
Slyš Fulvie. — Ty Sempronii ženu znáš.

Fulvia. I její lesť, i veleumné úklady,
jichž vnadidlo již silně načal čas,
když vrásku vedlé růže nasyl v tvář,
tak u kolébky zklenuv růže hrob.
Však pověz mi, co tebe vzdaluje,
že nikdy blízká není noha tvá,
kdy šlehá za tebou má touha plamenem?
Má Catilina první místo v tobě teď?

Curius. Tím nezbohatneš, zvíš-li to.
A chceš-li vědět, Sempronii miluju.

Fulvia. A jdi!

Curius. Že nedotírá tak, jak láska tvá,
již z toho znej, že zapomínám lásky tvé,
ač nerad. Vědět víc ti nesluší.

Fulvia. Miláčku můj, jsem již tak daleka
tvé důvěry, že nutno tajno krýt,
cos jindy štědře u mne rozevřel.
Tak nebýval jsi, Curie. Říkal jsi vždy,
já první vše že vím, co zamýšlíš;
mně k vůli že jdeš v zápas, podniky,
bys činem svým mé obohatil vědomí.

A teď? — což jsem již poslední, jež v srdci tvém?
O, rci, viď Sempronia o všem ví!

Curius. To pravda; neřek' jsem to jí jen já,
leč Catilina víc, jenž víc ji miluje.

Fulvia. O Catilina víc miluje ženu tu
než Curius svou Fulvii! Uč lásce se!
Či ona jemu jest, čím tobě Fulvia
do dneška nebyla? Pověz mně též!
Nechtěj, by vychloubat se směla přede mnou,
že lásky víc má Catilina k ní,
než ke mně ty, jejž miluji, věř víc,
než Sempronia Catilinu kdy.
O, viď, že z lásky vypovíš mně vše!

Curius. Věř, nerad slyším lásku takto dotírat;
byť slova líbezná, přec málo lahodná.

Fulvia. Však prosím, buď k ní lahodnější ty;
uč důvěrou mne, jak tě ocenit!

Curius. Ty šelmo, ty! Ty žertem podmeleš,
co pevnosť pracně za čas nanesla!

Fulvia. Když prosím Curia!

Curius. Však nepros mne!
Sic ze síly mé žvavé děcko uděláš.

Fulvia. O jdi! Jeť síly více v dítka žvavosti,
když touhu ukojíš. — Já tobě nevěřím.

Curius. O neštěstí! Nač povídat, když nevěříš.

Fulvia. O, prosím, mluv! Má štědrá láska, věř,
že stane pak se dvakrát plýtvavou.

Curius. Věř, nerad že tě slyším tak.

Fulvia. Když prosím!

Curius. Nuž buď si. Neměl bych sic ni na prosbu
tvou. —
Fulvia. Však pěkně prosím tě!
Curius. Hm! Žena vítězí, když pevnosť prohrál muž! —
Cením si lásky tvé, jak lásky muž.
Tys v lásce šílela, to pravda jest.
Tys vzala ozdoby, tys jich se zbavila,
je zavěsilas mně, mnes zdobila.
Já lehkovážný byl a jsem, to víš.
Nač jiný štěstí základ zbudoval, —
mně dechem to, mně bublinou.
Nevyčkám příkrosť osudu, by sfoukla ji:
já sám ji sfouknu, kdy se zlíbí mně,
a tak jsem mocnější, než choutka osudu.
Však slyš. Trojnásob, stokrát tobě nahradím,
co vzal jsem darem od tebe. Mnou schudlou tě
obohatím, že jako královna
se zaleskneš, jež hraje s korunou.
Fulvia. Můj Curie!
Curius. Ten Řím, kterak jej vidíš dnes a zejtra snad,
chceš-li si v paměť vštípit jeho podobu,
dívej se dobře naň. Neb nebude
pozejtří snad či o den později
dnešnímu více podoben, než zimě jař,
než noci den, než stružce povodeň!
Kdo vládne Římem dnes, nevládne zejtra.
Kdo dnes jest otrokem — a to jsme všichni,
i já i ty, i Catilina, Crassus, Caesar,
i pán i otrok, všechen člověk, každý tvor, —
kdo dnes jest otrokem, ten zejtra pánem!

Nač vtírat lásku ti, kdy popel z paliva.
nač zbytky nabízet, kdy minul hlad?
Nu a to víš, že víc je v světě Fulvií.

Fulvia. (Vyskočí.) Při duši mé, ten šíp jest nabroušen! —
Kde slova jste, by netrhla se kvasem zlým,
by hlava nerozskočila se šílením?
Jen slova, slova! V oudech třese mráz,
v divokém srdci žhavosť lomcuje —
vše chvěje se, po krmi křičí hlad,
po slovech myšlénka, jež s sebou zápasí —
zde ženu viz! O, dej mi slova jen!

Curius. Hm! Člověk víno pije, by byl veselý.
Napoj mne mládím, zšílím láskou snad.
A chceš-li stejný obsah více slov —

Fulvia. Mlč! Mám je již! — Však ne, jsem chudá jen.
Zlý vítr odvál s mysli slova mně;
kdy ke rtům prchají, je výheň zdusí.
Jsem chudá, nemohu se pochopit.
Já vidím břeh, však ruka nedostihne ho.
O, netvore, ty zveš se člověkem?

Curius. Jakť silná jest, kdy mluví mdloba z ní!

Fulvia. Při lásce mé! Nu buďsi! Díky, Curie!
Tys našel slabou mne, zjevím se silnou teď.
Tys učitel, já dobrou žákyní.
Tys ve lži prohnaný, já pravdu rozdrtím.
Tys podal dýku mně, já dýku pozvedám!
A co dřív kvetlo lásky ve mně, budiž hněv;
co jara dech byl, dýchej mráz!

Hněv opij mysl mou a dýchej smrť.
Má první myšlenka buď hněv,
mé bdění hněv a sen i spaní hněv,
a první rána polibek buď nenávisť.
A když si oddechnu, jen proto buď mi oddechu,
by zotavila zpachtěná se nenávisť.
Bych tobě prospěla, mnou povrhás;
bych tobě škodila, mám síly dost!
Tys učitel; já budu žákyní! (Odejde.)

Curius. A teď mi někdo pověz, že jsem nejednal
jak pravý muž, jenž ji chtěl s krku zbýt!
Nechť šťasten, komu ona posilou!
(Odejde ke Catilinovi)

Druhá scéna.

Forum v Římě. Na zad kapitol. U prostřed řečnická tribuna.

(Vystoupí Catilina, Cethegus, Curius a Piso.)

Catil. Slyš Cethege. Kdy přec by, ač tak nedoufám,
měl Cicero nade mnou vzíti vrch —
nemá na zavolání Cornel chasu hned?

Cetheg. Tak jest.

Catil. Kdy mělo by se stát, co stát
se nesmí: večer nechť se s nimi dostaví. —
Do Feselae hned vyprav posla, Cethege,
nechť řekne Manliu, že dnes počíná Řím.

Cetheg. Tam radosť posla větrem donese.

Catil. Slyš, Curie, ty vládneš hejsky panskými,
jichž ztroskotaným nadějím jsme přístavem.
V nejhorším ať se večer dostaví.
Curius. Tak jistě přijdou, jako večer sám.
Catil. Slyš Piso, řekni Caesaru, cos uslyšel.
Piso. V tu chvíli hned.
Catil. Nezapomněl jsem na nic, Curie?
Ke Krassu jdi a Publiu Gabiniu.
Musíť se jistě stát, co stát se má.
(Odejdou.)

Vystoupí Curius a Catilina.

Curius. Mně nelíbí se Antronius, věř.
Catil. Mne nezradí; mám v kapse jej i jeho voj.
(Přejdou.)

Z jiné strany vystoupí Cato a Cicero.

Cato. A přišel Antronius k tobě dnes?
Cicero. Mně službu nabídnul, s ním jeho voj.
Cato. Však zřejmě mluv. Nezkázal Pompejus ti nic?
Cicero. By posel ke mně šel, šel by k Catonu též.
Cato. My sobě rozumíme, Cicero!
(Odejdou.)

Vystoupí první, druhý bandita, za ním Petrej, měšťané, tuláci atd.

První band. Jen za mnou, duše šlechetné. To sobě pamatujte. — Co zíváš ty! — Nejlépe by bylo, kdyby každý z nás moh býti konsulem, já, ty, ten,

tentam, — pak bysme udělali sobě, jak hrdlo ráčí, Ty zahodil bys na hnůj togu odřenou a zlatem krumplovanou sobě zavěsil. Ty k čertu zahodil bys špínu onucí a pěkný opanek si přivázal. Já nafouk' bych si tvář a nechtěl bych vás znát. Či tak. Já bych vás všechny znal a pozval bych vás k sobě. Ty bys mne holil, ty mi pálil vlas, ty vůni kadil pod můj nos a byli byste kamarádi mně. Jíst a pít by bylo hoj.

Tulák. Udělejme ho konsulem!

Druhý band. Ne, duše poctivé, nedělejte to. My vám děkujeme za vůli upřímnou. To nejde, hoši. Nač takou starosť na naše ramena? Však víte: Catilina bude-li konsulem, na ničem nebude chybět nám, na to se vám dušuji. A proto prosím, nechtějte, by stal se jím někdo z nás: však zvolte jej na místo nás. Prosím vás, udělejte tak. Vždyť víte, Catilina zničil všecky naše úpisy.

Tuláci. Tak uděláme!

Jeden tulák. Dovol nejjasnější kollego, mně se zdá, že na mně poznají, že nejsem z nich. Musím se vyznat, že se mezi výtečníky cítím ničemou.

První band. Fi, bratře šlechetný, fi, hanba ti!

Slyš naučení mé. — Především drzý buď;
čím víc, tím líp: Možná-li tak,
že zalepíš i nejlepšímu flastrem zrak.
A ten ti uvěří, žes smělý v zámyslu,
že smělosť je tvou pravou přírodou.
Buď upachtěný vždy jak v jízdě kůň.
A někdo-li tě zastaví: „O, spěchám!“ rci,
„zde práce na mne čeká, velká študie“ —

a spěchej dál a tak buď přesvědčen
o výšce snahy své, že neuděláš nic.
Byť svět se nedočkal tvých prací porodu —
nic nedělá: jsi aspoň nadějný.
Pak bradu vypni vedlé výtečných,
že jejich víra v nich se otřese;
za nimi choď i mezi ně se tlač,
o velkých věcech hračkou rozumuj,
a bys i výtečným jen jehly kupoval,
přec řekne lid: byl nejjasnější konsul tam,
a s ním byl ten a ten — a ten jsi ty.
Pak vyhledávej místa veřejná,
jak lázně, jizdárny a divadla:
tam hled se dotknout ruky konsula,
bys měl i utržit jen poliček —
jen ať to uzří lid. A směj se, usmívej,
svědč mnoho, hlavou házej, rukou rozkládej —
a řeknou: hle, ten rozumuje s konsulem.
Však jsi-li pozorován, čelo utírej,
a rozhoď sobě vlas, jak nedbale,
a směj se, třeba jen své hlouposti.
Když začnou řeč o padlých ženštinách,
zapejři se a mlč: leč káral bys jich mrav,
pak rozhorli se, nadávej a snižuj je,
bys výše stál na mravů ssutinách:
za tím však drž si tajně kuběnu,
by řekli: hle, on mravů čestných vzor!
A když pak o velikých věcech v lidu řeč,
mluv: Caesar nebo jiný toto řek',
bych k němu přišel zejtra na oběd,

že pak to dopoví. Mluv o všem učeně,
s jakousi nadutostí, sebevědomím,
a byťs nerozuměl vlasy namazat,
nic neškodí: znej masti, jako Aeskulap.
Vyslechni úsudky vždy nejlepších
o dobrých knihách, obrazech a divadlech:
a slova jejich dej tak, jak by byla tvá.
Čím méně víš, tím více mluv. Nu hleď
a než se ohlídneš, jsi výtečníkem sám,
a za rok můžeš v Epiru být konsulem!

Tuláci. Hahaha! Konsulem!

Z různých stran vystoupí Curius, Cornelius, Cethegus, Cato a jiní. Fulvia a Porcia, které se drží stranou.

První band. Jste dobře nainštruováni?

Petrej. My všichni jsme nainštrumentirovaní.

První band. Dobrá. Teď si každý rozvažuj, jak důležité, když můžeš dáti hlas, by nepad' na nehodného. Jen se držte Catiliny.

Na tribunu vystoupí Catilina.

Měšťan. Hej, ticho, ticho!

Catil. Předrazí přátelé! Co mám vám říct,
jež tajno vás? Však že to vím, co víte vy,
buď důkazem, že vůle má, bych pomoh' vám.
Či spoleháte panstva na pomoc?
Aj, rozestřete před zrak duši svou,
nahleďte do srdcí a znejte jejich bol.
A jest-li ze všech křečů těch a ústrkův,
z těch trampot, svízelů a mrzkých běd,

z těch srdce úkonů a mrzkých ran
jen jediná, jež řekne: není z panstva ten,
který mne zasadil! — pak, přátelé,
já nechci býti vaším konsulem!
Neb kde pak jest, co vyléčil bych vám?
Však dobře pozorujte, co vám srdce dí!
Vy jednou štěstím kvetli ste, jak jarní strom!
aj přišel podzim: kde jest ovoce?
Utrhli vy ste je, či vy ste zažili?
Vyť naříkáte, že vám bída, nouze jen:
a přec ste kvetli. Kdo vás oškubal?
Kdo sedral vás, kdo obral, zdrancoval,
že jste teď obraz bídy, smutný tak,
až srdce puká, když vás oko zří;
že jako matka bloudíte teď zoufalá,
kteréž vzal hrob i naděj poslední,
i chotě podporu, i dítek líbeznosť,
a nic jí nenechal, leč s nářkem pláč?
Vám vzali vše a jen vás dýchat nechali,
a kdyby mohly vzíti vašich srdcí krev:
i z té by ztyly panské pijavky!
A hleďte, ti vám chtějí dáti konsula!
Věříte snad, že spadne z čista najednou,
že jedním dechem k vám se obrátí,
že vše vám nahradí, co vzali páni vám?
Jest pánův obyčej, že vrátí zpět,
co lakotně vám jednou uškubnul?
Či bral by snad, by vám to opět dal?
a páchal ukrutnosť, by na to hned
se cnostným objevil? Či chtějí proto moc,

by rány zacelili, které zadali,
by olej vylili, kde dříve tekla krev?!
Při bohů spáse, přátelé, to nechtějí!
Kdo takto věří, nechť mne nevolí!
Kdo však má jinou ve mne důvěru,
než máme v toho, který vraždil nás —
za těch hlas prosím, ba vás zaklínám!
zde ruku kladu na srdce, vám přisáhám,
že jinak bude, já-li budu konsulem! (Sestoupí.)

Fulvia. O, drzosti, kdes jen ten soucit nakradla!
Jak ve mně bouří hněv! — Pusť, Porcie!
Já rozžehnu jim světla pochodeň,
že na tu čistou pravdu bleskem zaletí!

Porcia. Teď nemluv, paní má, všecka se chvěješ,
tvé ruce klesají, tvé pysky modrají —

Fulvia. Máš pravdu, drž mne. Drž mne, Porcie.
Nenávisť ve mně hoří žíravá,
o žebra šlehá plamen, ňádra protrhne,
jak vřící voda v kouli umknutá.
Má hlava třeští náhlou závratí —
drž dobře, Porcie. Oheň se tlačí ven,
a žíly hněvem, nenávistí napilé —
drž dobře, Porcie. Nevím co vyvedu.

Curius. Nuž, bratři, koho sobě zvolíte?

Fulvia. Slyšíš ho?

Petrej. Mne Catilina rozebral, jako staré hodiny.
Teď to praskne,
neboť já zvolím Catilinu.

Band. Já myslím, abysme již nedali nikomu mluvit. Co nám může podat lepšího, než Catilina?
Všichni. Tak jest. Ať žije konsul Catilina!

Vystoupí Cicero na tribunu.

Cicero. Moji přátelé!
Band. My nejsme tvoji přátelé, neb nejsi přítel náš!
Mnozí. My nechceme tě slyšet!
Cicero. Však prosím vás —
Band. Ať mlčí, nechceme ho slyšet!
Všichni. My nechceme tebe slyšet!
Fulvia. Teď pusť mne, Porcie!
Porcia. O, zpamatuj se, Fulvie!
Fulvia. Již pamět mám, a proto dýl se nezdržím!
Již všechno vím! Prosím tě, pusť!
Porcia. Ni krok!
Fulvia. Pusť, pusť mne, zbabělá! (Vytrhne se jí.)
Nuž tedy slyšte, co vám žena vyjeví!
Curius. Ha, slyšte Římané! co žena promluví!
Zde není mužů dost, máť žena hlas —
a nejdřív ona, po ní Cicero!
(Všichni reptají.)
Fulvia. Při bohů spáse, mužů na mále!
Curius. Haha! odveďte rozumnou tu šílenosť!
Fulvia. Toho chci vidět, kdo se přiblíží!
A reptat váš-li zvyk, já všecky překřičím! —
Vy bídníci! — A tento nemá slova mít?
Již slyšte, Římané! — Kde jenom jest,
ať uzřím ve tvář jej, jenž mluvil k vám? —
Hle, vizte tam, jenž zuby vycenil —

Curius. Jen s chutí panno, padne brzy kost!
Fulvia. Toť jeho pochop v lotrovství, toť Curius,
tak bídný jako nyní duše má!
Sem pojď a dosvědč zde, že zavražděn
má býti Cicero, když se stane konsulem —
hle tento zde, ten samý Cicero,
jemužto bráníte, aby k vám promluvil!
O, zaslepli! — A Cato s ním — ba slyšte jen!
O bozi! — Vlčice vám odkojila Romula,
teď vzrostli vlci z jejich potomků!
Ti brousí na vás krvelačný zub,
a Říma výkvět padnout má jim za pokrm!
Curius. Hej, Cicero vám díky skládá za tu čest!
Nuž, věřte Římané, neb žena obrátila vás!
Tam služka její; chceš též promluvit?
Aj mluv jen, slyšíť Řím! Jsi žena též!
Fulvia. Můj tobě smích,
ty hade, jenžto pravdy skálu prožíráš —
Curius. Ej tamto pojď, tam domluv dál! (Odvádí ji.)
Fulvia. (Zpouzejíc se.) A volat chci, že zavraždit jej chcete,
až hradbou otřesu a mluvit bude kamení!
(Odvede ji Curius.)
Cicero. Co mám vám říci já? Aj slyšeli ste již,
a není tajemstvím, co žena mluvila.
Mám mluvit dál? O bohové, o mravy!
Zavražděn být má dykou Cicero —
a proč? Že dnem i nocí bdí, by chránil vás!
Že nepřeje si radosti ni rozkoše,
byste radosť, rozkoš měli vy!

Mám prosit o hlas vás,
bych hlasu almužnou byl vaším konsulem!
Zde slyšeli ste, čeká na mne smrť!
Já prosit vás mám, by mně byla smrť?
Divná to prosba! Divnější je dar!
Myslíte snad, že k vůli sobě konsulem
si žádám být? Mám k vůli sobě žádat smrť?
A nežádám-li sobě býti konsulem:
nežádám smrť si, život dostanu.
Co z vás kdo zvolil by na místě mém?
Být konsulem a smrť, či býti živ
a nebýt konsulem? — Však slyšte, Římané!
Ve vaší vůli stojí smrť má, život můj.
A chcete-li, já život za vás položím
a vezmu smrť. Vy ve vůli jste svobodní —
já sluha váš: nuž staň se vaše vůle!
Ve vašich rukou osud spočívá —
vyvolte Catilinu, já se podrobím.
Neb konsulem-li on, pak aspoň naděje,
že Cicero dál bude žíti vám,
dokud se zlíbí vám. Nuž volte jej!
Jeť život jeho nepoškvrněný,
to víte přec! A bude-li on konsulem,
pak bude cností všechen jeho čin,
i ten, o němž šel posud divný v ústech soud.
O, prosím, volte jej! Vždyť slyšeli ste teď,
jak započít chce římský konsulát,
že nesmím déle dýchat já, má láska k vám!
Zde vemte hlavu mou, já skládám rád.
O blaze vám, když Catilina vás

se ujme po mé smrti pečlivě:
až nebude víc tlouci toto srdce mé,
až přestanu vás dechem zahřívat,
až přestanu svým dětem otcem být,
až Catilina bude štítem vám!
O, blaze vám, když Catilina otcem vám!
Toť málo sice otcovsky, že mne
si vybral, aby srazil hlavu mou.
Však co jsem já? Váš sluha, pouhé nic,
však velký tím, když mohu sloužit vám.
Ujištím vás, že otectějším bude k vám,
neb jeho žízeň za vás nasytím.
I bude jmění pod ním bezpečno,
neb slibuje, že těm dá, kdo dřív neměli!
Přešťastný ten, kdo nemá, aby jemu vzal!
Kdo utištěn byl, najde ochrany;
mne sice utisknout chce místo ochrany:
však co jsem já! Já vaše dobro chtěl, to vše!
O, věřte, Catilina bude chtíti víc!
Mou chce-li hlavu, buďsi. Líto mi,
bohem se dokládám, to líto mi, že
už neuzřím vás štěstím blažené,
až zavoláte k němu o pomoc
a on vám nezadrží ji! Můj život váš!
Však prosím při všem vás, co draho vám,
při dítek štěstí, míru radostech,
jež kynou z Catiliny vám, jak nevěstě
svatební den, prosím vás, zvolte jej!
Neb zvolíte-li mne, loučím se napřed již,
vám s bohem! dávám, jež jak děti miluji!

O, nechte žít mne jen! Teď teprv vím,
že bolestno, se loučit s vámi, kdy vím,
že žiji k vůli vám! O, prosím, zvolte jej!
(Sestoupí.)

První měšť. To pravda, Catilina dobře mluvil a Cicero také. Koho zvolíš?

Druhý měšť. Catilina sliboval lepší časy, Cicero též. Víš co, zvolíme oba. Tak nám bude líp: ať se rozdělí o hlasy, my se rozdělíme o to, co nám dají oba.

První měšť. To zdá se být mi nejlepší. A protož hlas dám Catilinovi i Ciceronovi. (Přejdou.)

Jiný měšť. Dobře mluvil Catilina a Cicero také dobře. Jen to mi líto, že Cicero má být zavražděn. Catilina víc důtklivě to pověděl, a na důtklivosť já držím od času, co mi žena zemřela a před smrtí mně řekla: Muži, neber si ženu víc! Já hlas ten tak sem sobě k srdci vzal, že ještě ten rok sem se dvakrát oženil. A protož hlas dám Ciceronovi! (Přejde.)

Petrej. Dobře mluvili oba. Však že mám proti Ciceronu zášť, a on že řek': volte Catilinu, tož mám skoro chuť neposlechnout, ale proto že to praskne, proto zvolím Catilinu. (Přejde.)

Bandita. Ať volíte Catilinu, to vám povídám. Mluvit každý dovede. Ale co by z nás bylo, kdyby Catilina nebyl konsulem, kdo moudrý jsi, to pověz nám. (Přejdou.)

Pozadím slavný průvod na Capitol. Hudba atd.

Vystoupí Augur.

Augur. Slyš lide římský! tam jde konsul tvůj,
jenž kráčí v otců průvodu na kapitol.
(Odejde.)

Curius. Nezdá se ti, že lid byl v mysli rozviklán?

Cetheg. Vzal bych naň sekeru, by doviklal se dřív.
Radš uvěřil bych, že mne povlekou
jak Achill Hektora, až z lebky bude střep
a kluk si hrát s ní bude jako s píšťalou.
Nerad bych uvěřil a proto nevěřím.

Curius. Dej pozor, kdo tam z našich jde.

Cetheg. Toť panstva větší část.

Curius. Mám z pekla tušení.

Cetheg. Hle, Caesar tam!

Curius. Statilius, to naši jsou.

Cetheg. Za ním Antronius, ten obojživelník.

Curius. Tam Cassius a Piso, Paetus s ním.

Cetheg. Co to?

Curius. Ha, zalkni se!

Cetheg. Toť Cicero!

Curius. Mor v hlavu mně, ať v pařez zcepením!

Cetheg. Kde Catilina?

Curius. Hle tam! Pohleďte tam! Vidíte oka jed,
jímž otrávit chce pýchu basilišk?
Hle Catilina vydržel! — V něj dýku vraž!

Catilina přiběhne v největším rozčilení. Ostatní se vrací.

Catil. Sem žluč! Fi! Žluč sem! Moje nestačí! —
Hoj, červe, ty se k nohám svineš přec!
(Vyběhne na tribunu.)

O, nechte žít mne jen! Teď teprv vím,
že bolestno, se loučit s vámi, kdy vím,
že žiji k vůli vám! O, prosím, zvolte jej!
(Sestoupí.)

První měšť. To pravda, Catilina dobře mluvil a Cicero také. Koho zvolíš?

Druhý měšť. Catilina sliboval lepší časy, Cicero též. Víš co, zvolíme oba. Tak nám bude líp: ať se rozdělí o hlasy, my se rozdělíme o to, co nám dají oba.

První měšť. To zdá se být mi nejlepší. A protož hlas dám Catilinovi i Ciceronovi. (Přejdou.)

Jiný měšť. Dobře mluvil Catilina a Cicero také dobře. Jen to mi líto, že Cicero má být zavražděn. Catilina víc důtklivě to pověděl, a na důtklivosť já držím od času, co mi žena zemřela a před smrtí mně řekla: Muži, neber si ženu víc! Já hlas ten tak sem sobě k srdci vzal, že ještě ten rok sem se dvakrát oženil. A protož hlas dám Ciceronovi! (Přejde.)

Petrej. Dobře mluvili oba. Však že mám proti Ciceronu zášť, a on že řek': volte Catilinu, tož mám skoro chuť neposlechnout, ale proto že to praskne, proto zvolím Catilinu. (Přejde.)

Bandita. Ať volíte Catilinu, to vám povídám. Mluvit každý dovede. Ale co by z nás bylo, kdyby Catilina nebyl konsulem, kdo moudrý jsi, to pověz nám. (Přejdou.)

Pozadím slavný průvod na Capitol. **Hudba atd.**

Vystoupí Augur.

Augur. Slyš lide římský! tam jde konsul tvůj,
jenž kráčí v otců průvodu na kapitol.
(Odejde.)

Curius. Nezdá se ti, že lid byl v mysli rozviklán?

Cetheg. Vzal bych naň sekeru, by doviklal se dřív.
Radš uvěřil bych, že mne povlekou
jak Achill Hektora, až z lebky bude střep
a kluk si hrát s ní bude jako s píšťalou.
Nerad bych uvěřil a proto nevěřím.

Curius. Dej pozor, kdo tam z našich jde.

Cetheg. Toť panstva větší část.

Curius. Mám z pekla tušení.

Cetheg. Hle, Caesar tam!

Curius. Statilius, to naši jsou.

Cetheg. Za ním Antronius, ten obojživelník.

Curius. Tam Cassius a Piso, Paetus s ním.

Cetheg. Co to?

Curius. Ha, zalkni se!

Cetheg. Toť Cicero!

Curius. Mor v hlavu mně, ať v pařez zcepením!

Cetheg. Kde Catilina?

Curius. Hle tam! Pohleďte tam! Vidíte oka jed,
jímž otrávit chce pýchu basilišk?
Hle Catilina vydržel! — V něj dýku vraž!

Catilina přiběhne v největším rozčilení. Ostatní se vrací.

Catil. Sem žluč! Fi! Žluč sem! Moje nestačí! —
Hoj, červe, ty se k nohám svineš přec!
(Vyběhne na tribunu.)

Sem pojďte, Římané! A pozor mějte teď.
Had, bída, ústrk, nátisk, otroctví
si ulehlo na prsa vám a dusí vás;
jak nákazou je dědí sousedstvím,
od děda vnuk, od tebe syn a bratři vespolek.
Vám konsul Cicero! Měj každý pozor teď!
Kdo v Římě pánem teď? Jen panstvo zas!
A co jste vy? Jste panstvo vy?
To nejste; když vám tuhne tuk,
kdy k nohám shýbáte svou šíj: jste otroci!
Měj každý pozor teď! A kdo jest Cicero?
Váš ochrance, váš konsul, váš to bůh.
Nadělí Cicero vám dobré, jako bůh?
O, možná! Avšak pozor mějte teď.
Neb nezvolili ste ho vy, leč panstvo si!
A milují ti vás? Kdo z nich vám zmenšil dluh?
Kdo uzlu povolil, když sevřel hrdlo vám?
Kdo pot vám utřel, když ste klesli zemdlelí?
Kdo s vámi rozdělil nadbytku část,
když nouze oškubala poslední váš car,
když plazili ste jazyk, jako pes?
Kdo s vámi z nich strasť srdce rozdělil,
by slovo vlídné bylo olejem?
Do koutů vámi mrštili, jak střepem,
ze dveří štvali vás, jak mlsné kočky,
a jako po krtku, jenž půdu načechrá,
se hnali po stesku, když vašim bolestem
chtěl kůru prolomit a prsoum ulehčit.
Aj, kde byl tenkrát Cicero? Byl hluchý snad?

Vy znáte jej, že není na řeč lakomý!
A ptám se vás, kdo slyšel jej, že jenom špeť',
by vazby popruh jeden popustil?
Nuž mějte pozor teď! Jej páni zvolili.
Jest-li že ve všem uvolní vám Cicero,
co posud tísní vás, co život tak
vám ukrádá, že dobrodiním smrť:
pak já jsem první, který uzná jej.
Však mějte pozor teď. Podlízať pes,
byť pán i šat i skvost naň zavěsil.
Neuvolní-li vaší bídě Cicero,
nevzpomene-li též, že vy jste lid,
jenž může jenom chtít, by pánem byl,
jenž není proto, by byl pánům trnoží:
jest-li že neuvolní Cicero vám hned —
pak jinam za modlou se obrátím,
pak, drazí přátelé, se k němu nemodlím!

(Sestoupí.)

Cetheg. Slyšíte, Římané, co Catilina dí!
Jestliže všichni k Ciceronu přeběhnou,
já Catiliny zde se přidržím!

Curius. A s Catilinou smí se měřit Cicero?
Kdo za tím leze, jenž jest pánův patoliz:
fuj na něho! A řekne-li, že Římanem,
já první napliju mu v římskou tvář!

(Vystoupí tribun.)

Tribun. Ve jménu konsula! Co se zde sráží lid?
Jeť konsul zvolen již: nač nové porady?

Vám konsul poroučí: rozejděte se již!
to každý za svou prací, za povoláním!
(Odejde.)

Catil. Ha, prosím, odejděte, přátelé!
Jak přátelsky vás vyzval: jděte již!
O, moudrý, velemoudrý Cicero!
Nic vám již nescházi, jen domů jít.
Vám poklid duše, vazby praskly, bolesť spí,
vám všeho hoj, strasť nerve víc, hlad umlknul,
a křičí-li: nuž zacpete mu ústa,
a jděte domů, prosím; jděte již!
O, velemoudrý konsul Cicero!
Hle, jedním slovem stal se otcem vám.
On matkou vám, jejíž jste dítky vy!
Vy mléko žádáte; on cumel podal vám,
On řek' vám: jděte již! — Nu, poslechněte!
O, štědrý dárce, který tolik nadělil!
O, jistě, zejtra nadělí vám víc!
Polibte ruku jemu, prosím, jděte již! —
Sem, drž mne, Curie, já pozbyl chladnosti.

Cetheg. Při hlavě mé! Ten baba, kdo se odtud hne!

Piso. Zde hlava má! Ji kladu jmenem všech!
Jeť konsul Cicero; má Catilina však
pro konsula zastrčit ruce v klín?
Kdo souhlasí, pozvedni s rukou meč,
ať Catilina vůdcem nám!

Všichni. Ať Catilina vůdcem nám!

Catil. Aj dobrý Piso, smím být vůdcem já?
Zda není konsulem již Cicero?

Curius. (Tajně.) Prosím tě, zdráhej se jen dál!

Piso. Prosíme!
Hle, on se zdráhá! Řím tě nutí však!
Jeť v troskách obecného blaha loď:
vzít kormidlo a uvest v přístav ji,
jest povinností, komu silou ruka vládne!
Catil. Jsem při sobě. —
Poslyšte přátelé! Odejděte teď v pokoji.
Kdo žádá odměnu, zejtra ji dostane:
nechť vybere si skvost, nechť bohatství,
nechť rozkoše, nechť dívky, zlato, dům,
nechť pohodlí, nechť svobodu, nechť cokoli.
Měj každý v ruce part, jejž rozdám já —
Curius. Zimniční zápal žene slova tvoje v chvat.
Catil. Toť nedočkavost, Curie. — Fi krvi lenivé! —
Nežíhá syna hřích, jenž matku zavraždil,
jak do duše mne pálí Cicero.
Ten pobèhlík, ta duše plebejská —
jak mrkev hokyně, prodává služby on,
na přízeň drží hon a dražbu na sebe —
fi na chasu, jež také bohy ctí. —
Statilius a Capito nechť přijde též —
jdi, Curie! Již jděte, přátelé! Zde Curius
vám poví dál, vám heslo oznámí!
Prosím tě, jdi již, na shledanou, Curie.
(Curius odchází.)
Ne, neodcházej, na mne počkejte. —
Kdybych tě podělit moh', Cethege,
bohatstvím, tak jak hněvem bohat jsem —
však darmo řeč, jež nestačí.
Curius. Drž se mne zde; jak kolena ti klesají!

Catil. Co stojí mne, bych řek', že odívám
se v roucho msty, že mstít chci dykou, plamenem,
co panská pýcha k chátře vmetala?
Že slzu usuším, že odím nahého,
že útisk naučím, by přestal vinout se
jak červ: by oděn v hrom a blesk
jim zahřměl v ucho, až jim přejde sluch:
Hle, tu jsem já a se mnou odplata!
A kdybych nechtěl tak, pak přec chci tak!

Curius. Při duši mé, že z něho hrůza jde!

Catil. Ha, tedy vypínejte se, páni, na něho,
jak na své zadní nohy kůň!
Kdo čerstvou hlavu shnilým oudům nastrčil,
nechť zkusí, jak se vzpírá oudů mocná část!
To není hlava, k níž krk přidělán:
vám příklad dám, že změkne také kyt.
Nechť zoufalý lék k duhu jde, kdy křeč
ze stuhlých oudů v poslední se svírá dech.
Nechť žijí bohové, dokud jim tleská sběř.
Sem pojďte, auguři — zde Řím je natrhlý:
ten pánem v něm, kdo se svou mocí přijde dřív.
Sem přátelé, já postavím vám hráz:
aj, dbejte páni, byste přišli dřív!

(Odchází. Lomoz v lidu.)

(Opona spadne.)

Třetí jednání.

První scéna.

Krajina v Etrurii. Jasná noc. Vystoupí Umbrenus, Laeca, Bestia; s nimi mnoho otroků. Později bandita.

Bestia. Čertův pukavec, ten se vydařil!

Laeca. Pověz ty mně, Umbrene, a potom všechněm zde, jak to budeme živi!

Umbren. Jako páni, toť se ví. Vy všichni víte, co si páni přejí a co jich hrdlo ráčí: to všichni budete si teď přát vy, to všechno ráčit vy. Vám se teď bude říkat jenom: račte! račte mrknout! račte poroučet! Nu a vy mrknete a poručíte. Až bude pršet, řeknou: ráčí pršet, račte vzíti plášť — consultissime; ano tak. Vy budete líhat v peřinách, v nichž vaši páni spávali. Nebudete více posluhovat jako otroci — ta práce připadne vašim pánům. Vy sobě za stůl lehnete a poručíte si co ráčíte. Oběd můžete si dát ustrojit třebas ráno, snídaní třebas večír; den můžete mít po půlnoci a půlnoc třeba v poledne. A hlavní věc je, nutit se. Až už nebude se vám chtít, musíte se nutit, pak to jde. Spát můžete, kdy chcete a zívat jak dlouho a jak mnoho chcete. Požijete dráždidla a hned se vám chce zas hodně jíst a pít. Pak zasednete do paláců na zlatá sedadla, na

nichž vaši páni sedali. Slavíčí jazyky budete jíst na místo chleba, dorty, koláče, paštiky a nejlepší vína. Nu, chlapíci, nedělá se vám na jazyku slína? To si myslím. Pálit vám budou vlasy v kudrny, namažou je voňavou šalvějí a olejem; a ty samé vlasy, které vám teď stojí jako šindele a trčí jako rampouchy se střechy; ty se vám zakroutí, jak holka při tanci, jak hoch po holce. A když vás připálí, můžete je z jemnosti kopnout, mrsknout, dát jim poliček v tvář — zrovna jak to dělali vám. Zkrátka, teď nastane odplata. Co ste zkusili, to střeste se sebe, a vemte na se panský mrav: a buďte pravými Římany. Nesvrbí tě již ruka, Bestio?

Bestia. Mně se zdá, že mne svrbí i za uchem.

Umbren. Oho! Zlé to znamení. Poslouchej, hochu, mně se podlé toho zdá, že jsi z dvíčat. Není osel tvého pána bratr tvůj? — Ale, hoši, až sem přijde ten pán, ať všichni roztáhnete pořádně huby a křičíte: sláva! Každý velký pán se musí tak přivítat, takový je teď obyčej.

Laeca. A kdo pak jest ten pán?

Umbren. Jaká to otázka! Kdo jest! Že není takové kopyto, jak ty, a já a ten, jest jisto. Pán to veliký! Dovede-li ale nás všechny tak nabírat, jak já nabírám vás, abysme hned za ním šli, to není jisto. Mně se zdá, že to bude Catilina sám. A není-li to Catilina, bude to někdo vyšší, kterého poslal Catilina k nám. Takové pány musíme uctit. On nás přijde pobouřit, nu — a my se musíme dát pobouřit. Tak

hodně zuřit, rozpálit se, soptit, mlátit do toho — však on vám to poví.

Vystoupí bandita.

Hle tu ho máte! Teď vám povídám, dejte pozor, co vám poručí. To je svaté, to se musí dělat.

Bestia. A ten že má být větší pán, než Catilina? E jdi!

Laeca. Ten věru vypadá, jak opařený škopek.

Bestia. A otrhán, jak stará plachta.

Laeca. A načechraný, jako věchtoví.

Bestia. A hlavu ježatou, jako my.

Laeca. A obuv jako nádenník.

Umbren. A však ruce má, jako člověk, jenž práci nemiluje, jenž si umí poručit. Rozumíte? Nu budete-li křičet: sláva!

Bestia. Ale jdi, vždyť on jest jako my!

Umbren. Vy štětkáři! Myslíš, že on umí jen psát nosem po rukávě, jako ty? Že jeho pero motyka? Že o knihách ví tolik, jako ty o římském kapitolu? Křičte: sláva! sláva!

Otroci. Sláva! Sláva!

Band. Hm! Pěkně děkuji vám, přátelé!
Jak? Máte zbraň?

Umbren. Oni sami si ji nakradli a nabrousili, consultissime praetor — není-li pravda, něco takového jsi?

Band. As něco takového, ty trumbero!

Umbr. Vidíte. hoši, co sem řekl? Nadávat umí, a proto stojím na svém, že jest pán!

Band. Nu, máte zbraň?

Umbren. Já nabrousil sem sobě nové kladivo.

Bestia. Já z plotu vytrh' kolik všetečný.

Laeca. Já ukrad' pánu pavezu. — Ale rád bych věděl, k čemu to potřebuje vědět vše — ten — ten — sám takový, jako z plotu, aneb nalezený za plotem.

Band. A, dobrá tak. A teď k vám budu míti řeč. Odkašlejte si všichni napřed, abyste mne nevytrhovali, až k vám budu mluvit ve figurách.

Všichni. (Odkašlávají.)

Band. Víte, co jsou figury?

Laeca. Malované, nebo řezané?

Band. Na šedo, příteli. Řeknu-li ti, žes osel, je to figura. Neboť ty nejsi vlastně osel, ale jsi tak hloupý, jako mezulán. A já k vám musím mluvit ve figurách, neboť já vás jdu pobouřit.

Umbren. Teď dejte pozor, co nám poví, ať to uděláme hned.

Band. Odkašlali ste si všichni?

Všichni. Odkašlali.

Band. Tak tedy počnu. Dejte pozor na mou řeč!
Vy víte hoši, že jsou v světě zloději,
a bandité a taškáři a jiná sběř,
s níž nesmí mluvit člověk poctivý,
jaký jsem já, a jak jste vy. Ti živí se
jen krádeží a zlodějstvím. Však lidé jsou,
již slávou žijí tak, jak zpěvem pták,
jak bozi modlitbou, jak chlebem vy.
To přestane. Neb těmi lidmi slavnými —
aj, těmi stanete se vy! Z vás každý

je zrozen za pána, za měšťana,
za šlechtice. Vy posud plebs ste byli,
otroci,
a pánům tolik, co řezníkům psi.
Až dotud jen. Teď obrátíme sud,
a panská špína, jež se vylije,
ta přestane, a špínou tou jste vy.
Kdo vám smí, hoši, z pánů nyní říct,
že nedotáhne někdo z vás na konsula?
Zde máte to, a římská pečeť na tom.
(Ukazuje papír.)
To napsal Catilina, svatá pravda to.
Již tedy pojďte za mnou, přátelé!
Zlodějství nechte. Nyní budem brát,
a co kdo uloví, to bude mít,
a každý bude pánem. Nuže pánové,
kdo z vás snad ještě není přesvědčen,
ten zrádce jest! Ten slož zde zbraň a domů
jdi!

Všichni. (Složí zbraně a odcházejí.)

Band. Co to? Hej, stůjte pak a pojďte sem!
Vy ste mně nerozuměli. To řečnická
jen byla figura. Řečníci velcí,
Demosthenes a Cicero a já,
když končí řeč, tu vezmou figury,
a řeknou opak toho, co chtí říct,
by ještě více přesvědčili nás.
Ta moje figura vám chtěla říct,
abyste zůstali. Nu, rozumíte již?
Vždy opak toho, co se říci má. —

Pohleďte na mne. Manlius mne posýlá,
a Manlius je pán a já jsem také pán.
Jak dlouho snášet chcete robství, pánové?
Nejsou již vaše žíly naběhly?
Nemáte ruce plny mozolů?

Laeca. My všichni na rukou i na nohou.

Band. Ty trupe, do řeči se neskáče,
jak do vody! To byla figura! —
Nemáte v ruce zbraň? Nuž, pánové,
kdo smýšlí upřímně, kdo hotov jest,
pro svobodu poslední krůpěj vycedit,
jak Spartacus, co o něm praví věsť:
ten chop se zbraně posvátné,
a sem se postav ke mně, se mnou pojď!

Všichni. (Složí zbraň a odcházejí.)

Band. Hej! Ouha! Kam pak zase, trulanti!

Laeca. Vždyťs povídal, že máme dělat opak toho,
co řekneš na konci!

Band. Ty nedověšený! To jiná figura!
Nevíte, že jsem řečník veliký,
jenž potřebuje figur všelikých?
Než jak jsem začal, tak též skončím zas.
Šlechetní pánové! Kdo nerozumí
tak jako vy zde, figurám, je trulant,
a není zrozen za senátora.
Však vy jste moudří! Koho netlačí
z vás jho, že až mu tlačí dech a škrtí chřtán,
kdo není přesvědčen, že svatá věc,
pro nižto táhnem v boj, ten zrádce jsi,
ten zůstav nás, nech pány na živu!

A komu žena, děti, spaní milejší,
než pánem být, než vlasť, než svoboda,
ten k dětem jdi a k ženě, ten jdi spát,
nech pány na živě a zůstaň doma!

Všichni. (Skládají zbraň a chtějí odejít.)

Band. Jak? pánové! vy mezci, pitomci!
což ještě nerozumíte mým figurám?
To znamená: Teď za mnou! Do toho!
Teď prometeme Řím a budem pány tam,
teď naberem si plné kapsy zlata,
a stříbra, šatů, skvostů, nádobí,
a kdo nám v cestu přijde, toho skolíme!
Tam jídla. pití, holek, všeho dost!
Teď za mnou, pánové! (Odchází.)

Umbren. Teď nás pohnul! Teď jsem pobouřen! Teď za ním a křičte: Sláva!

Všichni. (Odcházejíce za ním.) Sláva! Sláva! Sláva!

Druhá scéna.

Ulice v Římě. Noc. Časté stráže z rozličných stran přecházejí.

Vystoupí Cethegus se stráží.

Cetheg. Obsaďte kapitol a vězení!
Kdo z nich se objeví, jest vězeň váš!
Na znamení nešetřte nikoho!
Až dotud sluhové, dnes Řím je váš!

(Odejdou.)

Pohleďte na mne. Manlius mne posýlá,
a Manlius je pán a já jsem také pán.
Jak dlouho snášet chcete robství, pánové?
Nejsou již vaše žíly naběhly?
Nemáte ruce plny mozolů?

Laeca. My všichni na rukou i na nohou.

Band. Ty trupe, do řeči se neskáče,
jak do vody! To byla figura! —
Nemáte v ruce zbraň? Nuž, pánové,
kdo smýšlí upřímně, kdo hotov jest,
pro svobodu poslední krůpěj vycedit,
jak Spartacus, co o něm praví věsť:
ten chop se zbraně posvátné,
a sem se postav ke mně, se mnou pojď!

Všichni. (Složí zbraň a odcházejí.)

Band. Hej! Ouha! Kam pak zase, trulanti!

Laeca. Vždyťs povídal, že máme dělat opak toho,
co řekneš na konci!

Band. Ty nedověšený! To jiná figura!
Nevíte, že jsem řečník veliký,
jenž potřebuje figur všelikých?
Než jak jsem začal, tak též skončím zas.
Šlechetní pánové! Kdo nerozumí
tak jako vy zde, figurám, je trulant,
a není zrozen za senátora.
Však vy jste moudří! Koho netlačí
z vás jho, že až mu tlačí dech a škrtí chřtán,
kdo není přesvědčen, že svatá věc,
pro nižto táhnem v boj, ten zrádce jsi,
ten zůstav nás, nech pány na živu!

A komu žena, děti, spaní milejší,
než pánem být, než vlasť, než svoboda,
ten k dětem jdi a k ženě, ten jdi spát,
nech pány na živě a zůstaň doma!

Všichni. (Skládají zbraň a chtějí odejít.)

Band. Jak? pánové! vy mezci, pitomci!
což ještě nerozumíte mým figurám?
To znamená: Teď za mnou! Do toho!
Teď prometeme Řím a budem pány tam,
teď naberem si plné kapsy zlata,
a stříbra, šatů, skvostů, nádobí,
a kdo nám v cestu přijde, toho skolíme!
Tam jídla, pití, holek, všeho dost!
Teď za mnou, pánové! (Odchází.)

Umbren. Teď nás pohnul! Teď jsem pobouřen! Teď za ním a křičte: Sláva!

Všichni. (Odcházejíce za ním.) Sláva! Sláva! Sláva!

Druhá scéna.

Ulice v Římě. Noc. Časté stráže z rozličných stran přecházejí.

Vystoupí Cethegus se stráží.

Cetheg. Obsaďte kapitol a vězení!
Kdo z nich se objeví, jest vězeň váš!
Na znamení nešetřte nikoho!
Až dotud sluhové, dnes Řím je váš!
(Odejdou.)

O, kýž mám peněz, bych vás podplatil! —
Co civíte, odneste k stráži mne! (Odvedou ho.)

Vystoupí Metellovi žoldnéři, v tom troje pisknutí. Catilinovci se vyhrnou, mezi nimi Cethegus a Fulvius, první tulák a druhý tulák.

Fulvius. Kdo vy jste?
Cetheg. Udavte je! (Potýkají se.)
Fulvius. Tvá rada neberná!

Vystoupí Catilina a roztrhne je.

Catil. Kdo dal zde znamení?
Fulvius. Zde tento pes,
ten vloudil k nám se, heslo vyčíhal,
ten zradil nás!
Catil. Kdo stráž měl?
Cetheg. Ať zdusí se,
že místo stráže chrápal Lentulus!
Catil. Kdo kázal tobě dáti znamení?
Tulák. Nedočkavosť, bych uviděl již krev!
Catil. Odveďte ho, a hlavu jemu srazte,
ať vidí krev!
Tulák. O, pane, milosť dej!
Catil. Mečem ti milosť buď!
(Druhý tulák jej odvádí se stráží.)
Tulák. (Stranou.) Ty, slyšíš, rozdělíme se, nech běžet mne. (Ukazuje měšec.)
Druhý tul. Dej polovic a oba poběhnem.
Catil. Co otáliš?

Tulák. Již nevrátím se, věř!
(Odejde s druhým tulákem.)

Catil. (K vojákům Metel.) Co chcete dále, přátelé!
Vidíte již,
že s přechvatu se náběh stal, nic víc.
Zde viděli jste, jak jsem ztrestal jej.
Prosím vás, rozejděte se, na slovo mé! —
(Rozejdou se.)
Ať oheň spálí vás — psí netvore!
Mor v Lentula! — Mám schladit hněvu
klokot? —
Pojď sem, Cethege. Slyš, nezdá se ti,
že Caesar začíná se plichtit k nim?

Cetheg. I mně se zdá, že visíme již na nitkách.

Catil. Pro jeden výpad, jenž se nezdařil? —
Co to?

Vystoupí Piso.

Piso. Hoj, celé město bouří zkvašeno.
Na forum běhá rozkácený lid —

Catil. Jdi mezi ně a slib jim všeho hoj!

Piso. Však ženy poplašené lomí rukama,
a děti bědují a starci pomstu volají —

Catil. Fi sketové! — Co muži dělají, mně rci!

Vystoupí Caesar.

Caesar. Kde Catilina?

Catil. V hněvu, Caesare.

Caesar. (Tajně.) Bojím se o hlavu tvou. Skryj se,
příteli —

dám tobě útulek. Pro dnešek aspoň,
než ulehne bouř divoká. Již panstvo
jak zběsilé štve proti tobě lid —

Catil. Štvi na ně psy, ať roztrhají je!

Caesar. Vše na nohou, tvoji tě hledají,
a zmatek v městě, tvoji zahnáni
na více místech, bouří na poplach —
tvá tone loď, pojď, skryj se ke mně, příteli,
než bude i ten přístav v zříceninách!

Catil. Aj, skryl by Caesar hlavu před nimi.
Vem plínky zpět i s podobenstvím v nich.
Ten výsměch nezasloužím, Caesare.

Caesar. Dal sem ti výstrahu, mé slovo pravdivé.
Jen jednou zkusím, bych tě zachránil! (Odejde.)

Catil. Mám začít počítat na prstech přátele?

Vystoupí Curius.

Curius. Jsme ničím. Ztracena je naše věc!
Kde Catilina? — Do senátu Cicero
svolává vše, co pánem zapáchá —
vše proti tobě štvou, co v senát jde,
to zuří. Tvoji jsou rozprášeni
na malé zbytky, hlava tvoje v sázce:
prosím tě prchni, nech se skryjeme.

Catil. Aj! Ta jest vaše řeč? Ta vaše odvaha?
To vaše přesvědčení, to váš boj?
Hle slova v mužích — fi! a ke skutkům
se obláčíte v sukně v ženy šat?
Jste jako oni, baby skrčené,
jste luza jen, která řve po chlebě?

O, hanba vám, jež v lepší časy naděje
za můj přivedla štít! A teď kdy Řím
se stává podnožím, kdy strku jen,
a Řím se rozsype: teď mrzké bázni v žold
jste sebe najali! A to váš čin?
To odvaha, že raděj umřete,
než aby zůstalo, jak dosud jest?
Jestliže všechněch vás to svorná mysl:
odejděte! Já zůstanu! já jediný!
Nemá-li nikdo za mne odvahy,
já důkaz dám, že mám ji za všecky!
Odejděte, neb vím již, že jste nehodni,
Odejděte — já do senátu jdu!

Cetheg. Ten smrti syn, kdo couvne z nás!
Jsmeť hotovi! Však špatné kejkle to,
chceš-li nám do senátu odejít!

Piso. Po tobě pasou, hlavu chtějí tvou:
ty chceš jim ujít a jdeš volně mezi ně?

Curius. Dal jsem ti výstrahu: to tvá je odpověď,
že běžíš samochtě, kam brání výstraha?

Catil. Ha! zběsilí! Mám soptit proti vám,
na vás obrátit zbraň, již mířím na senát?
Stojí na takých nohách naše věc,
že zastraší ji senát dávno zpuchřelý?
Nemá-li senát odvahy, mám ještě míň
jí míti já?
Ať do ruky nevezmu více zbraň,
ať ruka uschne má, ať nedýchám,
jestli že neskrotím tu slupin hromadu,
která se senát zve! Kdo z vás je sketa zde?

Má síla lid, je Řím, jsou všecky provincie,
jež povstaly a u mých stojí praporů —
a já je zastat mám, boje se senátu?
Věc země společná, a slabá tak,
že netroufá si senát ponížit?
Já dám jim učení, kdo oni jsou, kdo já!
Tak mluvím já, a nyní do senátu jdu! (Odejde.)

Třetí scéna.

Římský senát. Po obou stranách tribuny. Na nich Cicero, Cato, Metellus Celer, Flaccus, Catullus, Caesar, Gabinius, Statilius, senatoři, praetoři, tribunové a jiní; později Catilina. Všeobecné hnutí.

Caesar. Máš důkazy?
Flaccus. Nezvratné jako kapitol.
Metell. A co se nedá srovnat s důkazy,
dokáže Fulvia, jež všecko dokáže.
Cato. Ať mluví sám!
Flaccus. Ať promluví!
Všichni. Ať mluví sám!
Cicero. Ba zlé to časy! Horší nastanou,
nepodtneme-li neřesť, pokud mladá,
jež vzmohouc se, nás zdusí seslablé.
Nevázaný jak dravé zvěře pud
jest Catilina. Bohů rouhač ten,
jemuž nic není svato na světě
ni stát, ni svoboda, ni dům, ni chrám.

Však nemluvím jen z větru slova schytaná,
jež vítr přivěje, dech odvane.
Na život můj hnán útok úkladný,
a jsem-li mezi vámi, jest to div.
Kdo bezpečen, když není jist víc konsul váš?
Dnes proti mně a zejtra heslo proti vám.
A má-li Řím být za dne bezpečen,
by občan směle šel přes domu práh,
nemá-li v noci lekat poděšený sen —
pak žádám Říma moc v svou ruku já,
moc neobmezenou si žádám, otcové,
jak senát v časech zlých ji udílí!
Ne za hradbami, v městě potlouká
se vrah, jenž tím je strašnější, že zde.
Co dělí jeho krvelačnou zlosť a nás?
Či hradby snad? či brána? příkopy,
by nedonesly střely, dálkou seslablé?
Aj mezi námi obcuje, bdí s námi,
pod jednou střechou jako přítel s námi spí,
jak přítel falešný se k srdci tiskne nám,
a dýku vráží v ňadra důvěrná — —
mám netruchlit, an vidím Řím,
jak svému vrahu dává přístřeší?

Cato. Já žádám, otcové, by moc měl Cicero.
Jeť nebezpečí zde, jeť nemoc v nás,
tak strašlivá, jak nejstrašnější mor.
Jed v našich žilách střebal římskou krev —
zde lékař přichází, by zléčil vás!
Vřed odřežte, na němžto stůně stát —
nechť odejde, který jest zákeřník,

jenž v žití našem číhá na kořisť.
Moc dejte Ciceronu, o niž požádal!

Caesar. Výš hádáte v něm síly, otcové,
než otcům římským vidím záslužno.
Jest Catilina senát, jest on Řím?
Má vojsko, které máte vy, má důstojnosť,
jež zdobí vás, kterou uznává Řím?
Má jeho slovo moc, jak slovo senátu?
Platí na jeho slovo město daň,
dá vojsko mu, dá peníze, dá moc?
Či senat s Catilinou v spolčení?
To ani Catullus si říci netroufá!
Vidíte, otcové, že víc v něm hádáte,
než v pravdě jest. Jest nebezpečí v osobě,
či v šatu, vlasech, pohledu, či v pěsti,
či v těla držení, či v hlase, v síle snad,
jež sama sebe přes noc utráví? —
Zanechte Catiliny, tlačíť jiná věc.
Pompejus vaši sílu odved' vám,
ne Catilina. Co má z toho Řím?
Že neposlechne, když mu káže Řím,
že smíchem odpoví, kdy rozkaz ptá se!
Já žádám na senatu v pokoře,
by povolil mně vojska k výpravě
a já je před ním do Egypta dopravím.
Co počne Pompejus, kdy Egypt náš?
Tak proti síle moc se postaví,
a síly, z nichž teď jedna jest jen přesilou,
a o ni chudší Řím, že neobmezená:
pak obě zase Římu připadnou,

když síla moje tamtu ohradí,
a přemocnou ji v Řím odvede zpět.
Neb dbalosť na stráži-li nutna tam,
kde celku na úkor se vzmohl jeden oud,
je dbalosť dvakrát rádna celku zde,
kdy Římu o seslabení hrá Pompejus,
snad víc než Catilina drzou hru!

Catul. Aj, špatně zdá se Caesar číslům rozumět,
ba skoro nutí mne k podivným výkladům!
Že na konsula míří jeho meč,
to není nic? Že míří na senát,
to není nic? Že o nás všechněch život hrá,
to není nic? Že plány proradné,
jež hrdlem trestají i v zemi barbarů,
snul proti nám, na váhu nepadá,
to není nic? Že senát rozmet v prach,
na našich mrtvolách se vznésti výš,
oloupit Řím a jmění obrat nám,
zde chrámy zdrancovat a jako rozdat pak
svým stvůrám, luze — jak: to není nic?
Má senát čekat, až též k Caesaru
na noc své roty pošle, by ho zvraždily,
jak chtěly načepit krev konsula?
Má senát čekat, až mu svolení
dá Caesar z milosti? Aj děkuji za výklad ten —
já hlas svůj dávám Ciceronovi.

Caesar. Ten výklad připomeň si, Catulle,
snad hodí se ti někdy k účtům mým! —
Já žádám na senátu, aby rozhodnul.

Cicero. Já, otcové, na svojí stojím žádosti.

Gabin. Já odpírám, držím se Caesara!
Statil. I já zde dávám Caesarovi hlas!
Cato. Jak? Tento obrat u vás, otcové?
Kdo ještě poctivým vám nazve Řím,
když římský senát takto hovoří!
Kdo nezviklán, kdy zvikláni jste vy?
Na pokraj srázu dohnal Catilina Řím —
my máme z rukou svých dát vojsko teď,
odtnout si ruku, když nás chránit má?
Kdy schudnul Řím, že Catilinové
poslední mízu jeho načali,
kdy paběrky jak kluci se stromů
poslední zbytky římské síly srážejí —
teď máme vydat vojsko Caesaru?
To nikdy! Hlas svůj Ciceronu dám!
Catull. Víc pravím já. Kdo Catiliny ujme se,
co zrádce z obce buď vyobcován!
Caesar. Co to? Chceš zavázat si vděkem Caesara?
Jak dávno tresce senát slovo svobodné.
Catull. V tom svoboda, kdo konsulu dá první moc!
Metell. Já Ciceronu dávám hlas!
Flacc. I já!
Mnozí. I my! (Vstanou.)
Jiní. My všichni! (Vstanou.)
Cato. Jeť většina, teď Řím jest Cicero.
Cicero. Když chcete vy, jsem Římem, otcové!
Však co mám říci o člověku, jenž tu moc,
již složil na mne Řím, chce podkopat,
jak zloděj dostati se v její poklady,
o drahé klenoty, o sílu okrást vás,

o štěstí, blaho vás i vašich vnuků:
jenž rozesel zde zkázu, hrůzu, strach,
jenž větší nepřítel, než punský zákeřník!

Vystoupí Catilina, hlavu sklopenou s nápadnou pokorou.

Cato. Pro zrádce vlasti, neznám jiných jmen,
než zrádců zas.

Cicero. Řím za zrádce jej uznává
a já jej zrádcem zvu.

Flaccus. On zrádce jest!

Metell. Jej zrádcem uznávám!

Catull. On zrádce jest!

Mnozí. On zrádce jest!

Jiní. Zrádce! Zrádce!

Caesar. Kdy Římem Cicero, nemám zde místa já.
(Odchází.)
(Ke Catil.) Tam zmetky seber, k potěše jich
dost! (Odejde.)

Cato. Jak! Hleďte! On zde mezi námi jest!

Všichni. Catilina!

Catil. Mně zdá se, o mně právě řeč.
Žehnejte bohové vás, pánové!

Cato. Na náves znectěn římský kapitol,
na kluky snížen senát ctihodný:
vřed společnosti zasednout chce k nám,
hle, s vámi lidský vyvrhel chce míti hlas!
Pes prašivý, jenž dýchá nákazou,
ten odvážil se v římských otců střed:
a Řím tu drzosť mlčky přijímá?

Catil. Bůh žehnej tvoje plíce, Catone.
O, prosím dál. Já tiše vyslechnu.
Pes prašivý — haha!
Ten psy jen, lidi sotva nakazí.
A Říma otcové jsou ještě lidmi snad?

Cato. Slyš, římský senáte! To hana tvá!

Catil. Ne oni sebe, Cato porovnal je s psy.

Cicero. Až dokud trpělivosť naši napínáš?
Co ještě v Římě chceš, jenž tebou rozviklán,
co v senátě chceš, jenž jest Říma květ,
co u nás chceš, jenž o tvých slotách víme?
Není ti dost na nočních přepadech —
zuří vlk v tobě tak, že k nám tě žene hlad?
bys veřejně si vyhlídl loupež z nás?
Chceš novou cností snad své čelo zdobit?
Kde lotří čin, který tě nezdobí?
Tvé slovo zrušeno, pokálen slib,
smrť v nájmu tvém, krev tobě nápojem,
rodinné svazky zhanobeny rukou tvou,
nestoudnosť s tebou domovem,
a nestydatosť tvá je cnosť, tvé jmění,
jak vítr slámu, na zmar rozdrchal
tvůj život nezřízený, kal jsou činy tvé,
stát tebou do základů podkopán,
jeť mládež dechem tvým otrávena,
a rodinu tvá mrzká žádosť prní —
tys bohů nepřítel a lidí vrah:
nuž nemáš na těch lesklých cnostech dost?
Co ještě chceš, by zdobilo tvou skráň?

Co mezi námi chceš? By bylo cností víc?
Aj přeplna je míra hříchů tvých —

Catil. (Úsměšně.) Máš dobrou paměť, konsule. Již zřím,
kam laskomina tvoje zabíhá.
Však otcem vlasti, laciný to zvuk.
Na jedno zapoměls, v svém dlouhém rejstříku.
Já Aurelii Orestillu miloval.
Hm! Spolek tento v oku byl vám trn,
že syna jejího prý v hrob sem odstranil!
Prosím, nestačí-li ti více dech,
já sám to otcům povím za tebe —
přej zásluhu mi, bys též mnou se otcem stal.
Však chceš-li mluvit dál — hle já ti látku dal.
Bůh ví, že více udělat již nemohu.

Cicero. O slyšte, otcové, jenž skvrna všech —

Catil. Já jednoho jen otce měl sem, konsule.

Cicero. Řím rodil Grachy jednou, Scipiony —

Catil. A mne a vás, šlechetní otcové!

Cicero. Nuž podívejte se na tento plod,
zda otců hanba, matky povrhel
má jinou podobu?

Catil. Co vlastně chceš
mně, konsule? Chceš vycvičit se v nadávkách?
Vždyť vejce znám, z něhož ses vyloupnul,
bych ani neznal, znám to z řeči tvé.

Cicero. Nemůžeš již se dočkat? Tedy pozor měj!
Já v ruce držím práva celou tíž,
jak senát mně ji v ruku položil.

Hle v jeho ruce zákeřnický meč,
jenž po mé krvi hnal se úkladně —
já smrtí trestat mohu úklad ten.
Kdy vraha slávy své by chytil Řím
Řím moh' by na hrdle jej potrestat:
hle Říma vrah, jímž nebyl Hannibal;
jenž z Carthaga vznes' pomsty pochodeň —
hle ten přichází drze ve váš střed,
by nevídanou smělostí vás s cesty sved',
by přítomen, váš zvrátil úmysl —
zde otcové, zde vašich spánků zloděj,
zde vašich dítek travič! Pokud stojí zde,
dech není jist ve vašich útrobách,
neb život váš se chvěje vraždy nástrahou:
již za to moh' bych trestat smrtí jej!
Hle ústa slovem vražedná, hle oči jed,
jichž každý pohled oheň vrhá v Řím —
v té ruce držím život tvůj: však ne! —
Pryč z města jdi, jemuž jsi postrachem,
v němž matky leká krok tvůj, dítky hlas,
v němž tvoje neřesti jsou známy jak tvá tvář!
To jediné, čím spasit můžeš Řím!
Zbav město sebe, odnes strach, že noc
jim splaší sen, když hrůza s nimi spí,
že den otráven jim, když hrozná kyne noc!
Jdi z města ven a staň se dobrodincem nám;
ne Řím, tam soudruh tvůj, tam jej si vyhledej,
by nezřelo víc ohavnou tvou tvář!

Metell. Ta naše vůle jest: jdi z města ven!

Flaccus. Náš vrah jsi ty! jdi z města ven!
Catull. Ať hrdlem trestán, když se navrátí!
Mnozí. Ať město opustí!
Všichni. Ven! Ven! Ven!
Metell. Pryč ze senátu hned!
Mnozí. Pryč ze senátu!
Všichni. Ven! Ven! Ven!
Catil. (Uštěpačně.) Tak byste věru neměli říct, otcové,
dřív než jste slyšeli, co podám v omluvu.
Jsem vaším vrahem prý! A z rodiny
já pocházím, jež bděla o Řím dávno již,
když konsulův děd vaše koně pás,
a otec na syna zde žebral výmluvnosť.
Ta výmluvnosť by neměla vás zvrátit hned,
jak vítr prach nám v oči obrátí:
že já, ač lidu sluha ve všem vždy,
chci jeho zkázu teď, a šlechta od včírka
že jediná jest hradba, za níž jist je Řím.
Kdy chtěl bych zkazit Řím: kdo mi v tom zabrání?
Já pokynu, a zejtra o Řím méně!
Leč poslouží-li senát sobě líp,
kdy za korouhví táhne novopečených —
pak přeji, byste víc si takých napekli.
Máť Cornelius luzy v žoldu dost,
plebejci všichni jsou a křičet dovedou,
jak Cicero, až všechněm uši zalehnou!
Novým vás cnostem mnohý naučí;
jeť konsul slavný, a ten rád má soupeře —
nuž libo-li, já vám je předvedu!

Cato. Zděste se, Římané! Sesyp se obloho!
Cnosť zastřela tvář smutku závojem,
ku hrobu kráčí v popelnici prach —
a popel ten jest otců mužnosť statečná!
O běda! Za ní římský národ naříká,
jeť popel otců v hroby položen,
a zůstala zde s plevou holosmeť!
Duchovní bída vládne, Řím ji poslouchá!
Catil. Předobré zrcadlo to, Catone!
Tím lepší, že v něm vidím tvoji tvář!
Cicero. Co senát promluvil, jest Říma odpověď!
Catil. Tak mnoho do senátu mně, jak do tebe!
Cicero. Ven ze senátu, jejž jsi zneuctil!
Catil. By úcty měl, měl by ji též, kdy jsem zde já!
Cicero. Ha, slyšte! podlosť, jak vás v úctě má!
Catil. Ne; slyšte tamtu, neznámť házet rukama!
Cicero. Hle chátry síla, s níž se špiní cnosť!
Catil. Jak dávno, cos zul chátry střevíce?
Cicero. Jak dávno tebe šlechtí její mrav!
Catil. Šlechtí-li ten, pak chápu šlechtu tvou!
Cicero. Hle Říma vyvrhel, a ten zde slovo má!
Catil. Aj, toť by mohlo rozpálit mně krev! —
Já vyvrhel? ,Nuž, prosím, páni, co jste vy?
Chlubit se lehko římských předků cností,
A vy že máte ji? Ten slavný otců sbor?
Vy síly nemáte ni k špatnosti,
a, byste cnostni byli, k tomu špatni jste!
Na troud jste zpráchnivěli, jak váš Řím,
a vaše síla mrchou zavání!
Vy všichni, jak tu jste,

jste Pompejovy stvůry, a nic víc;
ten koupil vás, neboť jste na prodej!
Jsem já-li takový, jak nyní jsem,
pak jsem to, že tak musím být!
Z vás jsem se zrodil: vizte dítě své!
O, uznejte je, slavní otcové!
Tož dítě, jemuž puch se ošklivý,
jímž zavání ten umrlec, jejž zvete Řím,
ta pastva červů, hmyzu hnojiště,
ni tolik hodna, bych ji odkopnul!
Jestliže vám tu službu přece prokáži,
a vyvedu ten lid, jenž v vašich poutech,
jejž k slzám mučíte na místo mzdy —
nuž zde mne máte, jaký musím být!
Aj sláva Římu, v němž tys konsulem!
Cicero. Hoj zadrž mor, jejž sypeš v svatý Řím!
Catil. Mor v ústa ti, nechať se studem zardíš!
O, prosím slavní mistrové, co jest váš Řím?
Jen jedno rcete mi, co hodno úcty v něm!
O prosím, co mám ctíti dřív? Váš řád?
Či vaše mravy? Obětovnosť snad?
Či poctivosť? či sílu? Či snad vás?
O ni!
Jen jednu věc mně jmenem nazvete,
jež úcty hodna, já se před ní pokloním!
Já pokleknu a zlíbám ji, a z lítosti,
že jsem jí ukřivdil, tímto mečem zde
si prsa proklám, že jsem znectil ji!
Kde, prosím, s úctou začít mám? Či v rodině?
Haha!

Tak úcty hodna, jako dívek cnosť,
jež pro svou cnosť se panen zdráhají,
by nemusily k Vestě sloužit s ní!
Či s úctou na forum? Řím velebný,
že kejklíř Pompejus mu vojska vykejklí,
a vy nemáte moc, by vrátil vám je zpět!
Či v panstvu snad? Tak úcty hodno jest,
že Cicero se musí vyloupnout
z plebejské skořápky, by měli konsula!
Kde jest ten Řím? Kde síla senátu!
Pohleďte na se, pánové. Jeť věru div,
jak tolik mužů ctihodných, jak vy,
v své ničemnosti cáry oděných — a přec se ctí!
A větší div, že z dbalosti, by lid
ctil bohy přec, vy za bohy se cpete jim,
a při tom srozuměni, jako auguři
podpírá druha druh, by nepad' sám! —
Nemám-li cnosti já, má snad ji někdo z vás?
Zde meče, pánové! Cnosť na prodej! —
Hej, nehlásí se žádný? Ani na prodej
již není cnosť, jež dávno rozstříkla se vám!
Nechť předstoupí, kdo čist je nákazy,
kdo není strupem neřestí všech osypán,
kdo nenese, jak v kopci mravenec
svých hříchů těžký ranec na zádech,
až lidský kříž se pod ním prohýbá!
O, úctyhodná čeleď, ctihodnější pán!
Kdybych tu úctu v dlani měl jak vejce
já bych ji hodil v kaluž, jíž váš Řím,

v to hříchů bahno, jež se oku oškliví,
v němž myši po neřádu lapají,
jež špatné tak, že velebí je Římané!
To jest váš Řím! A ten mám ctíti já?
Já plivnu na ten Řím, a s vědomím,
že škoda slíny, o niž schudnul ret!

(Všechno vstává. Strašné pobouření mezi všemi.)

Cicero. Hle vlasti zrádce! Říma vrah!
Jedni. Ven z Říma! Z Říma ven!
Jiní. Ven z Říma! Ven! Ven! Ven!
Všichni. Ven z Říma! Ven! Ven! Ven!
Catil. (V největší hrůze.) Hej, má se stát!
Vy chcete tak! — nuž staň se tak!
Z kolébky sami hostíte mě ven,
jsem prost k vám ohledův a závazkův!
Vy tisknete mi v ruku pochodeň,
já pozvedám s ní plamen rozžžatý.
Vy rádi dmycháte — nuž haste též!

(Rychle odejde, všeobecné jitření.)

(Opona rychle spadne.)

Čtvrté jednání.

První scéna.

Předsíň u Catiliny. Vystoupí Curius z Catilinovy jizby. Cethegus z venčí.

Curius. Aj svislou hlavu, Cethege? A zrak,
jak by ti vyloupli — a bez sluchu?
Fi! Mrchou naší spadne ptákům na ceně.
Chceš odkázat již tělo krkavcům?
psům mozek, červům oči — jak?
Cetheg. Hledám se, Curie. Já sobě ztratil sebe.
Však cítím, že jsem někde v koutě tom,
kde mozek horké rodí výpary.
Při duši mé! Já Herkulanum jsem
a sopka zároveň: já sebe zasypal.
Pud divoký se srazil ve mně ve vojsko —
já sám jsem hradba, jež je rozrazí.
Vraz dýku v ňadra mně, snad počnu žít! —
Však nechme to. — Mluvil jsi s Catilinou?
Curius. Kdy byl bych papírem, řek' bych ti: ano!
Bdí s papíry a s plány, s knihami,
ze starých oslích kůží dloubá novou řeč,
jich plesnivinou nás chce pohnojit.
Spaní mu nechutná, a za ten den,
co poručil se pánům v senátě,

mu oči zčervenaly jako pysky,
do nichž se kousneš. Věříš ve zdar, Cethege?

Cetheg. Já zardousím tě, kdybys nevěřil.
Nechť žádá krev mou, já mu dám ji;
jak jednal on, to mužem zatřese!
O, kdybych moh ten vzteku žár a hněv
tak hodit v Řím, jak pálí v prsou mne:
Dnes rozvál vítr popela by hromadu,
cos včera Římem zval!

Curius. Hle, vůdce sám!

Vystoupí Catilina, s ním poslové Manliovi, Gallův a Allobrogův.

Posel Manl. To dosvědčí ti psaní to. Jinak mám říct,
že připraveno vše, jak žádal jsi to sám.
Za konsula tě prohlásí, jak objeviš
se mezi námi. Jeho voj je tvůj,
a všechna vůle, jak se přísluší.
Lid v tobě spásu vidí: přijď a spásu dej!
(Odejde s Manliovými posly.)

Catil. Co vzkazují mně Gallové?

Posel Gall. Rozdílná slova jsou, vždy obsah stejný.
Vaří se v jejich srdcích vzteku var,
a k horlení již dospěl nepokoje kvas.
Co římské otroky je svírá Řím,
nezná v nich měšťany, jimž právo dal.
V proud divý sbírá struh se nátok valný,
v nezlomný hněv jich oprávněná zášť.
Dej právo jim, jak náleží, a tvoji jsou.

Catil. Můj pozdrav jim a římskými jsou měšťany.

Posel Gall. Ten pozdrav k tobě svede toků proud!
(Odejde s ostatními Gallskými.)

Catil. Ty vyřiď Allobrogům, co jsi uslyšel.
Víc quaestor římský nevydře jim daň;
co římské, padne: nes svým svobodu.
(Poslové Allobrogův odejdou.)

Cetheg. Buď Catilino zdráv!

Catil. Buď vítán, příteli.

(Vystoupí Metellus a Ventidius.)

Metell. Slyš, Catilino. Senát veřejné
jest místo. Příkře nutnosť tamto postaví,
co srovná stranou ruka přátelská.

Vent. (Stranou.) Msta v čelo vetkaná, jak orel na prapor,
vzdor oka šlehavý — to Catilina jest!

Catil. Couv někdo, Cethege?

Cetheg. Ni jediný.

Vent. Můj přijmi dar, jejž nepodává strach.
Já ženu miloval — cudná to Diana,
a vděky svými rovna Venuši.
Dnes měl být sňatek můj — já ženu opustil.
Mám jmění dostatek, že polovic
jím vojska tvého vydržím: to budiž tvé.
Svět miluji; mně kynul lahodou
a nikdy pelyňku mi v pohár neukáp'.
Tu lítla věsť o pomstě tvé a šuměním
svých křídel zplašila mi s oka sen.
Já vše jsem opustil a sebral otroky,
jež bída uvrhla pod panské jho,

jež déle nesnesou. Ty přived' sem
je sebrav ze všech Říma provincí,
by tebou vůdcem poznali, co svoboda!
Tři tisíce jich čeká na zavolání,
udatná srdce jich, přepevná jejich zbraň.
Já prosím, pokyň: jeť to jmění tvé!

Catil. Tvé jmeno Ventidius, znám tě již.
Jak Římští nesmýšlíš, mně na tom dost.
Jež přived' jsi, dej svobodu jim hned —
je nepřijímám já. Zde válčí svobodni,
ti život s jměním přinesli, že jejich jest.
Co mají otroci? Ni život není jich,
nebť cizím majetkem: veď nazpět je.
Kdy šťastni my, jsou všichni svobodni.

Vent. Žel slova pevného, že nutí poslechnout! —
Vracím se domů, více zarmoucen,
než kdyby domov vyobcoval mne. (Odejde.)

Catil. Tys slyšel, Metelle. Co žádost tvá?

Metell. Jdi k senátu, podrob se jeho výroku,
slib napravení, žádej zapomenutí,
kajícnou tváří ožel přečin svůj
a srdcem prostým vášnivého příkoří:
mé slovo měj ve jmenu senátu,
že setře s mysli známky urputné!

Catil. Jsi posel senátu, či milosť tvá to?

Metell. Přicházím z vůle své, však vůle senátu
s mou vůlí není nijakž v rozporu.
I vyzývám tě přísně naposled —

Catil. Tušíte to? Tušíte mne? Haha!
Při duši mé, senát mne uvidí!

On toho žádá, já se dostavím.
A všichni bohové, v něž věří Řím,
vám buďte milostivi, až se dostavím!
Obchází hrůza vaši sílu již?

Metell. Tvou odpověď chci, zda se dostavíš?

Catil. Mou odpověď měj, já se dostavím!
Jdi sketo, vyřiď babám v senátě,
že Catilina dostaví se s zrcadlem,
v němž spatří věrně každý svoji tvář —
v tak strašné hrůze, jakou uviděl kdy svět!
Rci rozšvechtané jejich odvaze,
že znám svou sílu, bych ji nerozstřík';
neb kdo dle jejich zásad nejšpatnější,
jest nejlepší dle mého učení!
Rci pahejlům těm šťávy vysmahlé —
o Zevse, půjč mi moc svou na dne čtvrť!
Dej mi své blesky, jimiž děsíš svět:
a pověsť o mém hněvu činy zapíše,
že příští svět se sděsí hrůzy jich,
že hněvy Achilla jsou lásky vyznáním,
že Troja zvrácená je třískv pád —
A vyřiď senátu, jakou mně cenu má;
jich milosť mně?
Já senát jsem — to vyřiď senátu.

Metell. Však věru jinak slova obrátíš,
až neslyšet se stane naším pravidlem.

(Odejde.)

Vystoupí Statilius a Gabinius Capito.

Gab. Zde na zavolanou, jak z pochvy meč.
Stat. Buď vůdce zdráv! Ač zbledlou vidím tvář,
víc oko v zimnici, než v poklidu —
Catil. Rci, Capito — o, praskni lebko má,
o, pukni srdce výhní divokou!
Jsem schudlý boháč na vynálezy.
O přátelé, naučte prostředek
mne znát — aj, kletý parchant obraznosť!
Prosím vás k pomoci s svou obrazností,
a myslete si každý tak — ha, blázen já!
Ne domalujte mé si chudé barvy.
Buď nářkem zaplaven ves Říma vzduch,
syč k nebi řvaní, zoufalosť a úpění,
rvi sobě vlasy v strachu barvě vybledlé,
že vichrů skřek u porovnání s tím
jest píseň slavičí; že moře Hadria,
kdy s větry v zoufalém se boji rve,
jest dětí hra; že mor a hlíza,
kdy smrť svůj slaví kvas, jest rýma jen;
že nepřítele zbraň jest hrozba bab:
při vašem přátelství vás zaklínám,
přispěte na pomoc, bych vynašel ten klíč!
Blesk s rozčechranou vlnou v zápasu,
kdy nebes hvězdy slinou postříkla —
O bozi, kýž hněv mohu vyslovit!
Podejte jídlo mu, by hlady nezemřel!
By stařec o holi vyletěl z lůžka,
berlí se v ňádra tlouk' a umřít nemoha

vysýlal k nebi řev — na tom chci oko pást!
By mladík vyplašen jak laňka z brlohu,
a sešedivěl přes den hrůzy zděšením;
by muži olysali rvouce vlasy své —
jen čím, jen čím, bych moh' své oko pást!
O šťastný Ajakse, jak dnes ti závidím!
Kýž zšílím, bych to stádo rozsekal!
A kdybych Řím ten k vozu připnout moh',
jej vlek bych přes kamení za živa,
po skalách roztříštil mu lebky tvář,
že vlasy jako sníh by byly větru hrou,
že mozek psi by rvali za živa,
a ptáci s krákotem se vrhli v srdce krev!
O, vizte slzy mé, tak rozzuřil se hněv,
že přeběh na tvář slzí povodní!
Jak žebrák prosím vás za pomsty almužnu!
O, smilujte se se mnou, rcete čím,
sic zšílím hladem pomsty ještě dnes!
(Klesne v náruč Cethegovi.)

Curius. Hle, vizte, k pláči až jej dohnal hněv!

Cetheg. Jen podobna-li hněvu mému výheň tvá,
nuž vmetej ze vší strany v Řím —
já větry osedlám, by vedly je!

Catil. Jak? Kdo to řekl? Krev tvou, padouchu!
Hm, hm! Hahaha!
Ach odpusť, dobrý Cethege, můj skok —
toť tygra skok, jenž padnul na myšlénku tvou! —
Však sečkej, až v to vpravím myšlének
svých líný krok, — Viď, tys to vyslovil!

Hod bohů neoplývá nektarem
jak hněv můj, tou nasycen radostí!
Sem, přátelé! Zde složte přísahu!
Vás z města vyštvali, vy oheň vštvete jim,
po vaší hlavě pasou, paste ohněm je,
vás z domu vyhnali, nechť není domu jim;
na krvi vašich srdcí pásli se —
o božská výhra, jenž zní odplata.
Krev otroků napájela jich hrdla,
tuk z jejich mozolů, dech z dechu jich:
teď míň než otroci — o bohů lahodo! —
Co válka jest, co války strach, co meč,
co radosť vítěze, co hrůza zmožených?
To stokrát zažili, kdo vítězi!
Však požár takový, že Tibra zakypí,
že ryby leknou výhně varem v ní,
že slunce zastaví se na východě,
an uzří novým sluncem zplanout Řím,
a uvnitř lomoz, pláč a nářek:
sem, přátelé, zde složte přísahu —
ten pomník staví Catilinův hněv!

Cetheg. Já přisáhám!

Všichni. My přisáháme!

Catil. Kolik zde vás, že oheň z tolik stran —

Všichni. To přisáháme!

Catil. Že zdvojnásobní každý Říma strach —

Všichni. To přisáháme!

Catil. Ty ručíš, Cethege —

Cetheg. Jak hlava ta jest má!

Catil. Spi sladce, Říme — já tvůj vyvrhel!
Až přespříliš! Já zmřel bych radostí,
Já zšílel bych a na věc zapomněl.
Spi sladce, Catone, s tím stáda pastuchou! —
Vám na shledanou, drazí přátelé!
Jdu k Faesulám, tam vojsko již, já jeho pán.
Vy hrůzu sejte v Říma ulicích,
já s hrůzou město obklíčím! —
Vám psanství odpouštím: hle, pán se vrátí!
Již s bohem, Říme! Smrtí zapíšu
to v paměť tvou, kdo tvůj je nyní pán!
(Odejde.)

Curius. Mějte se dobře, herny, krčmy vy,
v nichž jmění své jsem prohrál kolikrát.
Ne líto o vás mně. Hru vsadím poslední;
nevyhraju-li stokrát vše, pak věřte — —
pak o mně napište, že Curius
byl mamlas, hudlař, špatný hráč,
nasejte kopřivy na jeho hrob,
neb nedoved' ni sázku vyhrát zpět!
(Odejde.)

Cetheg. Ta práce spřátelí nás, přátelé!
Bez průtahu! A protož k práci hned!

Curius přikvapí bez meče; lomoz.

Stat. Co to?
Cetheg. Aj hoří již, že tento spěch?
Curius. Ba hoří, že to neuhasíme.
Dům římským vojskem obstoupen, a sem
se valí s meči k nám, jak s ohněm dým.

Já chtěl se prosekat — můj mají meč.
Fi! Šibenici postavte! Bij hrome!
Radš houpat se v rukou psů!

Cetheg. Co jeden nezmohl, buď prací všech.
Sem, přátelé!

Vystoupí Metellus s vojskem.

Metell. Vydejte zbraň!

Cetheg. Vydejte, přátelé, ať ucítí, co zbraň!
(Chce se prosekat.)

Metell. (Vytrhne mu meč.) Jich chopte se, ať zvědí,
co je smrť —
Kdo dýchá zde, jest Říma zajatým!
(Vojáci je obklopí.)

Cetheg. Kýž bych jen na čas dýchat odvykl,
věděl bys hned, kterak se chytá dech.

Metell. Teď před senát, tam dále mluvte!

Cetheg. (Tajně.) Znáš heslo, Curie. Na forum pro-
mluv je,
na zavolání připraven je lid,
ten zjedná průtahu, jsme svobodni.

Curius. Haha!
Teď měl bych smutný být? To sobě k vůli
ne. —
Holá! Tys dobrý pochop, Metelle —
nuž páni, kudy cesta na senát?! (Odvedou je.)

Druhá scéna.

Senát. Vystoupí Cicero, Cato, Clodius, Caesar, Metellus, Catullus, Flaccus, senatoři, praetoři, tribunové a jiní. Rozsednou se po tribunách.

Cato. Jsou zatčeni?
Metell. Vzdor všechněm pokusům, i ti, kdo jim šli na pomoc.
Cato. (K Ciceronovi.) Tak nekázala jednat rozvaha;
tak radil strach, žes vyslal Metella,
by vyjednával s ním. Ve Faesulách
již Catilina ozbrojen.
Cicero. Ne lichý strach
to, Catone, když Cato sám tak poradil.
Cato. Teď rada má: my smejem přísností,
co v podezření slabých vrhlo nás.
Kde síla není, nechť se silou zdá.
Zněj slovo rozhodně, a proto buď jim smrť!
Cicero. Předveďte hlavy spiknutí!

Předvedou Cethega, Curia, Lentula, Fulvia, Statilia, Gabinia a jiné.

Clodius. Zde vizte při nich syna mého Fulvia.
Při hlavě mé, co usouzeno ostatním,
já otec sám to na něm vykonám!
Cicero. Co v odpověď nám podáš, Lentule,
kdy zrádcem vlasti s těmito tě zvu?
Curius. (Tajně) Neboj se jich, jeť Catilina zde
co nevidět. A není-li, drží se strach.

Lent. Moh' bych vám v odpověď dát ledacos.
Já ospalostí jednou prohrál věc:
chtě činit pokání, jsem zatčen teď.
Žeť bych si vyvést přál, co nevyved'
ni Hanibal, co vyvedli však s Carthagem
jsme my, by Marius měl kde si usednout,
to víte. Kdy mám odpovídat dál,
nabíhá stará lenosť žíly mně.
A chcete-li mou smrť, mne zbavíte
jen dlouhé chvíle. Na tom buď vám dost.

Cicero. Nestoudná havěť vy, tak o milosť —

Curius. Nač dlouhých řečí! Vím, že čeká smrť.
Mám usnadnit si cestu vědomím,
že o milosť jsem žebral konsula?
Při hlavě Merkura, tak neučiním!
Vím, snadněji jest mně podstoupit smrť,
než konsulu, by usoudil mi smrť!
Věc naši znáte; neníť zahrabána,
aniž s ní tajemství děláme my,
na spůsob kramáře, jenž jmění zapírá.
Mám na tom dost, že bázně smrti ve mně míň,
než bázně ve vás, kdy jsme na živě!
Poslouží-li si čistý senát smrtí líp —
nuž, chcete-li, já vás i velebím.
Lepšíhoť činu neschopni jste beztoho.

Cato. Aj drze za svou smrť se přimlouváš.

Curius. Můžeš-li tak, dej dvojí smrť!

Cicero. Toť služba zlá, mluvíš-li za všecky!

Cetheg. Hej nadmi, chvastavý se, konsule,
a zapři, že tvůj vtip již zmechatěl!
Že moc již od senátu v ruce držíš,
chceš, bys' též pater patriae byl zván:
hle, vizte konsula a přec se třese!
Cicero. Hněv šlehá plamen v zrak mi, v tvář!
Cetheg. Kdy šlehá plamenem, nač zima ta?
Nuž věz to, moudrý konsule a všichni vy,
kdo na rub obracíte za ním líc!
To pýcha má, že nejsem z vás, a bychť
i horší byl!
Má být-li za to smrť: nač odkladů?
Nemařte času, jenž jest dražší vám,
by stát se přec o vaší šlechtě přesvědčil!
Mně jedno: svobodu, anebo smrť.
Však dáte-li mně svobodu, zde slyšte, to:
co zmarem dnes, to vznikne zejtra zas —
já zejtra takým budu, ký jsem dnes!
Kdo Římu vynutil ten bídný skřek,
kdo nutil nás, bychom my vyřkli jej?
Vy nutili jste, my jsme vyřkli jej:
vy zrádcem zvete mne, já zrádci vás!
Zde máte nás i čin náš nezdařený —
však bez bázně, jež vám se stala odkazem.
To víte teď a tím jsme hotovi!
Cato. Hle, vizte zbraň, jíž chtí vás odzbrojit!
Pokud já dýchám, buď jim smrť!
Metell. Buď zrádcům smrť, to slovo mé!
Catul. Jsou horší Catiliny; buď jim smrť!
Mnozí. Smrť! Buď jim smrť!

Caesar. Rozpálené vás vidím vášní, otcové.
Hněv srší oko, hněvem žhavá plane tvář.
Jeť zločin veliký, jeť největší,
jenž města toho, v němž kolébka nám,
chce v popel zvrátit dům i příbytek.
Ten Říman špatný, nehoden by vlasť
mu uschovala jmena čestnou zpomínku,
kdy hněv se nerozlije v žilách mu,
an slyší, na Řím sáhá ruka vražedná.
Kdo stojí před vámi, je neomlouvám já,
a bych měl sám před vámi vinník stát.
Krev rozohněná hněvem radí smrť,
zrak ducha, vášní zastřen, slepě radí smrť,
hněv vyzvaný k stolici soudní, radí smrť.
Svůj poslechnu-li hněv, já radím smrť.
Však prosím, pomněte, jest dobrý soud,
jejž vyřknou ústa v mocném vášně návalu?
Neb dostaví se pykání pak s rozvahou,
že nerozvážen čin, jejž vášeň zrodila.
Řím nad Perseem zvítězil, a zmožené
pak město rhodské věrnost zrušilo.
Trestal je Řím? Jak chovali se Punové
v čas přiměří? Trestal je Řím? Řím netrestal.
Kdy tehdá poslechli jste vášně hlas:
kdo byl by z tehdejších je pohanil?
Aj velebíme teď jich rozvahu,
neb vážnosť na zřeteli měli Římané.
Rozvažte teď, zač má jim býti smrť?
Řím stojí dosavád a v senátě jste vy,
jste vítězi jich úmyslů, však mečů ne

Smrť vyřknem-li, kdo pokárá nás z nynějších?
Však rozvažte, nepřijdou po nás lidé též?
Ze špatných zákonů se dobré rodí.
Mám vyřknout smrť, by příští poopravil mne,
že zvítězivše krev jsme prolili,
to samé činili, co na zmožených trestáme —
nenazvou dítky katů ukrutnějších nás?
Jsou vinni; nebuďte vinni též!
Nemáte právo na jich smrť: je nechte žít!
Úmyslem zhřešili, jich mysl trestejte.
Neb svobodu-li chtěli vzíti nám:
kdo dražšího zná nad svobodu z vás?
Neztřísněte však krví ruku ctnou:
jednejte jako svobodni. Trest veliký,
kdo zbaven svobody, jíž člověk žije jen,
však mírný tím, že vzatou vrátit možná zpět,
však život ne.
Je vyobcujte, jmění zbavte je —
toť velký trest, a Řím svou vážnosť zachoval!

Curius. Nuž objev spravedlnosť, slavný senáte,
po právu jednej ty, a tak nás zahanbi:
nuž vykonej, co slavný Caesar radí!

Metell. Aj Caesare, toť sosnováno s důmyslem!
Já žádám konsula, by mezi ně
tě postavil. Já vznesu žalobu!

Caesar. Nestoudný Metelle! Kdy nejsem smyslů tvých,
chceš dát mne v žalobu? Nuž obžaluj!
Já žádám konsula, by přijal ji!

Metell. Nemluví z tebe Catilina úlisně?
Nechť konsul povelí —

Cicero. Buď mírný, Metelle, jak Caesar šlechetný.
Neslušíť mužům horké vášně proud!
Caesar. A proto stojím na svém: zmírněte svůj soud!
Jen hrozbou čin a smrti nehoden!
Cato. Při boha spáse, k tomu nesvolím!
Že nespáchali hrozbu, pravíš Caesare?
Při Herkulu! Až spáchají, má být jim smrť?
Až z Říma rozvalin se zdvihne dým —
pak otcové, pak není zač je trestat víc!
Jeť nejdražší nám svoboda, dí Caesar.
Aj dobře dí. Neb svobodu a život náš —
to jest, nač o překot šli útokem.
A mírnosť zde? O běda Římu, žel!
Neb pravých pojmů názvy pozbyl Řím!
Jet drzosť, jež se udatností zve,
a cizí rozdat jmění — štědrost prý!
Dům váš má zloupen být i stát:
a milosť má být proti zlodějům!
Dnes jmění naše, zejtra darem snad
jim dají naši krev, by bez trestu
ji prolili! Či síla jich se Caesaru
zdá býti nemocna? Zde těch se nebojím.
Však slyšte, co jste vyřkli nad těmi
to Catilině platí doslovně,
i jeho vojsku, Italii odbojné!
Pro bůh, probuďte již se otcové!
Má dodat slabosť odbojníkům smělosti?
Zde vizte ovoce mé shovívavosti:
toť malátnosti osení, že vražda,
že zrada, ouklad, že si zákeřník

smí s cností k hodům drze zasednout!
Nemáte toho dost? Má býti víc?
Úhlavní Říma vrah, to galiský pronárod —
ten k pomoci jim stojí před branou,
v zbraň volá Italii Catilina —
šíp nastrčen na zrady lučiště:
a my zde máme milostivi být!
Až k ženám sníženi! A bez činu!
Nuž, Řím-li tak již matkou znavenou,
že reky nerodí: kdo ujme jí se mimo nás!?
Torquatus syna zavraždil,
že prudký v činu byl; a Řím teď otálí!
Já otcové, já stojím zde co muž,
to bez strachu; a bez milosti buď jim smrť!
(Veliké hnutí.)

Metell. Toť slovo spásy v čas!

Jedni. Buď smrť jim! Smrť!

Jiní. Smrť! Smrť!

Clodius. (Sejde k Fulviu.) Zde přijmi rukou mou dar otcovský! (Probodne ho.)
Torquatus Říman byl; ne menší Říman já!
Jak zvedám k bohům meč, tou krví střísněný:
tak žádám, aby tekla těchto černá krev!

Curius. Sto pekel v ně: Jim uši zalehly! —
(V kvapu.) Nuž pojďte, přátelé! Jdem bez vzdechu!
Jeť bolesť naše oka mžik a dost.
Vám otcům milostivi buďtež bohové,

až Catilina dokoná, co započali my!
Dnes smrť-li nám, pak zejtra běda vám!

(Zajatí odcházejí, za nimi stráž. Hnutí v senátě.)

Cicero. Antronie! Zde rozkazy, veď vojska!

Třetí scéna.

Ve Faesulae, u Manlia. Síň. Vystoupí Apulija a Catilina.

Apul. Kýž nelze mraky hněvu rozplašit,
jež krásou noci halí čela klenutí!
Obraze hněvu žádoucí, kdy Řím ho roznítil!
Řím uzří-li tě v hněvu, podá z lásky se!

Catil. (Stranou.) Drž uzdu přestrašného hněvu spřežení,
by zdrcen neželels jej pod koly!

Apul. Má slova neslyší! — Mne vábí hrůza tvá,
jež z tváře mluví zhoubu děsivou.
Jak ctěný byl by v umění, kdo zjasní ji!

Catil. (Stranou.) Drtil bych kamení, jak žernov zrnka —
a poslouchám zde ženu, klokot slavíčí;
převracel hory, jak vítr listí —
a srdce uvadá, chytajíc plamenem!

Apul. Kdo krásný na světě, kdy hněv jej nešlechtí?

Catil. (Stranou.) O podvode! Toť žena hostitelova!

Apul. Tys obraz Achilla, kdy hněvu žárem zahořel!
Svez na mne napřažené rány hněv,

kdy ulehčí se ti! — Však prosím, nečiň tak,
Taks krásnější!

Catil. (Stranou.) Kdy tak by mluvil Řím,
Zda neroztřás' by hněvu základy?

Apul. O hleď! Jsem tvého pokynu nedočkavá!

Catil. (Stranou.) Bych pravdu řek', — o pravdo
podvodná!

Apul. Tak nebyl půvabný v svém hněvu Apollo,
kdy střílel před Illiem v tábor smrť!

Catil. (Stranou.) Můj odpor zde — to Říma trosky
jsou!
Řím v troskách — mého srdce zdrcením;
a pravda zde — klid přítele jest rozkotán!

Apul. By volba svobodná, ty bysi zvolen byl!

Catil. (Stranou.) A nechat Řím, a ženu vyvolit —
bez pomsty žít té ženy náhradou?

Apul. Buď láska zničena; máť půvab jenom hněv!

Catil. (Stranou.) Hrozný můj hněv. Má větší láska
být?
Přestrašný boji: kde jest vítězství?

Apul. By zmnožila hněv láska, lásku dala bych!

Catil. Tě Manlius miloval, však více já!
Tě nemiloval! Lásce mé to jméno dej!

Apul. (Stranou.) O, jak jest vratký božský hněvu
trůn!

Catil. Mé slovo chtělas; znáš i žádost mou!

Apul. (Stranou.) Jej v hněvu milovala jsem; jak
děsný on,
kdy miluje!

Catil. Tvá přízeň štvala pryč mne;
kdy zdráháš se, mou žádosť dráždíš víc!
Apul. Tvůj hněv mne vábil; láska odpuzuje mne!
Catil. Nuž v hněv se opět oději, bych vábil tě!
Apul. A v lásku já, bych pudila tě od sebe!
Catil. Jeť mořem hněv. Řím zkázou zaplaví;
buď břehem láska tvá, obemkni hněv!
Apul. Mně děsí chtivosť, z hněvu přelitá!
To dětský hněv, jenž v lásku zvrhne se!
Byls bohem v hněvu, v lásces člověkem!
(Odejde.)
Catil. Třeseš se meči v pochvě? Rez tě nažírá?
Těch cností jsi se v pánu nenadál! —
Jsem z těsta, jež hned měkne, tvrdne hned?
Ta žena víc má podstaty, než já?
Rozrazte má se prsa vejpůl!
Toť žena! Když ji potká muž, se usměje,
po hračkách jí se ptá a po spaní,
po šatech žena, dítě po mlskách;
kdy v radě zasedne, umlkne muž:
ta žena postavila sebe výš?
Kdybych se potkal v lese takový:
tím mečem zde
proklál bych svého protichůdce hned,
že zpotvořil tak mého hněvu podobu! —
Zuř Catilino, zuř sám nad sebou!
Tyť nejsi lepší, než je celý Řím!
Řím k nohám mně se připlazí a já
mám nohou ženy býti odkopnut —
tou rukou odzbrojen, jež objímá —

Vystoupí Manlius.

Manl. Jak Catilino, mečem již se oháníš,
a není ještě v zbrani nepřítel?
Tu nedočkavosť čackou velebím!
Catil. Hahaha!
Já hrál si! Sáhni jen mi na hlavu —
víc zimnice tam, nežli rozumu.
Tyť ženě nedáš přece ovdovět!
Manl. Nerozumím ti, Catilino, věř.
Catil. Nepozoruješ, že jsem změnil tvář?
Manl. Jak voda vodě podobna, tak tentýž jsi.
Catil. Ha! Zejtra chlapec chlapci odpoví tak!
Manl. Sem z Říma došla přepodivná věsť —
přicházím, abych odved' k vojsku tě.
Catil. A ženu zanecháš?
Manl. Jakž jinak?
Catil. On neví nic. — Jsem chladný, Manlie.
Moh' uslyšet bych, že již sopkou Řím —
střez přítelovy oči, Manlie,
by víc nestřehly vnady ženy tvé.
Rci, Manlie, jak velké vojsko mé?
Manl. Z Bruttium, Apulska a z Gallie,
z Picenska a jak Etrurie široká,
vše na nohou, voj každou chvíli v přítoku,
jenž nyní vzrost na dvacet tisíc již.
Catil. Jdi k předním z vojska, bych k nim promluvil.
Manl. Ti za mnou zde, tvé vůle dychtivi.
Catil. Tak se mně líbí. Jaké zprávy z Říma máš?

Vystoupí Ventidius a posel.

Manl. Zde posel, jenž je dopoví.
Catil. (Vášnivě.) Leh' Řím již popelem? V ta slova
svou zprávu vtěsnej,
a co tvé tělo váží zlata tobě dám,
můj přítel budeš, první vedlé mne,
a žádej města a jsou země tvé!
Ventid. Zlá věsť, která mne k tobě dohnala.
Zvěděvše o tom římští otroci
a zvěděv Říma lid, žes jimi pohrdnul,
které jsem tobě nabíd': odložili zbraň,
a na milosť se odevzdali Římu.
Catil. A té zbrani jsem dobýti měl Říma?
Hm, to mně vhod, že učinili tak.
Ventid. Však na tisíce jich, kdo odešli.
Catil. O tolik tisíc méně chátry mám.
Ventid. Pomoz ti síla tvá, já nemohu.
(Odejde.)
Posel. Můj vůdce!
Catil. Neseš zprávy veselé?
Posel. Jak veselé kdy naslouchal by Řím;
jak smutné zprávy, kdy je tobě dím!
Catil. Jak? Váhají? Jsou opilí?
Či zdržela je tupá nehoda?
Což onemocněli? Jsou zdrávi?
Jsou veselí? Jsou smutni? Mluv, o mluv!
Nehoří Řím?
Posel. Řím zdráv jest jako ty!
Catil. Ty pravíš, že jsem zdráv?!

Posel. O, smutná zpráva to. Neb Lentulus,
Cethegus. Curius, všichni, kdo tvoji jsou,
vše přívrženstvo věci tvé —
Catil. O muka Tantalova! Rozbourali Řím?
Posel. Za soudem soud
se odbývá a katu vstříc je posýlá.
Můj pane, zděšení jest v Římě domovem —
o, smutný průvod, když jsem viděl je,
tak žalostný, jak průvod pohřební.
Já zanechal tam panstvo v radostech,
já v smutku uprchl, bych tobě zprávu dal!
Catil. Tak, tak. Hmhm! Mám smát se? Jeť to
k smíchu!
Mám vztekem řvát až ochraptím?
Viď člověče, to na vztek žene přec!
Ta rána padla nepředvídana.
Toť nový šat, v nějž mám se vtěsnat teď.
Tak nejde to. Má víra neobratná jest,
by uvěřila hned. Teď. Nyní vím.
Hm! Větší buď můj hněv. Tak veliký,
že oheň přinese — fi slovům tlachavým!
Musím se u sebe sám omluvit.
Musím sám sebe přerozumovat.
Což jsem žebrákem již, by smál se Řím?
Musím se ukolíbat, sebe schlácholit!
Kdy tam ti nespolehliví, kdo ještě teď?
Manl. O, hleďte, jak ta zpráva vůdce dojala!
Catil. Mí drazí přátelé! Já k praporům
vás zavolal co muže svobodné.
Vy první jste, jež pozdravuji jmenem tím.

Však hleďte, bratři vaši v žalářích!
Má trouba zavolat vás teprv v zbraň?
(Venku trouby.)
Slyšíte ji?
Jsemť nedočkavý již. Mou zbroj mně, Manlie!
Otevřít žaláře, toť život dát!
Můj hněv vás všecky silou zásobí!
Řím mocí přepadnem, ryk zbraně,
pláč hněvu naši milosť otupí —
nuž na kůň, ve zbraň, přátelé!

Vystoupí druhý posel.

Druhý pos. O, běda, běda, zlá to zpráva, vůdce!
Catil. Není-li pravda: že jsou zajati,
to vím již muži dobrý. To-li říci chceš,
prosím tě, neopakuj, vím to již.
Jdi zpět před námi. Jdi jim zvěstovat,
věsť lepší od nás, nežli od nich k nám.
Cethegus, Crassus, Capito —
Druhý pos. O, hrůza nedá spočíst jmena ta!
Catil. Jsou zatčeni, chceš říct?
Druhý pos. Ne, mrtvi jsou!
Jeť velké popraviště velký Řím,
v purpur je Cato oděn, hlásá smrť,
a Cicerona otcem vlasti zvou!
Catil. Nemluv tak na hlas, dobrý člověče.
Já nerad bych, by slyšeli to ti.
Není-li pravda, nemluvils to na hlas tak,
by uslyšeli ti? Ti neslyšeli to.
Jsouť tváře mezi nimi červené.

Kdo uslyšel, ten zbledne jako duch.
I já — — ne, mne tím nezlekáš.
Či přec by snad? Ty slyš. Dívej se po tvářích,
bych nemusil se sám k nim podívat.
Neblednou zděšeni? netřeští zrak?

Manl. Mám kázat, Catilino k pochodu?

Catil. Rci jim, by ještě si pohověli.
Nám vzrostla práce, Manlie. Slyš, Manlie,
neklesla tobě odvaha?

Manl. Mně odvaha?

Catil. Vždyť jsem to věděl, ale vojsku, viď?

Manl. A proč by vojsku?

Catil. Odpusť, příteli.
Mluví tak radosť, že se daří věc.
Ji mísím s pláčem — špatný je to kvas!
Já na nepravou láhev sáh'.

Manl. Kdy radosť to, nech mou si o ni rozsvítit,
by s tvou vyšlehla stejným plamenem.

Catil. (Stranou.) Nic netuší. — Však slyš. Boj započat,
a z našich padli nejlepší. Se nelekáš?

Manl. Kdy padli nejlepší, jsou dobří ještě zde.

Catil. Viď! Jdi, ať pohotově jsou. —

Manl. Jsou, Catilino. Slova tvého čekají.

Catil. Jsou? Tím líp. Jdi, já přijdu hned. —
Fi na mne! V čem to váznu váhavý! —

Vystoupí třetí posel.

Není to vše, že mrtvi jsou?

Třetí pos. Můj pane, vojsko z Říma vytáhlo —

Catil. Vstal z mrtvých Cethegus, o vím to, vím!
Či Caesar snad jde s vojskem na pomoc?
Třetí pos. Nepřehledná jich spousta; vůdce jich
Antronius —
Catil. Mně na pomoc? Dík tobě, dík!
Třetí pos. Ne tvoji to, leč odporný ti Řím.
Catil. Tak? Opravdu? — He, Manlie!
Sem pojďte, přátelé! — Rozlij se žluči! —
Jdou vstříc nám, cestu chtí nám uspořit,
a Říma oděv nosí! — Kdo varoval
mne Antronia? — Pryč plevo slov,
můj meč tě rozfoukne! — Nuž zahřmi trouba,
jak Eol s vlnami kol břehů skalnatých!
(Trouby. Pochod.)
Ej, hudba líbezná! Povzneste prapory!
Stlát počnem mrchy, radovánky psům
a hody káním! — Opijte ucho mé! —
Byl' Romulus, jenž kámen zahrabal
v rozstřené Říma základy: byl' Catilina,
jenž jej našel v Říma rozvalinách zas! —
Sem války pochodeň! Těm smrť, kdo prosí!
Ohluš se srdce! Milosť zavři bránu!
Jásejte vlci! Já jdu s vámi výt!
Zde jest! Zde sílu držím! Střezte hněv!
Hněv stal se tělem! Mrtvé ošetřte!
(Odcházeje klesne.)

(Opona spadne.)

Páté jednání.

První scéna.

Před tábory Catilinovými. Horní krajina nedaleko Pistorium v Etrurii. Ze stanu Catilinova tichá hudba.

Stráž.

První strážce. Slyšel jsi to?
Druhý str. Jen z polovic, mluv dál.
Prv. str. Kdy Faesulští byli uslyšeli,
že v Římě špatně stojí naše věc,
že zvražděny jsou hlavy, vůdcové,
tu leknutím jim v ruce klesla zbraň.
Však dnešní noci hrozné znamení
to luny zatmění a země v zimnici,
po nebi pak co zlostní poslové
to stádo komét, jež se stíhalo —
to všechněm dodalo. A ke všemu
kýs v tábor augur přiběh' zběsilý,
a vykládal, že konec věcí posledních,
an zvířat střeva věrným zmatku obrazem,
jaký se v nočním nebi rozlítil.
Tu Faesulští neodhodivše ani zbraň
se hnali v útěku, pozbyvše srdce;
jim nebránila hora, ani strouha ne.

A kdyby Faesulan se Furius
byl nenahodil s slovem důrazným,
jež schytlo šmahem plachou odvahu,
již byl by tábor velmi chud. Leč Furius,
by setřel útěku též mrzkou podobu,
tak vmluvil v ženské srdce mužnost zas,
že v běhu témž vypadli na Římské,
a tito couvli s pevných valů ve strachu.

Dr. str. Toť věru podivné!

Prv. str. A podivnější to,
že vůdce hudbou bavil ucho do rána,
až mužné srdce k slzám změknulo,
že pláče padlých v Římě přátel svých,
anižby o všem tom byl zdání měl.
On probděl noc, nemoh se dočkat jitřeny.
Já dnešní znamení si divně vykládám.
Však nesmí ústa všechno říct, co hlava ví.

Dr. str. Již pojď. Na nebi luciper se dávno skví.
Teď sobě ještě připijem, a pak —
snad na rozloučenou.

Vystoupí Catilina, Manlius a jiní, k boji hotovi.

Catil. Toť dobré znamení. A couvli též?

Manl. Jen nerádi. Antronius se kousal v pysk
a hlodal na palci; chtěl zčervenit
pysk zbledlý leknutím, že přepaden,
chtěl ztrestat zubem pěst, že zbaběle
se za meč zaťala.

Catil. Nechť hodují,
než buben zavíří. — Co neseš mi o Caesaru?

Manl. Senát mu vojska dal.
Catil. Dal vojska? Nám jde na pomoc.
To dobrá věsť; já dýchám volněji.
Dopověz o Alexandru mně, Manlie.
Dnes všechněch vůdců obleknul jsem šat,
nemám být ani jeho nehoden.
Manl. Na východ vojska veď; kde pozveď meč,
tam krotly národy jak jarem sníh.
Catil. (Stranou.) O Catilinovi tak budou povídat,
že zkrotil Řím.
Manl. Byl král to rozený;
nemenší vojín byl, než vladař veliký.
Catil. Od paty k hlavě byl on bojovník.
Manl. Započal voják, frejíř zahynul,
to v pitkách, s ženštinami radostech.
Catil. Líp naopak. Já započal, kde skončil on. —
Či myslíš, dějiny že jinak napíšou?
Že znetvoří mne pro mé poklesky? —
Čas krátký je, svět nový vymyslit.
Ke slunci křídla pozveď Ikarus,
a hlavu o skálu si roztříštil.
Promethej bohům s nebe oheň sňal,
a v poutech rval mu srdce krkavec.
Vydobyv Troju Odysseus nenašel vlasť. —
To vše se nehodí. — My příliš rychle jedem,
a zdá se mi, než na práh bitvy dojedem,
že vše jsem neřek', co jsem říci chtěl.
Manl. Až odpočinem po díle, máš opět čas,
Catil. Ba právě tak. Jsem dívce milenec;
než dopověděl, rozloučit se má.

Teď vzduch jen objímá, milenku v obraze,
a slza po tváři se vyperlí,
již nikdo nevidí, leč ten, kdo zaplakal.

Manl. Hle, vůdce těžkomyslní.

Catil. Ne, Manlie. Mám radosť z života.
A uvidíš, vás všechny ještě zahanbím.
Nemám to ve zvyku, při večerních
si vzdychat červánkách, a vzejdou-li,
myslím, že ranní slunce vychází.
Pha! Manlie, já vezmu si tě ještě do cviku,
a naučím tě, život teprv znát! —
To přátelé jsou moji, Manlie?

Manl. Mohou-li ztracené ti nahradit.

Catil. Hleď, já jim ještě slzu neplakal.
Nahraďte je. Vám lepší bude odměna.
Cethega zeměmi chtěl obsypat sem,
teď za vše dávám slzu v náhradu.
Toť smutná výměna. Naň zpomínejte.
Převezmi jeho místo, Manlie,
ne jeho osud však; byltě hoden lepšího.

Manl. Zpomínka ta tě rozželela, vůdce.
Pusť z mysli, co ti oko zastírá.

Catil. On trvalejší hoden památky,
než slzy, která sběhši přes tvář, zaniká.
Počítáš přátele dle počtu, Manlie?

Manl. Velcí je, Catilino, počítají tak.
Tím pevný dub, když mnoho pustil kořenů,
Však někdy jeden kořen drží za všecky.

Catil. Měltě cenu za tisíc. — Jaká je mysl
v mém vojště?

Manl. Výpad noční důkaz dal,
že odvaha jich nedočkava dne.
Catil. Nechť každý tak je zlatem odměněn,
jak centurio u Římských.
Co v mé je zásobě, nechť vše se rozdá teď.
O zejtřek postará se vítězství.
Nechť dohodují. Jeť veselo jít v boj.
A kdybych měl — myslíš, že padnu?
Manl. Vždyť o vítězství mluvil jsem!
Catil. Nemyslí nikdo tak? Máš pravdu.
Ne-li? Tys opak toho pověděl?
Manl. Jim srdce tluče nedočkavostí,
jak dívce před svatbou, tušící,
že blízka vzdálených až dotud radostí.
Catil. Cítím to, Manlie, kus činu vykonáme! —
Je vojsko veselé?
Manl. Jeť při hodech.
Catil. Máš pravdu.
Nechť při nich dodrží. — Pojď blíže, Manlie. —
Jsi můj přítel, Manlie?
Manl. Můj život tvůj!
Catil. Mněs k srdci přirostl, v něm mnoho k rozdání.
Rci jim, by těšili se z života. —
Slyš, Manlie. Viděl sem zakmitnout se
v tvé ruce láhvičku. Co jest jí obsahem?
Manl. Je prázna, pane.
Catil. Jsi můj přítel, Manlie?
Manl. Mou duši žádej.
Catil. Dej mi tu láhvičku.
Manl. Rci, Catilino, nač?

Catil. Vždyť prázna, povídáš.
Manl. Mně sice prázna jest. —
Catil. Jinému ne?
Dej mi ji, Manlie.
Manl. Má ruka podává,
však nevím o tom já. — Zde na; však můžeš-li
ji nazpět dát, můj život radši vem.
Catil. Šetř život svůj. Já nikdy nevážil
si svého tak, jak nyní. Vážíť víc, než Řím.
V triumfu se mnou půjdeš, Manlie.
Těšit se budem oba z života.
Leč kdyby osud kostky zfalšoval —
chtěl bys mou šíji v hanbě uvidět,
na niž by římský konsul kladl jho,
by hleděl Řím, zda pevný držím krok?
Nech slzy, Manlie; jeť muže nehodna.
Hleď, Mithridat nes vždy na prstu jed,
a Mithridat byl velký bojovník. —
Netruchli, Manlie, tak jsem to nemyslil.
Manl. O, slovo tvé mi v mozek zajíždí!

Vystoupí vojín.

Vojín. Od Římských posel zde.
Catil. Mně právě vhod.

Vystoupí Metellus.

Metell. Zdar, Catilino!
Catil. Dluhů odříkám se!
Za výsměch v náhradu: Zdar, Metelle!

Metell. Přicházím jmenem Antronia,
co Říma zástupce.
Catil. Pomalu s mečem,
ten v pochvě zrezavěl.
Manl. (Stranou.) Hle, hněvu blesk
jak šlehnul vůdci strašně po čele!
Metell. Znáš postavení své. Za zády hory,
a v předu Řím, který tě obklíčil.
Antronius couvnul, však jen jako lev,
by bezpečněj' se lví mu zdařil skok.
Píliš-li přes hory do Gallie,
pak špatně's počítal, neb na patě
čeká tě tolik legií, co tobě v před.
Catil. Špek na pasť! Myši lezou do vrchu!
Manl. (Stranou.) Hle, jak se vůdci ohněm vzňala tvář. —
Mluv zkrátka, cháme, co tvá žádosť!
Metell. Bych zkrátka děl: ty nevyvázneš víc;
jsi bezmocný, neb v naší ruce moc.
Však Řím ti vzkazuje, bys vydal vojska,
a tobě rukou mou podává svobodu!
Catil. Ukaž tu ruku mně, zapáchá výkalem!
V plivátku Řím posýlá svobodu!
Manl. (Stranou.) Hle, hle, jak hněv se sbírá k bouři v něm!
Metell. Buď svobodu, buď smrť, vyber si sám!
Catil. Kterak's to řek'? Hm! Vypadám tak sláb?
Jsem ničemnosti podoben jak ničemnosť?
Což nosím tvář, již bázní zprznil strach?
Houpá se meč můj, jako klukům prut?

Mám prsa vycpaná, jak frejířka?
Mám srdce zaječí, bych utek do Říma?
Metell. Co Catilina Římu dává v odpověď?
Catil. Jinou-li chceš si vymyslit, mně lhostejno.
Metell. Však věz, že nevrátím se podruhé!
Catil. I jednou přijít psům jest nedovoleno!
Metell. To mně, kdy římský senát mluví mnou?
Catil. To tvému senátu; jeť posel nevinen.
Mně zápach nevoní, kdy dřevo nahnilé.
Metell. Smích z klece jde, v níž tygr uzavřen.
Já tak ho dbám, jak plané nemoci.
Catil. Rozlézají až sem se z Říma vši!?
Přicházíte již s mošnou, nuzní boháči?
Při jasném bohu, chlácholit můj hněv!
Lva psové vyštvali, a teď jdou psi,
by olízali královského těla pot!
Jak chlípnou uši! Chaso šlechetná!
Dle kluků způsobu, jenž mistru nadali! —
Prosím tě, Manlie,
jsem podoben, že smlouvá se mnou Řím?
Musím se zkusit, abych sebe znal. —
Tys skoupý posel; málo podáváš.
Co jest, mít svobodu? Máť vrabec ji,
máť ryba, má ji otrok, má ji červ,
za svobodu mi nelze hodovat,
a na to držím, Metelle. Za svobodu
mi nelze v římský senát zasednout,
a na to stůňu, Metelle. Víc podej, víc.
Metell. Dál smlouvat nesmím.
Catil. Vždyť tě poslal Řím. —

Metell. To říci smím, že vráceno ti bude vše,
čeho si pozbyl ze Říma vyobcován.
Catil. Jdi, Manlie, nechť voj se hotoví. —
(Manlius odejde.)
To málo, Metelle, jsemť lakotný,
pojednou hlad se ozval po cti mně;
chci věncem vojevůdců ozdobit si skráň:
Dá Řím mi vojska, bych mu země vydobyl?
Metell. Rci tak mu, myslím, že v tom nezbrání.
Catil. Jen nezbrání? To málo. Dát chci, dát.
Což kdyby málo bylo mi být konsulem,
co dá mně Řím?
Metell. Víc nemá Řím,
leč korunu by dal ti na hlavu.
Catil. Hm! Kdybych žádal, by tak učinil?
Metell. To není v moci mé, to v moci všech.
Catil. V tom chytrosť je; já nerad beru za darmo,
a co mně dali, mohli by zas vzít.
Metell. Víc Řím ti podává, než tobě vzal.
Catil. Mám těžký meč. Nechtěl bys vytáhnout
jej z pochvy, Metelle?
Metell. Máš sluhy zde.
Catil. Fi. Na to nedali ti plnou moc?
Metell. Nech v pochvě jej, kdy nepodá se sám.
Catil. Pak zardousit tě musím, padouchu! —
Já nejsem ještě k hněvu rozdrážděn.
Myš se mnou smlouvá, dávám odpověď.
Mně hlodá na patě, já jí se uhýbám.
Mne nebojí se, nemám na rtech slinu. —

Manlius s vojskem vystoupí.

Rozstřep se, světe! Chlív již hnojem přetýká!
Ten chlapec, s nímž jste sobě měli hrát,
ten vzrostl v Herkula! Již táhni, pse!
Jeť čas, již starý neřád vyčistit!
Již táhni k nim a řekni, kdyby korunu
mi kladli na hlavu, já bych jí strhl s ní,
a korunu bych hodil Římu pod nohy!
(Metellus odejde.)
Ven, meči! Chvíle bije rozhodná!
Vojáci! Nepřítel vám milosť slibuje,
kdo složí zbraň, má život bezpečný!
Za pomstu lká sic pláč Italie,
vy ve zbrani jste, byste mstili jej.
Však pomněte, vyváznutí vám není.
Caesar se blíží sice s vojskem již,
ten krví pomstí každou krůpěj vám,
a nepadnem-li, jeť nám Caesar na blízku.
Dost vás je sic, by byli hrdiny.
Leonidas byl třístí hrdina,
a tři sta zvítězili nad tisíci.
Však neklamte se sliby dávnými.
Neb tenkrát jinak bylo, než je teď.
Dnes obklíčeni jste nepřátely,
kam pohlednete, dveře zataraseny!
Vyprázněny jsou naše zásoby,
na zejtří nemám víc, co vám bych dal,
než naději, by dnes nám bylo vítězství.
Neklamte se.

Co měl jsem, to sem rozdal mezi vás,
vám rozdal jaro, k zimě dospěl jsem,
a v zimě plody víc se nedaří.
Nuž, zde na výběr podávám, co mé:
buď vzdejte hned se, aneb padneme,
a ti, co zůstanou, jsou vítězi!

Všichni. My padnout chcem, neb zvítězit!

Catil. Vy padnout chcete? Nuže za mnou!
Vojáci, tak se chodí pro vítězství v boj!
(Odejde, všichni za ním. Bubny.)

Z jiné strany vystoupí Antronius a Metellus s vojsky.

Antron. Vy Římany jste proti loupeži!
kdo vaše domy bořili, váš Řím,
ti stojí proti vám, tož proti právu
co padouši. Za právo tasen meč,
vám sílu dodá! Veď je do boje.
(Metellus odejde s vojskem.)
Již tedy padni ráno rozhodná!
K nám štěstí obrať se jim na zkázu.
(Za scénou válečný hluk.)
Jak? Mars nám tvář svou odvrací?
Má Řím se státi vlků kořistí?
Zdvihejte meče! Zmočte krví meč! (Odejde.)

Vystoupí Metellus.

Metell. O hanbo! Bojuje dnes Říma zbabělosť?
Slaví dnes ztupělosť v nich svátek?
Co druhý Achill zdvihá Catilina meč,
jak Ajas do stád, pere do Římských,

a jako blesk prolétá řady své. —
a Řím! O hanbo, kýž jsi hmatavá,
by našel můj tě meč! — Necouvejte!
Řím za odměnu, kdo jej zachová! (Odejde.)

Vystoupí Catilina a Furius.

Catil. Nové kohorty k předu, Manlie! —
Dnes praží krev. Tys dobře zachytil!
Bez rány tvé byl bych vám marný již.

Furius. Až jejich střed jsi, vůdce, rozrazil!

Catil. Kolik jich padlo?

Furius. Počet patrný.

Catil. Z nás nikdo necouvnul?

Furius. Jen mrtvolou
pokryli místo, na němž stáli,
a Římští couvli vždy.

Catil. Tak válčí svobodni!
Měls jakou radost již?

Furius. Měl často již.

Catil. Ha, dětskou, tam pohleď, Furie!
Vidíš ho, dotíravý hokynář
sám sebou předražen, penízem nestačí,
půl světa mému zraku nestojí.
Řím couvá jako děvka před hochem!
Bohové Troju zbořili, já zbořil Řím!
Jdi, Furie, rci mým, za deset Hektorů
mi váží každý z nich. By Římem vládli,

každý z nich je Mariem!
Mé díky, Marse, chrám ti vystavím,
jaký svět posud neviděl, za radosť,
jíž podáváš vítězům! — Jdi, Furie.

(Furius odejde.)

Vystoupí Manlius.

Již Caesar zde?

Manl. Od Caesara.
Táh' do Egypta proti Pompeju.
Vzkázal ti, že nám posil netřeba.
S věcí se nespolčí, jež ztracena:
by sám teď stál, že o to bude dbát.

Catil. Zlou věsť nerádi dvakrát slyšíme.
On víc má ve mne důvěry, než v sebe já.
Není nám posil třeba, Manlie?

Manl. Jak vzduchu, Catilino, bezmocným.
Hle, první síly staví mrtvol hromadu,
a Římští přes ně překročují v před!

Catil. Jsem větev živou mizou navlhlá,
jež chytla ohněm, šťáva dusí jej.
Usmahlá poupata, a oheň líně plá. —
Nešetřte rány! Caesar zradil vás!
Usmrťte smrť! Mrtví obživněte!
Nechť svět se zboří, rány zhustěte,
jak krupobití na vysmáhlou pláň!
Pojď, Manlie! Já zdvojnásobním se!

Mor nasadím na šípů ozubí —
nešetřte rány! Caesar zradil vás!
(Odběhne, za ním Manlius.)

Vystoupí Metellus z jiné strany.

Metell. Jen dále, chrabří Římané!
Duch otců ve vás bojuje! Tak dobývá
se vítězství! Ušetřte Catilinu
na živě. (Odejde.)

Přiběhne Catilina.

Catil. Sem! Otroky! Svobodní padají! —
Bojujtež otroci za svobodu! —
Rozstřep se světe! Z pekla šílenosť,
oděj se v muže zbroj, jdi bojovat,
neboť rozum více nestačí! —
Sem! Sem! Hrůza se chystá k porodu,
smrť trupy rozsívá, žne hlavu svobodě.
Smrť za grešli a život za tisíce!
Nuž, meči, konej službu poslední!
Zlatem tě obložím za věrnosť tvou!
Vojáci, šetřte se! Ustaňte bojovat!
Já nesu svobodu! (Odběhne.)

Vystoupí Manlius.

Manl. Můj vůdce! Zadržte ho, zadržte!
Ušetřte životů! Vše marno již! (Odběhne.)

Na smrt raněn, o meč se podpíraje, přivrávorá Catilina, v největší hrůze.

Catil. Sleťte se, káně! Vlci, pojďte na hody!
Smrť hladem ztučněla! — Vojáci, prchněte!
Zasedni k hodům, Říme!
Nade mnou zvítězil's, však
v smíchu tvém již rána smrtelná!
(Padne a zemře. Zavzní hudba.)

(Opona spadne.)

AMNON A TAMAR.

TRAGEDIE v PĚTI JEDNÁNÍCH.

OD

VÍTĚZSLAVA HÁLKA.

OSOBY:

Král.
Královná.
Amnon, Federico, } jejich synové.
Lionardo, vojevůdce.
Princ Humbert.
Tamar.
Jutta, Tamařina družka.
Giacomo, lovčí.
Beppo, číšník.
Silva, poslanec jižních provincií.
Mateo, venkovan.
Roberto, měšťan.
Marco, dvořan.

Dvořané, vojsko, lid. Dějiště v Italii.

První jednání.

Veliká sloupová předsíň v hradě. Vzadu na marách mrtvola Semny.

Podepřen o rakev stojí Lionardo.

Vystoupí Amnon.

Amnon. Ve slávě dohrán pochod válečný,
zbraň štěstím zdobená ustoupí hrám,
a doby vážnost převléká se v kratochvíl. —
Mne nepřilákal války hlučný chřest,
a divých vášní proud, jenž rozpěnil
se k seči krvavé, mne nebavil;
však poklid ještě míň. Mne nepudí,
bych v tom a onom chuť svou okusil;
a po čem jiných prahne hrdlo, hruď,
aniž bych požil sám, jsem nasycen.
Mne netěší ni věc ni její jméno,
všech sladkostí jen slyším prázdný zvuk,
a jsem-li pravdivý, ni sebe nevyjmu.
Požívat nudí mne, a přemýšlet
o tom co zdlouhavé a prázdné —
jsem k tomu málo učený. Již skoro bych
se nejraději družil k mrtvolám
a třebať zbudí smích to satyry:

jdu radš provázet mrtvé ku hrobu,
než kvasit s živými při hostinách.
(Lionardo zatím se byl přiblížil od rakve.)

Lion. Můj princi, dobrý den. — Zdeť truchlé divadlo,
a chcete-li si ulevit — já pro svou část
to místo nechci odporučit nikomu.

Amnon. Jsi stížen smutkem, Lionardo, velkým.
Žel, cítím slov svých planou útěchu. —
Leč pověz, přijal bratr pozdrav můj?

Lion. Doufal jste, princi, že tak učiní?
Vás, věřte, Federico nenávidí;
s dnem novým budí v něm se nová zášť,
jež ani nespí, když se k spánku klade.
Po žezle touží, jež vám závidí,
a kdyby moh' vám pérem vymazat
z křestního listu ty dva roky jen,
by je si připsav stal se prvorozeným:
dva roky svého života dá za to.
Žeť pak již nelze změnit věcí běh:
aj, proto kalí vodu před vámi,
přitěžká vám, kdy tíži nesete,
nazvedne váhu vám, kdy kladete v ni čin. —
Však prosím, nedbejte těch příkoří.

Amnon. Toť marná zášť. Mne žezlo neláká,
by nebylo již takto souzeno,
za míň bych z cesty jemu ustoupil,
než kolik váží jeho snahy zášť.
Vždyť nevím sám, co by mne poutalo,
a žezlo není v žádostí mých zásobě.

Lion. Nuž odpusťte již, že jsem vyrval se
z objetí smutku, jenž mně sevřel hruď.
Však slyšel jsem, že k dvoru přibyla
překrásná dívka, Tamar jméno má:
chtěl jsem se ptát jen, zda jste viděl ji,
a zdali pravda vše, co o ní pověst dí.

Amnon. Stal jsem se, Lionardo, dloubalem;
jsem jako filosof, kdy na plesu:
pro samé úvahy neuzří krásu,
pro samé příčiny nedojde k tanci.
Jeť Tamar as, jak všecky dívky jsou:
kdo miluje, vidí v nich bohyně,
kdo cítí méně, vidí, že to dívky.

Lion. Tak myslím též. Však proto jen, že tyto zdi
vás málo rozptýlí, jsem pomyslil,
že dívčí tváře lesk jest krásnější
než těchto stěn.

Amnon. Jdu, bych ji uvítal.
Však budiž jist, jak pompa obřadní
ti nerozhřeje srdce: mé že srdce
pramálo o tom zví, co uzří zrak.

Lion. Blahý, kdo životem se občerství!
Však žel, mne k sobě mrtvých táhne tvář.
Hle, tu mé choti drahá mrtvola,
mé vroucí lásce vzata před časem! (Klekne k ní.)

Amnon. Vyplač se u ní, dobrý Lionardo.
Ty slzy neznám, jež jsou těchto krásnější.
(Odejde.)

Lion. (Vstane.) Kde vzít jen pláč, abych se vyplakal?
Raněný tygr, chodím šestnáct let

s divokou ranou: nikdo neobvázal ji.
Což pláčem u mrtvoly proklaté?
Však ne! Tys byla křehká žena jen;
já stydnul, dokuds život dýchala,
já měknu, když tě vidím studenou!
Však ticho: dřímej, dřímej v žalu hněv,
než zvedne hlavu těžce schýlenou —
však zvedne ji, to tobě přisáhám! —
Přichází Federico, lovčí blouznil ten,
jenž u bran sedaje jak Absolón,
po přízni lidu chtivý vede lov. —

Vystoupí Federico.

Tak zádumčivé mysli, princi?

Feder. Nejednali jsme dobře, Lionardo,
žes boje vůdcovství odevzdal mně.
Já králi k nohám složil vítězství,
a král jest žárliv, že to já, a ne
můj bratr Amnon. —
Držím si, Lionardo, zrcadlo;
ač prý v něm patřit pravou věcí tvář,
já vidím Amnona vždy před sebou.
Já sebe hledaje, nacházím jej.

Lion. Váš osud mému rovná se, a můj
jak žena shlídnul se na potvoře.
Já ve všem vynikal, jak málo kdo,
a přec jsem nebyl nikdy prvním.
Kdy rukou jsem již sáh' na cíle cimburí,
držel je jiný v ruce již a já
jen odbyt vědomím, že dovedu

též krásné jabko utrhnout, kdy však
již nevisí. —
Však Amnona se nebojte. Jej znám.
Neustálený v předsevzetích všech,
dnes hejří, zejtra plýtvá slzami.
On příliš prudký, aby vytrval,
on příliš chytlavý, než aby vzňal se,
on plachý, aby v předsevzetí zkameněl,
a jako vrabec, vydrží vám na dálku —
pět kroků blíž a jinam uletí.
Ont žena vedle vás, kde vy jste muž.

Feder. Znáš mladosti mé kousky svéhlavé:
jsem králi v oku trn, ač jeho syn.
On starší, než jsem já; král jemu přeje.

Lion. Nepřejte jemu, věc se vyrovná.
Kde cena života, jejž nežijem?
Tys opak Amnona. Kde prchne on,
ty stojíš; co obemkne přítulností on,
tvůj zlomí vzdor. On lásku krále má,
ty lásku lidu. Krále pochovají,
však lid jej přetrvá. Kdo stojí výš?

Feder. Jaké to nemluvně jest rozum můj!
Bez naděje kojím jej otázkami:
jak slepé mláděte otevře vždy ústa,
a když se znova ptám, jest bez zubů.
O, člověk moh' by zšílet nad sebou!

Lion. Tak dobře jest; třebať se ostřílet.
A kdybych já stál na prahu, jak vy,
já bych si dovedl zámky zodmykat
všech radostí a vzácných pohodlí,

že byl by div jim, jak se umím smát! —
Však hle, tuť jistě zase prosebník,
jenž vaší přízně hledá přímluvu.

Vystoupí Mateo.

Mateo. Zde je to as. A nedostane-li
se zde mně práva, pak ať soudí bůh,
neb nikde se ho víc nedovolám!
Feder. Tak rozhorlený, příteli?
Mateo. Zdař bůh
vám, pane. Zkáza těm, kdo loupí nás!
Feder. Tě zloupili?
Mateo. Ba hůř, než zloupili.
Že prý jsem buřič, nebezpečný zemi,
jenž vojska králova se dotknul zle.
Soud podepsal; mám jít ze země ven.
Lion. Toť nejdeš ven, neboť zde sídlí král!
Mateo. Aj, k němu jdu, by zastal se mne král,
kdy s vojskem úřad stojí proti mně.
Feder. A myslíš, že tak učiní?
Mateo. Že ne?
Oč byl by lepší král, kdy stvrdil by,
co soud vykonal zle? — V mém domě voják
přebýval; a jak vše jsem k pohodlí
mu upravil, tak sobě domyslil,
že též mu žena patří k pohodlí.
Ej, bestie! Já vzal ho za límec,
jej z domu vyšoupnul a několik
mu ran dal nádavkem. Tu řekne soud,
že prý jsem krále ve vojáku pohanil!

Nuž rcete sám: je voják proto snad,
by proti lidu stoje pravý vydřiduch,
své zbraně mohl tasit proti nám?

Lion. O slyšte, slyšte, princi!

Feder. Kdy já bych králem byl, ten voják by
to zplatil svobodou. — Leč myslíš, král —

Mateo. Ne snad? Nuž nerozhodne-li mně král
po právu: pak — pak — na mou duši! — pak
ať žije Federico, mladší syn!

Feder. Aj, příteli, jaká to řeč!
Dvě prázdné ruce: král má vojska víc
než vlasů na hlavě i já, i ty!

Mateo. Aj sluší vám, se stavět nevědou!
Nuž, pane, vězte, lid je šmahem jeho,
a chce-li jen: pak sláb jest Amnon
té vůli naproti, sláb s vojskem král!

Lion. Jdi ku králi a žádej za právo.
Kdy Federico byl by králem, věz,
ty stál bys první jemu po boku.

Mateo. Bůh zachovej vás; já jdu, jak jsem řek'!
(Odejde.)

Lion. Aj hle, za prvním druhý přichází!

Vystoupí Roberto.

Kam, muži ctihodný? Jdež ku králi?

Rob. Ku králi, pane, žádat za právo.
Hlas úřadů jest prodajný, a ten
k mé škodě rozsoudil. Mé jmění malé,
a soudcův přízeň větší žádá plat.
I myslím: Spravedlivý bude král;
nedbám vás soudcův a jdu ku králi!

Feder. Ukaž mi stížnosti své listiny. —
Nenese podpis pečeť královskou?
Rob. Tak, pane, jest.
Feder. A pečeť vůli tvrdí.
Či jedná někdo proti vůli své?
Rob. Já nikdy nejednal bych tak.
Feder. Ni já.
A myslíš, bláhový, že zruší král,
co jeho vůle stvrdila?
Rob. Tak myslím přec.
Bez práva ukřivděno mně, jak živ
jest bůh: to věřte, pane!
Feder. Věřím ti,
jak věřím, král že stvrdil bezpráví.
Já býti králem, vyslyšel bych tě.
Rob. Bůh vaši milost rač nám zachovat,
by králem byla nám.
Feder. Aj, příteli,
jeť starším bratr Amnon, u krále
jest v lásce, v nenávisti stojím já,
že vaší přízně sobě cením dar. —
A pečeť na tom královská, jak živ jsem.
Rob. Ó, pane nebohý, pak osud stejný
nosíte jako my.
Feder. V bolesti bratr váš,
a v lásce dítě, pomoct nemohoucí. —
Však prosím, pověz, co jest prosba tvá?
Rob. Mé lásce stala choť se nevěrnou,
slib zlomila, jejž vyřkla před bohem:
co nejsvětější mně, psům hodila,

a já, jí pánem dřív, jsem jiných nohsledem.
Neumím hlodat kosti ohryzlé,
a zvednu-li je, též je odhodím.
Já žádal úřad, by mne rozved' s ní;
jak lásce mé a příchylnosti odťata,
by odešla též od stolu a lůžka mně. —
A úřad? S výsměchem mne poslal pryč,
že nemám statných příčin dostatek!
I jakž by ne? Neb soudce padouch ten,
jenž vkrad' se v mého lůžka počestnost,
pokálel hříchem skvostu mého lesk!
Já nechci dýl žít s nenáviděnou,
neb necením, co ceny také pozbylo.
A ne-li soudce, rozvede nás král!

Lion. Ó, princi, slyšíš jeho krutý žal!

Feder. Ty v právě stojíš! Kdybych králem byl,
ni den by nesměla ti v domě žít,
v němž lůžko znectila. Však myslíš-li,
že král ti rozsoudí, jak právo zní —
leč jdi, bys sám se přesvědčil, ty nebohý!

Rob. Aj pane vzácný, nerozumím vám.
Kde sedí právo, ne-li na trůně?
Kde cena peníze, kdy zlato falešné?
Toť špatný trůn, kde právo neplatí,
i není úcty v něm, kdy nepravý.

Feder. Už prosím jdi. Jak přeju od srdce,
bys dobře pořídil: buď pamětliv,
kdy já bych králem byl, stál bysi v právu!

Rob. Bůh vaši milost vždy nám zachovej!

(Odejde.)

Lion. (Zamyšlen.) Mně král vzal víc, než může zpět
mi dát.
Jen aby zůstalo vždy při starém!
Feder. Co vzal ti, aniž by ti nevrátil?
Lion. Hm! Přijde na to, jak to obrátíme.
Nuž tedy slyšte také stížnost mou
a suďte, zda s ní lze též ku králi. —
Jeť tomu mnoho let,
a sotva pravda již. Já dívku znal;
já říkal jí, že žiju v ní a cítím,
že ona sluncem mně a nebem.
Měsíc a hvězdy, růže, slavíci
a všeho světa krásy půjčily
mně přirovnání, když jsem láskou plál.
Já věřil v to, co řek' jsem jí; snad ona též.
Na víru tu se stala chotí mou.
Já cestu k lůžku květem posypal —
král odeslal mne do boje a po růžích
se vedral v lůžko sám. — Není-li pravda,
kratounký to děj!
Feder. Můj otec král?
Lion. Tvůj otec král. Když jsem se navrátil —
hm! Měl jsem dceru, jíž jsem nebyl otcem,
a já se smál —
Feder. Ty pláčeš, Lionardo!
Lion. Tak? Já se zapomněl. Neb já se v skutku
smál,
od časů těch dle jména manželem,
dle skutků polepený figurant,
jen pěkný nápis na krámu, v němž na prodej

i ženy krása, kdy je kupcem král!
Toť přece k smíchu, Federico, ne? —
Tam leží choť má. Jestli jste se poučil
z mých rozprav bezděčných —

Feder. A dcera tvá?

Lion. Tvá sestra, Federico. Avšak slyš.
Co tobě řek' jsem již, co řeknu dál,
to pochovávám v hrobu mlčení,
jak nešťastné své lásky mrtvolu —
a je-li tobě hlava milá v týle:
jí přísahej, že na věky to uzamkneš!

Feder. Při Semny spáse, její mrtvole!

Lion. Víť o tom král a ty a já, a my
jsme nikdo. — Aby o tom nezvěděl,
kdo není povolán: tvá sestra odňata
matčině lásce, nenávisti mé.
Ji nenávidím jako zkázu svou,
jež skvrny lůžka mého ratolest
a křehké krásy špatným svědectvím.
Hle, matka mrtva tam, a Tamar,
tvá sestra, dnes je vzata ku dvoru,
by blízko stála krále milosti — —
bych já se mohl smát; vždyť vše to maličkost!

Feder. Mé díky, Lionardo. Zužitkuji vše,
bůh ví, zužitkuji!

Lion. Přicházejí.

Vystoupí Beppo.

Lion. Co dobrého?
Beppo. Co dobrého? Ba mnoho.
Zdáť se mi dobrým, co nebývá špatné.
To samé zdá se princi Amnonu.
Princ uviděl, že Tamar není špatná,
a tak se zhlídnul v její dobrotě,
že kdyby za ním z kusu vystřelil —
nu však to uvidíte na své oči!
Dá bůh, že z pohřbu narodí se svatba —
pak ze slavností ani nevyjdem.

Tuš. Vystoupí král, králová, Amnon, Tamar, dvořané a j.

Král. Již tedy šťastně skončen války spor,
v nějž strh' nás přepych zemí sousedních.
Odložte zbraň a žijte poklidu,
kdo s námi věrně sdílel války zlotu.
Mé díky všem. Jak muži stáli jste,
kdy král váš v tábor změnil pohodlí:
tož vítá král vás nyní na svůj dvůr,
kde vše se rozevře, co kyne radostem.
I my, kdy mraky rozhnala zbraň vítězná,
chcem zapomnít na zloty zašlých dnů;
jen ještě ta zde (ukazuje na rakev Semninu.)
zbytkem přesmutným,
jejž chceme pochovati v smutné slávě,
bychom pak mohli žíti klidu, veselí. —
Buď vítán každý, kdo nám přítelem.
Však jako mrakem nebe hříšníkům,

tak hněvem zastři milosti se tvář,
kdo přejí doma nám, co venku nepřítel. —
Kde Lionardo?

Lion. Na kolenou, králi můj.

Král. Kdo byl, jenž bitvu v chvíli rozhodné
opustiv, zrádně domů odešel?

Lion. Hle mrtva choť, zde já, abych ji pochoval.
Tou zprávou mimo naděj ohromen,
neschopný, abych vojska dále veď,
odevzdav Federiku války velení,
kropil jsem pláčem cestu k nebožce,
v té naději, že promine mně milost tvá.

Král. Byls dobrý manžel, špatný vůdce však.
Bys nevytržen choti svojí žil —

Lion. Vždyť vidíš, králi, mrtva je má choť!

Feder. Já prosím za něho, buď milostiv!
Jen vůdce chybil, člověk viny prost,
a chybu vůdcovu já napravil.

Král. Aj, Lionardo se i opatřil?
Tvé učení se rychle ujalo;
vidím, zasáhlo i v mou blízkou krev,
jež, kdyby králem byla — znám to, znám!
Odevzdej Amnonu meč vůdcovský!

Lion. Ty poroučíš, já konám vůli tvou.

(Odevzdá meč; Amnon jej béře maně, dívaje se k Tamar.)

Král. Milostná Tamar! Dávno znal jsem již
a ocenil tvé krásné duše milý květ,
tvou mysl vzácnou, srdce vznešené,
jemužto skromnost tichou ozdobou,

Vystoupí Beppo.

Lion. Co dobrého?

Beppo. Co dobrého? Ba mnoho.
Zdáť se mi dobrým, co nebývá špatné.
To samé zdá se princi Amnonu.
Princ uviděl, že Tamar není špatná,
a tak se zhlídnul v její dobrotě,
že kdyby za ním z kusu vystřelil —
nu však to uvidíte na své oči!
Dá bůh, že z pohřbu narodí se svatba —
pak ze slavností ani nevyjdem.

Tuš. Vystoupí král, králová, Amnon, Tamar, dvořané a j.

Král. Již tedy šťastně skončen války spor,
v nějž strh' nás přepych zemí sousedních.
Odložte zbraň a žijte poklidu,
kdo s námi věrně sdílel války zlotu.
Mé díky všem. Jak muži stáli jste,
kdy král váš v tábor změnil pohodlí:
tož vítá král vás nyní na svůj dvůr,
kde vše se rozevře, co kyne radostem.
I my, kdy mraky rozhnala zbraň vítězná,
chcem zapomnít na zloty zašlých dnů;
jen ještě ta zde (ukazuje na rakev Semninu.)
zbytkem přesmutným,
jejž chceme pochovati v smutné slávě,
bychom pak mohli žíti klidu, veselí. —
Buď vítán každý, kdo nám přítelem.
Však jako mrakem nebe hříšníkům,

tak hněvem zastři milosti se tvář,
kdo přejí doma nám, co venku nepřítel. —
Kde Lionardo?

Lion. Na kolenou, králi můj.

Král. Kdo byl, jenž bitvu v chvíli rozhodné
opustiv, zrádně domů odešel?

Lion. Hle mrtva choť, zde já, abych ji pochoval.
Tou zprávou mimo naděj ohromen,
neschopný, abych vojska dále ved',
odevzdav Federiku války velení,
kropil jsem pláčem cestu k nebožce,
v té naději, že promine mně milost tvá.

Král. Byls dobrý manžel, špatný vůdce však.
Bys nevytržen choti svojí žil —

Lion. Vždyť vidíš, králi, mrtva je má choť!

Feder. Já prosím za něho, buď milostiv!
Jen vůdce chybil, člověk viny prost,
a chybu vůdcovu já napravil.

Král. Aj, Lionardo se i opatřil?
Tvé učení se rychle ujalo;
vidím, zasáhlo i v mou blízkou krev,
jež, kdyby králem byla — znám to, znám!
Odevzdej Amnonu meč vůdcovský!

Lion. Ty poroučíš, já konám vůli tvou.

(Odevzdá meč; Amnon jej béře maně, dívaje se k Tamar.)

Král. Milostná Tamar! Dávno znal jsem již
a ocenil tvé krásné duše milý květ,
tvou mysl vzácnou, srdce vznešené,
jemužto skromnost tichou ozdobou,

a vše to v pouzdře vděků bohatém,
jak diamant, kdy v zlatě zadělán.

Amnon. (Stranou.) O běda! Kterak schudnu na slova,
kdy mluví král, co měl bych říci já!

Král. Pojď blíže k nám; a jak ten polibek
ti vtiskám na čelo —

Amnon. (Stranou.) O kéž by ústa má
si král byl k políbení vypůjčil!

Král. Tak otvírám ti přízně naší bohatství.
Na blízku nám, buď svými krásami
nám ozdobou, jak hvězda klidu večera.
Nezdobíť krále mrtvá koruna;
však spanilosti tvojí živý lesk —
toť vzácná okrasa, tou chci se honosit!

Amnon. (Stranou.) Mně bázeň šňůrou hrdlo zatáhla.
Kýž byl by slovem každý srdce tluk,
a ona slova tato slyšela!

Tamar. Můj pane! V studu stojím před tebou,
milosti bohatstvím zahanbena.
Neb cítila-li jsem kdy s bolestí,
jak mnoho schází, abych mohla stát
bez uzardění vedle lepšího:
pak nyní vím, že vše mi schází, vše.
Jsem dívka jen — to mé je bohatství!

Amnon. (Stranou.) O, tlukot slavíčí! A přec je den!

Král. Zde, choti, odevzdávám lásce tvé
přírody veledílo mistrné,
div tvůrce! Vem je v ochranu. Kdy měl
bych dceru, nestála by srdci blíž,
než Tamar ve svých vděků prostotě.

Králová. Nesmí ni mému srdci státi dál
než lůna mého vlastní ratolest.
Pojď, krásná Tamar! Osvědčil-li král
svou milost čela ti políbením:
přiznávám tímto polibkem ti vše,
co srdce moje dceři může dát!
Amnon. (Stranou.) Nač jiní mají řeč! Ať rachot vozů,
jenž k umlknutí přijměl slavíka!
Já nevyspalec po plesu jsem probdělém:
slyším jen hřmot, a hudba v uchu zní!
Tamar. Neskromné bylo by, ze skromnosti
se prohřešit, kde láska všecko nabízí.
Ač nenacházím slova jiného,
leč které nehodnost mu dosvědčí:
má paní! kdo by váhal přichýlit
se s duší celou, kdy se matkou zveš!
Však hle! Tam stojí vůdce zarmoucen,
k srdci mu sáhlo slovo královo!
Neosmělím se, tvrdost měkčit výroku.
Má paní, odstrč sama závory,
jimiž se proti němu zavřel král.
O, prosím: smrt své choti oplakává:
nechť král je milostiv, by vedle rány
se neotevřela hned druhá, krvavá! —
Amnon. (Stranou.) Nectí by veškerá mně byla čest,
kdy jeden dech by zarmoutila ji! —
Dej dovolení, otče, abych vrátit směl
mu důstojnost. Hle, krásná Tamar prosí!
Tamar. Můj pane, zásluh získal vzácnějších
než já, která jsem prosta zásluhy.

Mne zasypáváš milostí: o, prosím,
odejmi mně jí část, dej zbytek jemu,
nám oběma, věř, k štěstí postačí.
Jeť těžko, nést bohatství nadbytek,
kdy jiný slzou máčí chudou tvář:
nuž prosím, vezma částku mou, dej jemu ji,
a odtíže mně, jemu ulehčíš!

Amnon. (Stranou.) O, neumlkej! Začni znova řeč;
já doslyšev ji, přál bych si, bych byl
tě neslyšel: tak znova zas tě uslyším!

Král. Stal jsi se přespočetným, Lionardo, mně.
Meč nazpět vem, ne že jsem víc ti nakloněn,
leč proto, že to Tamar prosila. —
Vy, krásná Tamar, příliš často neproste
za tohoto. Nebť mohlo by se stát,
že na prosbu bych vaši uposlech' —
a bůh ví, já mu mnoho prominul. —
Nuž zvedněte již Semny mrtvolu!
Jak vzácná byla všem nám za živa,
tak průvod upraven buď královský.
Buď v naši kryptu tělo vloženo,
jak by to větev z naší rodiny!
(Hudba pohřební. Odnášejí mrtvolu.)

Feder. Mně dovol, otče, abych já, tvůj syn,
veď' krásnou Tamar, na důkaz,
že nejen dcerou vám, leč synům též
se stala sestrou nad vše vzácnější.

Král. Pojď, Amnone, veď krásnou Tamar.

Amnon. (Stranou.) Mne ona povede! A v hrob-li ulehne,
já nepřežiju cestu zpáteční.

Král. Aj, Lionardo, ty jít otálíš?
Lion. Bolest to přílišná! Můj dobrý králi,
přej mně se vyplakat, já přijdu pak!
Král. Doufám, že pro slzy k nám najdeš cestu!
(Odejdou všichni až na Federica a Lionarda.)
Lion. Při duši mé! Tak stojí cena má?
Mně taký výsměch, tak mne ponížit,
že city moje drze šlape v prach —
on, který růži moji zpustošil?
Že opásat se musím dívky zástěrou,
bych cenou platil králi za muže?
Že slova šat a činu důstojnost
nic neplatí, kdy dívčí hadr na prapor
nevyvěsím? —
Kdy lovci nemožná se prodrat houštím,
vytáhne nůž a klestí větve,
by s oka neztratil zvěř honěnou.
Sbírejte za mnou nenávisti žeň,
a co vám drobit počnu v studni života —
ať slouží ke zdraví!
Feder. Slyšels to, Lionardo? Ani slovo,
ni slovo jediné, jež značí otce!
Lion. A na tisíc, jež značí jejího! —
Nuž, princi, kterak nyní pochodíš?
Feder. To tebe táži se, jsi soudruhem.
Lion. Máš ještě důvěru?
Feder. Já nikdy nežebral
a teď jsem, co jsem byl.
Lion. O jedno patro
výš bydlí přízeň králova než dřív.

Feder. O propast hloub se zaryl hněv můj!
Lion. Prv Amnon jen, teď Tamar též se dělí
o srdce, v němž jsi neměl nikdy stan.
Mluví tak otec, kdy se ozve syn?
Chceš klidně spát? Máš všeho dostatek?
Feder. Mne jako sluhu — ne, ne, ne, jak psa,
jak posledního z tvorů, jenž jsem jeho syn,
mne snížit tak před Amnonem:
o Lionardo, podej ruku mně,
sic zavrávorám o svůj vlastní krok! —
Viď, tak se láska k srdci neváže!
Lion. Tak přetíná se, jako mečem uzel!
Feder. Tak hněv se seje v pustou mysl mou,
již lásky dech nezahřál nikdy!
Lion. Tak vyvolá se proti sobě boj!
Feder. Nuž, nechať král se dobře opatří!
Já dostavím se, bůh ví, dostavím!
Lion. Již poslyš, Federico, co ti řeknu:
Nesténal Amnon vzdechem k Tamaři?
Neviděl jsem se jeho pysky chvět?
Neměnil barvu jako april,
nestřídal lesk se v oku se slzou? —
Fedriku, kdyby tak se mělo stát! —
Feder. O nikoliv! Jeť bytost rozmilá,
jak jarní den jest milý její zjev —
v ní sestru svou chci věrně milovat.
Ne, Lionardo, nechtěj děsit dýl
té propasti již pouhým myšlením!
Lion. Jaká tu propast? Či jsou propasti
kés u dvora, že zarážejí krok?

Král ondy láskou k Semně zahořel.
Nemůže rozplanout se králův syn
ku dceři matky, již miloval král?
A oč se jedná? Odstranit jej od vesla,
mu oči zavázat — a kdy to láskou,
tím hůř se zbavit pout, oč něžnějšími —
co zatím Fedrik volnou ruku má,
by sáhla po lesku, jejž nestřežen!

Feder. O, umlkni; já dobrý konec nevidím!

Lion. Jak? k tomu jste se k plánům rozběhnul,
byste uváznul v sítích ohledů?
Vy pozbyl jste již přízně královy,
a znáte-li tu cestu, která vede zpět:
přiznejte se, vy jí nepůjdete!

Feder. To více nemožná mi, Lionardo!

Lion. Co může z toho pojít strašného?
Milostná hra, jež časem unaví,
až pozná hráč, že čas protrávil hrou.
Jeť Amnon vrtkavý, to dobře znáš —
dnes zahoří a zejtra oheň zhasí:
nuž dokud rozmar jeho nehledá
si jiné potravy, jež napříč tobě —
zužitkuj dnešek, jenž se nabízí:
co upírají tobě, vezmi sám! —
Však ticho! Již se vracejí.

Vystoupí Beppo.

Beppo. Chval hospodina, kdo jsi nebyl na pohřbu.
Neklamou-li mne tyto moje oči:

Feder. O propast hloub se zaryl hněv můj!
Lion. Prv Amnon jen, teď Tamar též se dělí
o srdce, v němž jsi neměl nikdy stan.
Mluví tak otec, kdy se ozve syn?
Chceš klidně spát? Máš všeho dostatek?
Feder. Mne jako sluhu — ne, ne, ne, jak psa,
jak posledního z tvorů, jenž jsem jeho syn,
mne snížit tak před Amnonem:
o Lionardo, podej ruku mně,
sic zavrávorám o svůj vlastní krok! —
Viď, tak se láska k srdci neváže!
Lion. Tak přetíná se, jako mečem uzel!
Feder. Tak hněv se seje v pustou mysl mou,
již lásky dech nezahřál nikdy!
Lion. Tak vyvolá se proti sobě boj!
Feder. Nuž, nechať král se dobře opatří!
Já dostavím se, bůh ví, dostavím!
Lion. Již poslyš, Federico, co ti řeknu:
Nesténal Amnon vzdechem k Tamaři?
Neviděl jsem se jeho pysky chvět?
Neměnil barvu jako apríl,
nestřídal lesk se v oku se slzou? —
Fedriku, kdyby tak se mělo stát! —
Feder. O nikoliv! Jeť bytost rozmilá,
jak jarní den jest milý její zjev —
v ní sestru svou chci věrně milovat.
Ne, Lionardo, nechtěj děsit dýl
té propasti již pouhým myšlením!
Lion. Jaká tu propast? Či jsou propasti
kěs u dvora, že zarážejí krok?

Král ondy láskou k Semně zahořel.
Nemůže rozplanout se králův syn
ku dceři matky, již miloval král?
A oč se jedná? Odstranit jej od vesla,
mu oči zavázat — a kdy to láskou,
tím hůř se zbavit pout, oč něžnějšími —
co zatím Fedrik volnou ruku má,
by sáhla po lesku, jejž nestřežen!

Feder. O, umlkni; já dobrý konec nevidím!

Lion. Jak? k tomu jste se k plánům rozběhnul,
byste uváznul v sítích ohledů?
Vy pozbyl jste již přízně královy,
a znáte-li tu cestu, která vede zpět:
přiznejte se, vy jí nepůjdete!

Feder. To více nemožná mi, Lionardo!

Lion. Co může z toho pojít strašného?
Milostná hra, jež časem unaví,
až pozná hráč, že čas protrávil hrou.
Jeť Amnon vrtkavý, to dobře znáš —
dnes zahoří a zejtra oheň zhasí:
nuž dokud rozmar jeho nehledá
si jiné potravy, jež napříč tobě —
zužitkuj dnešek, jenž se nabízí:
co upírají tobě, vezmi sám! —
Však ticho! Již se vracejí.

Vystoupí Beppo.

Beppo. Chval hospodina, kdo jsi nebyl na pohřbu.
Neklamou-li mne tyto moje oči:

strojíme druhý pohřeb za prvním.
Princ Amnon blázní! Z pohřbu odešel,
by objednal si u truhlářů rakev
a podivností svou ji vykropil.
Nastojte! Jaký z něho byl by kněz:
neb sotva kněži zapěli žalm pohřební,
sám počal zpívat notou takovou,
že jistě neměli ji kněži v modlitbách.
Však hle, již přichází: jen slyšte jej!
(Odejde.)

Lion. Poshovte. Vezmeme ho na zkoušku —
dle jeho výpovědí suďte sám,
co pravdy a co klamu v slovech mých.
Jen za to prosím: čelo vyjasni,
tvář směj se, kdy otéká srdce hněvem.
A jeden prostředek, jenž neklamný:
lichoť mu oddanost a ducha květem,
jejž nazýváme vtip, mu zasyp zrak;
než sobě oči protře, nepozná,
že sníh se chumelil mu do očí. —
Prosím, oslovte jej!

Vystoupí Amnon.

Feder. Můj bratr Amnon! Proč tak truchliv?
Lion. Ba truchliv, pane.
A zdá se, jak by nebyl dobře spal,
či jak by kuchař přismažil mu kuře
a jemu špatně trávil žaludek.
Feder. Toť příčina, nést stížnost u krále.
Jsem jist, že kuchaře dá otrávit,

by darebák mu prince nekazil.
A jak že nezveden je bratr tvůj,
při hříchu mém, já znám pro tebe lék.

Lion. I já znám lék, jenž by se neminul.
Jak může hluboká být v čele vráska,
by neurovnal hlaďounký ji prst?
Jak těžká rána, by ji nezlehčil
horoucí dívky ret? Jak velká nemoc,
by neuzdravil panenský ji dech?

Feder. Víc pravím já. Až dívky dovědí
se to, že Amnon pozbyl rozmaru
mladistvou bolestí: tyť smutek oblekou,
vnad svých se odřeknou, jež pošlou tobě.
A kdyby umřít měl — chraň, bože, to! —
mřít stalo by se módou dívkám hned.

Amnon. Za láci nakoupil si bratr vtip!

Feder. Za drahý peníz Amnon mysli tíž!
Neb kdo svůj rozmar za ni podal kupci,
toť drahá koupě.

Lion. Princ tě neslyší!
Hle syrakusský mudrc bez vidu!
Do písku zabřed', kreslí figury:
nepřátel zuří vztek — nemať mu je!

Feder. Zavaž mu oči, a jest Amorem!
Ne, nezavaž! Bez šátku nevidí!
A kdyby vážky držel, ženského
jsa oděvu: spravedlnosti bohyně
by mohl zasednout za soudcův stůl!

Lion. Teď byste moh' mu s tváře, s hlavy snít
prvorozenství pyšné znamení:
je laciněj dá nežli za kaši!

Vystoupí Tamar a Jutta.

Amnon. O hleďte, hleďte!
Feder. Aj hle, vskutku tak!
Tak na blízku, a já se nenadál!
Můj bratr probírá se ze spaní!
Hle, účinku pozbývá opium!
Amnon. Překrásná dívko, snů mých obraze!
Feder. A ještě chudák ani neusnul!
Amnon. Hle, srdce mé jest dítkem bolesti!
Feder. To věřte, slečno, stálť jsem jemu kmotrem.
Amnon. Mou mysl bolu soumrak obtížil,
tajemné řeči slyším, jimž jsem dřív
nerozuměl; a kdybych jinému
si zastesknul, ten nepochopí mne.
Ó, vyslyš ty mne, panno posvátná,
jen slovo rci a rozbřeskne se den!
Lion. Hle zázrak! Němý nabyl řeči zas!
Tamar. Ó běda! — Co mám říci, Jutto?
Amnon. Viz tuto slzu v oku mém se třást!
Mé srdce změklo, jako ohněm kov,
a hlas, jenž jindy velel zástupům,
ten chvěje se, jak dítko bázlivé.
Jak žebrák u tvých nohou poklekám;
ne, poutník jsem před tváří milosti.
Buď milostiva! Dotkla-li se prosba má

jen šeptmo srdce tvého, ohlasem:
buď milostiva duši, jež tě velebí!

Tamar. Mně slovo selhává! — Odpusťte, princi,
nerozumím já sobě, ani vám.
Neznáma sama sobě pojednou,
nevím co ptát se, čím dát odpověď.
A přec kdy mluvit mám, co duše dí —
ach ne, mně věřte, nevím, co dát v odpověď!

Amnon. Kýž stínem tvým jsem, bych tě sledoval!

Tamar. (Stranou.) Pojď, Jutto, ke mně; nehoří mně tvář?

Jutta. Tak pěkně se vám, slečno, zbarvila —

Tamar. Jdi, ty dovádivá!

Jutta. Jdem, pane, ze chrámu.

Tamar. Již s bohem, princi! (Odejde s Juttou.)

Amnon. Chladné litery!
Kýž ve vás mé se oči promění,
až rozevře zas knihu k modlení! —
Hle, patřte! krásy té neviděl svět! —
Ne, ne! Kdy byl bych v chýši pastýřem:
bych trůnu dosáh', pro ni šel bych v boj!
Však což jest trůn? Holé to sedadlo!
Co koruna? Jen lichá zdoba vlasů.
Kde ona kráčí, vedle ní i trůn
i žezlo ceny pozbude, koříc se jí!
Chudý jest palác, kdy v něm Tamar není —
toť tučný nuzotář bez bohatství:
jen v kráse Tamary jest majestát! —
Ó přátelé! Můj dobrý Federico!
Dej ruku, Lionardo, mně!

Co ublížili tobě, já to napravím!
Nemožno nést mi samotnému již,
čím srdce přeplno. Jsemť chudý jen;
o důvěru a lásku žádám vás —
má láska buď vám skromnou odměnou!

Feder. Viz, jak mu oko sálá plamenem!

Lion. Viděl jsi lepší času příhodu,
bys mohl postavit se před něho?
Rozdmýchej oheň, ohár se ti stráví.

Amnon. Jak? Což pak oba již mne neznáte?
Vy nejste bohati mým bohatstvím?
Ó, chudých kapek jmění pochybné —
vy velikého moře rouhači!
Nenáviděn mi slávy lichý hluk —
ta sláva pravá, jíž jest ona slavena!
Pojď, bratře! Vlož sem ruku na srdce —
to nikdy vřelej tobě netlouklo. —
O, Tamar! V jméně tom již váhy víc
než v zvěsti radostné sedmerých vítězství!
V mladosti stojím pyšné zahradě:
zřím, že mi krásné jaro vychází!
I muška letí na své výsluní —
kde Tamar není, zemřel život též!
Bez ní zde skládám všecko se sebe,
jak v podzimku strom listí ovadlé:
kde ona kráčí, poupě vykvétá,
kde ona dýchá, květem páchne vzduch —
o, zůstaň duši mé, posvátný obraze!

Lion. Kdy tetřev lásky mžikem opilý,
tu spouští střelec ránu dobře mířenou —
nám dobrá hvězda vzešla, Federico!
Amnon. Zde patřte pýchu v skromnost převrhlou!
Kdo může velkým slout, kdy nepřiřkne
mu ona ceny pyšné znamení?
Znak důstojnosti, vojsko, koruna —
na kterém ze všech štěstí přebývá?
O vaši přízeň žebrám, přátelé,
nevímť, jak nakročit mám první krok;
od ní se naučím, co dobrota,
a v přátelství chci pilným učněm být;
vším vás chci zasypat, jak bratr váš,
a štědrotou se králem objevit —
ó, bratře, kdež to mohu všecko říct! —
A její oči — vy jste neviděli je!
Neb kdybyste v ně byli nahledli
tak hluboko, až k srdce dobrotě —
Fedriku, přijmi ruku bratrskou:
nedej mi klesnout slastí návalem!
(Vezme Federica v náruč. Oba odcházejí.)
Lion. Kdy byl bych pohanem: sto býků bych
obětoval za nález ten — jím žiju zas! —
Tak miloval jsem druhdy Semnu já,
tak jsem se k jejím nohám vinul já,
jejího těla jsem neokusil! —
Kdy lvici béře lovec mláďata,
lvice se rozvzteklí až k zuření.
Máš mít ji, její láskou oplývat.
Však tobě, otče obou královský,

jenžs jako podloudnický zákeřník,
jak luňák padnul na mé lůžko:
ty sobě vlasy přičeš bedlivě,
sic ti je hrůza zježí podivně,
až v žilách ustydne ti horká krev!
Já pracně stavěl štěstí budovu:
tys sfouk' ji, jako z karet postavený hrad.
A oko za oko, zub za zub jen!
Král karty zamíchal, (s poklidem) já pak je
rozdám! (Odchází.)

Druhé jednání.

První scéna.

Síň v hradě královském. — Vystoupí Lionardo a Beppo.

Lion. Neurčil Federico čas, kdy přijde?
Beppo. Já nečekal. A málo na tom sejde.
Princ Federico! Platí něco princ?
Ty umučená vládo! (Ukazuje prstem.) Tolik ne!
I kdy princ něco velí, přeslechnem to.
Teď u dvora je Tamar; mimo ni
nic neplatí. A neradil bych nikomu,
by tu si rozhněval, kdo na králi
chce něco dovest. Jí co přáním jen,
to královou jest vůlí; její zdání
jest králi pravdou; by znal její sen,
na dlouho tak se zřekne snu a spaní,
až v skutek uvede, co ona snila.
Též praví se, že mírnějším jest král,
a řídčí jeho vášně výbuchy.
Lion. Máš spolehlivé zprávy, Beppo.
Byls u Amnona?
Beppo. U Amnona já?
U jeho stínu, chcete-li, jsem byl.
Kdy věc ta nebyla by k smíchu tak,

mé oči staly by se cídidlem,
tož z lítosti nad ztrátou jeho smíchu.
Mně věřte: jednou jsem již miloval;
leč tolik lásky na se naložit,
tak v ni se zahrabat až nad hlavu,
že člověk oslepne a ona jím
o lůžko mrskne, že onemocní —
ten zrodil se na špatné planetě
či tenkrát, kdy neměla žádná rozum.
A jak onemocnět! Mám jednu masť,
jež všecko vyhojí. Od kuřích ok
až do zápalu mozku — všecko vyžene.
Kdy však jsem dal ji princi — svatá medicino!
já myslil, že se loučí se světem.
Kde byl, to nevím; zde ho nebylo.

Lion. Hleď, Beppo, ty jsi švárný jonák ještě,
a věděl bych, čím bys mu stal se soudruhem.

Beppo. Ach, nenamožte se. Šat svatební —
ten není dle mé chuti. V módě rád
se držím nejnovější, a tu třeba,
abych ji často měnil.

Lion. A přec vím,
že tobě padla Jutta do oka,
to od časů, co Tamar provází.

Beppo. To, pane, tak.
Když Adam Evu uzřel poprvé,
připadla hned mu ženy fortelnost,
a dal se do smíchu. V té věci já
jsem po meči mu potomkem, a kdykoliv
se setkám s Evy vnučkou, směju se.

Tu věc mi mnohá vyložila zle.
Však jiné líp se smích můj zalíbil,
neb' soudila, že dvířka otvírá,
jimiž se vchází v předsíň dorozumění.
A není div, že já se směju tomu,
proč mnohý sobě mozek zamotal
a jiný porouchal si kolečka.
Nuž, jestli jste mne uviděl, kdy poprvé
jsem potkal Juttu, vyložte můj smích
si v smyslu tom, jenž hodí vám se nejlíp
a slouží ke cti mému meči, po němž
jsem Adamovým místodržitelem
v slzavém oudolí tohoto hradu.
(Odcházeje potká Juttu s Giacomem.)
Tu patřte Evin věrný kontrfej!
Jsouť jabka rozličná; a ohryzek —
nu však mně rozumíte — adie!
(Směje se odchází.)

Vystoupí Jutta a Giacomo.

Giac. Nuž řekni mně, má drahá, mohla bys
upadnout z lásky v nemoc jako princ?
Jutta. Dřív musila bych býti šílená,
bych upadnula v lásku. Hleďme tě!
Pro pohled snad, pro jedno mrknutí!
Brr!
Jste plémě baziliščí; bláhová,
jež z vašich zraků pijíc, ztratí hlavu.
(Odejde.)
Lion. Ej, ta ti nitku odsekla!

strojíme druhý pohřeb za prvním.
Princ Amnon bláznì! Z pohřbu odešel,
by objednal si u truhlářů rakev
a podivností svou ji vykropil.
Nastojte! Jaký z něho byl by kněz:
neb sotva kněži zapěli žalm pohřební,
sám počal zpívat notou takovou,
že jistě neměli ji kněži v modlitbách.
Však hle, již přichází: jen slyšte jej!
(Odejde.)

Lion. Poshovte. Vezmeme ho na zkoušku —
dle jeho výpovědí suďte sám,
co pravdy a co klamu v slovech mých.
Jen za to prosím: čelo vyjasni,
tvář směj se, kdy otéká srdce hněvem.
A jeden prostředek, jenž neklamný:
lichoť mu oddanost a ducha květem,
jejž nazýváme vtip, mu zasyp zrak;
než sobě oči protře, nepozná,
že sníh se chumelil mu do očí. —
Prosím, oslovte jej!

Vystoupí Amnon.

Feder. Můj bratr Amnon! Proč tak truchliv?
Lion. Ba truchliv, pane.
A zdá se, jak by nebyl dobře spal,
či jak by kuchař přismažil mu kuře
a jemu špatně trávil žaludek.
Feder. Toť příčina, nést stížnost u krále.
Jsem jist, že kuchaře dá otrávit,

Lion. Pak lhal ji Beppo sám,
jenž tím se honosí, že s ní je v přízni.
Cožs neviděl ten utajený smích,
ty posuňky, jež mluvily tak nahlas?
A nezpůsob ten, jímž tě odbyla?
Giac. Jak? Spad' jsem s nebe slovem jediným?
A Jutta to, která mne s něho strhla?
Ó pane, vemte nazpět slovo své,
jímž otvíráte štírům moje srdce! —
Vy mlčíte? — Ó s bohem poklide!
Našel jsem v hájích tě a ztrácím u lidí!
Ó s bohem, lidé! Snad jej najdu v háji zas!
(Odejde.)
Lion. Jak hračka slov nám může hlavu splést!
Nic není pravda, co jsem jemu děl,
a nechť se ho kdo zeptá, věc on věří! —
Musím se cvičit — práce nastává! —
Aj hle, tam s matkou Federic; mně vhod!

Vystoupí králová a Federico.

Králová. Král, synu, zhusta na vás toužil,
že mysli vaší lehkost, jež si neváží
ni jeho vůle, ztuhla v přepych, vzdor,
jenž králi přímo jedná na odpor.
Přemnoho vzdoru budí opět vzdor,
a dobře neskončí, co započalo zle.
Feder. Ba právě ne.
Králová. Král, věřte, není zlý;
učiňte krok, on druhý učiní.
Mé srdce krvácí, když matka zří,

že proti krvi brojí vlastní krev,
přírody pečeť hříšně trhajíc.

Feder. Čím jsem se, matko, k tobě prohřešil,
že jsi i ty, jejímuž srdci nestojím
ni dál ni blíž, tak nestejně
své srdce rozdělila mezi nás?
Že bratru plný pohár nalitý,
a já jen chudé zbytky okouším?

Králová. Mně křivdíte; jsem trpitelkou víc,
než vám se zdá. Kdybyste nésti měl
ty slepé prchlivosti výbuchy,
jež matka mírným slovem zvrátila,
vy byste byl snad tíži podlehnul!
A proto prosím, k vůli mně učiňte tak,
vzdor zmírněte. Jeť slovu mírnému,
mně věřte, král vždy přístupen,
a Tamar krásným toho svědectvím.

Feder. Ne, matko, ne! Kdo zkazil hodiny,
že nebijí, ten hlasu jich nežádej.
V mém srdci tlukot jemný porouchán.

Králová. Nu, hleďte, v hněvu zcela dědic králův
jste tvrdý proti neustupnému.
Mne bolí, věřte, že ni slovo matčino
nenajde ve vás sluchu synova.
Kde matka nabrati má potěchy?
Syn Amnon vadne v hoři neznámém,
syn Fedrik hyne mysli přepychem —
to smutná strava srdci matčinu!

Lion. Má paní, odpusť, že se slova ujímám,
kdy neslušno, slov klást mezi tvé srdce

a mysl princovu. Však mluví za tebe
a prosí, princ by poslušen byl tebe. —
Král, pane, vypraví vás posláním.
Přišla sem žádost z jižních provincí:
lid vás si žádá, chtě vás spatřit v tvář,
byste se přesvědče o tísní podstatě
sám jeho prosby dones' ku králi.
Vím bezpečně: král vás tam odešle,
a jmenem věci dobré, vašeho
pak míru, prosím vás, být králi povolným:
jen tenkrát nevybízet vzdorem jej.
Mně věřte, že to lásku utuží,
kterou k vám chová ve svém srdci lid,
a dobře-li se zdaří toto poslání:
zdar mnohých věcí na něm závisí!

Feder. Jak, Lionardo? Já tě nechápu,
a k podivu mi tento obrat tvůj!

Lion. Jen tenkrát, prosím, čiňte výminku.

Králová. Nuž, hle, já svoje prosby přikládám.
Vy ani nevíte, jak toužím chvíle,
kdy v králi zase otce pozdravíte.
Nechtějte znectit moje požehnání,
jež provázelo první dítka krok —
jáť znovu zaplesám, kdy dostaví se mír:
můj drahý synu, matka tebe prosí!

Feder. Již nelze prosbám dvojím odolat! —
Ó matko, viz mne tu na srdci tvém!

Králová. Buď vítán mně! — Hle, z mračna nevole
jak všecko probírá se v jasný den!
Jsem nejšťastnější, zříc vás takto zas.

Nuž prosím, setrvejte! — Teď jdu k Amnonu,
bych potěšila zkormouceného. —
Král přichází již. — Prosím: setrvejte!
(Odejde.)

Tuš. Vystoupí král, princ Humbert, Silva, dvořané atd., později Tamar.

Král. Fedriku, milo mně, že vás tu nacházím.
Však o tom později. — Zde, princi Humberte,
stvrzeny články naší úmluvy (podává listinu),
již zabezpečen mír se strany mé
a s vaším otcem královským. A žeť
pak tím jest všecka zášť již skončena,
jež svedla pluky naše v tuhý boj —
mně buďte vítán zde co milý host,
jenž žádat smí za přízeň naši všelikou.

Humb. Všech nepřátelských zámyslů jsa prost,
mír přináším a pokoj domu tvému.
Nuž dovol říct, co na srdci mi leží,
a ty-li svolíš, pane, smím se nadít,
že přízeň rodů našich valně utuhne.

Král. Ó mluvte, princi; šťasten chci se zvát,
visí-li na mé vůli splnění.

Humb. O kráse Tamary jdou věsti po zemích,
jež směle s největšími zápasí.
Kdy o velkých se mluví hrdinách,
ve válkách proslulých a jejich činech:
jde její krása s nimi vespolek.
I nejvíc povídač kdy unešen,

jak ten se zapsal v paměť uměním,
jak jiný velkou myslí stal se proslulý
a třetí snahou svou sáh' přes věky:
pak dodá vždy: jeť velký ten a ten;
však Tamar krásou v zemi jediná.
Tou zvěstí dnem i nocí pobádán,
přicházím čestný kupec v zemi tvou,
bych uviděl ten drahý diamant,
jí za výměnu podal lásku svou —
a tou-li nezhrdne, bych posadil
ji na trůn podle sebe, kam přináleží.
Mně nevadí, že není z krve tvé,
Neb jako ty, sám král, se jejím otcem zveš,
chci já ji míti chotí královskou.
A žeť pak sám ty v lásce k ní jsi první,
tož prosím tebe snažně, dovol mně,
bych její láskou blažený se vrátil.

Král. Viděl jste Tamar?

Humb. Obrazností jen,
jež smysly pobádá, by div ten zvýšen byl.

Král. Přečasto rozohněná obraznost
se ochladí, kdy vidí, co si žádala.

Humb. Kdy rozohnila ty, jenž viděli,
nemůže schladit mne, co chladné rozžžalo.

Král. Mně vítán buďte!

(Pokyne, dva z dvořanů odejdou.)

Kdyby zrakem mým
se Tamar na vás dívala, mně věřte,
že zvolila by vás. Však svobodně
se pojí, co se v štěstí sloučit má.

A kupec jak, jenž zlata skvosty přebírá,
jen jednu zakoupí si ozdobu,
ač krásou mnohá oku lahodí:
tak srdce též, ač jiných cenu zná,
přec k jednomu jen šlehne plamenem,
by strast a radost rozdělilo s ním.
Jí ptejte se. Svolí-li krásná Tamar:
mé mějte napřed k tomu svolení.
Však hle, tu jest: sám zkuste štěstí své.

Vystoupí Tamar.

Humb. (Stranou.) Ó, dive divoucí! jaká to krása!
Jak těžko as, být této pokornou,
kde sloučen přepych vnad tak bohatý! —
Převzácná dívko! Vroucnější než slova má
jest srdce mé, jež prosíc mluví k vám.
Cíl dosažen, mé slovo vás-li pohne,
by srdce náklonou vy oblažila mne.
Zde stojím, samochtě pokořený,
a bázeň s nadějí se dělí o mne,
zda vyslyšena vámi slova má!

Tamar. Své vůle nejsem mocna, pane.
Mnou vaše slova hnula: znamení,
že ze srdce se prýští upřímná.
Však prosím: dovolte mně času ještě.
Nevím, co láska jest; chci sebe zkoumat
a jest-li to, co srdce mé k vám sklonilo,
jest láska, odpovím vám upřímně.

Humb. Ó sladká slova! Štěstí to již půl.
kdo vámi vyzván k pyšné naději!

Ten hřešil by, kdo násilím
by s láskou tvou chtěl hodovat.
Měj ruku vaši, komu srdce též
přináleží. — Já zatím toužit chci,
by zkrátila se doba předlouhá,
až odpověď mi vaše srdce dá!

Král. Slyšel jste ji. Mně nelze, co bych dodal. —
A nyní ku svému. — Rci, Lionardo,
jak má se Amnon, syn náš přemilý,
zda nemoc slabne, jak jest naše přání?

Lion. Oh, pane, zlc se zmohla jeho choroba,
jíž kořen hluboký. Tož smutek těžký
se na duši mu položil: jak mrakem vrch,
tak jeho mysl temnem zastřena.
Tvář jeho vadne. Rada lékařů
neví si rady již, a jak by každý lék
již vysílený sám se rozstonal,
tak zhorší nemoc jemu ku škodě.
A nedostupný řeči všeliké,
neodpoví, kdy starost o něj ptá se.

Král. Ty častuješ nám srdce zármutkem!
Tak-li se věc má, jaks napověděl —
ó domluv žal, ať známe pomoci!

Lion. Jak živ jest bůh, já u něho jsem bděl,
k dnům trapným trapné noci nasadiv,
snů nedbaje, jsem spaní vzdoroval — —
znám každé hnutí jeho nemoci.
Dnes přinesli mu jídlo, on je odstrčil.
„Což nebudete jísti, princi?“ ptám se.
On velkým okem na mne pohleděl,

mé oči staly by se cídidlem,
tož z lítosti nad ztrátou jeho smíchu.
Mně věřte: jednou jsem již miloval;
leč tolik lásky na se naložit,
tak v ni se zahrabat až nad hlavu,
že člověk oslepne a ona jím
o lůžko mrskne, že onemocní —
ten zrodil se na špatné planetě
či tenkrát, kdy neměla žádná rozum.
A jak onemocnět! Mám jednu masť,
jež všecko vyhojí. Od kuřích ok
až do zápalu mozku — všecko vyžene.
Kdy však jsem dal ji princi — svatá medicino!
já myslil, že se loučí se světem.
Kde byl, to nevím; zde ho nebylo.

Lion. Hleď, Beppo, ty jsi švárný jonák ještě,
a věděl bych, čím bys mu stal se soudruhem.

Beppo. Ach, nenamožte se. Šat svatební —
ten není dle mé chuti. V módě rád
se držím nejnovější, a tu třeba,
abych ji často měnil.

Lion. A přec vím,
že tobě padla Jutta do oka,
to od časů, co Tamar provází.

Beppo. To, pane, tak.
Když Adam Evu uzřel poprvé,
připadla hned mu ženy fortelnost,
a dal se do smíchu. V té věci já
jsem po meči mu potomkem, a kdykoliv
se setkám s Evy vnučkou, směju se.

Tu věc mi mnohá vyložila zle.
Však jiné líp se smích můj zalíbil,
neb soudila, že dvířka otvírá,
jimiž se vchází v předsíň dorozumění.
A není div, že já se směju tomu,
proč mnohý sobě mozek zamotal
a jiný porouchal si kolečka.
Nuž, jestli jste mne uviděl, kdy poprvé
jsem potkal Juttu, vyložte můj smích
si v smyslu tom, jenž hodí vám se nejlíp
a slouží ke cti mému meči, po němž
jsem Adamovým místodržitelem
v slzavém oudolí tohoto hradu.
(Odcházeje potká Juttu s Giacomem.)
Tu patřte Evin věrný kontrfej!
Jsouť jabka rozličná; a ohryzek —
nu však mně rozumíte — adie!
(Směje se odchází.)

Vystoupí Jutta a Giacomo.

Giac. Nuž řekni mně, má drahá, mohla bys
upadnout z lásky v nemoc jako princ?
Jutta. Dřív musila bych býti šílená,
bych upadnula v lásku. Hleďme tě!
Pro pohled snad, pro jedno mrknutí!
Brr!
Jste plémě baziliščí; bláhová,
jež z vašich zraků pijíc, ztratí hlavu.
(Odejde.)
Lion. Ej, ta ti nitku odsekla!

Giac. Ne, pane.
Znám její žerty; jeť to její zvyk.
Lion. Toť nehezký je zvyk. A divno mi,
že ty, tak vzácný lovec, jsi tak mírný,
a špatné slovo dobře vykládáš.
Giac. To nedivte se, pane.
Ač ukrutná se zdá být práce má,
já, věřte, změknul při ní v srdci
a v lesích našel nejvíc mírnosti.
Neb ač tvor mnohý vraždou proslynul,
přec láska jest, jež druha k druhu táhnouc
v něm ukolébá chtíčů dravý pud.
I vlk, jenž s lupem vrátí k své se družce,
pojednou skrotne v hravou hrdličku,
a čápy znal jsem, jenž se k smrti zmořily,
že družka jim se stala nevěrnou.
Co lovec ukruten, jsem něžný v lásce.
A není šťasten, kdo nepoznal lásku!
Lion. Ty Juttu miluješ?
Giac. Jak ona mne. —
Aj, zasluhuje úsměchu to, pane?
Lion. A ona šťastna jest.
Giac. Aj, jakž by nebyla? —
Tak divně hledíte — což nemám pravdu?
Lion. Myslím, že ona šťastna víc než ty.
Giac. Pak jí to přeju zcela od srdce.
Lion. Též Jutta sama přeje sobě tak,
neb ona tolik lásky chová v srdci,
že nejen tebe láskou zásobí —
Giac. To špatná lež!

Lion. Pak lhal ji Beppo sám,
jenž tím se honosí, že s ní je v přízni.
Cožs neviděl ten utajený smích,
ty posuňky, jež mluvily tak nahlas?
A nezpůsob ten, jímž tě odbyla?
Giac. Jak? Spad' jsem s nebe slovem jediným?
A Jutta to, která mne s něho strhla?
Ó pane, vemte nazpět slovo své,
jímž otvíráte štírům moje srdce! —
Vy mlčíte? — Ó s bohem poklide!
Našel jsem v hájích tě a ztrácím u lidí!
Ó s bohem, lidé! Snad jej najdu v háji zas!
(Odejde.)
Lion. Jak hračka slov nám může hlavu splést!
Nic není pravda, co jsem jemu děl,
a nechť se ho kdo zeptá, več on věří! —
Musím se cvičit — práce nastává! —
Aj hle, tam s matkou Federic; mně vhod!

Vystoupí králová a Federico.

Králová. Král, synu, zhusta na vás toužil,
že mysli vaší lehkost, jež si neváží
ni jeho vůle, ztuhla v přepych, vzdor,
jenž králi přímo jedná na odpor.
Přemnoho vzdoru budí opět vzdor,
a dobře neskončí, co započalo zle.
Feder. Ba právě ne.
Králová. Král, věřte, není zlý;
učiňte krok, on druhý učiní.
Mé srdce krvácí, když matka zří,

že proti krvi brojí vlastní krev,
přírody pečeť hříšně ţrhajíc.

Feder. Čím jsem se, matko, k tobě prohřešil,
že jsi i ty, jejímuž srdci nestojím
ni dál ni blíž, tak nestejně
své srdce rozdělila mezi nás?
Že bratru plný pohár nalitý,
a já jen chudé zbytky okouším?

Králová. Mně křivdíte; jsem trpitelkou víc,
než vám se zdá. Kdybyste nésti měl
ty slepé prchlivosti výbuchy,
jež matka mírným slovem zvrátila,
vy byste byl snad tíži podlehnul!
A proto prosím, k vůli mně učiňte tak,
vzdor zmírněte. Jeť slovu mírnému,
mně věřte, král vždy přístupen,
a Tamar krásným toho svědectvím.

Feder. Ne, matko, ne! Kdo zkazil hodiny,
že nebijí, ten hlasu jich nežádej.
V mém srdci tlukot jemný porouchán.

Králová. Nu, hleďte, v hněvu zcela dědic králův
jste tvrdý proti neustupnému.
Mne bolí, věřte, že ni slovo matčino
nenajde ve vás sluchu synova.
Kde matka nabrati má potěchy?
Syn Amnon vadne v hoři neznámém,
syn Fedrik hyne mysli přepychem —
to smutná strava srdci matčinu!

Lion. Má paní, odpusť, že se slova ujímám,
kdy neslušno, slov klást mezi tvé srdce

a mysl princovu. Však mluví za tebe
a prosí, princ by poslušen byl tebe. —
Král, pane, vypraví vás posláním.
Přišla sem žádost z jižních provincí:
lid vás si žádá, chtě vás spatřit v tvář,
byste se přesvědče o tísní podstatě
sám jeho prosby dones' ku králi.
Vím bezpečně: král vás tam odešle,
a jmenem věci dobré, vašeho
pak míru, prosím vás, být králi povolným:
jen tenkrát nevybízet vzdorem jej.
Mně věřte, že to lásku utuží,
kterou k vám chová ve svém srdci lid,
a dobře-li se zdaří toto poslání:
zdar mnohých věcí na něm závisí!

Feder. Jak, Lionardo? Já tě nechápu,
a k podivu mi tento obrat tvůj!

Lion. Jen tenkrát, prosím, čiňte výminku.

Králová. Nuž, hle, já svoje prosby přikládám.
Vy ani nevíte, jak toužím chvíle,
kdy v králi zase otce pozdravíte.
Nechtějte znectit moje požehnání,
jež provázelo první dítka krok —
ját znovu zaplesám, kdy dostaví se mír:
můj drahý synu, matka tebe prosí!

Feder. Již nelze prosbám dvojím odolat! —
Ó matko, viz mne tu na srdci tvém!

Králová. Buď vítán mně! — Hle, z mračna nevole
jak všecko probírá se v jasný den!
Jsem nejšťastnější, zřic vás takto zas.

Nuž prosím, setrvejte! — Teď jdu k Amnonu,
bych potěšila zkormouceného. —
Král přichází již. — Prosím: setrvejte!
(Odejde.)

Tuš. Vystoupí král, princ Humbert, Silva, dvořané atd., později Tamar.

Král. Fedriku, milo mně, že vás tu nacházím.
Však o tom později. — Zde, princi Humberte,
stvrzeny články naší úmluvy (podává listinu),
již zabezpečen mír se strany mé
a s vaším otcem královským. A žeť
pak tím jest všecka zášť již skončena,
jež svedla pluky naše v tuhý boj —
mně buďte vítán zde co milý host,
jenž žádat smí za přízeň naši všelikou.

Humb. Všech nepřátelských zámyslů jsa prost,
mír přináším a pokoj domu tvému.
Nuž dovol říct, co na srdci mi leží,
a ty-li svolíš, pane, smím se nadít,
že přízeň rodů našich valně utuhne.

Král. Ó mluvte, princi; šťasten chci se zvát,
visí-li na mé vůli splnění.

Humb. O kráse Tamary jdou věsti po zemích,
jež směle s největšími zápasí.
Kdy o velkých se mluví hrdinách,
ve válkách proslulých a jejich činech:
jde její krása s nimi vespolek.
I nejvíc povídač kdy unešen,

jak ten se zapsal v paměť uměním,
jak jiný velkou myslí stal se proslulý
a třetí snahou svou sáh' přes věky:
pak dodá vždy: jeť velký ten a ten;
však Tamar krásou v zemi jediná.
Tou zvěstí dnem i nocí pobádán,
přicházím čestný kupec v zemi tvou,
bych uviděl ten drahý diamant,
jí za výměnu podal lásku svou —
a tou-li nezhrdne, bych posadil
ji na trůn podle sebe, kam přináleží.
Mně nevadí, že není z krve tvé,
Neb jako ty, sám král, se jejím otcem zveš,
chci já ji míti chotí královskou.
A žeť pak sám ty v lásce k ní jsi první,
tož prosím tebe snažně, dovol mně,
bych její láskou blažený se vrátil.

Král. Viděl jste Tamar?

Humb. Obrazností jen,
jež smysly pobádá, by div ten zvýšen byl.

Král. Přečasto rozohněná obraznost
se ochladí, kdy vidí, co si žádala.

Humb. Kdy rozohnila ty, jenž viděli,
nemůže schladit mne, co chladné rozžžalo.

Král. Mně vítán buďte!

(Pokyne, dva z dvořanů odejdou.)

Kdyby zrakem mým
se Tamar na vás dívala, mně věřte,
že zvolila by vás. Však svobodně
se pojí, co se v štěstí sloučit má.

A kupec jak, jenž zlata skvosty přebírá,
jen jednu zakoupí si ozdobu,
ač krásou mnohá oku lahodí:
tak srdce též, ač jiných cenu zná,
přec k jednomu jen šlehne plamenem,
by strast a radost rozdělilo s ním.
Jí ptejte se. Svolí-li krásná Tamar:
mé mějte napřed k tomu svolení.
Však hle, tu jest: sám zkuste štěstí své.

Vystoupí Tamar.

Humb. (Stranou.) Ó, dive divoucí! jaká to krása!
Jak těžko as, být této pokornou,
kde sloučen přepych vnad tak bohatý! —
Převzácná dívko! Vroucnější než slova má
jest srdce mé, jež prosíc mluví k vám.
Cíl dosažen, mé slovo vás-li pohne,
by srdce náklonou vy oblažila mne.
Zde stojím, samochtě pokořený,
a bázeň s nadějí se dělí o mne,
zda vyslyšena vámi slova má!

Tamar. Své vůle nejsem mocna, pane.
Mnou vaše slova hnula: znamení,
že ze srdce se prýští upřímná.
Však prosím: dovolte mně času ještě.
Nevím, co láska jest; chci sebe zkoumat
a jest-li to, co srdce mé k vám sklonilo,
jest láska, odpovím vám upřímně.

Humb. Ó sladká slova! Štěstí to již půl.
kdo vámi vyzván k pyšné naději!

Ten hřešil by, kdo násilím
by s láskou tvou chtěl hodovat.
Měj ruku vaši, komu srdce též
přináleží. — Já zatím toužit chci,
by zkrátila se doba předlouhá,
až odpověď mi vaše srdce dá!

Král. Slyšel jste ji. Mně nelze, co bych dodal. —
A nyní ku svému. — Rci, Lionardo,
jak má se Amnon, syn náš přemilý,
zda nemoc slabne, jak jest naše přání?

Lion. Oh, pane, zle se zmohla jeho choroba,
jíž kořen hluboký. Tož smutek těžký
se na duši mu položil: jak mrakem vrch,
tak jeho mysl temnem zastřena.
Tvář jeho vadne. Rada lékařů
neví si rady již, a jak by každý lék
již vysílený sám se rozstonal,
tak zhorší nemoc jemu ku škodě.
A nedostupný řeči všeliké,
neodpoví, kdy starost o něj ptá se.

Král. Ty častuješ nám srdce zármutkem!
Tak-li se věc má, jaks napověděl —
ó domluv žal, ať známe pomoci!

Lion. Jak živ jest bůh, já u něho jsem bděl,
k dnům trapným trapné noci nasadiv,
snů nedbaje, jsem spaní vzdoroval — —
znám každé hnutí jeho nemoci.
Dnes přinesli mu jídlo, on je odstrčil.
„Což nebudete jísti, princi?“ ptám se.
On velkým okem na mne pohleděl,

a v mlčení tom čeť jsem odpověď.
Pak najednou, jak by si připomněl,
co jsem se jeho tázal, povídá:
„Kdy Tamar by mně upravila krmi,
tu jeď bych; myslím, že bych uzdravil se.“
I slýchám, pane, často, nemocný
že stůně leckdy nepatrnou myšlenkou,
jež, když se vyplní, ho uzdraví.
Tu myslím sobě: co by mohlo uškodit,
když krále o tom zpravě, požádám,
by svolil Tamaři, zač maně žádá princ?
Neuzdraví-li tou se krmí princ,
pak pozná lichost svého domnění.
A uzdraví-li se, pak nelze litovat,
že jeho přání král byl povolný.
Tož prosím, pane, jménem jeho útrap:
jeť skromné přání to — dej svolení!

Král. Aj hle, jaká to žádost podivná!
Tak překvapuje mne svým obsahem
jak prosby jemnotou, jíž za to žádá! —
Však jasně-li vše v mysli uvážím:
nic není více na snadě než žádost ta.
Což není Tamar, jež nás všecky blaží
a mysli prostotou nás omládá? —
Hle, milá Tamar, ani nevíte,
i naše zdraví ve vašich jest rukou.
Nuž jděte, staňte mu se lékařem.

Tamar. Můj pane, s bolestí jsem doslechla
a k svému žalu o chorobě zlé;
však pomoct nemohouc, jen přáním svým

jsem krátila chorobnost princovu.
Ó, šťastna, pane, kdyby slovo snad,
kdy rozmluva by odvrátila mysl mu
od myšlenek, v nichž kotví jeho žal!
Já sama prosit chtějíc, co mi kážeš,
jdu potěšena, že to vůle tvá. —
(Stranou.) Kéž zdraví jeho v mé spočívá ruce:
co nevidět by prchla choroba! (Odchází.)

Humb. Jak krásná duše to! Ó dovol, ctná,
nech v mysli provázím tě, tebe nehodný!

Král. A nyní k tobě, Federiku. Silvo,
zde opakuj nám smysl poselství.

Silva. Můj pane, není vzpoura to, jež zvedá hlas,
však reptá lid tvůj proti svému králi.
Tož jižní province středištěm všech,
kdož hlasně volají, že přáním jich
oprávněným vždy uzavíráš sluch,
si Federika k sobě žádají,
bys jim ho poslal s plnou mocí svou,
jenž nepostaví na úkor se jim:
by sám se přesvědče, co podstatné,
ku tvému trůnu zanes' prosby jich.

Král. Poselství Federiku svědčí, a ne mně.
I rád bych zvěděl, co jim na to zkáže.

Feder. Ku králi posel mluvil, ke mně nic.
Co já bych zkázal, nestvrdil by král.

Král. Což kdybych řek': Jest vůle králova,
by tak se stalo, co vám zkázal Federik?

Feder. Pak bych jim zkázal: Dost má král své moci.
Moc menší nebude, když srovná křivdu

a tomu povolí, jejž tlačila.
A protož mějte, za co žádáte:
já králem jsem, vy buďte národem!

Král. A co by oni na to řekli mně?

Feder. Ať žije král, jenž v úctě má svůj národ!

Král. Vám straší v hlavě nové náhledy;
nespokojenců vrtoch mluví z vás,
a mladé mysli lehkost jemu svědčí.
Když zkrocení se vám tak lehké zdá,
že třeba slova jen, by v pochvu vzdor
se vrátil a by horká sedla krev:
nuž jděte k přezpupným a zkrotte je!
By však byl jistší cesty výsledek
a vy nemluvil slovy lichých řečníků,
má vemte vojska k vůli důrazu!
Co snadné, stane vám se snadnějším.

Feder. (Stranou.) Na tento cíl neměřil šípy král?

Král. Jak? Pojednou princ slova potratil? —
Vyť jste si na mne často ztěžoval,
že příkrý k vám, víc přeju Amnonu.
Bych navždy odňal smyslu slovům těm:
vem vojska má a zpupné jimi potři!

Feder. Než bych vymýšlel vraždu proti nim,
jich krví jak si slávy dobyti —

Král. Mám syna prohlásit za rebella?

Lion. (Tajně.) Pomněte, princi, co jste slíbil matce!

Feder. (U velkém zápasu.) Oh, jaké nemluvně jest
rozum můj! —
již odpusť, králi; jdu, jaks rozkázal.

Král. Tak se mně líbíte. — Čekám vás u sebe,
bych bližších pověděl vám o tom zpráv. —
Jste milým hostem naším, Humberte;
to naše přání: myslete, že doma jste.
(Pokyne, všichni odcházejí až na Lionarda a Federika.)
Lion. (Tajně.) Až přijdete Amnonu s bohem dát,
doufám se s vámi setkat, princi. (Odejde.)
Feder. (Sám.) Vám stát se nástrojem? Ne, nikdy, nikdy!
Vám zráčilo se zaházet mi cesty,
vyť chcete zpustošit mi mládí sen!
aj, zkusím vaším snem se křižovat
jak mrakem blesk, že zděšené
se oko protrhne mým mihnutím!
Vyť hromadíte nenávist v mou duši:
aj hle, v ní vzrůstá hora odporu —
nenávidím vás nenáviděný!
Dvojřízný nůž mně takto k srdci klást?
Cokoliv počnu teď, to setba vaše:
aj kliďte koukol v kyprém osení! (Odejde.)

Druhá scéna.

Velká předsíň u Amnona. Z komnaty Amnonovy vystoupí Federico a Lionardo.

Lion. Nuž, princi, kterak vám se Amnon zdá?
Feder. Zdá, Lionardo? V skutku jako sen —
mně s bohem! řek' víc jako ze spaní.
Však myslíš-li, že nám to k prospěchu,
pak přejme snu, by dostal tuk i kosti

a tak hned nezmizel. O jdižiž, jdi:
to bratr můj? To na voditku žák,
ne ale princ.

Lion. Nuž kde nebezpečí?
Dokud netouží princ po jiném nic,
než slova hebounká posýpat cukrem,
tož tajným vzdechem, sladkým sténotem:
dotud máš v práci ruku svobodnou,
by jednala, jak zalíbí se tobě.
By svou též pozornost odvrátil král,
nech mne se postarat.

Feder. Mně nelze prodlít: k věci vraťme se.
Teď, Lionardo, spoléhám se na tě,
jak na svou hvězdu. Nechať činů mých
sem jakákoli zpráva ozve se,
ty všecky zdrž: jen tu pak podej králi,
již posel mým ti jmenem doručí,
jež obsahem též nám je prospěšna.
Já nejsem neuznalý, Lionardo.
A žeť pak na to tvou zde ruku mám,
nuž s bohem buď!

Lion. Již s bohem, milosti!
Neračte zapomnít na svého sluhu. —

(Federico odejde.)

Mám všecky na voditku vás! — Svou lahůdku
jsem ještě si neupravil, ji neznám.
A podle vůně, vzácné přípravy —
kdož ví! Ta hostina být může vzácná. —

Z venčí vystoupí Jutta.

Aj kusá návštěva! Kde Tamar?

Jutta. Jdu, abych ji ohlásila, že přijde. —
Však slyšte, pane, slovo důvěrné.
Mně zdá se, že jsem Giacomu ublížila,
zhrdnuvši tvrdě slovem upřímným.
Prosím vás za radu: mně toho líto.

Lion. To něžná starost, jež ti slouží ke cti.
Však ne třeba se hněvu jeho bát;
leč chceš-li si ho na vždy udržet —
to hlavní věc: jen ne hned důvěrně!
Kdo vše dá, nemaje, by opět dal,
zbavil se prvním darem díků příštích.
Však nové vymýšlej si obraty,
by obraznost vždy novou našla hru,
jež snadno přiláká a znova udrží.
Tvař se, že jiný tebe miluje,
to lásku jeho k tobě rozmnoží.
Koj vždy jej nadějí a málo splněním.
Kdo uzří o několik stupňů výš
vždy růži čerstvou, toho dovedeš
na věže vrch. Kdo však má první schod
podestlán růžemi, aniž by kynulo
mu něco na konci, co láká víc,
ten nepachtí se tam, kdy dole vše.
Však sama porozumíte vy svému.

Jutta. Mé díky, pane; chci vás poslechnout.

Lion. Hle, tamto přichází. Jednejte moudře.

Z venčí vystoupí Giacomo.

Giac. Mně, Jutto, zrakem nevyhneš se.
Však neuvěřím, dokud tebe zřím,
a sama rci, zda Beppo sokem mým?

Jutta. Nemohu poručit mu rozkazem,
abych se mu nelíbila. A radím ti,
bys jemu ruku podal přátelskou;
mně nemilý, kdo jeho dotýká se.

Beppo z Amnonovy síně.

Beppo. Princ volá vás. — Aj, dobrý den, Giacomo.
Sem podívej se, jak ti děvče odvádím.
(Směje se.)
Má, slečno, tvář není tvář mrzoutů;
mně lehká krev probíhá žilami,
a škaredosti, popelci se vysmívám.
(Podá jí ruku.)

Jutta. Jste dvorný, Beppo. Jsem vám povděčna!
(Odejdou do vnitř.)

Lion. Nuž, Giacomo, neměl jsem pravdu?
Však doufám, rozmar tvůj tím neutrpí.
(Odejde do vnitř.)

Giac. Tu tedy stojím, s nebe vyvržen —
zamčena fortna: marno zaklepat! —
Co ještě zbývá, bych se dověděl?
Že takto zapomněla na sebe!
Co ještě v paměti má podstaty,
kdy slibu věrnost odfoukne mi dech,
kdy to, co za svatou ji prohlásilo mně,

se posmívá mé úctě nábožné
a všem se nabízí, kdo si ji zvednou?
O bože, jaký zbývá život pak?
Kdy chodím již, nevěda kam a kde,
kdy vidě nevidím a slyše neslyším,
ve spaní nespím, nebdím ve bdění? —
Již mnohých ran jsem jak živ zasadil,
však nebyla ni jedna krutá tak,
jak jest ta tvoje, na niž krvácím. —
Ó, těžko nenávisti přivykat,
oblékat oděv hněvu sedraný,
kde láska z celé duše planula! —
A však kdy krásnější by byla Heleny,
já v srdci svém si tak ji zošklivím,
že šeredná jest krásnou vedle ni! —
Ach, přec mi žal, ten krásný obraz pošpinit!

Vystoupí Tamar.

Ó, shasni hvězdo mého života:
mně zeje hrob — tam světla netřeba! —
Nešťastná víro, že jsi lásce věřila! (Odejde.)

Tamar. (Sama.) Muž ten odchází smutný. — Podivno! —
Ach, jakž by mohlo býti veselo,
kde smutkem zastřena tvář princova! —
A přec, jak bych se postihnula v nepravém:
mně spíše vesele je nežli teskno,
ač cítím, že to k době nesluší. —
Já bláhová! — Nerozumím já sobě. —

Z vnitř přivedou Amnona; Amnon posadí se zamyšlen a smuten. Vše se opět vzdálí do síně Amnonovy, Lionardo a Beppo tak, že zůstanou ve vchodu.

Tamar. Vy jste si, princi, přál pojísti krm,
již ruka má vám upraví.

Amnon. Ba pravda.
A povídali mně, že Tamar přijde.

Tamar. Pak pověděli pravdu vám.

Amnon. Já dosud viděl Tamar v duši své;
snad proto stůňu, že ji příliš vidím.
A nenávidět bych měl tebe jen,
žes přišla, abys nemoc zvětšila.

Tamar. Král otec posílá mne, princi, k vám.

Amnon. Mně milo jest, a protož přiveď Tamar,
mně bude vítaná. — Ó dívko, hleď,
já mnoho trpěl; skoro myslím teď,
že vše se nedá říct, co trpěl jsem.
To řekni jí, a jist jsem, ona přijde.
A nikoho jsem neměl, jemuž bych
své duše zažaloval bolest smrtelnou,
neb ti, kdo měli tísni ulehčit,
mně nerozuměli. Ta však porozumí.

Tamar. (Stranou.) Mne nepoznává. — Co mám říct,
by znal svůj klam? —
Můj princi, snadno říct mně Tamaři,
by přišla sem. Jsemť Tamar já, již král
posílá k vám.

Amnon. (Dlouho ji pozoruje.) Jak? Co díš? Ty jsi Tamar? —
Ach, opakuj ta slova ještě jednou!
Jsem po nich vyprahlý. Než utkví v paměti,
mohla by smazat je nejistota —
ó prosím: opakuj, až uvěřím!

Tamar. Jsem, princi, Tamar; král mne posílá,
bych upravila milou krmi vám.

Amnon. Nuž dovol očím, ať se nasytí. —
Ne, dívko, nevím o tvé krmi nic.

Tamar. Budíte v prsou mých soustrasti hlas.
Jste dobrý tak; vyť nemůžete myslit zle.

Amnon. O věř, tys nemoc moji zhoršila.
Mně teskno pojednou, kdy mám se vyznat.
Má paměť zápasí po pravém slovu,
v ní všecko k nepoznání škrtnuto — —
ó Tamar, já jsem mnoho přetrpěl!

Tamar. Vy lekáte mne, princi.

Amnon. Ne, Tamar. Nesměj mé se žalobě! —
Jsem nejbídnější z tvorů veškerých! —
Žel, žel! — Máť každý ptáček družku svou,
kdy dechem zasténá, ta vzdychne s ním.
Nenít tak bídný tvor na světě tom,
by z večera, kdy luny paprsek
stříbrným světlem tenké roucho tká
a nebe ošatí se drahokamy hvězd —
by nechtěl klesnout v náruč soudružnou,
v ní touhu sladkým slovem vyplakat!

Tamar. Ach, jak jest krásná, milá bolest vaše!

Amnon. Nuž hleď; já trápen touhou žalostnou,
den s nocí střídám, polo bdě, sně na polo,
hledám jen stíny, sám jsa změněn v stín,
postrádám venku jara pyšné radosti,
a pod střechou se marně pachtě po klidu,
hledím jen k prahu, kdy jej překročí
tvá noha, dívko líbezná! O přej,
bych ze vší tísně moh' si ulehčit!

Tamar. O mluvte, princi. Ráda poslouchám,
kdy slova odnímají přítěžku,
jejž bledý zármutek nahromadil.

Amnon. Nuž dívko, slyš. Tvá bytosť líbezná,
ten vděků souhrn ve tvé podobě —

Tamar. O prosím: netvrďte, co čelo mé,
co tvář má uzarděním zapírá!

Amnon. A zapírajíc přesvědčuje jen.

Tamar. O, svědek falešný; neprávě svědčí.

Amnon. Již slovem nelze pravdy váhu zlehčit.
A mlčí-li ve stydlivosti pokora,
pak mluví na hlas celá žalost má!
Hle, dívko; touhou k tobě na smrt utrápen,
zde rozvírám svou duši před tebou,
a srdce, vřelou tísní stěsnané!
V tvé ruce smrt i život spočívá;
dél nechci žít, kdy láska zemřít má:
jen láska tvá mi může zdraví dát!

Tamar. (Stranou.) O bože! Jak mi jest! Ta bolest veškerá
se stala náhlou mocí bolem mým!

Amnon. Viz lásku mou! K sladkému šílení
se roznemohla v srdci horoucím!
A jestli ruka tvá nesejme tíž —
o Tamar, polituj mou bytost ubohou!
Tamar. Ta tam má rozvaha! — Můj princi chcete
požíti krmě? Jeť připravena.
Amnon. O díky, dík, žes učinila tak!
Dej mi své rámě, ať mne provodí!
Popřej mi sluchu, ať se vypláči!
Sem polož ruku, ať to ucítíš! —
Chci krmě, již jsi připravila mně.
(Odejdou do vnitř.)

Ze vchodu přijdou Lionardo a Beppo.

Beppo. Nuž hleďte, již ho neznám zase.
Musil by smát se, kdyby sám se znal.
Ten cukrující seladon, toť princ!
Dej kytaru mu do ruky, a on
pod okna půjde drnkat kasace!
Ji zavři do hradu, on v kanárka
se promění, aneb se touhou utrápí,
že nelze na mříž přiletět a toužit.
Dej nejtěžší mu slovo, poví rým,
napíše báseň, jako první hudlař,
a vzdechů bude v ní a žalů, slz,
jak v dešti březnovém. Ta kdyby řekla:
„Pojď, prchnem!“ — on jí řekne jemně:
„Budem se živit zpěvem!“ a na trhu,
jenž mu se namane, postaví krám!
Ta řekne-li mu: „Budiž zdráv!“ — ať oněmím,

že vyskočí, jak jelen s parohy
a v horách zabloudí při hvězdičkách. —
Neumíť poroučet, a prosí jen! —
Od všeho zlého zachovej nás, pane,
a neli nebe, dej nám aspoň očistec!

Lion. Ty odříkáváš litanie s patra,
jak bysi skládal sliby v klášteře.

Beppo. Nuž já vám povím, co jest psáno, leč i to,
co v písmě nestojí. Ta stát se kuchařkou,
on změní kuchyň v přežádoucí ráj
a žezlo za vařečku vymění.
Za jejím pohledem kraj světa půjde,
papoušek na šňůrce, tak ochoten.
Z princovy vůle nezbylo mu tolik,
by vezma do štipce ji, kejchnout moh'.
O, neumí víc poroučet, jen prosí!
Chraň bůh ji kašle, sic to zpěv je slavičí
a nehtů ostřižky jí v růže překřtí!
O, půjde-li to takhle dál, mne bude mít
za prince, sebe pak za mého sluhu.

Lion. Rád bych tě viděl, bysi princem byl!

Beppo. Ne, to bůh nedá, jako že jsem křesťan,
leč by mne našli někde vyspávat
a za královský květ mne podvrhli.
Leč pojďme!

(Ukazuje na vracející se Amnona a Tamar.)

Láska dává nám zde kvinde.
My dost již viděli — víc netřeba.

Lion. Jsem potěšen, že bych tě obejmul!
Jsi u mne hostem, Beppo, k večeři.

Jeť dobré víno, jež jsem uschoval!
Zavdáme-li si, budem veselí! (Oba odejdou.)

Vystoupí Amnon a Tamar ze vnitř.

Tamar. Slyš, Amnone — ach ne, to nepovím!
Amnon. Již tajemství? Drahoušku, pozor měj,
ať nevyzvídám.
Tamar. Smál bysi se mně;
jeť dětinské, co chtěla jsem ti říct.
Amnon. Mne dítkem viz! Smích nemá významu.
Tamar. Když jsem tě tenkrát viděla při pohřbu —
ach ne, já ti to přece nepovím.
Amnon. Pak budu chudší, oč tys bohatá.
Nuž prosím, hle: buď štědrá k chudému!
Tamar. Chudobu nezmění dar bez ceny.
Amnon. Však vůli projeví, že dá, co má.
Tamar. Bych projevila tu, nuž tedy slyš.
Když jsem se s tebou na to setkala —
pamatuješ se? šla jsem tenkrát s Juttou —
a tys mne sladkým slovem oslovil:
tu jak by slova v krev se srazila —
já cítíc vše, nemohla promluvit
a tuše lásku, neznala jsem jméno.
A teď — můj třikrát drahý Amnone!
Musím se sobě smát. Bych potkala
tě nyní, nestála bych nevědouc,
jak promluvit a jak pozvednout zrak.
Amnon. Ach, mysli si, že bys mne právě potkala
Tamar. Pak bych ti řekla zcela bez bázně,
co rozkoší mně plná ňádra ouží,

co na rtech políbení ohněm plá —
vše, vše bych povídala bez konce:
to cítím, ač to neznám povědět.

Amnon. Má drahá, neumlkej! Mluv, o mluv!

Tamar. Slyš, Amnone — jedno bych vědět chtěla:
cítíš se šťastným, jak já blaženou?

Amnon. Tak myslím, ač to vím, že sám se neznám.
Na také štěstí dosud nezvyklý,
jak vězeň, jejž sevřely okovy,
a najednou mu dána svoboda.
Jsem psanec, ze sebe sám vyhnaný,
jenž milostí tvou navrátiv se sobě,
nenabyl k losu ještě důvěry,
zda mžikem nevezme, co mžikem dal:
zda to ten krásný sad a pyšný les,
ty hory zádumčivých šepotů,
ten volný potok, jemuž na břehu
si s pískem chlapec hrál: zda vše, co zřím,
je drahý domov, jenž mi navrácen —
o Tamar, to jen chudá slova jsou!

Tamar. Můj drahý, drahý! — Zapomínám rychle
na všechen druhý svět. Již nechápu,
jak žijíc v příští den jsem spěchala,
nač prošlý den byl upomínky hoden.
Však teď — již musíš svolit — světlem tys
mně jediným. Již není štěstí jiného,
než v tobě žít, tak žijíc šťastna být! —
Mně zdá se, kdybych zas tě ztratit měla —
to posledním by bylo dechem mým!

Amnon. Nač chmury, drahá! Což nesvítí den?

Tamar. O, svítí! V lásce tvé zřím jeho červánky!

Amnon. Jak na tvém srdci svoje štěstí já!
Dej políbení mně. Tať odpověď
otázek všech!

Tamar. Proč chví se ruka tvá?

Amnon. Já třesu se, jak chudák obdařený,
by brzy obnovil se štědrý dar.

Tamar. Zde na! — A kdybych více neměla,
co bys moh' žádat — — Jsi ještě nemocen?

Amnon. O, víc než kdy.
Být nemocen a o tom nevědět,
to nebezpečně stonat znamená.

Tamar. Tak musíš celý život churavět,
že nemoc rozdvojí se s vědomím —
jsa churav, nesmíš o tom zvědět nikdy! —
Já bláhová, jež takto žertuje!
Viď, Amnone, ty promineš, co žvatlám.
Neb kdybych věděla, že rozhněvám tě,
pak nepromluvila bych slova víc.

Amnon. Ty krásná duše! Jako do studánky
se dívá hoch a zkoumá vody čistotu,
tak patřím na milé tvé duše dno;
v něm vidím na sta krásných zámyslů —
a duše zrcadlo mou tvář mi obráží!

Tamar. Ach odpusť, milený, jeť pozdě již —

Amnon. Ne pozdě! Náš den teprv počíná!

Tamar. Buď s bohem, Amnone! Zdej se ti pěkný sen!
(Odchází.)

Amnon. (Jemně.) Odnášíš zdraví zas, ježs přinesla?

Tamar. (Stranou.) O, svatá panno! Ne, ne, nemohu! —
(Běží mu zpět do náručí.)
Na srdci tvém chci dlít, dokud mne ty
nezapudíš. A kdybys zapudil —
i vyhnána jsem s celou duší tvá!
Amnon. O neumlkej, dívko líbezná!
Vždyť tolik štěstí, ježs mi přinesla,
bych nechtěl nést již bez tebe!
Tamar. Vše dýchej lásku!
A ty když přijdeš, noci překrásná,
a pozdravíš měsícem nabledlým
a hvězdy třpytem položerý svět:
pojď, slavíku, a zatluč píseň nám,
žežulka volej v háje tajný šept:
již pojďte, dívky, po dne vírném klopotu
hledejte poklidu v rozmilém náručí! —
Můj Amnone, co ještě zbývá řeči mé?
Jeť neskonalá k tobě láska má!
(Odcházejí do Amnonovy síně.)

Třetí jednání.

První scéna.

Předhradí. Vzadu upravené stoly. Vystoupí Lionardo a Mateo.

Lion. Nuž, pane, k věci. Co zkazuje princ?
Mateo. Ten list vám posílá, jenž svědčí králi.
Však oustně doložit mám k tomu já,
že s tím, co psáno, pravda srovnává se tak
jak s vlkem jehně, s hříchem nemluvně.
Zavázalť vojsko sobě přísahou,
a poslušnosti jeho svrchovaný pán,
ve smlouvu s námi vešel zřetelnou,
že na jeho jen vůli závisí,
zda zřejmě být má provolán, čím v skutku jest. —
Oh, pane, u nás nabyl život barvy.
Co vy si přejete, my u nás máme,
stížnostem našim sloucha srdcem princ,
ne vášeň, u nás právo vládne,
a věřte, s vámi neměnil by žádný! —
Však vidím, že již nejsme samotni:
jednejte tak, jak očekává princ —
mne zachovejte ve své paměti.
Lion. Jak by tu Fedrik stál na místě mém.

Mateo. Nuž s bohem, pane.
Lion. S bohem buďte.
(K sluhovi, jenž právě přišel:)
Vše připraveno již. Můžeš je zavolat.
(Vyprovází Matea. Odejdou.)

Vystoupí král.

Král. Podivná bázeň sužuje mi ňádra,
tušení hrozné obléhá mou duši.
By pravda bylo, čehož bát se bojím,
že krev jich netušíc společný pramen,
vyšlehla ohněm lásky nerodné —
o, kýž by raději nebyl uzdraven! —
Však zůstaň ukryto, ty trapné zdání,
v mé duši hlodej nejistoty zubem! —
Stavět se v zřejmý odpor, bylo by,
jak rozdmychovat nebezpečný žár.
A protož tvářit chci se nevěda,
jenž schvaluje, co schváliti by neměl,
jen aby odporem svou vůli nesmazal. —
O, hrozné, dýku sladkým jménem zvát,
jed zulíbat, jenž do krve nám vtéká —
a všechna hrůza rozrývá mou duši!
Jen jedna ještě zbývá naděje —
princ Humbert! Vítaná buď! Té se přidržím!

Vystoupí Amnon, za ním Lionardo, proti nim Beppo, Giacomo a j. s pohárem, volajíce: Ať žije princ Amnon! — Tuš.

Král. Aj dobré jitro, princi. Časně tak,
a zdráv a vesel — to mně potěchou!

Amnon. Opravdu, otče, tak se cítím zdráv
a vesel, tak pln mládí, života,
že neznám ničeho, co mohlo by
seslabit blahost nových pocitů.
Jak děcko usmívá se zas mi svět,
mně z jeho tváře tolik lesku prýští,
že zdá se mi, jak v rouše svátečním,
a já v něm slavím znovuzrození.
A dím-li pravdu: čí to zásluhou
než té, která nám všechněm milá tak,
že jako v slunci okříváme v ní?
Nuž ano, abych všechno v jednom řek':
kdo nežil by, kdy Tamar vyzve k životu?

Král. Vřelými barvami ji znáte líčit
a s citem ohnivým. Mně milo tak.
A však i moje srdce omládá
a prosto bázně o váš milý život,
bez uzdy oddává se radosti.
A protož veselé chci vidět tváře:
ať hody neustanou, plesání,
a hudba radovat se pomáhá,
tož z vděčnosti, že Amnon opět zdráv!

Všickni. Ať žije princ Amnon!

Král. A nyní, Lionardo, zprávy sděl,
jaké sem o Fedriku dospěly,
jež, doufám, veselí nám nezkazí.

Lion. Můj pane, můželi co zvýšit radost,
tož, jako vůně cenou zvýší květ,
tak zprávy o Fedriku potěší tě. —
Zde pravý svědek toho, co dím tobě. —

Jich reptot němnul jeho příchodem,
ba srdce lidu v jásot propuklo
a svému králi slávou plesalo,
že mile učinil, zač krále žádali.
Tah nikdy nebyl krvavý tak málo:
dva ohně sbratřené — tak potkaly
se pluky princovy s řadami lidu.
Toť svátek byl, jakému nezná podobný! —
Princ Fedrik nejhlubší zkazuje oddanost,
co nejdřív podat slíbil důkazy,
jak vřelá úcta lid tvůj projímá
a jakou láskou lne ku svému králi.
To abys přijal za předchůdce zpráv,
než k tvému trůnu osobně je složí.

Král. To písmo svědčí o pravdě tvých slov,
a hlava tvá mi za ně ručí dál. —
Nuž nic nebrání, aby veselost
se plným tokem proudila. Zde každý
buď vítán. Den pak nebuď odměřen
dle času dítek, hodin prchavých:
jeť větší radost naše — den ji nezměří!

Všickni. Ať žije princ Amnon!

Amnon. Mé díky všem. A bylo-li kdy srdce
v souhlasu s veselí hrou radostnou,
tož vězte: srdce mé dlí mezi vámi.

(Odejde s králem.)

Giac. (Trochu napilý.) Pánové, princ Amnon jest dobrý princ. Ať ještě jednou žije princ Amnon!

Všickni. Ať žije princ Amnon!

Vystoupí Marco.

Marco. Ej, tu jde veselost z plných plic. Zde chci se usadit. — Giacomo, dobrý den. Tak časně u vína?

Giac. Urazil jsem vás, pane, že mám tak časně proč?

Marco. Mne urazit? Mne těší, že tak jest.
Giac. Vás těší? A co smí vás těšit, prosím?
Že piju? Chcete zakázat mi, abych nepil?
Marco. Hoho! mne těší, že vás vidím pít.
Giac. To těší vás? Dle jakého to práva?
Marco. Dle práva, jakým mne se ptáte.
Giac. Když tomu tak, pak tomu tak — a pijte též.
Já nepromluvím ani slova více.
Marco. Též dobře. Odpověď mi uspoříte. —
Den dobrý, pánové. Víc nechci mluvit.
Beppo. Giacomo předříká modlitbu šeptmo,
my šeptmo budem ji opakovat —
bůh může dřímat, aby neslyšel.
Ať upije se, kdo dřív promluví.
(Všickni se smějí.)
Lion. (Stranou.) Ját dosud nejsem v mysli zlotřilý,
by lidských citů řeč mi nehla srdcem.
Svržený s nebe svého ve tmy tůň,
cítím, že cosi zvedá peruť mou,
na níž jsem druhdy ku světlu se nes'!
Mně zloba ještě v tvář se nevryla,
ját dosud s šťastnými se veselím,
mně dosud prsa šíří se aouží,
mé oko ještě slzou navlhne. —

Vás, květy něžné, pleju z ňader svých,
znát nechci nakřehlé to dědictví,
dokud mou vůli v slabost přemlouvá.
Toť jisté jest, že král mně nevěří,
že hledě na rostoucí syna vášeň,
mne měří pohledem, jejž nesnesu.
Nuž postarám se, by mu z ruky padla nit',
po níž chce vyváznouti k jistotě. —
He, Beppo! —
Nerad přijímám jiných úslužnost,
však tebe za ni trochu prosím, Beppo.

Beppo. Nechcete-li, bych sloučil vodu s ohněm
a z horké páry ulil rampouchy —

Lion. Jsi v dobrém rozmaru a věc ti snadna.
Giacomo krom toho si navlažil
již trochu rozum, jenž mu taje v páry.
Myslím, bys rozehřál jej k veselosti,
jež rozhřála by i ty ostatní. —
O tobě mní, žes přemluvil mu Juttu;
moh' bys jej smířit lehkým škádlením,
nějakým žertem rozvázat mu jazyk,
by o té lásce své se vyslovil.
Až budeš se soudruhy v nejlepším,
chci nazpět přivest prince Amnona:
budeť se čemu smát — to Amnon miluje. —
Mně milo bude, učiníš-li tak.

Beppo. Nuž nevím, zdali mnou se spokojíte.

(Odejde k ostatním.)

Lion. (Stranou.) Musil bych divením utuhnout v sloup,
znát nesměl přirozených věcí krok,

kdy to, co kořen chorý pustilo,
by hnalo v jiný květ než v chorobný.
A láska Amnonova k Tamaři,
ten zápal hořečný, to chvění zimničné,
to kvést by mohlo květem nevadlým? —
Takť slýchám vždy, že rozohněná obraznost,
že prudkých srdcí přenáhlený žár
svůj předmět šatí v růže červánků,
v měsíce lesk a ve motýlí pel,
že nestačí mu vonných květů dech,
ni stříbro hvězd, ni krása májová,
a vše to tenké kouzla tkanivo,
jež z všedních dnů nám život spřádá sváteční.
Na toť, než okusíme, po čem prahnem,
a dokud touha k ohni klade palivo,
že šlehá předmět v záři bohyně:
tu pokleknem a kořímе se jí.
Však stanem-li u cíle zkojení
a smysl zpitý zpamatuje se,
(což lásce chorobné tím jistější),
že půli žáru pustí ze služby
a druhá klesne v mdlobu, pohodlí,
an k úkoji netřeba vzdechů víc — —
pak navždy s bohem, touhy zápale!
A k tomu jediná jen pochybnost,
by prstem dloubavým pel stírala,
květ sedrala a dechem sfoukla lesk,
by spanilý ten závoj natrhla,
s nímž modla tenkých vděků pozbývá
a objeví se v nahé skutečnosti — —

ta tam jest navždy cena předmětu,
ten tam je půvab, kouzlo života! —
Nuž my se pokusíme. (Odejde.)

Beppo. (Kazatelským tónem.) Tak, líná chaso! K veselí vás hnát?
Jak, nestojí to za řeč, že se princ
nám uzdravil z přetěžké nemoci,
že jeho mrštnost s rybou závodí?
To hodno přec, byste se napili,
sklenice tloukli na střepy, a kdo
nedrží s námi, nuže na hlavu
mu slejte tento octa zárodek! —
Jak? Vás již přemohl ten žďabec dní,
co vítáme jich jitro přípitkem
a pijem do noci na princův zdar?
He, jděte, jděte! Ani jediný
se dosud pitím pod stůl nesvalil,
by mohl králem být korunován!
Jaká to hanba! Či se má vám princ
rozstonat dvakrát za měsíc a dvakrát
se uzdravit, byste slavili hody?
Fi na tu nevděčnost! Nemáte dost
na jedné nemoci, že neumíte
ji dokonalou pitkou oslavit?
Či neunese nic vám žaludek?
O, hanba! Kdyby vstali předkové,
nad vámi hanbou zas by zemřeli,
že nedovedete se hanbit sami!
Až bude věčný soud, zodpovídáte
se z každé krůpěje, jež přišla na zmar:

a kterak obstojíte, hříšníci,
až vám se vyčte, že jste nechtěli
se z plných chřtánů veselit, když stůl
vám praskal pod vínem, jež pravý malvaz,
pod pokrmy, jež pravé dorty jsou?
O, lakomci! Kdo sobě nepřeje
ni veselosti, pitky za živa,
ten zasluhuje, by mu na hrobě
vyrostly kopřivy, jež spasou housata,
a bodláčí, jež za fíky má ušák!

Marco. Haha! Beppo, já jsem při všem. Mně by bylo milo, aby se princ každý den uzdravil. Já mám tolik nábožnosti ve svém těle, že bych doved' hodovat a svátky slavit každý den. Ale jednu věc bych musel vědět, Beppo. Musí-li mít princ Amnon také svatbu, jako my, aneb-li to jen tak, jak říkáme. z první ruky odbude?

Beppo. Fi, Marco! Tak se tázat — styď se. Jsi proto zde, bys pátral po věcech, které bůh nezjevil? A stojí psáno: Menšího jen o něco andělů stvořil bůh člověka, jej nad všecky tvory vyvýšil, slávou a ctí jej korunoval — nemáš na té koruně dost, není to pro tebe čest? A jsi nad to pozván, abys s námi hodoval — není to pro tebe sláva? A když máš dobrý malvaz — nejsi podoben andělům? Pij a chval pána boha, že stvořil víno. A nezpouzej se písmu svatému, v němž stojí, že viděl bůh, že bylo všecko dobré: holky, víno a s vínem my, kteří jsme jeho pijáci!

Vystoupí Lionardo a Amnon, zůstanou stranou.

Marco. Slyš Beppo, nestojí psáno, kdy má člověk dost?

Beppo. Ne, nestojí. A stojí-li to tam, napsal to hlupák, jenž neznal víno, holky nemiloval, živil se kořínkovým salátem a pečení z kobylek — a ten co napsal nás se netýká. Však počkej, já ti povím, co psáno. Jeť to v písničce, napsal ji šelma básník a byl za to odsouzen k doživotní nouzi, proto že to napsal tak a ne jinak.

Marco. Zazpívej to Beppo.

Beppo. Nuž tedy slyšte! (Zpívá.)

Hoch pije sladké víno
a proklíná svou holku:
adie, sladká Míno! —
tak mluví bez okolků.

Měl plnou kapsu stříbra,
a láska mu jen kvetla —
„Miláčku, kýž to zlato,
dát zlato více světla!“

Giac. Ta písnička se mi líbí!

Marco. Aj, Giacomo promluvil. Ať žije Giacomo!

Všickni. Ať žije Giacomo!

Beppo. Slyšte, dál!

Všickni. Slyšte! slyšte!

Beppo. (Zpívá.)

To uslyšel princ pavouk,
chtěl namluvit si mušku
a komáry, jež lapal,
chtěl dát jí za podušku.

Tu spi, má drahá družko,
z nich upředu ti prádlo —
„Pavouku, ty jsi osel.
mám radš komáří sádlo.“

(Všickni se smějí.)

Giac. To je taškářská písnička. A kdyby ten šelma básník to byl nenapsal již dávno a kdybych tě, Beppo, nenáviděl na smrt — jak, Beppo, ty bys mohl myslit, že jsem já ten pavouk?

Beppo. Giacomo, ty jsi muž. Tvá mysl přímá získala mou důvěru. Že však jsi myslit moh', má láska přátelská že tak vybočí z cesty, bych k vůli dívce odřek' se tvé lásky — aj, Beppo: pravda, že jsem Juttu trochu miloval. Avšak ta se ještě nenarodila, pro niž bych tebe zapomněl! Leč abych podal tobě důkaz, jak velice si vážím přízně tvé: zde při pohárů těchto sladkosti, při poctivosti všech přítomných svědků, při uzdravení prince Amnona — se zříkám navždy nejen Jutty, leč každé lásky na celý svůj život a je-li tak tvá vůle, vystavím ti na to kvitanci!

Giac. (Elegicky plačtivě.) Nehleďte tak na mne, jako bych byl napilý! Kdo z vás může tvrdit, že jsem napilý? Tím pohárem mu hlavu rozbiju, kdo by tvrdil, že jsem napilý! — Tys mne pohnul k slzám, Beppo. — Já nejsem necitelný, pánové! Chtěl bych

se s vámi vsadit se všemi, že nejsem bez citu! A zahanbit se nedám! Vás beru za svědky zde, pánové, že i já se Jutty zříkám na vždy, a jako prázdním tento pohár do kapky, tak budiž do kapky vyhlazena její památka! Pánové, já nejsem bez citu. Já zvu vás všecky za svědky, že řeknu Juttě, co jsem řek' zde vám!

Beppo. Hejsa, Giacomo, ty jsi muž a zcela dle mé chuti! Tu mysl sobě chválím, jež se neváže na jeden kroj, na jednu krčmu, na jedinou židli. Chci volným ptákem v lese být, a truchlil bych, že nejsem v kleci? Mně ruku dej, Giacomo! Jeť jeden papež v Římě, a kardinálů množství. Kdy jeden papež zemře, ať žije jeden z kardinálů! Pánové, za námi! Kdy jedna láska vadne, hejsa, ať květe láska všecka! Hejsa! hejsa! (Výskajíce a popěvujíce odejdou.)

Amnon a Lionardo.

Amnon. Rozuměls tomu, Lionardo?
Lion. Všední to příběh. Láska vychladlá.
Amnon. On jí byl oddán srdcem veškerým?
Lion. Jsou všecky tak. Přisáhla jemu lásku,
že nebyl nikdo druhý po ruce.
A když pak namanul se onen druhý —
nu, zapomněla, že to právě druhý.
A teď ji opustili oba dva.
Amnon. Což béře se to na tak lehkou váhu?
Lion. Jeť již to jednou tak; žel, že to tak.
Lehké to zboží —
odpírát každá, neodepře žádná.

Amnon. Bez výminky?

Lion. Já bych tak soudil.
Možná to sic, že důtklivé to zrcadlo,
jež vrací každou tvář a podobu
a chytne každý dech: že k vůli jednomu
se zdráhá dechů všech i pohledů
a jedna tvář jen že se z něho vrací.
Já čítal o těch vzorech v básnících,
a rád bych též je poznal v životě,
v němž přednost má, kdo vládne majetkem.

Amnon. (Stranou.) Že hvězdy padají, o tom jsem slyšel.
Že však by to, co máme za nebe,
co s úctou zvedáme, jak diamant,
jenž zasazen má býti v korunu,
co svatou bázní v srdce štěpujem,
by poupě rostlo v růži královskou,
co sladké tak, že chceme pro to umřít
a míry neznáme v svém blouznění —
to že by bylo ceny nízké tak,
že blázen jenom odhadne ji výš,
an zapomněl, že choutka náhody
ji mohla přiřknout v nízký majetek? —
Ne, ne, to není pravda, Lionardo!

Lion. Vyť jste se zabral, princi, v myšlenky,
a nestojí to za to.
O věcech těch nesmí se mnoho přemýšlet,
ne dloubat v tom, co kluzké jako led,
ne bráti na nože, co hladké jest.

Kdo lehkým krokem přes ně nepřejel,
vydloubá důlek, přes nějž klopýtne.

Amnon. A Tamar?

Lion. (Neodpovídá.)

Amnon. (Hrozně.) A Tamar?

Lion. (Neodpovídá.)

Amnon. (Měkce.) Hleď, Lionardo, kdo si kvčty zasadil,
že vzešly v jara pyšné naději —
o, prosím tě, nedýchej na ně mráz,
neříkej mu, že rostou z hroudy jen — —
byloť by škoda přec, je potrhat!

Lion. Aj, pane, kdož by myslil hned tak zle,
byl nešťastným, že růže hledal tam,
kde nekvetou? Jsouť takoví, že věří;
ti však se musí méně ptát a vědět míň.

Amnon. Tak? Myslíš? —
Já bláhový! — Co řečeno tu obecně,
jako když řeknem: Bude suchý rok,
nebude úrody a vznikne hlad —
to měl bych vykládat, že mně též platí?
Co lhostejné, zda řečeno či nic —
v tom měl by rozum váznout zbabělý? —
Ach zřím tě, zřím, ty drahý obraze,
a touha zvýšená po tobě šlehá!
Cítím ten oheň, mnou roznícený,
jenž moje srdce z plna rozehřál;
vidím ten přespanilý oka žár,
jenž objevil mi svatost, nebe, vše;
polibků zpomínka hrá dosud žilami.
má duše blažeností přetéká —

to není žár, jenž po každém se zraku sveze,
jak po magnetu blesk! Ach, odpusť, drahá!
Necítil jsem se nikdy šťastným tak,
jak nyní, jsa o štěstí přesvědčen!

Lion. (Jenž byl bedlivě se strany pozoroval Amnona.)
Můj princi, málem byl bych zapomněl.
Byloť by dobré, jíti k Tamaři;
myslím, že přítomnosti vaší třeba.
Sám znáte to: princ Humbert uchází se
o její ruku. Tamar neodepřela.
Jen lhůtu sobě vyžádala krátkou,
kdy dát chce odpověď. Již ale tlačí
princ Humbert na vašeho otce, král
pak na Tamar doléhá s pokynem,
že dost již rozmýšlení, dosti rozvahy.
Dnes přijde Humbert pro odpověď k ní,
král rád by měl, by Tamar svolila.
Nevím, na čem a zda se Tamar shodla;
však myslím, vaše přítomnost by mohla
při odpovědi padnout na váhu.

Amnon. Hm, myslíš, Lionardo? Děkuju ti.

Lion. O, věřte, princi, potěší se z toho! —
Však vybledlých těch vidin zanechte,
jež vraští mladé čelo před časem
a oko zastírají v nečas mhou.
O, při všem prosím vás, neklamte se!
Mně věřte, já že také srdce mám,
co jiné zarmoutí, já nejsem vyjmut;
a kdybych věděl, jediný jen nádech
že zasmušil by vaší tváře lesk,

radš proklel bych den svého snoubení,
radš z ňader památek rval drahých zůstatky,
než vědomí bych přechovával v nich,
že snad jsem já těch rmutů příčinou! —
Však slyším hudbu — znamení, že čas.
O s bohem, princi. Za to prosím vás:
mne ve své lásce zachovejte! (Odejde.)

(Hraje tichá hudba až na konec.)

Amnon. (Sám.) Zač jsem mu děkoval? — Cítím,
jak teplo z ňader vytrácet se může:
okna i dvéře stojí do kořán,
a venku prudký vítr zahučel. —
Což dá se teplo rukou zadržet?!
Jak nedomácně zní ten chladný zvuk,
rozrážíť zimou osení tak mladé!
Ta krása veškera, ten vděků soujem,
hra líbezná dvou srdcí souhlasných,
ta zraků, slov poklidná útěcha,
ta sladkých žalob píseň úchvatná,
to modré nebe v nočním mrknutí —
oh, proč to cítím, že to bývá sen?

(Duse slzy.)

Nezněte, zvuky, smutkem všelikým,
mé lásce nezpívejte píseň pohřební —
vždyť ještě dosti času, bych se radoval! —
Oh, Tamar! Škoda, škoda na stokrát!

(Zastře si tvář a odchází.)

Druhá scéna.

Předsíň u Tamary. Lionardo a Jutta.

Lion. Vy snad i pláčete? Aj, to mně žal.
Jutta. Radu, již dal jste mi, jsem poslechla.
Ach, výsledek jest velmi neblahý!
Lion. A proto truchlit? Věru, nehezké!
Čím bolestněj Giacomo dotk' se vás,
tím bude více litovat. A litovat
Giacomo bude, jako že jsem křesťan.
Vše na tom záleží, zda odpustíte.
A nemusil bych vaše srdce znát,
by zatvrdlo se k jeho lítosti.
Tak má se věc. Čím hlasitěj vám křivdil,
tím hlasitěj k vám zalká o milost.
O, slibte mi, že jemu odpustíte!
Jutta. Co platen slib; tu těžké narovnání.
A darmo odpuštění nabízet,
kde jeho cenu příliš málo cení.
Lion. Zda možná? To Giacomo učinil?
Jutta. Až k zuření dostoupil jeho hněv.
Lion. Nuž, pak vám nic jiného nezbude,
než stavěti se k němu lhostejnou:
že vás se netkne jeho prchlivost
a zuřivosti že se nebojíte.
Když pozná, že jen střílel na slepo,
stojím vám za to, Giacomo se změní.
Jutta. Co platna zdržlivost, co všecka bázeň —
ach, pane, jsmeť jen choulostivá děcka.
Lion. Tvých krásných očí škoda na stokrát.

Mé slovo, že ti ho zas udobřím.

Jutta. Kéž pravdu mluvíte!

Lion. Již utište se. —
Zde tento proutek dejte Tamaři;
toť rozmarina — co znamená, nevím.
Princ Amnon na svém srdci nosil ji,
a posílá ji slečně. — S bohem, Jutto! —
To prosím odevzdejte. Lásce té
já přeju od srdce, — to připojte.
A netruchlete dýl, za to vás prosím.
(Odejde.)

Jutta. (Sama.) Ach, těžko, srdce jinam přemluvit.
Bylať jsem urputná, teď zkouším za to.
Mně nelze býti veselu.

Ze své síně vystoupí Tamar.

Tamar. (Vesele.) Jsi sama? — Leč kterak to vypadáš!
Tyťs jako cypřiš deštěm navlhlý —
s tím rozdílem, že ti to nesluší. —
Věř, Giacomo tak zle to nemyslil.

Jutta. Vy, slečno, máte proč být vesela.
Odpusťte, možná vám to závidět:
na vašem místě nebyla bych míň.
Leč takto — třeba vpraviti se v osud.

Tamar. A, jdižiž! Na chvilku-li shasne slunce,
nesmíš v tom vidět noc. Skutečné pravdě
smaž tolik stínu jen, co nad pravdu
ho přibásnila k ní tvá obraznost,
a jasněj zaskvěje se ti než před tím. —

Hleď, já bych troufala si zvítězit.
Tvář mrzutá by mne se málo tkla;
zrak pochmurný bych zklála jasným hledem,
úst hrozby setřela bych líbáním,
a hněvu šípy otupila smíchem.
Tak bych jej změnila, že přišed mrzutý,
nesměl by odejít, až by se zlepšil
a mou by nosil barvu.

Jutta. Ach, slečno, mužští nejsou vždy dle toho.
Stačíť jim slovo, by se káli z lásky;
co mníme ohněm, popelem tak snadno.

Tamar. Ty se mně dokonce nelíbíš, Jutto.
Začínáš se vším jako postní píseň:
kdo slyšet přinucen, není mu volno.
A nechci takto poslouchati dýl.

Jutta. Jak myslíte. Vám k vůli dovedu
též vesela být. Jsem již taková. —
By ani slovo neušlo vám sluchu —
já vím, co bych vám měla povídat.

Tamar. Víš? Povídej!

Jutta. Princ Amnon ptal se dnes
již po vás.

Tamar. Vím, oh, vím! Co nevidět
sám přijde! — Nedej však se vytrhnout! —
Co mluvil?

Jutta. Růži k ústům přitisknul
a při tom vzdychl si tak z hluboka,
že až jsem nad tím zarazila se,
a nevím více, co vám na to zkázal.
A tento proutek vám sem posílá.

Tamar. Ach jdi! Ty o něm povídáš, jak bys
na světle měsíčném mne chtěla hřát.
Květy, jež přinášíš, ti vadnou v ruce,
na slovech tvých by vřelost ustydla,
a oheň sám se zmátl ve svém teple.
Na místo zpěvu odvažuješ slova,
o lásce mluvíš jak o neštěstí —
jak bysi ani dívkou nebyla! —
Nech mne povídat o něm! —
Dnes v noci seděla jsem ve své jizbě,
zabrána v myšlenky — jež nepovím ti.
Měsíc tkal světlo z nití hebounkých,
že stromy leskly se jak z hedbávi —
tak hladko bylo zrakům po nich bloudit.
Před okny šeptal tenký vodotrysk,
jako ten sen, jenž moje víčka minul —
ach, vždyť mé srdce bdělo hlasitě!
A tu mi bylo, jak bych slechla hlas,
ne slova zřejmá, ale jasné zvuky.
Snad byl to klam. Tak krásné bylo nebe,
že zahleděla jsem se do něho
jak do přátelské tváře. Byla přátelská! —
Tu opět zaslechla jsem jasný zvuk,
jenž jak by chtěl se v píseň protáhnout
a blíže se uchu, blížil se i srdci.
Tu zdá se mně, že měsíc sebou hnul —
a sešed k zemi, stál u mého okna.
Tak jasně zaleskla se jeho tvář,
mne k sobě táhnul mocí neznámou,
jdu k oknu, abych je rozevřela —

to jeho drahá tvář, to Amnon byl — —
Ach Jutto! Kýž to poznáš, co je láska! —
O, sladká slova! Utkvěla mi v srdci!

Jutta. Ach, jak jste rozkoší ozářena!
Chtěla bych na sobě to zakusit.

Tamar. (Neslyšíc ji, tiše před sebe.)

Žežhulka netuší,
co v písni povídá —
rozevři srdce mé,
ať se ti zpovídá.

Jutta. Jak blažená! Ni neslyší, co mluvím!

Tamar. (Jako před tím.)

A protkej lilie,
toť vínek Tamarin,
já k němu přináším
lístečky z rozmarin.

Jutta. Nevíte, slečno, kterak vám to sluší!

Tamar. Slyš, Jutto, kolik slov zná kukačka?

Jutta. Kdy já bych se jí ptala, plnou knihu.
Na vaši však otázku ani jedno;
jsteť štěstí na prahu, tu nelze mluvit.

Tamar. A přec! Nevíš, co bych se ptala jí.
A věř, měla by co odpovídat. —
Však rci mi, zdali víš, proč dívky my
tak nad vše milujeme rozmarinu?

Jutta. To nevím, slečno.

Tamar. To ti tedy řeknu.
Kdys natrhat šly dívky sobě květin,
by vlasy sobě k plesu zdobily —
ta růži s poupětem, fialku ta,
ta konvalinku, jiná kalinu.
A když tam přišla dívka poslední,
nezbylo nic jí, co by utrhla.
Rozželela se smutkem, slzy zronila,
a tam, kde kápla, vzrostl štíhlý keř.
To mladík jeden viděl potají,
a žeť pak po ní vzdýchal mnohý den,
dva utrh' proutky: jí dal jeden do vlasů
a sobě druhý za klobouk. Od časů těch
jich štěstí bylo neskonalé.
Co druhým dívkám květy uvadly,
jim k štěstí rozkvetla ta slzy rozenka,
a žeť pak slzy hořkost moři podobna:
nu, zvali tu svou růži „ros-marin". —
Hleď, milá, proto štěstí největší,
jež ze slz vykvete, a dívka když
je sebe smutnější, tuť třeba uvidět
jen proutek jediný — a slza osýchá! —
O věř: i ze tvých slz vykvete ros-marin!

Jutta. Jak pěkně umíte vy povídat!
Já ještě ani lístek nespatřila,
jen vaším slovem na mysli mi tane —
a víc už ani trochu netruchlím! —
Však slyšte! Znáte tento krok?

Tamar. Pst! Tiše!
Dál nemluv! Chci jej plným zvukem vpít.

Pausa. Vystoupí Amnon, Humbert.

Tamar. To on! To on! (Běží mu vstříc, Jutta odejde.)
Můj předrahý! Já jsem to uhodla,
že tvůj to krok. Kdybys byl tichmo šel,
já bych tě byla také poznala.
Já jsem to tušila, že přicházíš! —
Však, drahý můj, ty nic se neusmíváš! —
Nuž sečkej. Tolik mám ti vyprávět,
že nezbude ti času, zasmušit se,
a ty se zasměješ.

Amnon. (Chladně.) Princ Humbert čeká odpovědi tvé.
Jej zvalas k naději — a tou se kojí.

Humb. Já, želbůh, vidím již svou odpověď. —
O, bláhový já, jenž se domníval,
že taká krása, taká líbeznost,
jež skvěla se až k mému království,
též neroznítí srdce na blízku,
že slepí budou k vůli vzdáleným! —
Však bolest jednu s sebou odnesu,
jež tak je krutá, jako vědomí,
že marné bylo moje snažení.
Tož, slečno, přesmutná ta jistota,
že znajíc srdce svého příchylnost,
mou touhu zbudila jste v plamen mocný,
jenž pozbyv krmi blahé naděje,
mé srdce počne trávit s lakotou.
Ta bolest, slečno, dvakrát ukrutná,
že zasadila jste ji s vědomím!
Nuž, s bohem princi! s bohem zpanilá!

kýž tvé se štěstí mému žalu vyrovná! —
Jdu ke králi, bych žádal vysvětlení. —
(Odejde.)

Amnon. (Chladně.) Odchází zarmoucen. Nic neřekla jste,
co slout by mohlo útěchou. Proč tak
jste činila?

Tamar. Opravdu. — Líto mně,
že tak mu odejít. — Ach, odpusť, drahý:
již ani sama nevím, jak to jest. —
Však nyní zdá se mi, že bylo mně,
jako by čekal na tvou odpověď.
Tak jsem se celá vsnila v duši tvou,
že nebyla bych našla ani slov,
leč bys je ty byl promluvil. — Ne, ne!
Vždyž ani nechci komu dáti odpověď
leč Amnonu, s nímž nerozdílná duše má
a to jen zná, co milo jeho srdci!

Amnon. To není dobře.

Tamar. To není dobře? V skutku, pravdu máš.
Vždyť jinak bych ni sebe neznala,
a nemohla zatoužit po tobě. —
Oh, nevíš, jak jest krásné toužit po tobě.
Již proto chtěla bych, bys časem vzdálen byl
a však ne dlouho: častěj, ale na krátko.

Amnon. To bys si přála?

Tamar. Přála od srdce. —
Však, drahý můj, ty nejsi veselý,
tak smutně hledíš. Když se usmíváš,
jest, jak by měsíc vyšel s hvězdami,

já dívajíc se, hledím poznovu —
ach, jak ti sluší, když se usmíváš!
Dnes však — jsi lakomý. Mám povídat
ti píseň tvou o rozmarině?

Amnon. Ta právě teď mi v duši dozněla.

Tamar. Ach drahý můj, ty počínáš mne lekat. —
Jsi opět nemocen?

Amnon. Hm, horko přestalo.
své čelo ohledávám: to jest chladné.
Jsi s tím spokojena?

Tamar. O bože, jak mi teskno pojednou!
He, Jutto! Jsi zde? — Jutto! —
Což mezi námi hradby vzrůstají? —
Ach ne! Vždyť tvá to milá tvář, tvůj zrak,
ta sama ústa, plna sladkých slov,
ta měkká ruka, hladké čelo to —
hlas mého srdce jediný, můj Amnon!
Ne, ne! Tvou ruku více nepustím,
od sebe odejít tě nenechám —
mně k vůli musíš mi se pousmát,
a nepustím tě, dokud se mi nezhojíš! —
Ach, vidíš, že to jde? Jak ti to sluší! —
Ten, jímž jsi prvé byl, nebyl jsi ty!
Byls odtud daleko, a teď jsi zde,
tak docela si zase podoben,
jak si tě zobrazila mysl má!
Ach, jak jsem ráda tomu! — Vítám tě! —
Tak se mně zcela v duši ozýváš,
a není myšlenky, která tě nevítá!

Amnon. (Stranou.) Což pak jsem zvíře!? —
Čeho se bát? To vše byl jenom sen,
jenž marnou trýzní moje srdce rval. —
Rozprchněte se, stinné mrákoty —
vždyť v rukou držím, co jste urvaly! —
Ach, jak jest krásné, takto procitnout!
Jitro se směje zlatým červánkem,
květ s poupětem se na něm zahřívá,
a co jsem vadnout viděl, znova vykvetá! —
O, při mně zůstaň, strážný anděle —
ať nikdy, nikdy víc se nestmívá!

Tamar. Ach ne; jen počkej: já si zpomenu!
Však pro sebe. Tobě to řeknu pak.
(Před sebe s rostoucím zápalem.)

A protkej lilie.
toť vínek Tamarin,
já k němu přináším
lístečky z rozmarin —

Ach, neuhodneš to, co teď si myslím!

Vystoupí Lionardo.

Lion. Král očekává vás.

Amnon. Slyšíš? Och, což ti mohu říci já!
Pojednou štěstí slyším klepat toužebně —
v mém srdci rozvlnil se blaha proud
a duše má se rozezněla láskou!
Ach, odpusť omylu, jenž o štěstí
měl pochybnost, že v rukou držel je!
Můj vlhký zrak tě prosí: uvěř mu!

Tamar. O, drahý můj!
Však to mně, prosím, k vůli udělej:
ty lístky vezma, na srdce je vlož,
je chovej tak, jak milé byly mně! —
Víc nemám, co bych žádala.
Amnon. Co mohu žádat nad tebe si víc! —
O, pojď již k srdci, kam přináležíš!
Zas cítím teplo, cítím oheň plát,
zde — v srdci mém ti domov uchystán!
Mně snoubena, mou budiž na věky! —
O, pojď, má drahá, tebe odvádím —
skloň drahou hlavu, vínek uchystán,
a královna s ním buď pozdravena!
(Spolu odcházejí.)
Lion. Uvidíme! (Odchází za nimi.)

(Opona spadne.)

Čtvrté jednání.

První scéna.

Ve stanu v jižních provincích. V pozadí vůdcové a Mateo.
V popředí Federico. Později Humbert..

Feder. Nuž, tam bychom až byli dospěli,
že z obojích vojsk stal se tábor jeden;
v něm není různosť, v tom však spojení,
že králi na hanu se vrací zbraň,
jenž příkrým odporem ji zburcoval.
To důkaz patrný, žeť zpozdilé,
kdy v zámyslech je neustupný král,
kdy důvěru všech splácí svévolí
a bezpráví chce míti zákonem.
Jak snadno zvítěziti svolením!
Tuť teprv poznáme, že jedno jsme,
tuť příkré hradby sesypou se v nivec
a poutem jediným tu zákon svobodný.
S tou zbraní, otče, vyzývám tě v zápas!
Ty mníš se mocný býti násilím,
nuž zkusme to, kdo z nás je mocnější! —
(K Mateovi.)
Neřek' jste prvé mně, že poslanec
od prince Humberta si žádá ke mně?
Nechť vstoupí!

Mateo. Nedávno tak bylo,
však druhá zpráva prvou poráží:
princ Humbert čeká sám, byste jej slyšel.

Feder. Aj, možná-li? Toť host mně vítaný!

Pokyne, Humbert vstoupí.

Humb. Nedivte se, šlechetný Federico,
tak nenadálé přítomnosti mé:
jeť neobyčejná, že nutna jest.
To víte: u krále jsem o ruku
se krásné Tamar ucházel — ji jsem
neobdržel. Ne to, že ruka má
zamítnuta, mne bolí (ač to není
mně lhostejno); však způsob, jak jsem odmrštěn,
ten ve mně budí steré pomsty chuť.
Vy dále víte, že jsem s králem mír
uzavřel; zrušit jej, mi zapovídá čest.
Však chcete-li, bych podal ruku vám,
vás rukou sesílil, jej seslabil,
zde máte ji; tať vaším spojencem.

Feder. Už mluvte, prosím. Vzácná mi ta ruka;
však dokud nezřím v základ úmyslu:
již odpusťte, ji přijmout nemohu.

Humb. Už slyšte! Že miluje Amnon Tamar,
to věděl král, to věděla též Tamar.
Však ač to věděl, zdržoval mne král,
mne kojil nadějí, ač beznaděj
mou znal; a co je nejtíž: k sňatku svolil

Tamaři s Amnonem, a přece mne
vyzýval k prodlení, bych doufal dál!

Feder. Co pravíte? Já nerozumím vám!
Možná-li, prosím, opakujte to!
O, k neuvěření! Že král, můj otec,
dal svolení? Dal k sňatku svolení?

Humb. Aj, Federico, ký to výraz podivu!
Jáť moh' bych skoro věřit, s hněvem žal
že o vás chce se dělit společný!
Nuž, mně se nedivte: já nejvíc dotknutý
že s vámi v tuto nemoc upadám,
jenž nad to uražen jsem snížením! —
Nuž svolil král a sňatek uzavřen.

Feder. Prosím: neměřte city moje srdcem svým!
Kdybyste tušit moh', co zmítá mnou —
a však to nemůžete, nelze vám —
kdybyste však to moh': vy v spojení
by vešel s temna mocnostmi!
Král, otec můj, že k sňatku svolit moh' —
to přes meze jde všech nás ponětí!

Humb. O, rcete mně, co tak vás pohnulo?

Feder. To nežádejte slyšet ode mne!
To nehodí se uchu vašemu,
dosud-li napájeno lahodou!
Vždyť na mně vidíte, jak bouří mnou —
o, nechtějte, bych vše vám pověděl! —
To dostačiž: já vaši bolest ctím;
zde přijměte mé ruky stisknutí,
jež tak upřímné jak žalostné vaše!

Humb. Zde ruka má, šlechetný Federico;
jsem celý váš: tím buďte s bohem!

Feder. Provázej šťastná hvězda, princi, vás.

(Humbert odejde.)

Zde práce dokonána, tamto počíná.
Zde zvítězil jsem slovem povolným,
urovnal zmatky pouhým svolením:
kdo poví mně, jak tamto započít?
Och, války umění jest hračkou jen;
kdy však se klubko vášní zamotá,
kdy v oběť padnou i ti nejlepší,
a síla sama zemře slabostí:
kde vzíti sílu, aby neklesla? —
Vás v nenávisti mít, jsem naučen —
nuž k sobě volám vás, mocnosti temné:
na dávný vrub buď tento nález zúčtován!

(Odejde, všickni s ním.)

Druhá scéna.

Síň v hradě. Amnon stranou zamyšlen, hlavu opírá o ruku. Vystoupí Lionardo.

Lion. Zde k mnohým přáním, princi, radost má.
Vám Tamar chotí; krásný svazek ten.
Ty něžné pásky, jež vás k sobě táhly,
teď utuženy v svazek nezlomný —
o, nebe dej, ať neshasne ten plamen,
by štěstí vám se nerozprchlo v dým!

Vystoupí král.

To listy od Fedrika, pane můj.
Jich obsah krátký: že se navrací
vše vyřídiv, jak kázala tvá milost.
Toť bylo slavné válčení, můj pane —

Král. Tys pro Fedrika chválou plýtval vždy —
nuž dobře, prohlednu vše podrobně.

(Pokyne, Lionardo odchází, dívaje se upřeně na Amnona.)

Král. Tu sedí zamyšlen a v sebe uzavřen. —
Jak, Amnone? Vy nejste u Tamar?
Aj, ját bych myslil: v tyto jasné dni
že ani mráček nezakalí blankyt,
že každá chvilka blahokrádeží,
jež není strávena jí u nohou.
Tuť život nejsladší, kdy octne se
na tomto dvojí doby rozhraní:
co poupě nerozpuklé za námi,
tak plno touhy, tlačící se k světlu,
ač nevědouc, co přinese mu den —
před námi pak co růže rozvitá,
jež na výsluní vonném barví květ:
co může této době rovno být? — (Pausa.)
Neodpovídá. Podivná to věc! —
Nemáte nic, co byste řekl Tamaři?
By věděla, že tak jste samoten —
o věřte, tím jí bolest způsobíte.

Amnon. (Vstane.) S bohem, otče. (Odejde.)

Král. Já lovec nešťastný! Šíp napjal jsem,
jej spustil v chvíli nevhodné, a rána

se cíle minula! Na hlavu mou
se hrůza hromadí až k zděšení! —
Pryč jeho zánět, zápal vyhasnul! —
O, že jsem nečekal až k této chvíli,
až sebe sama zdusí lásky žár?
Já proseb nátlaku neodolal,
já nevěděl, čím vhodně zbránit jim;
já svolil v naději, že pomůže mi čas,
jenž lásky popruhy snad rozviklá:
čas vypověděl z služby pomocné
a dostavil se, kdy je pozdě již! —
O, kdež si nyní najdu soustrasti?
Prv jsem to mohl, teď víc nemohu.
Což moh' jsem zjevit jim své duše puklinu,
nad níž se neodváží noha stát,
by nezavrávorala zděšením?
Ode mne soustrast pádí úprkem,
mne lidský soucit ve vyhnanství šle,
a hostitelů tvář se s hrůzou odvrací —
jáť nemám slitování k sobě sám! —
Jáť prvé Lionarda podezřel,
že na mne zmířil dávné pomsty šíp;
co teď mně zbývá, kdy jsem svolil sám?
O, padej na mne, ohni řeřavý:
byťs strávil mne, víc pálit nemůžeš! (Odejde.)

Vystoupí králová a Tamar.

Králová. Nuž pojďte, Tamar, ať vás políbím.
Ač srdci mému dcerou jste již dávno,
jsem šťastna, že vás mohu dcerou zvát.

Ucítíte to později co králová,
jak chvíle ty vám skoupě odměří,
v nichž na trůnu lze matce promluvit.
Já neměla to štěstí matek vzácné,
bych mohla dceru k srdci přivinout.
Jsouť synové vždy v mysli zatuhlí;
krom toho Amnon k trůnu odchován,
až příliš záhy mně byl odcizen,
A Fedrik, v mysli méně oblomný,
ve stálém sporu s otcem králem stál,
víc bázní častoval mou duši,
jež prahla po objetí synovském.
Tak slastem mateřským již odvyklá,
teď trojnásob se cítím blaženou,
že k srdci vinu dceru takovou.
Vyť naučíte nové řeči mne,
a co jsem dávno pohřešovala,
já ucítím se znova matkou v Amnonu.

Tamar. Má paní, jak jste laskava!

Králová. Nic „paní"; zvuk ten srdce oddálí,
jak širá řeka břehy kvetoucí.
Mne matkou zvi, jak dcerou tebe já.

Tamar. Nuž tedy „matko!" Dovolíš mi však: —
ty o Amnonu skoupě rozprávíš.
Ty nedíš nic o duše jeho měkkosti,
o srdci vroucím, jež tak bez klamu,
o ducha přímosti, jež vzorem všech —
o ústech výmluvných — — ta ústa, ach!
ty dobře neznáš ho, já znám jej líp!

Králová. V tom, dítě, dám se ráda přesvědčit
a nechci odpírat. V tom štěstí mé,
že znáte cenu svou tak obapol,
a na nebi si žádám nejvroucněj,
by této vaší lásce žehnalo. —
A nyní k druhému. —
Vám mohlo by se zdáti podivno,
že lakotí král příchylností k vám,
kdy právě tolik příčin plesati.
To nermuť vás. Jeť král již takový,
a kdo mu navyknul, tím není udiven.
Staneť se často náhle nemluvným,
aniž by důvodů znal podstatu,
jest uzavřen i těm, jež miluje.
V tom nejlíp nechat jej a vyčkat chvíle,
až sobě sám se navrátí a přejde vše,
jak chmura dešťová. Vás miluje
jak dceru svou, tím buďte bezpečna.
Tím s bohem buďte. — Pošlu kohos jiného,
ten nebude vám méně příjemný.

(Políbí ji a odejde.)

Tamar. Když vše uvážím, jsem přec nejšťastnější z žen.
Poprvé lásky dechem dotknuto,
zatlouklo srdce moje k Amnonu,
má duše žízní po něm rozpráhla se —
a hle: ten sladký poklad, ten jest můj,
jest celý můj, až k zbožňování můj!

(Slyšíc Amnona přicházet, běží mu vstříc.)

Vystoupí Amnon.

Amnon. Vyť jste si přála se mnou mluviti?

Tamar. Snad ani nemluvit. Chci toliko tě zřít.
Štěstím zatopená, přec nevěřím;
až příliš se mi toho mírou zdá,
a já se bojím, že to jenom sen.
Kdy nevidím tě, jsem tak bázliva.
Žeť nesmírné jest, zváti tebe svým:
u tebe nebýt, stesk je nesmírný,
a jak tvá přítomnost mne nebem naplní,
tak o celé jsem nebe chudobna,
kdy bez tebe se cítím samotna. —
Tobě se asi také stýská, Amnone?

Amnon. Otázka podivná.

Tamar. Jeť věru podivná. — Kdy mne by tak
se někdo ptal, já nevěděla bych,
zda „ne“ či „ano“ říci, vhodnější.
Mně zdá se věcí tak být vrozenou,
bych cítila se slabou bez tebe,
že sama němá pochybnost by mně
se zdála mluvit příliš hlasitě.
Však kdybych věděla, že tentýž stesk
ti zouží útrobu, jak sevře mou:
za celý svět bych nešla od tebe.

Amnon. Jste příliš pečliva.

Tamar. Kéž bych jen byla tolik pečliva,
bych výčitku tvou na se vzbudila:
chtěla bych býti s tebou ve sporu.
Však v tom ti nedám nikdy za pravdu,

neb milovat tě, aniž péči mít,
v tom bys měl žačku ve mně nevděčnou. —
Však málem byla bych zapomněla:
Tys povídal mně ondy o květu,
jenž na Hymetském rosta pohoří,
až v sedmém roce pukne z poupěte,
a nevoní než v luny úplněk.
Kdo má ten květ, že v lásce stálý jest,
a je-li manželem, že v lásce nestárne.
Chceš vidět, drahý, jej? — Já mám ten květ!

Amnon. Dost času. Po druhé.

Tamar. Až po druhé?
Ach, totě škoda! Zatím uvadne.

Amnon. Není vše pravda, co jsem povídal.
Praví sic lidé o něm, že tak jest,
však mnoho lži je v tom a sebeklamu,
a nesmí vše se bráti na slovo.

Tamar. Tos neměl povídat mně, Amnone.
Když jsem v to věřila, půl života
bych byla dala za ten květ. A teď?
Několik lístků to, jež zahodím.
Já střežila jej jako oka hled,
a teď, kdy nemám víru, nevidím
ni krásu v něm.

Amnon. Že jsme již jednou v tom:
já vám i jiné věci povídal,
jichž pravdivost mne mýlí chvílemi.
Nesmíte všemu věřit na slovo.

Tamar. Ach, tomu-li je tak, pak nejprvé
v to nevěřím, co díš mi právě teď.

A přece ne! Já za pravdu bych měla,
i kdybys hvězdu za slunce mi děl
a jasný půlden čirou pokryl tmou.
Neb co mi pravdou, ne-li slovo tvé?

Amnon. Rozvaž si to. Zanech mne samotna.

Tamar. Jak? Vy tak opravdově díte to,
že skoro musila bych poslechnout.
Bojím se skoro ptát: jest tomu tak?

Amnon. Prosím vás za to. Chci být samoten.

Tamar. Teď tomu věřím, že to opravdu. —
Však měl byste mně přec na cestu říct,
co pohnulo vás, dáliti se mne.
My ženy nejsme důmyslny tak,
by příčin zamotané tkanivo
se našim zrakům snadno rozpředlo,
a my prohledly tam, kde jasně zříte vy.
Však soucítit chce srdce ženino,
jež, bloudit-li musí v nejistotách,
i tam se trápí, kde by mohlo zaplesat. —
Nuž prosím, dárek ten na cestu mně.

Amnon. Ta vaše láska přespříliš se ptá.
Nemám to rád. Chci býti samoten.

Tamar. Hm, hm!
Nuž hleďte, mně se málem zdá, jak bych
to sama byla již pochopila.
Mně samotné se zdá to podivno,
jak jsem se mohla ptát po příčině.
Chceš býti sám! — což není na tom dost?
Vidíš, že dovedu to také pochopit.

Však byl jsi jindy více přívětiv. —
Již odešla jsem, drahý! S bohem buď!
(Odejde.)

Amnon. (Sám.) Neptej se nikdo mne, co rozumné.
To jedno vím, že sám se neznám víc.
Neznám tu moc, jež v lásky podobě
mou celou bytnost — vůli, rozum, cit
upoutala, by jí se kořily.
Kdy teď se táži citu, rozumu —
aj, z ledu démon vymazal to písmo,
jež bylo ohněm vryto do srdce,
mně stopu zasypal a cestu zmáť:
čím dýl ji hledám, v mysli stopuju,
tím více noha odvrací se vzad,
až obraz její v dálce zaniká!
Mne víc se netkne její ruky stisk,
jejího hlasu zvuk mnou nechvěje,
zrak její k mému srdci nemluví!
Tvar její nemá ve mně ohlasu,
ty tenké struny jsou jak potrhány,
mne bytost její neunáší víc,
žár rozkoše — ten ve mně vychladnul! —
Což mohu zváti svým, co není mé,
co uprchlo, zda přítomným to zvát
a jméno slyšet, které vyznělo! —
Mé jaro zvadlo — ten květ nerozkvete víc! —
Kdo tu?

Vystoupí Lionardo.

Lion. Buď nebi chvála, že vás nalezám.
Neb mně to tísní duši sevřelo,
jak uhel řeřavý mne do prsou
to pálí; chci ji ztajit mlčením,
však bolest sama volá hlasitá! —
Kdy věděl bych, že smím se odvážit —

Amnon. Bez mála, Lionardo, lekáš mne.

Lion. Giacomo, lovčí váš, se rozhněval —
vyť znáte s Jitkou tu historii. —
Však vystřízlivěv, těžce nese teď,
co ve prudkosti matné vykonal.
Rád by se smířil s uraženou zas;
však myslí, sám že k tomu nestačí,
aniť Jutta hrá si příliš na uraženou —
leč by se vaše výsost položila v to.
Však uvážím-li zas to kolkolem,
milostné haštery dvou skuhralů —
věc ta se zdá mi malicherná tak,
že nelze myslit, vaše výsost že
by jenom uznat mohla za hodno —

Amnon. A kde ta rána, na niž krvácíš?

Lion. Není to dost, by do srdce to žehlo?
Vše ostatní mně hračkou vedle toho!
Za celý svět zřít nechci nešťastné,
i ač mi štěstí zamilovaných,
ten vlhkých očí roznícený hled,
to rukou tisknutí, ta z medu lež,
to hloupé šeptání —

Amnon. To hloupé šeptání?

Lion. To hloupé šeptání, ten marný bol —
ač vše to budívá můj úsměv jen:
za celý svět bych nechtěl jim to vzít,
neb ač to ničím, přec to majetek!

Amnon. Viď, Lionardo, že to majetek?

Lion. O, princi, nejstrašnější z zřícenin
jest srdce vychladlé. Kdy veškerý
ten zápal mladistvého nadšení,
ta píseň večerní, ten růží dech
a nebes vůně, barva blankytu,
ta obraznosti krásná budova,
ten z luny paprsků sen utkaný —
kdy vše ty dítky s tváří andělskou,
ta outlá robátka s tím úsměvem
kdy leží tu co zardousené mrtvoly —
kdy láska tu co pusté popeliště,
z něhož ni svit ni jiskra nešlehne,
a nic nezbylo skvostů předešlých,
jen dým z té nejkrásnější nádhery — —
to, princi, žalostné je podívání!

Amnon. Myslíš?

Lion. Ach, výsosti, vy dobré srdce máte!
Dík vám, že netřeba, bych mluvil dál —
jeť ostatní vše hračkou vedle toho. —
Kterak jest takto vám? — Potkal jsem Tamar.
Buď něco hledala aneb je v zmatku,
neb za smutek to míti nemohu
té, jež tak vždy si na veselou hrá — —

já pozdravil ji, neslyšela mne;
a tomu nerozumím.

Amnon. Jí ses neptal?

Lion. Kdy byl bych věděl, že se milost pozeptá —
či měl bych snad —

Amnon. To není potřeba.

Lion. To jsem si myslil.

Amnon. Co jsi myslil sobě?

Lion. Že toho netřeba.

Amnon. Ty odpovídáš
podivným spůsobem. „Ne“ uchu díš,
však „ano“ slyším srdce svého sluchem.
Jsem tomu nezvyklý. Co říct mi chceš,
to rci mi buďto z úplna a neb
ni o tom nezačni. Jeť nestvůrou
mně nedopověděná nápověď.

Lion. Vy tomu chcete, já jsem poslušen. —
Já věděl, že to dlouho nepotrvá.

Amnon. Co nepotrvá?

Lion. Nevím, kterak dořící.
Však Tamar by mně porozuměla.

Amnon. Jak? Tamar by ti porozuměla?

Lion. Nuž ano; Tamar by mně porozuměla.
Vy kladete v to význam hluboký.
Jen vemte věc, jak má se. Běřemeť
nezřídka náběh příliš nerovný,
co těžkým zdálo se, zjeví se snadným,
a to nás rozmrzí. Jeť náběh cíli
vždy krásný, dosažení nudné vždy;

co přitáhlo nás v rouše svátečním,
pozbývá síly, šat-li sevšedněl.
Amnon. Myslíš na Tamar?
Lion. Myslím, nemyslím.
A řek' bych skoro určitě, že ne.
U té jste snadnou práci měl.
Amnon. Já snadnou práci?
Lion. Nuž myslím její rod. Co víte, prosím,
o její matce? Kdo jí otcem byl?
Všech ptejte se, a nikdo nepoví —
neví to nikdo. Nepatrna rodem,
přesazena sem na dvůr královský,
dovedla rychle vpraviti se v dvůr.
Princ nabízí jí ruku královskou —
či zamítla ji? Nezamítla ji.
Tať svému rozumí, co dobrý lov.
A vezmem-li věc nepředpojatí:
bylať by bláhová, tak nečiníc,
co druhá každá učinila by.
Amnon. To jsou tvé nejvlastnější myšlenky?
Lion. Jsou moje, vaše, toho, onoho:
mluvímť jen tak, jak soudí vůbec každý.
Amnon. Jak soudí každý? —
Myšlenek nových roj mi hlavu zaplavil,
nejisté světlo v duši mé se kmitá,
má bytost chvěje se jak ťatý kmen.
Či že bys ty, co jsem jen sotva tušil,
co snad jsem choval jen tak nevěda,
to z půdy příčin ty bys vyhrabal?
Ó, Lionardo, pročs tak učinil!

Co není jasné, byl bych zapomněl,
ty tenké kořínky snad vyplel ven:
však teď, co mi se bleskem mihotá,
já cítím křečovité trhnutí,
a přec již nelze říci, že jsem neviděl!

Lion. Vyť přespříliš jste, princi, pohnutý.

Amnon. Já pohnutý? Ne, nikoliv, to přejde.
Však uvidíš, já vše rozvážím chladně.
Leč pověz, Lionardo, upřímně: kdy ty
bys stál na místě mém, tak mlád a vroucí:
ty její prostotě bys nevěřil?

Lion. Kdy jsem byl mlád a děvče jako mne,
podíval jsem se vždy na její matku,
bych v matce poznal dívky příští tvář.
Kdy dojala mne mravem, zkoumal jsem,
zda pravdiva je mravu podstata,
a příští ženě podal zrcadlo.
Nu, vy jste dosud věřil prostotě,
již hrála Tamar dobře, vědouc proč.
Bylť dar to sváteční, a vy jste věřil v něj.
To dostačí. Nač zkoušet nyní ji,
kdy došla cíle, královou se stavší:
zda neobětovala lásku králové?
Však prosím, nač to povídám?
Neb kdyby tomu tak, že láska jen
jí byla prostředkem, králová cílem,
jsem přesvědčen: vy odpustíte jí!
A bůh můj svědek, to vám také radím:
za celý svět bych nechtěl křivdit jí!

Amnon. Prosím tě, člověče, nesměj se mně.
Jednous mne viděl křehkým, nemocným:
ó, nechtěj na to hřešit s vědomím,
že mužná síla opustila mne!
Lion. Mně líto, že jsem o tom počal řeč,
neb bojím se, vy ukřivdíte jí.
Amnon. Tyť můžeš pravdu mít. Však že jsem již
na pochybnosti vrh' se vlny zbouřené —
tak nebo tak; nechť praskne kormidlo,
já v plavbě setrvám!
Lion. Slyším ji vcházet.
Odstupte, prosím, jsteť tak pobouřen.
Já přijmu ji, vy zatím zmírněte
svou mysl. Prosím, bez přenáhlení;
považte: těžko býti andělem!
Amnon. Och, štírů hladových úžasné hejno
se vedralo do klidných síní duše mé!
Tam visel obraz krásy nebeské,
v tvář duhové měl barvy vetkané,
lesk sluneční mu zářil nad hlavou,
tož srdce mého obraz zázračný!
Ten krásný obraz stržen se stěny,
ve všední prach lesk barev uvržen,
a střepy mám já v půvab sbírati! —
O, Lionardo, jak jsem nešťasten! (Odejde.)
Lion. (Sám.) Tak se mně líbí! Nápoj vyvařen,
teď počne chladnout. A cos do sebe
nadýchal obdivu, až oslepnuls:
teď vše uvěříš, když tvůj zápal zhasnul
a svátost se ti stala obyčejnou! —

Šat svatební jste s plesem ušili —
teď můj je čas: a počnem párat! —

Vystoupí Tamar.

Mnoho zdaru vám!

Tamar. Nebyl to Amnon, jenž odešel právě?

Lion. Mám štěstí dnes. On sotva odešel —
neb vlastně ještě není pryč, an duchem
jsem zcela ještě jemu přítomen —

Tamar. Rci, nebyl smuten víc?

Lion. Tak veselý,
že jsem ho ještě takým neviděl.
Jsem ještě okouzlen tím rozmarem,
tou vtipů hrou a ducha lahodou,
tou obratností ve slovech a smíchu,
a proto dím, že posud mezi námi.

Tamar. Ach, toť jest dobře. Já to tušila!

Lion. Měla jste příčinu snad nevěřit?

Tamar. Již ani nevím. Zdálo se mi tak.
Však že tak není, nevím o tom víc.

Lion. Kdy však jsem vstoupil, nebyl veselý.

Tamar. Nuž nedbám toho, když to minulo.

Lion. Míváť své časem vrtochy, toť pravda. —
Vyť měla byste si ho všímat víc.

Tamar. To nerozumím vám.

Lion. Myslím to tak.
Jsteť příliš roztomilá, dětinná,
jste příliš oblomná a přítulná —
to unaví jej. Pomněte, že on
vyrostl u dvora, kde spůsob, mrav

přejímá na se formy královské,
a každý tím jest, mnoho-li se zdá. —
Mně věřte, sám si na to stěžoval.

Tamar. Snad máte pravdu. Nuž a co mám já?

Lion. Musíte rozměry vzít královské,
víc na něm žádat, neustupna být,
zaměstnat mysl jeho odporem,
dělat mu starost, aby o vás dbal —
ó věřte, sám si na to stěžoval!
Vyť uvidíte, že jej rozptýlíte
a je-li smuten, vrátíte mu rozmar.
Tak jsem i já jej prvé rozesmál.

Tamar. To ale snad bych mohla v žertu jen.

Lion. Rozeznáť dobře on od pravdy žert.
Aj hle, již přichází. A vítě bůh,
nezdá se vesel být. Nuž smyslete
si jakou žádost, ale takovou,
by za to stála prosba králové.
Však neustaňte ve svém žádání;
byť sebe víc se stavěl na odpor,
čím více ve vás pozná královou —
a to si přeje, neb se mi tím svěřil:
stojím vám za to, tím jej roznítíte.

Tamar. (Stranou.) Ach, dívka jsem já jenom bláhová;
co nad to sáhá, nerozumím tomu.

Lion. Nuž chutě jen, já ustoupím vám stranou.

(Odejde.)

Vystoupí Amnon zamyšlen.

Amnon. Jste vy to Tamar? Povídali mně,
že cosi sobě přejete. Jest pravda?
Tamar. (Stranou.) Tak těžce oddychuje — mně je
teskno. —
Především přeju si, bych znala klíč,
jenž srdce tvého skvosty odmyká.
Jeť blaze tak, kdy na tvé tváři mír!
Tu nebe zdá se teprv teplé být,
den na se přibírá zář lahody,
pod každým krokem pukne poupě v květ,
já slyším ptáků usedavý zpěv,
a celý svět mi zpěvnou zahradou,
v níž volat slyším: pojď, připoj se k nám! —
Kdy není tak — ach, těžko uvykat.
Amnon. V té žádosti vám těžko vyhovět.
Duch mrazivý zasáhnul v moje prsa,
snad podzimku to blízký hlasatel;
ten mladé osení mi přižehnul
a ptákům oněmlým víc není do zpěvu.
Neznám to slovo, jímž se oteplí,
a protož musíte svou žádost změnit.
Tamar. (Stranou.) Poslechnu Lionarda, snad má pravdu.
O, prvé nikdy nemluvil tak se mnou! —
Hle, Amnone, i já se naučím
být nespokojenou, a tvá to vina.
Kdy velké žádosti jsi v odporu,
k malým se uteku, jež snadnější.
Já potřebuji důkazů, že mé

si lásky vážíš; dosavad to nevím.
Ne chotí jen, chci býti královou,
chci odívat se v skvost a drahokam,
chci hlavu zdobit leskem koruny,
chci, aby na pohled již každý seznal,
že tvoje choť jest země králová,
s níž nelze ani leskem zápolit.

Amnon. Ta věc mi snadná. Má to na pospěch?

Tamar. Ach, Lionardo pravdu měl! Jeť veselejší. —
Myslím, že má. Dosud ni málo dost
jsi mně se neosvědčil, že jsi princ.
Jsem, jak bych sotva náležela tobě.
Však nechci tak. Chci nade všecky být.
Až pak to uznáš sám, chci velet všem
a tobě především, že splníš rozkazům,
co odepříti směl jsi prosbám mým.
Chci, bys mi okázal se jako král!

Amnon. A na tom trváš?

Tamar. Ach, již dobře tak.
Jeť veselejší! — To jest vůle má,
tu nezměním.

Amnon. Vyť máte zcela pravdu.
Jáť dosud málo lásky vaší dbal;
nevím to sám, jak moh' jsem zapomnít
a podezřením nevděku se zkálet.
Toť skvrna nemalá, již nutno setřít.
Hm, hm!
Vyť máte lepší paměť nežli já,
vyť rozumíte tomu, co se sluší. —
Tam hle ta schránka — obsah dostačí,

by zjednal lesk vám mého království,
a slušně-li jím dovedete naložit,
až nazbyt zůstane vám v zálohu.
Ten vezměte. — Jste s tím spokojena?

Tamar. Kdy mám se ukázat, byste mne pochválil?

Amnon. Má čas. — Vy jste mne milovala přec?

Tamar. Na to bych neměla dát odpověď,
neb miluju tě víc než před tím kdy. —
Kdy mám se, drahý, tobě ukázat?

Amnon. To nekvapí. A uvážím-li vše,
snad toho nebude hned potřeba.
Byloť by škoda státi v cestě vám,
kde lesk má tolik očí nasytit.
Já jsem již vychlad' na ty obdivy.
Jiným se ukažte, mně netřeba.
Mně nemusíte víc ni na oči —
jáť znám vás dost, a znám vás ocenit;
by jiní znali vás, nuž jděte s bohem! —
Sem pošlu Juttu, ta vás zprovodí. (Odejde.)

Tamar. (S výrazem největšího sděšení.)
Amnone! (Delší pausa.)
(Sama.) Mně zdá se, že se něco natrhlo.
(Sáhá k srdci.) Tu hle jsou konce, navážu je k sobě.
Oh, já ty konce najít nemohu! —
A přec. Vždyť on mne líbal, svou mne zval,
zde pravicí mně hladil kadeře
i tvář — ach, to ten pravý konec není! —
Tvá ruka není více z hedbáví,
je drsná tak, a po těle jde mráz.

Mně zima tak — — to není též ten pravý. —
O, svatá panno,. což jsem schudla tak,
že neznám pojednou, co bylo pravdou? —
Jsem bláhová. Ten oka znět tak krásný,
jak svatojanská muška žehne v noc — —
to také lež, neb shasne dotknutím. —
Mně se tak stýská, jsem tu samotna. —
Co to? Jsi ještě tu? Mám z paměti
se učit hlasu tvého zvukům neznámým?
Což nekázals mně odtud odejít,
snad nevrátit se, navždy zůstat pryč? — —
Kamž pak bych šla! —
A přece tomu tak. — Och, jak tu zima! —
Ten mráz se tady hrůzou rozléhá,
já slyším suchých listů chřestění,
přes nahé lesy běží větrů stesk,
tu porval stromům vlasy ve chumáč,
tu přes pláň vleče květy s kořenem,
tam praštil větvemi, tu pěstí drsnatou
se chytá hor a skalných balvanů, — —
zvěř zděšená se vyhýbá mu z cesty — —
oh, kde se schovám, by mne nenašel! —
O, nehleď na mne s takou nevěrou,
nech si ten skvost, já nechci jej,
vždyť jsem ti ničím nezavinila. — (Pláče.)
Pst! Slyšíš krok? To jeho šustí krok!
O, jak mi srdce tluče pojednou,
mně radostí se ňádra prolomí,
on blíží se, já uzřím jeho tvář,
hlas jeho zaslechnu, zulíbám čelo,

obejmu jeho ruku, prsa, vše,
na jeho srdce hlavu přitisknu —
nic není pravda, co jsem slyšela!
Sem, sem! Mé srdce tobě do kořán,
oh, cítím nebeského plání dech,
v mém srdci výheň tobě šlehá vstříc —
sem v náruč mou, sem — drahý — Amnone!

(Běžíc ke dveřím a vidíc Lionarda, klesne. Pausa.)

Lionardo a Jutta ve dveřích.

Lion. Tvá velitelkyně. Jdi zvednout ji.
Co dále, víš. (Odejde.)

(Opět pausa. Tamar se probírá.)

Tamar. Co chceš zde, Jutto?

Jutta. Princ mi přikázal,
bych provodila vás. Kam, nevím.

Tamar. Nesmí se všemu věřit na slovo. —
Neznáš mou matku?

Jutta. Neznám, paní má.

Tamar. To škoda. Mně se po ní zastesklo;
kdy však nic o ní nevíš, totě škoda. —
Posaď se, Jutto. — Cítím prázdnotu;
musíš ji vyplnit. — Nuž vypravuj
mi o své matce. Budu poslouchat,
jak by to byla vlastní matka moje.
Věř, já se milovat ji naučím.

Jutta. Jen malá zpomínám si na ni.
Nás dítek bylo víc. Však stačila
nás všecky milovat. Přec se mně zdá,
že líbala mne víc než bratry mé,

kteří již byli trochu odrostli.
Ach, kterak bývalo nám veselo!
Kdy setmělo se večer, na krbu
pak praskal oheň, k stěnám vrhaje
náš stín, jenž vyrostl tak podivně:
tu sesedly jsme k ní a škemraly,
až povídala nám o královně
se zlatým vlasem, bílé jako sníh
a v šatech skvoucích jak sluneční zář.
Tu jsem si myslila vždy; jednou jen
abych tu krásnou paní viděla! —
Však věřte, paní — vyť jste krásnější!

Tamar. Nuž počkej trochu. Mám se mnoho ptát,
a vše se mi tak tlačí najednou —
musíš se časem se mnou zastavit. —
Už mám to. Jutto, kolik je mi let?

Jutta. Vám? Sedmnáct.

Tamar. Tak málo? Nepřeskočila jsi žádné?
mně zdá se, že jsem náhle sestárla;
ty mně to tajíš, to jest ošklivé.

Jutta. Já tajit vám? Aj, což bych tajila?

Tamar. Nuž pak mi toto pověz: Praví se,
že manželé, kteří se milují,
v nemnohých letech jsou si podobni. —
Myslíš, že podobám se Amnonu?

Jutta. Mně věřte, paní, tak se povídá.

Tamar. Vždyť jsem to pravila: nepůjdem nikam.

Jutta. To nerozumím. Kam jste chtěla jít?

Tamar. Aj, to bych sama ráda věděla. —
Tu myslí, veselost že zbytečná

a pláči že se brzy naučí.
V tom mají pravdu, Jutto. Zdá se mi,
že v pláči snadno býti mistrem.
Jutta. Má paní — vyť jste smutna tak!
Tamar. Jdi, bláhová. O mne se nesmíš bát.
Jsouť lidé sic, již mají ve zvyku,
že těšívají druhé tenkrát jen,
kdy samým útěchy je potřeba.
Ti neměli by vlastně půjčovat,
kdy rychlé splátky tak jim potřeba.
Já bych tak nikdy neučinila. —
Nuž čeho se tu vlastně lekati?
Myslíš, že nejsem už tak veselá?
Jutta. Bylať jste jindy přece veselejší.
Tamar. Ach, tomu nevěř. Povídají sic,
že kapkou žalu zhořkne blaha tůň —
však nesmí vše se bráti do slova.
Jutta. Má paní, vidím slzu v oku tvém.
Tamar. Co ty bys všecko na mně nechtěla!
Bolí mne hlava. Jaro odešlo,
květ více nevoní, slavíci mlčí —
a toho je mně líto. — Poslyš, Jutto,
byl Amnon přívětivý, když tě poslal?
Jutta. Mně zdá se: byl.
Tamar. Nu, pak je dobře vše.
Povídej dál.
Jutta. Aj o čem drahá paní?
Tamar. Jsi nejapná, jindy ses neptala.
Jutta. Ach, jindy vy jste povídala sama:
vás dostihnout, bych marně toužila.

Tamar. Máš pravdu. Teď však mi se málem zdá:
na písně mé je kámen přivalen;
ze všeho slyším pouze jeden zvuk —
já jsem již mezi vámi kukačkou. —
My přece půjdem, Jutto.

Jutta. Kam, má paní!

Tamar. Hm hm!
Až přijde Amnon, by mně s bohem dal,
uvidíš, že se na mne usměje,
že ruku stiskne — ty mi nevěříš? —
Aj, vždyť jsem já se nevnucovala! —
Či bysi se mnou jíti nechtěla?

Jutta. Oh, bože, jak jí tváře hoří! —
Jste tuže rozčilena, paní má.

Tamar. Jdi k Amnonu, však neřekni,
že jsem to já. By přišel na chvilku.

Jutta. Hned, paní má. (Odejde.)

Tamar. (Sama.) Zazpívám píseň na rozloučenou.
Však jenom tiše, by se nezbudil.

(Zpívá:) Žežhulka na větvi
se s ptáčkem houpala,
jí ptáček odletěl —
ach, že jsi doufala!

Počkej, hned uslyšíš, co odpoví.
Dle toho můžeš pak se spravovat.

Jutta se vrátí s Amnonem.

Amnon. (uvidí Tamar, zarazí se hrozně).
Kdo mi to učinil! —
Mně z očí, plémě hadí! Nenávisti žluč

se rozlévá mi v děsnou povodeň,
mé rozvaze se potrhaly hráze,
mne pouhý pohled bodá k zuření!
Tam skvosty vem, po nichž jsi lačnila!

Tamar. Netřeba, bys se na mne obořil.
Ach drahý můj, z tebe mi hrůza jde! —
Kdy bys mně byl to dříve pověděl,
snad byla bych již tomu navykla.
Ját ještě nikdy se neloučila —
mně zdá se loučení tak těžkým být. —
Tak pak se usměj přece jedinkrát,
vždyť jsi to jindy tak bez počtu znal!

Amnon. (odstrčí ji, Tamar vrávorá Juttě do náručí).
Ode mne pryč a z očí mně,
ať na tobě se nezapomenu! —
Můj dobrý duch se ke mně vrací zas,
s mých očí chorá blána stržena:
má tvář se uzardívá hanbením,
kdy vidím tu tvou pravou podobu,
že moh' jsem milovat, co nenávidět mám!
Ó, tak se zapomnít, že nejčistší,
co člověk chová v srdce svátostech,
co jenom jednou šlehne za živa,
by neznítilo víc se po druhé —
to zahoditi v ruce nehodné:
ó, tak má nenávist je hluboká,
jak byla moje láska veliká:
jeť bez mezí, že byla láska bez mezí!
Ó, z očí mně, ať všechněch vášní vztek
nepustím z řetězů, k nimž slabě přikován!

Tamar. Och, já ty konce více nenajdu. —
(Dusíc pláč.) Nevíš, kde bydlí, Jutto, matka má? —
Doveď mne k ní!
Jutta. Ji neznám, paní má.
Tamar. To právě dobře; navštívíme tvoji.
Tam bude veselo. Až přijde večer
a na krbu se oheň rozsvítí,
budem si povídat o královnách —
totiž tvá matka, já jen poslouchat!
a pak až přijde k místu onomu,
kde od něho se na čas rozloučí —
Jutta. Má paní, nežije víc matka má.
Tamar. To také dobře. Zbudu samotna.
Hm hm hm! (Pláče.)
Toť přece k smíchu. — S bohem, Amnone!
Až potkám žežhulku, ta netrefí
hned do noty. Nemějte starost, páni,
ať naučí se. — S bohem, Amnone!
(Posýlá mu políbení.)
Buď s bohem! S bohem!
(Odchází.)

Páté jednání.

V hradě u Federika. Viděti přípravy k slavnostem a hostině.
Vystoupí Beppo a dvořan.

Beppo. Zde na té listině jsou jména těch,
jež pozvat máš; ostatní zval jsem já.
Jim řekneš tak: princ Fedrik navrátiv
se s vojskem do palácův otcovských,
je prosí k sobě, k malé hostině.
To slovo „k malé“ přidat nezapomeň;
neb' třeba byla dle tvých pojmů velká,
u takých pánů, kde se nečítá
na schudlé prsty, platí za malou.
Pravím ti, v takém domě, jaký my
dva obýváme, vždy se něco šustne,
co naši žízeň na čas udobří.
Ach, nám se zdálo, že již konec hostin,
král že se změnil spíš na Davida:
jen žalmy vymýšlí na místě písní
a čelo k takým vráskám stahuje,
že víno zkysá při tom pohledu.
O princi Amnonu již darmo mluvit;
ten' vyhrabává ze starých děr duchy,
plic bezdušnost přivádí do módy,

a jako mudrc vetchý pergament
tak mačká žalost k novým vydáním.
Tu samo nebe pošle prince Fedrika;
hned jako obrazům, kdy sejmeš s nich
pavučinu, omladne stará tvář:
tak opět nám se pohled vyleští.
Ó, Fedrik zná, čím nezarmoutit nikdy —
ten z gruntu přeje srdcím veselým.
Pravím ti: teď tu život poskočí,
teď teprv zanotujem na pravou,
až cinkot sklenic, skoky malvazu
tak kurážný nám pochod zahrají,
že hradbami hne naše veselost
a skály v žilách teplo ucítí —
neb s princem dovedem též dodržet.
A za to stojím, že se rozjaří
i král i Amnon. My je naučíme,
že skončit nedovedem před koncem! —
Tak, Merkure můj, křídla na nohy,
a jmen co napsáno tu v záhlaví,
ať in persona — sebe dostaví!

(Rozejdou se na rozličné strany.)

Vystoupí Federico a Giacomo.

Feder. Už sečkej málo; nevímť dosud sám,
zda hněv či lítost rve mne právem víc.
Jsemť jako matka dítek zbavená,
jež hněvu střely v žalu roztápí;
jsemť jako nezáživný ukrutník,
jenž svoje šípy v nářku namáčí!

Takť viděl jsem kdys pomsty dýku tasit,
k níž rek se proudem slzí přebrodil! —
Již pokračuj a rci mi bídu tu,
ať srdce naučí se bolest nést,
již ucho moje stěží navyká!

Giac. Můj pane vzácný, tam jsme přestali.
Kdy zahnal Amnon Tamar od sebe
s tvrdostí ukrutnou: jako ten pták
osiřelý po lesech bloudila
a větrům v písních žalovala duše bol.
Kde našla ulomenou ratolest,
nad její ranou lkala žalostně,
že k větvi nepřiroste nikdy víc.
Tam hovor s ptáky vedla dětinný,
tam květin tázala se po matce,
tam zase mechů vonných po sestrách —
ó, kdo ji viděl takto sklíčenou,
ten kvítek mezi kvítky zlomený,
a přec jak hladký potok nésti bol — —
můj pane, tenkrát poprve jsem proklel
svou práci krvavou, já spustil luk,
nechal jsem žít, co život dýchalo,
nechal jsem vlkům dravost, orlům pyšný let,
nedbal jsem Jutty, jež ji provází:
a jako pes za jejím slídil krokem!

Feder. Ó, žalost ukrutná!

Giac. Když byla lesem dost se zbloudila,
zamířila své kroky na hřbitov
a tam na hrobě Semny usedla.

Feder. Na hrobě Semny? Dive předivný!

Giac. Můj princi, jaké řeči vedla tam —
to opakovat, aj to přetěžké!
Svou milou matkou Semnu nazvala
a měkkým prstem, až jí krvácel,
podloubávala ztuhlou hrobu prsť,
tam omlouvala se, že dala jí
tak těžkou srdci ustlat peřinou.
Pak důlkům, jejím prstem shrabaným,
nanesla vonné lesní květiny,
tož douśku mateří a lilie,
a k hlavě vsadila keř rozmarinový,
by ptáci měli prý s čím hovořit.
Tam celé doby tráví nehnuta
jak jilma, na níž slavík zkouší zpěv —
ó věřte, onať jemná jako pel,
a jako žalujících dechů zvuk
takť ona vznáší od hrobů se k lesům!

Feder. Ó ustaň, by mně srdce nezměklo! —
Ne, ne!
Kdybych to cítil, že mi odměkká,
já bych je vyrval jak nahnilý suk
a v jeho místo kámen zasadil!
Nuž ano, cítím v něm kus ocele,
ten budiž na stráži, by nezměklo! —
Giacomo, jděte, vyhledejte ji,
za to vás prosím, přiveďte ji sem!

Giac. Jak vůle vaše, princi. (Odejde.)

Feder. (Sám.) Mám zardousit jej v prvním setkání?
Tím skončil bych snad jeho nesnáze,
snad splnil přání žádané jím smrti:

co rádi podstoupíme, zdaž v tom trest? —
Mám meč snad proti otci obrátit,
jenž nejvíc zkalen hříšným svolením?
Oh, kde zůstane soudu čistota,
kdy ohavnější jsem pak nežli on? —
A přec, kdy na ni sobě zpomenu,
zda žít smí on, jenž takto zmařil ji?
On nesmí žít, a bychť i zhynul sám!
Však aby cítil bolest ztráty té,
chci roznítit v něm lásku k životu,
chci mysl naladit mu k rozkošem,
jich půvab v takých barvách namočit,
že po něm zprahne, jak po prsu dítě,
a rozžízní se, jako jelen po vodě,
z níž však se nemá více napojit! —
Tak učiním, jak zpomoziž mi bůh!

Vystoupí Amnon.

Amnon. Zdar tobě, bratře!
Feder. Také tobě zdar!
Amnon. Žes hody připravil, mně pravili.
I ač mé srdce nenosí šat slavnostní,
má duše pak je syta odporem:
však abych bratru dokázal svou lásku,
já přicházím. Fedriku, bratru věř:
bych k tvému veselí se upravil,
mne mnoho stálo, víc než tebe snad.
Feder. Mně, bratře, vítán buď; jsem tomu rád,
že jsi se dostavil, od srdce rád.

Však o jakých to mluvíš rozporech?
Prosím, bys netajil se přede mnou.
Amnon. Nedá se to tak říci hmatavě.
Já divné tvory krví častoval,
na srdce své jsem pozval divý dav
a rozepří jak vojska divokých,
sofismat lest a pravdy zdánlivost
se potýká v ní zbraní vybranou,
část nejlepší jsem dal těm dravcům v lup —
teď nemám sám, čím bych se nasytil! —
Však dosti o tom. Více po druhé.
Feder. Aj, to mně líto! —
Hej víno sem! — Ne, bratře, takto ne!
Zkusím se o to, bysi zapomněl!
Já mlsky vzácné tobě předložím:
z nich, doufám, že ti zkvete veselost,
z nich rozmaru se tolik dostaví,
co světlu oleje, kdy má být světlem.
Těm hostům lásky zlé dej výpověď!
Nač živit nenasytné plémě to,
jež naším tukem hledá sobě vděk,
nažírá našich tváří červenost,
nám plaší sen a ztýrá myšlenky —
a jaký za to dík? Že ouskočně
i mízu života nám načepí
a plamen zdusí, který svítil nám! —
Ó, ruku sem a já tě povedu!
Nám jiné rozkoše se otevrou —
aj zdaliž pak i z těchto proudů pil?
Aj hle, ty prahneš! Kolem tebe roste

života zeleň nejbujnější, pučí květ,
naděje jako brčal usmívá se —
a ty bys vše to nechtěl uvidět
pro lístek lásky, jenž zvad' nad hrobem?
Nuž číši sem, a pij na znamení,
že nedáš výhost barvám života!

Amnon. (Pije.) Jaké to kouzlo mluví ze tvých slov?
Mně jest, jako bych vlnám unikal,
zahlédnul zelení břeh posetý,
kde jaro dýchá novou nadějí!
Však ne!
Kdy na sebe jsem vyzval útrap zlost,
v jich černý mrak svou duši ponořil
a štírům náruč, srdce rozevřel:
já mám tu vůli, abych necouvnul!

Feder. Aj, bratře, ta ti plná náleží:
já neznám, kdo by tě v ní zkrátit chtěl! —
Však jedno prosím, abys uvážil:
kdy by z té tmy přec vedla cesta ven,
kdy bych ji protrh' rukou umělou,
a tebe rozhřát chtěl na výsluní:
stojí ti za to, bys se zahrabal
jak krtek do svých doupat smyšlených
a podávanou rukou pohodil?
Ó, jdižiž! K tomu Fedrik nepozve
si hosta, by jej v žalmech vycvičil!
Pravím ti: já ti svátek uchystal
a radovánek ples tak vybraný,
že roznítil by život v mrtvolách!
Však chci, abys jim o krok přišel vstříc,

je duší zasmušilou nezahnal,
jich lehké chůzi se neprotivil. —
Nuž na zdar, bratře, tvému rekovství,
tvůj nový den ať vzejde v červánkách,
a nikdy více toho neželiž!

Amnon. (Pije.) Aj, živť jest bůh, mne činíš zvědavým!
Půl mého srdce rozvírá se touze,
a třebať vzpírala se druhá půl,
to cítím, že jsem z poli v moci tvé!

Feder. Ó, já to věděl, v čem tvá podstata!
Tak se mně líbíš! Málo ztrpení,
a život tvůj je zrozen podruhé!
Nač také s životem již oučtovat,
nač hlavní sumu záhy falšovat,
kdy řád je sepsán sotva z polovic,
a místa zbývá ještě na celý?
Nač zatvrzele krátit sobě cestu?
V tvýchť prsou ještě bujné víření,
tvé chuti proud se žene plným tokem,
tvůj pohár naplněn a ústa prahnou,
tvá svíce sotva ještě rozžata —
a pomýšleti, kterak zhasíná?
A kdyby tak již bylo: dovol pokyncut,
a jiskra poslední se vznítí v plápol,
natuhlé oudy v tanec poskočí,
zrak ztrhaný se v oheň roznítí —
co já ti uchystal, to tak tě oživí,
jak bysi na čerstvého oře vsed':
ne, ty mi neodepřeš, abych s tebou šel!

Amnon. (Pije.) Zde sejmi pouta, jež jsi nalomil!
Již cítím, že mne proud tvůj unáší,
a mysl se jen slabě opírá!
A svědek bůh, já planu žádostí,
bych zázraky tvé spatřil tváří v tvář!
Nuž odestři tu těsnou záclonu,
ať dychtě vím, kam zraky upřít mám!

Feder. A, takovou si žádost velebím!
Toť slovo vzácné, jako zlata zvuk,
a kdybych všechno měl ti odepřít:
ta žádost tak mne nutká k veselí,
jak by z ní zářila má blaženost! —
Nuž, nechať počne plesu víření,
ať všechno roztápí se v jeho zvuk! (Pokyne.)

Zavzní hudba. Opona se rozestře, v pozadí ples. Odtamtud vystoupí Tamar a Jutta.

Tamar. Vy jste mne pozvali též do plesu?
Aj, děkuju vám pěkně.
Jakž pak bych nešla? Hudba skočnou hrá,
mé srdce poskakuje do noty. —
Však málo květů zde, těch v lese víc. —
Paničky, sedněte! — jsem zemdlena.

Amnon. Jaká to zráda, jež sem tuto přivádí!?

Feder. Světičko boží! Tam to došlo až!

Tamar. Já jsem již stará. Když jsem byla mladší,
Já byla hebká, jako kadeř má,
a když mi rukou uhladili tvář —
však z toho nic si nedělejte —

To škoda, že jsou v světě bodláčí;
kdy kvetou růže — to je mnohem líp.
Amnon. Při spáse mé! to jak živ neztrpím!
Kdo chce mi oči vyrvat ze hlavy?
Feder. Ó, drahá, vyjasni svou mysl nám,
mně ruku dej, ať ti ji zulíbám!
Tamar. Vyť byste honem chtěli teď mou přízeň,
a na to nemyslí, že rozum mít
nebývá také někdy neštěstím.
Ó, jděte, jděte; mne si nevšímejte,
vy byste mně to hnedle vyčtli zas. —
Aj hle! — Můj Amnone, jak se ti vede?
Já jsem již ledacos zapomněla,
a časem je mi toho líto.
Feder. Ó, pohled ten mi srdce rozrývá!
Tamar. Nesmí se všemu věřit na slovo.
Co jste mně vzali, můžete mi dáti zpět.
Však já vám povím, co se praví v lese;
tam jsem to od křepelky slyšela —
za to, že jste mi matku zapřeli. —
Až setmí se a hvězdy vyskočí,
jdou jeleni se pást. — Čemu se smějete? —
Tu přijde k nim lovecký mládenec,
a že byl měsíc, nepoznali ho.
Tam na svou pannu čekal do rána,
že nešla, on se tuze rozplakal.
Však srnka jedna hocha poznala,
ta zapomněla na nevlídný luk,
nsedla jemu k nohám, a kdy kápla
mu slza, stopovala očkem ji,

až v měkkou trávu k rose zapadla.
Ta srnka nemohla víc udělat —
a nač ta pomluva?

Feder. Ó, drahá, mluv,
své srdce vyrvu, rozstru před tebou,
všech květů vůni nastelu ti v krok,
bych věděl, že zrak tvůj se vyjasní!

Tamar. Hm, jděte. Mrtvé snadno probudit.
Jsteli tak čerstvi, chyťte ptáčka mi
se zlatou hlavou, ten mi uletěl.
Pak umřel. Děti vykopaly hrob,
a nikdo neplakal. Naň daly kámen,
a teď už nezpívá. (Pláče.) Však já to vím,
že květy vadnou. — Nuž jen počkejte,
toť veselé! Když hlínu nasypou,
pak myslí, že tam dole v teple spí,
že košilky má dost, kdy věje mráz. —
Však jsem se vám již nachodila dost,
mne bolí nohy, já si usednu.

(Klekne na zem.)

A, mně se takto vede dobře dost;
já královna jsem, a to mne těší,
až do smrti jsem zaopatřena.
A nepřihodíli se takto nic —
pak mohu vám dát pěkný výbytek,
jen třeba, přihlásit se u mne v čas. —
(K Juttě.) Můj Amnone, což nesedneš si ke mně?

Feder. Ó, pohleď k nám; což neznáš nikoho?

Tamar. Já vám to povím; je to pěkný sen,
však dotud jen, než kohout zazpívá.
Byl hoch to roztomilý, v tváři květ,
a promluvilli, srdce naň se třáslo.
Nesmíte říkat, že to všetečné.
Vidíte na květech ty motýlky?
Jich křídlo namočeno v červánkách
a hvězdami tak pěkně protkané.
Nedotkněte se jich, to netrpím!
Feder. Ty kvítku rozkošný, cožs navždy zlomen?
Což slunce teplem více nehřeje,
což všecka vláha, rosa večerní,
což naše prosby více nestačí,
bys nám se ujal k blahé potěše?
Tamar. Já znám vás, ale vy se zapíráte mně. —.
Proč raděj jste mne nenechali tam?
Mně dobře bylo, než jsem znala vás.
Však prosím, k věci to nenáleží. —
Kdo nemůže mít družičky a věnce,
proč mu to nepřejou?
Sem dejte kahánek a rozmarinu,
a do hlav věnec, růži do nohou,
sem k srdci jeho obraz hlaďounký,
by nestýskalo se mu v samotě.
Kolem pak přijdou s písní zpěváci —
nuž s bohem! — musíme se rozloučit.
Neplačte, páni; vždyť to jenom sen,
dýchejte naň, ať nezastudí se —
a nechceteli, on se nezbudí.
Pojď, Jutto, půjdem do lesa. (Odchází)

Feder. Ó, neodcházej, mezi námi dli!
Tamar. Nuž dobře, počkám. Co má býti dál?
Feder. Ach, co dýl váhám! — Nuže, Amnone,
jak se ti líbí tento vzácný ples?
Neníli pravda, je to hostina,
jaká se zřídka hostům ustrojí!
Aj hle, ty neplesáš? Ó, ját bych myslil,
že radosť tobě projme tuk i kost,
žeť na se vezmeš úsměv ženicha,
a krev nám všechněm k plesu rozvlníš!
Či není ti to ještě veselé?
Aj bratře promluv jen, má ochota
se objeví ti vzornou; slovo rci,
a ještěs nikdy tak nepoznal bratra
jak celý prahnu, objevit se jím!
Amnon. Ó, rozevři jen lásku do kořán! —
Až sems mne vedl, dále nemůžeš!
A žeť pak tu již chvíle rozchodu,
a nám ni vzduch být nesmí společný:
nuž nechať skončí, co tu načato —
ty nebo já, to má je odpověď! (Sáhne k meči.)
Feder. Tam jsem tě míti chtěl!
Byloť by divu mně, by dílo tvé,
jež stojí v našich slzách před tebou,
by to nemělo tolik lásky tvé,
že za ně život volně nasadíš! —
Ach, kdež tu řečí mluvit dostačí!
Ta růže májová tak zervaná,
ten duše skvost tak zloupen docela,
ten něžný duch tak o vše připraven —

ó, dejte díky mně, ať za mne hovoří! —
Hle, tys přec hrdý na to dílo své!

Amnon. Co žádáš ode mne si ještě víc?
Aj, mášli vůli, státi životem
za tuto oukladnou: nuž co ti vadí,
bys obětnost svou za ni dokázal!?

Feder. Ta oukladná? Tím slovem zalkni se!
Ba, nic mně nevadí, bych za ni stál,
a protož zbroj se, stojím před tebou!

Amnon. Nuž díky tobě: na ouhlavní část
své hostiny že jsi mně připomněl!
Tvá *krev* nechať je tímto přípitkem! (Tasí.)

Feder. (Tasí.) Jak se ti líbí! Ale tvá to krev!
(Bojují, Amnon padne.)

Amnon. Ach, Tamar, můžešli obživnout dechem mým,
zde vezmi jej, jeť dech to poslední! (Umře.)

Tamar. Už nezapudíš mne, můj rozmilý? —
Počkejte, tiše jen. Slyšíte hudbu?
To s lesních listů kapou krůpěje.
Nešlapte tam, ať nesplašíte je.
Až srnky půjdou na pastvu, hm, hm,
Však on se najde pasák s píšťalou. —
Jen kdyby někdo o mé ptáčky dbal!
Jeť mechu dost a měsíc není skoupý. —
Jsem ospalá. (Vezme Fedrikův meč.)
To ještě teplá krev!
Tak! (Probodne se.)
Teď budem spolu spát. Nebuďte nás.
(Klesne hlavou na Amnonova prsa, umře.)

Feder. Ó, na tu oběť nejsem připraven!

Vystoupí král a Lionardo.

Lion. (S výrazem největší radosti.)
Hledal jsi dítky? Tamto obě jsou!
Král. Ha, jaké slovo jsem to zaslechnul!
Lion. Lekáš se ho? Aj, toť mně vítáno!
Tu moc jsi měl, bys přetal štěstí mé;
teď na tobě jest, sílu objevit,
kdy skácený kmen na tebe se řítí!
Však abys věděl: má to práce zpola!
Král. Tvá práce to — mně za ni hlava tvá!
Lion. Tož na své srdce dříve zaklepej,
Tam zřídlo bohaté je, moje nic!
Však chcešli tomu tak, nuž tedy slyš!
Jak kvočna vejce, které podvrhli,
přijímá za své a je zahřívá,
tak tvého díla jsem se ujal já,
je zahříval jsem přáním veškerým,
svým dechem horoucím a celou vášní,
až stojí před tebou co pomsta vtělená!
A proto chcešli, přijímám je za své!
Však na ostatní ptej se tamtoho!

(Ukazuje na Fedrika.)

Král. Aj, myslíš přehlušit tím obce hlas?
Lion. Co do tvé obce mně? Jí naproti
já stojím jako pustá rodina —
té svazky nejkrásnější zpřetrhány,
a štěstí podvráceno do kořán!
Mé haluze tytam, tvé nejsou míň.
Tys plesal, když mé růže pustošil,

teď můj je ples, kdy tvoje zmařeny.
A proto věz: mně do tvé obce nic!
Však žádášli si ještě krve mé:
zde hlava má!
A nyní k soudu jdu, nechť o další
se postará! Já svou věc vykonal. (Odejde.)

Král. Má síla až do jádra zlomena.
Ach, cítím to: zde všecka omluva
jen lidských barev nátěr přijímá! —
Můj kmen je z krásných větví okleštěn,
já stařec zvedám sirá ramena,
má hlava proti bouři nekryta,
a ve větvích zpěv ptačí více nezazní! —
Můj synu Fedriku! Hle, míza poslední
se k tobě hlásí, k naději to jediné?
Mám o tvou přízeň žebrat nadarmo?
Buď lepší ratolestí, než byl kmen,
vem ve svou ruku země kormidlo,
a nám buď mírným soudcem oběma!

Feder. Můj meči zbrocený, tvá práce neblahá!
Mám ještě pozvednouti ostří tvé,
bych dílo přenešťastné dokonal?
Kdo řekne mi, co tady hrdinstvím?
Ach ruka klesá — ruka synovská to! —
Nuž, sejděme se v žalu za tyto! —
Ó matko zemi, přijmi tento květ,
a v plody blažší žehnej budoucím!
(Kleknou k mrtvolám.)

Stanford University Libraries
3 6105 124 441 929
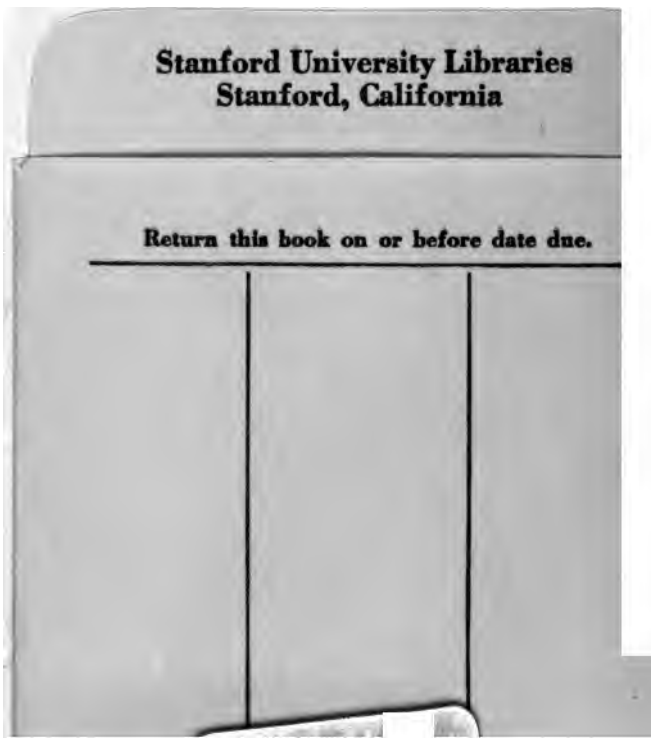
PG5038
H25
V.4